

RIKSDAGENS PROTOKOLL

Nr 27

ANDRA KAMMAREN

1963

29 maj — 20 juni

Debatter m. m.

Onsdagen den 29 maj fm.

	Sid.
Svar på fråga av herr Hamrin i Kalmar ang. sänkning av flygplats- avgifterna vid flygplatsen i Visby.....	5
Svar på interpellationer av:	
herr Hamrin i Kalmar ang. utbildningen av lantmätare.....	8
herr Persson i Appuna ang. landsarkivets lokaler i Vadstena slott...	10
Ökad lärarutbildning m. m.....	14
Anslag till Nordiska museet m. m.....	37
Journalistinstitutet i Stockholm: Avlöningar.....	64
Anslag till gymnasier m. m.	66
Ändrad lydelse av 33 och 87 §§ barnavårdslagen.....	81

Onsdagen den 29 maj em.

Ändrad lydelse av 33 och 87 §§ barnavårdslagen (forts.).....	94
Samordning av underhållet av krigsmaktens telemateriel m. m.....	132

Torsdagen den 30 maj

Svar på interpellation av herr Hansson i Skegrie ang. de inom EFTA genomförda tullsänkningarnas inverkan på konsumentpriserna i vårt land.....	158
Svar på fråga av herr Ohlin ang. krissituationen inom sjukvården....	162
Svar på interpellationer av:	
herr Antonsson ang. fastställelseprövningen av byggnadsplaner...	168
fröken Karlsson ang. storleken av grundskolans klasser.....	172
fröken Karlsson ang. principerna för intagning till laborantkurser i Göteborg, m. m.....	173
herr Carbell ang. långfristiga avtal rörande produktionen av och han- deln med spannmål.....	175

	Sid.
Fortsatt giltighet av hyresregleringslagen m. m.	181
Anslag till stöd åt Aktiebolaget Statsgruvor.....	199
Riktlinjer för utformningen av skolväsendets centrala ledning m. m...	204
Lönegradsplaceringen för vissa tjänster m. m.	224
Regleringen av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m.:	
Riksdagen: Kostnader för riksdagens interparlamentariska grupp...	233
Riksdagsbiblioteket: Avlöningar.....	237
Vårsessionens avslutning.....	240

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 29 maj fm.

<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 132, om ökad lärarutbildning m. m.....	14
— nr 133, ang. anslag till Nordiska museet m. m.....	37
— nr 134, rörande anslag till journalistinstitutet.....	64
— nr 145, rörande anslag till gymnasier m. m.....	66

Onsdagen den 29 maj em.

<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 58, om ändrad lydelse av 33 och 87 §§ barnavårdslagen.....	94
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 131, rörande anslag till lärares fortbildning m. m.....	132
— nr 135, ang. samordning av underhållet av krigsmaktens telemate- riel m. m.....	132
— memorial nr 136, ang. allmän beredskapsstat.....	155
<i>Bevillningsutskottets</i> memorial nr 48, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande förordning om ändring i rusdrycksför- säljningsförordningen. m. m.	156
<i>Bankoutskottets</i> memorial nr 23, ang. grupplivförsäkring för riksdagens arbetstagare.....	156

Torsdagen den 30 maj

<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 153, ang. komplettering av riksstatsförslaget m. m., i vad avser riktlinjer för avskrivningen av vissa affärsverks- investeringar.....	180
— memorial nr 154, ang. tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1962/63.....	180
<i>Sammansatta bevillnings- och första lagutskottets</i> memorial nr 1, ang. upp- skov med behandlingen av vissa till utskottet hänskjutna ärenden	180
<i>Första lagutskottets</i> memorial nr 36, föranlett av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande ändrad lydelse av 1 och 4 §§ lagen om avbrytande av havandeskap.....	180

	Sid.
<i>Första lagutskottets</i> memorial nr 37, ang. uppskov med behandlingen av vissa utskottet tilldelade ärenden	181
<i>Tredje lagutskottets</i> utlåtande nr 26, ang. ändrad lydelse av 3 och 4 §§ lagen om hyresreglering m. m. och om fortsatt giltighet av samma lag, samt ang. möjlighet till hyreshöjning i samband med ombyggnad	181
<i>Konstitutionsutskottets</i> memorial nr 13, ang. uppskov med behandlingen av vissa ärenden	199
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 142, om överlåtelse till Skövde stad av visst markområde i staden	199
— nr 143, om överlåtelse till Karlskrona stad av visst markområde i staden	199
— nr 144, ang. anslag till stöd åt Aktiebolaget Statsgruvor	199
— nr 146, ang. riktlinjer för utformningen av skolväsendets centrala ledning m. m.	204
— nr 147, ang. lönegradsplaceringen för vissa tjänster m. m.	224
— nr 148, ang. statlig lönerreglering för skolledare och lärare vid yrkesskolor m. m.	233
— nr 149, ang. lönerreglering för skolledare och lärare vid lantbrukets och skogsbrukets yrkesskolor m. m.	233
— nr 150, ang. vissa tjänster vid kommunikationsverken	233
— memorial nr 151, ang. uppskov med behandlingen av vissa ärenden	233
<i>Bevillningsutskottets</i> memorial nr 49, ang. uppskov med behandlingen av vissa till bevillningsutskottet hänvisade ärenden	233
<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 21, ang. regleringen av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m. samt om viss utvidgning av riksdagens upplysningstjänst	233
— memorial nr 25, ang. uppskov med behandlingen av vissa till bankoutskottet hänvisade ärenden	239
<i>Andra lagutskottets</i> memorial nr 59, ang. uppskov med behandlingen av vissa ärenden	239
<i>Tredje lagutskottets</i> memorial nr 30, ang. uppskov med behandling av vissa utskottet tilldelade ärenden	239
<i>Jordbruksutskottets</i> memorial nr 18, ang. uppskov med behandlingen av vissa till jordbruksutskottet hänvisade ärenden	239
<i>Allmänna beredningsutskottets</i> memorial nr 35, ang. uppskov med behandlingen av vissa ärenden	239
<i>Statsutskottets</i> memorial nr 155, ang. statsregleringen	239

Onsdagen den 29 maj

Kl. 10.00

§ 1

Justerades protokollet för den 22 innevarande maj.

§ 2

Svar på fråga ang. sänkning av flygplatsavgifterna vid flygplatsen i Visby

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **SKOGLUND**, som yttrade:

Herr talman! Herr Hamrin i Kalmar har frågat mig, om jag med hänsyn till de speciella förhållanden som gäller för Gotlands kommunikationer med fastlandet vill medverka till en sänkning av flygplatsavgifterna vid flygplatsen i Visby oberoende av pågående utredning om luftfartsverkets ekonomi.

Jag vill svara följande.

Trots de nyligen genomförda höjningarna av passageraravgifterna kommer luftfartsverkets intäkter inte att förslå till att täcka kostnaderna för markorganisationen. Detta gäller såväl för verket totalt som för Visby flygplats.

En sänkning av flygplatsavgifterna för Visby flygplats skulle aktualisera kompensande höjningar av avgifterna på andra flygplatser i landet. Sådana höjningar kan te sig mindre tilltalande för bl. a. befolkningen i avlägset belägna orter med stort reseavstånd till landets centrala delar och därmed höga totala resekostnader.

Jag vill erinra om att till årets riksdag väcktes motioner om en omprövning av flygplatsavgifterna oberoende av pågående utredningar. Riksdagen har nyligen i samband med behand-

lingen av luftfartsfondens underskott för nästa budgetår avslagit dessa motioner. Jag ansluter mig till den uppfattning som riksdagen sålunda givit uttryck för.

Vidare anförde:

Herr **HAMRIN** i Kalmar (fp):

Herr talman! Jag tackar statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet för svaret på min fråga.

Jag kanske först vill säga att mitt intresse för den här saken ingalunda bottenar i att jag särskilt ofta flyger från Visby till Stockholm och vice versa. För övrigt behöver jag kanske inte särskilt motivera varför jag tagit upp denna fråga; det står ju var och en fritt att intressera sig även för sådana frågor som inte direkt berör honom eller henne.

Men det är nog allmänt erkänt, att kommunikationerna samt passagerar- och fraktavgifternas storlek spelar en ganska betydelsefull roll när det gäller samhällets möjligheter att driva en aktiv lokaliseringsspolitik. För min del tror jag att det säkraste och enklaste är att välja denna utgångspunkt då man resonerar om lokaliseringsfrågor, som alltid har intresserat mig.

Vi har i detta fall också att göra med ett öproblem som jag själv har intresserat mig för i samband med den s. k. öutredningen. När jag en gång i tiden studerade denna utredning fann jag att det inte var många framkomliga vägar som stod till buds för att häva de bekymmer och de besvär som öarna har i kommunikations- och lokaliseringshänseende. Men, som jag förut sade, är lösandet av just kommunikationsfrågorna en framkomlig väg, där

Svar på fråga ang. sänkning av flygplatsavgifterna vid flygplatsen i Visby

man från samhällets sida bör kunna göra en insats.

Nu säger kommunikationsministern fullt riktigt, att man inte kan tänka sig en omfördelning så att man befriar en landsdel från dess bekymmer i detta avseende och kompenserar sig för sänkningen av flygplatsavgifterna på Visby flygplats genom höjningar av avgifterna på andra håll där man kanske har samma bekymmer som i Visby. Men det finns, herr statsråd, en annan möjlighet. Om man undersöker hur luftfartsverkets kostnader skall fördelas — en subventionering anser inte heller jag bör komma i fråga — kan man väl tänka sig en annan fördelning av kostnaderna för de uppgifter som luftfartsverket har att sköta. Man kan tänka sig en annan kostnadsfördelning mellan utrikes- och inrikesflyg. Det är kanske så, att inrikesflyget finansierar en orättvist stor del av de kostnader som luftfartsverket har. Vad är det som säger att nuvarande kostnadsfördelning mellan inrikes- och utrikesflyg är riktig, och vad är det som säger att inte väderlekstjänst och militära ändamål skall bidra med en större del till de inkomster som luftfartsverket behöver för att klara sina utgifter i detta fall?

Man bör undersöka dessa frågor för att se, om man inte kan komma fram till en annan fördelning för att möjliggöra en sänkt passageraravgift — inte bara för Gotland utan också för andra delar av vårt land, där kommunikationerna har stor betydelse för en aktiv lokaliseringspolitik.

Nu kan man kanske invända, att för Gotlands del har den negativa arbetsmarknads- och befolkningsutvecklingen vänt; i varje fall har befolkningsminskningen upphört. Men det behövs inte alltid så särskilt stora förändringar i stödet för att denna utveckling på nytt skall vändas i sin motsats.

Jag skulle vilja rekommendera kommunikationsministern att trots allt undersöka, om man inte kan lägga en

mindre andel av luftfartsverkets kostnader på inrikesflyget än vad som nu är fallet. Det skulle i så fall också innebära en annan passageraravgift, inte bara för Gotland utan även för andra delar av landet som i framtiden behöver förbättrade kommunikationer.

Jag ber än en gång att få tacka kommunikationsministern för svaret.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **SKOGLUND**:

Herr talman! Jag vill bara konstatera, att herr Hamrin i Kalmar hamnade på min linje till slut, när han önskade att man skulle göra en undersökning om förhållandet mellan inrikesflyg och utrikesflyg och huruvida den ena parten hade en större tunga att bära än den andra. Det är just den frågan som den nyligen tillsatta utredningen under landshövding Thure Anderssons ordförandeskap skall pröva.

Av denna anledning tror jag inte att man bör rycka ut frågan så som herr Hamrin i Kalmar föreslog i sin fråga, där han begärde att man oberoende av den Anderssonska utredningen skulle gå till direkt aktion visavi passageraravgifterna till Visby. Men nu har herr Hamrin kommit underfund med att man inte kan göra på det sättet utan att man bör se frågan i stort. Jag konstaterar detta med tillfredsställelse.

Härefter meddelade herr talmannen, att herr Svensson i Stenkyrka begärt ordet; och beslöt kammaren att beträffande denna fråga upphäva den i § 20 mom. 4 kammarens ordningsstadga föreskrivna inskränkningen i yttranderätten.

I enlighet härmed lämnades ordet till

Herr **SVENSSON** i Stenkyrka (cp), som yttrade:

Herr talman! Frågan om flygpriserna är inte ny här i kammaren. Åtskilliga gånger har vi från gotlandshåll gjort framställningar genom uppvaktningar hos kommunikationsministern, och även i interpellationer här i riksdagen

Svar på fråga ang. sänkning av flygplatsavgifterna vid flygplatsen i Visby

har man påtalat de höga priser som tas ut i flygtrafiken på Gotland. Jag skall här inte dra upp någon längre debatt, utan skulle bara vilja illustrera hur kostnadsfördelningen verkar.

Efter den förhöjning som senast skedde kostar flygbiljetten mellan Stockholm och Visby tur och retur 168 kronor. Avståndet är cirka 20 mil. Som jämförelse vill jag nämna, att avståndet Stockholm—Malmö är tre gånger så långt och att biljettpriset på denna sträcka tur och retur är 255 kronor. Om man skulle applicera visbypriset på malmöpriset, om jag får använda detta uttryck, skulle flygkostnaden Stockholm—Malmö tur och retur uppgå till över 500 kronor, d. v. s. nära dubbla kostnaden mot vad som nu utgår.

Av erfarenhet av tidigare diskussioner vet jag att det finns även andra kostnadsfaktorer att ta hänsyn till än avståndet, men det lilla exempel som jag tillät mig att andraga borde vara tillräckligt för kommunikationsministern att allvarligt ompröva denna fråga vid sidan om den utredning som pågår.

Jag vill tillägga, att det på Gotland råder inte bara en stark opinion utan även en stark opposition mot denna prishöjning, som faktiskt slår blint utan hänsyn till tidigare kostnader.

Herr **HAMRIN** i Kalmar (fp):

Herr talman! Jag kanske i mitt förra anförande uppehöll mig alltför mycket vid allmänna synpunkter och alltför litet poängterade Gotlands särställning i detta fall, men tanken i min interpellation var och är fortfarande att man bör kunna ta hänsyn till Gotlands speciella situation då det gäller dessa saker. Inte enbart de synpunkter jag anlade beträffande lokaliseringen utan också andra skäl gör att man alldeles oberoende av utredningen borde kunna ta hänsyn till Gotland.

Om jag inte är fel underrättad får

AB Linjeflyg vidkännas extra kostnader för linjen Visby—Stockholm beroende på den rutt man här får ta av alldeles speciella skäl, ett förhållande som kommunikationsministern säkerligen känner till. Det gör att även sådana synpunkter bör komma in i bedömningen, då man skall bestämma den statliga passageraravgiften för gotlandstrafiken. Jag står fast vid min synpunkt i interpellationen, att man bör kunna pröva kostnadsfrågan för sig även innan utredningen är klar.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **SKOGLUND**:

Herr talman! Herr Svensson i Stenkyrka drog in i debatten en fråga, som ändå inte har med saken att göra, nämligen frågan om biljettpriset som sådant. Observera att vad vi här dryftar är en passageraravgift på 10 kronor för sträckan Stockholm—Visby respektive Stockholm—Malmö. Det är den tian som vi skall resonera om och inte om biljettpriset.

Jag är väl medveten om att goda kommunikationer stimulerar till lokalisering, något som också har skett på Gotland trots passageraravgiften. Såväl L M Ericsson som andra företag har slagit sig ned där.

Jag kan inte riktigt förstå herr Hamrin i Kalmar när han fortfarande gör gällande att vi skulle bryta ut visbyproblemet ur utredningen. Vad är det som säger att vi inte då också skulle behöva bryta ut problem som rör andra delar av landet, där lokaliseringen är en ännu mera angelägen och aktuell fråga än vad den är för Gotland i dag. På Gotland har nämligen vinden vänt, glädjande nog. Om vi skulle följa herr Hamrins linje, skulle vi hamna i ett fullständigt virrvarr. Vi måste väl ändå se på helheten som vi brukar göra i den svenska riksdagen, och jag skulle vilja rekommendera att vi gjorde så även i detta fall.

Svar på interpellation ang. utbildningen av lantmätare

Herr SVENSSON i Stenkyrka (cp):

Herr talman! Det låter rätt oskyldigt i statsrådets mun, men det är ju de sammanlagda kostnaderna som är avgörande. När man fattar beslut om avgifterna får man också ta hänsyn till tidigare utgående kostnader som föreslagits av luftfartsstyrelsen och fastställts av Kungl. Maj:t.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3

Svar på interpellation ang. utbildningen av lantmätare

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN, som yttrade:

Herr talman! I en interpellation har herr Hamrin i Kalmar frågat, om jag vill medverka till att en utökning av antalet lantmätare så snart som möjligt kommer till stånd.

Härpå får jag svara följande.

Utbildningen av lantmätare sker för närvarande vid avdelningen för lantmäteri vid tekniska högskolan i Stockholm. Storleken av den årliga intagningen av studerande bestämmes enligt gällande föreskrifter av lantmäteristyrelsen. Under större delen av 1950-talet höll sig antalet intagna omkring 20 per årskurs. Under senare år har emellertid en viss ökning skett, varför antalet nyintagna för närvarande uppgår till mellan 25 och 30 per årskurs. Den sistnämnda siffran, som avser årskurs 1962, torde innebära att nuvarande utbildningskapacitet utnyttjas fullt. Denna årliga intagningskapacitet ansåg lantmäteristyrelsen år 1959 motsvara det då förutsebara utbildningsbehovet fram till mitten av 1960-talet.

Med hänsyn till prognoser rörande behovet av lantmätare hemställde lantmäteristyrelsen i slutet av november 1962 hos Kungl. Maj:t om erforderliga åtgärder för en skyndsam ökning av ut-

bildningskapaciteten vid avdelningen för lantmäteri vid tekniska högskolan i Stockholm. Styrelsen ansåg härvid, att intagningskapaciteten borde öka till 56 elever per årskurs fr. o. m. hösten 1963.

Lantmäteristyrelsens framställning har remitterats till bl. a. överstyrelsen för de tekniska högskolorna. Efter hörande av kollegienämnden vid tekniska högskolan i Stockholm har överstyrelsen i sitt yttrande framhållit, att den föreslagna intagningsökningen på grund av lokalsvårigheter inte synes kunna genomföras förrän fr. o. m. budgetåret 1964/65.

Innan jag i detta sammanhang redovisar min egen syn på den aktuella frågan, vill jag nämna att regeringen nu beslutat att för höstriksdagen framlägga en principproposition rörande den fortsatta utbyggnaden av universitet och högskolor under andra hälften av 1960-talet. Den fortsatta utbyggnad, som därvid kommer att förordas, avser bl. a. en mycket stark ökning av de tekniska högskolornas utbildningskapacitet. Huruvida denna kraftiga utbyggnad av såväl tekniska högskolor som annan högre utbildning bör ske enbart på de nuvarande fem universitets- och högskolorna eller jämväl på en sjätte ort, kommer att prövas genom särskilda sakkunniga. Jag har i dagarna tillkallat en särskild kommitté för denna prövning.

Vad beträffar lantmäteriutbildningen finner jag det vara helt klarlagt, att en utökning av utbildningskapaciteten bör genomföras i ett tidigt skede av den antydda förestående ytterligare expansionen av den högre tekniska utbildningen. Utvecklingen under de senaste åren på de många samhällsområden som är beroende av lantmätarnas arbetsinsatser har nämligen varit sådan, att det nu är alldeles odiskutabelt, att bedömningen år 1959 för lantmäteriafdelningens del av den erforderliga utökningen av utbildningskapaciteten var alltför försiktig.

Svar på interpellation ang. utbildningen av lantmätare

Därmed, herr talman, anser jag mig ha besvarat interpellationen.

Vidare anförde

Herr HAMRIN i Kalmar (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet för svaret på min interpellation. Jag är särskilt tacksam för att statsrådet har ett så positivt intresse för saken som kommer till uttryck i svaret. Frågan kan förefalla vara en detalj i samhällsskeendet, och jag skall försöka att inte ta så mycket av kammarens tid i anspråk för den, eftersom vi ju i dag har en lång föredragningslista. Jag vill ändå säga några ord om bakgrunden till att jag har ställt frågan.

Statsrådet sätter in detta problem i ett större sammanhang, nämligen hela frågan om den högre utbildningen, och det är självklart att man måste göra det. Det visar inte minst arbetsmarknadsstyrelsens prognoser. Där har det kommit fram intressanta siffror. Jag skall bara anföra några. Tillgången på civilingenjörer, till vilka lantmätarna räknas, kommer 1975 att vara 29 400, medan det kommer att finnas efterfrågan på 36 300. Det blir alltså en brist på 6 900. Enligt prognoserna för 1975 kommer samma sak att gälla även civilekonomer. Inom icke spärrade utbildningslinjer kommer däremot vid samma tid tillgången på utbildad personal att vara större än efterfrågan. En sådan utveckling är naturligtvis djupt oroande och tyder på en allvarlig snedbelastning av hela det högre utbildningsväsendet. Det är självklart att vi under sådana förhållanden får lov att göra en översyn av denna högre utbildning, och statsrådet nämnde ju också att en särskild kommitté härför redan har tillsatts.

Lantmäteristyrelsen har också lagt fram prognoser beträffande lantmätarutbildningen och pekar i sin framställning till ecklesiastikdepartementet på att utvecklingen på detta område är

mycket oroande. Jag vill i det sammanhanget citera en del av Sveriges lantmätareförenings yttrande till SACO över denna lantmäteristyrelsens framställning: »Lantmäteristyrelsen hemställer om erforderliga åtgärder för en skyndsam ökning av utbildningskapaciteten vid avdelningen för lantmåteri vid tekniska högskolan i Stockholm. Detta förslag vill lantmätareföreningen kraftigt tillstyrka. Vad sedan angår bestämmandet av intagningsvolymen vill föreningen framhålla att ett stabilt rekryteringsunderlag måste eftersträvas, varför föreningen förordar ett elevantal, som mer anpassar sig efter förhållandena på längre sikt, och som i dagens läge synes böra vara cirka 50 elever per år.»

Det råder alltså inga delade meningar om behovet av en ökad utbildning. Lantmätarna får också allt flera uppgifter. De har inte endast att syssla med rationaliseringen inom jord- och skogsbruk utan deltar också i samhällsplaneringen i stort, inte minst i samband med de nya bostadsbyggnadsprogram som kommunerna upprättar. Alla lantmätare har för övrigt inte heller lantmäteristyrelsen som huvudman, utan lantmätare är också anställda inom andra ämbetsverk, hos kommuner och enskilda bolag, och det finns t. o. m. lantmätare som är egna företagare. Allt detta gör att behovet ökar i en accelererad takt. Det märks särskilt tydligt på den statliga sidan, där för närvarande mellan 30 och 40 tjänster är vakanta. Det finns också en arbetsbalans inom det statliga lantmåteriet som, även om den inte är så stor som man många gånger gör gällande, ändå för många sakägare och kommuner är besvärande.

Hur skall man då avhjälpa dessa brister? Såsom jag nyss nämnt har Sveriges lantmätareförening uttalat att ökad utbildning av lantmätare är ofrånkomlig. Vid tekniska högskolan finns för närvarande plats för ungefär 30 elever, men behovet är minst 50 enligt lantmäteristyrelsens framställning och omkring 50

Svar på interpellation ang. landsarkivets lokaler i Vadstena slott

enligt Sveriges lantmätareförenings uppfattning. Hur skall det bli möjligt att klara en sådan ökning? Tekniska högskolan har i sin petitaframställning förklarat att om ingen förändring sker går det inte att ta in mer än 30 elever till hösten 1963. Under förutsättning att medel omedelbart erhålls för en mindre utbyggnad, kunde man dock tänka sig att ta in 50 elever. Om sådana medel inte erhålls omedelbart, kan man inte förrän hösten 1964 ta in ett ökat antal elever vid tekniska högskolan. Då medelsbehovet inte är så förfärligt stort, 700 000 kronor, tycker jag att man skulle ha kunnat ordna den saken, så att denna ökning kommit till stånd redan från och med hösten 1963. I varje fall är det önskvärt att ecklesiastikministern undersöker möjligheterna att åstadkomma ökad intagning hösten 1963, för den händelse det går att anslå medel i efterhand.

Eftersom denna fråga är så pass allvarlig, tror jag inte att det är nödvändigt att avvakta resultatet av den utredning som tillsatts för översyn av den högre utbildningen och som ecklesiastikministern återoppar i sitt svar. Jag tror nämligen att det är ofrånkomligt att utbildningen även i fortsättningen förläggs till tekniska högskolan. Det elevantal det rör sig om är inte så stort, att man kan tänka sig att splittra det på två olika utbildningsanstalter. Det vore också otänkbart att flytta över hela utbildningen från tekniska högskolan, för den händelse vi får ytterligare en högskola.

Jag vill understryka att det i denna fråga inte råder några meningsmotsättningar mellan kåren och lantmäteristyrelsen. Det är kanske inte ur vägen att påpeka det, ty ibland händer det att en yrkesgrupp har ett annat intresse av ökad utbildning än samhället. Men så är alltså inte fallet nu. I egenskap av lantmätare är jag fullt på det klara med att ett funktionsdugligt statligt och kommunalt mätningstväsande också är ett starkt kärintresse. Vi har ingen anledning att motsätta oss den ökning av utbildning-

en som krävs för att få det statliga lantmäteriet att fungera tillfredsställande — vilket vi hoppas att det skall kunna göra om nu vakanta platser kan tillsättas.

Det är också av intresse såväl för det allmänna som för kåren, att tillströmningen till lantmäteriyrket blir något så när jämn. Åren 1952 och 1953 utexaminerades 36 lantmätare per år. Denna siffra sjönk 1958 till endast 3. Sådana hopp vill vi självklart inte ha.

Jag hoppas att ecklesiastikministern så snabbt som möjligt försöker åstadkomma ökning av ifrågavarande utbildning utan att avvakta den översyn rörande ytterligare en högre utbildningsanstalt som omnämnes i svaret.

Jag ber än en gång få tacka ecklesiastikministern för det intresse han visat i denna fråga.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4**Svar på interpellation ang. landsarkivets lokaler i Vadstena slott**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN, som yttrade:

Herr talman! I en interpellation har herr Persson i Appuna frågat, om jag är beredd lämna en redogörelse för läget beträffande Vadstena slotts restaurering och landsarkivets i Vadstena lokalfråga och vid vilken tidpunkt projekteringen av föreslagna arbeten kan väntas bli påbörjad.

Härpå får jag svara följande.

Jag vill först ge en allmän bakgrund till frågan om Vadstena slotts restaurering.

Vadstena slott, som stod färdigt i sin nuvarande form i början av 1600-talet, utgör ett av våra värdefullaste byggnadsminnesmärken. Borganläggningen omges av en vallgrav och har en fyrsidig planform. Norra sidan upptas av själva slottsbyggnaden. På de övriga tre sidorna omgavs borggården tidigare av ca

Svar på interpellation ang. landsarkivets lokaler i Vadstena slott

9 meter höga vallar. Dessa utplånades vid mitten av 1800-talet, vilket innebar ett allvarligt ingrepp i slottsanläggningens utseende. År 1899 inrymdes i slottets östra hälft lokaler för landsarkivet, som alltså disponerar dessa.

Sedan 1957 har såsom beredskapsarbeten utförts vissa arbeten vid Vadstena slott. Arbetena har avsett iståndsättnings- och förstärkningsarbeten, elinstallation, markplanering m. m. Kostnaden för arbetena har uppgått till ca 900 000 kr. Vissa arbeten pågår ännu.

Vidare har Kungl. Maj:t ställt medel till byggnadsstyrelsens förfogande för projektering av bl. a. om- och nybyggnad av Vadstena slott för landsarkivets räkning. Med anledning härav har på byggnadsstyrelsens uppdrag professor Nils Ahrbom utarbetat ett skissförslag rörande en sådan om- och nybyggnad. Förslaget syftar till att dels återge slottsanläggningen den karaktär den hade innan vallarna raserades genom att vallarna återuppföres, dels restaurera den egentliga slottsbyggnaden. I vallarna skulle enligt förslaget inredas lokaler för dels landsarkivet i Vadstena, dels en central depå för de övriga landsarkiven. Kostnaderna för restaurering av slottet inklusive uppförande av vallarna har uppskattats till ca 11 miljoner kr., varav drygt 7 miljoner kr. hänförs sig till vallarna. Någon detaljprojektering har ännu inte skett. En uppskattning av kostnaderna för uppförande av massiva jordvallar har även gjorts, vilken slutar på ca 2 miljoner kr.

Då frågan om restaureringen av Vadstena slott berör inte endast landsarkivet i Vadstena utan även övriga landsarkiv med hänsyn till förslaget att i samband med återställandet av slottsvallarna tillskapa lokaler för en central arkivdepå får jag något uppehålla mig vid landsarkivens byggnadsfrågor i allmänhet. I fjol framlades en utredning rörande landsarkivens lokalfrågor. Utredningen omfattar landsarkiven i Uppsala, Lund och Göteborg. Landsarkivet i Vad-

stena ingår inte i utredningen, då detta varit föremål för särskild utredning, d. v. s. den utredning jag berört i det föregående. Inte heller övriga landsarkiv — de i Visby, Härnösand och Östersund — har ingått i utredningens arbete. Beträffande dessa arkiv torde de nuvarande lokalerna vara tillräckliga även på längre sikt.

Vid prövning av olika alternativ för att lösa landsarkivens lokalfrågor har utredningen undersökt, hur stora tillbyggnader som är möjliga i anslutning till landsarkivens nuvarande byggnader. Utredningen konstaterar, att tillbyggnadsmöjligheter till de befintliga arkivbyggnaderna i Lund och Göteborg föreligger i sådan utsträckning, att lokalbehovet kan tillgodoses för ca 200 år. För landsarkivet i Uppsala räknar utredningen med att genom inredning av vissa vindslokaler i slottet och omdisposition av arkivets nuvarande lokaler samt under förutsättning att planer på nya lokaler för bl. a. länsstyrelsen förverkligas landsarkivets lokalbehov skulle vara tryggt för ca 70 år.

Utredningen diskuterar även frågan om en lösning av landsarkivens byggnadsfrågor genom inrättande av en närdepå för varje landsarkiv eller en centraldepå, gemensam för alla eller flera landsarkiv. Utredningen kommer emellertid till den slutsatsen, att såväl närdepåer som en centraldepå skulle få mycket ogynnsamma konsekvenser inte bara för den vid arkiven bedrivna forskningen utan även för arkivvårdsarbetet, d. v. s. ordnings- och gallringsarbetet. Utredningen föreslår i stället för landsarkivet i Lund en om- och tillbyggnad och för landsarkivet i Göteborg en tillbyggnad. För landsarkivet i Uppsala förordas såsom en första åtgärd inredning av vissa vindslokaler i slottet. Kostnaderna för de av utredningen förordade åtgärderna har uppskattats till ca 3 miljoner kr. enligt prisläget den 1 juli 1962.

När jag för två år sedan i denna kam-

Svar på interpellation ang. landsarkivets lokaler i Vadstena slott

mare besvarade en interpellation angående landsarkivens byggnadsfrågor framhöll jag, att skäl talade för att en lämplig lösning av landsarkivens byggnadsfrågor kunde stå att finna i en kombination av viss lokal utbyggnad och uppförande av en eller flera arkivdepåer. Vid denna tidpunkt hade inte den tidigare nämnda utredningen om landsarkivens lokalfrågor framlagts. Sedan resultatet av denna utredning nu föreligger och landsarkivens lokalfrågor i denna belysts från såväl arkivorganisatoriska som byggnadstekniska och driftekonomiska synpunkter synes ställning kunna tagas till de olika byggnadsalternativen för landsarkiven. I yttranden över utredningen och vid uppvaktningar från berörda i frågan har depåtanken enstämmigt avvisats. För egen del har jag också kommit till den slutsatsen, att tillbyggnader till de befintliga landsarkiven — åtminstone i dagens läge — synes vara det lämpligaste utbyggnadsalternativet. Vad gäller de framtida utbyggnadsmöjligheterna har utredningen givit vid handen, att för landsarkivbyggnaderna i Lund och Göteborg tomterna räcker för tillbyggnader, som tillgodoser lokalbehovet för nu överskådlig tid. För landsarkivet i Uppsala torde enligt vad jag inhämtat av byggnadsstyrelsen lokalsituationen komma att förbättras genom att vissa andra till slottet förlagda institutioner — det gäller i första hand lantmäterikontoret — kommer att beredas andra lokaler.

Jag har för avsikt att medverka till att byggnadsstyrelsen ges i uppdrag att utarbeta byggnadsprogram för dels om- och tillbyggnad för landsarkivet i Lund, dels tillbyggnad för landsarkivet i Göteborg. Mest brådskande torde byggnadsfrågan vara för landsarkivet i Lund. För landsarkivet i Uppsala torde — såsom nyss nämnts — situationen åtminstone på kort sikt komma att förbättras genom att vissa lokaler i slottet friställas, vilka bör tillföras landsarkivet. Den av utredningen förordade in-

redningen av vissa vindsutrymmen för landsarkivets räkning kan i detta läge visa sig ej vara erforderlig. Även på längre sikt kan landsarkivets i Uppsala lokalfråga komma att lösas inom slottet, varför några åtgärder för en nybyggnad för närvarande ej synes vara aktuella.

Då jag sålunda inte är beredd medverka till att en central arkivdepå upprättas har självfallet frågan om uppförande av vallarna vid Vadstena slott kommit i ett annat läge.

Motivet för restaurering av vallarna skulle då i huvudsak vara kulturhistoriskt. Då landsarkivet i Vadstena är i behov av utökade och mer ändamålsenliga lokaler än vad det nu disponerar i slottet kan en utflyttning av landsarkivet i dess helhet från slottsbyggnaden troligen vara den mest rationella lösningen av arkivets lokalfråga. Vid en sådan utflyttning får självfallet kostnadsfrågan vid alternativa lösningar av lokalfrågan en avgörande betydelse. Dessutom har från byggnadsstyrelsen och riksarkivets sida anförts synpunkter på lokaliseringen av landsarkivet i Vadstena med hänsyn tagen till den kommande utbyggnaden av universitetsorganisationen, som ger anledning till försiktighet i ställningstagandet. Jag är således inte beredd att nu taga slutlig ställning till landsarkivets i Vadstena byggnadsfråga. Redan nu bör emellertid kunna sägas, att landsarkivet lämpligen bör flyttas ut från slottsbyggnaden och beredas nya lokaler. En undersökning av själva lokalprogrammet för landsarkivet bör kunna påbörjas, då detta icke förutsätter något ställningstagande till byggnadsplats.

Vad gäller själva slottsbyggnaden i Vadstena synes det vidare vara angeläget, att denna återställs i ett skick, som är kulturhistoriskt tillfredsställande. Restaureringsarbetena bör — om arbetsmarknadsmässiga förutsättningar här för föreligger — kunna utföras såsom beredskapsarbeten. Vid planeringen av restaureringen bör — såsom framgått av

Svar på interpellation ang. landsarkivets lokaler i Vadstena slott

vad jag tidigare sagt — räknas med att landsarkivet i sin helhet skall flytta ut från slottsbyggnaden.

Interpellanten har i sin fråga omnämnt en rapport från länsbrandinspektören rörande Vadstena slott. Enligt rapporten har oroväckande brister i fråga om brandsäkerheten i Vadstena slott konstaterats. Med anledning härav har jag inhämtat upplysning av byggnadsstyrelsen, vilka åtgärder som planeras för att avhjälpa dessa brister. Styrelsen har därvid meddelat, att den uppdragit åt länsarkitekten att verkställa utredning och inkomma med förslag till förbättring av brandskyddet m. m. inom slottet. Styrelsen räknar med att förslag till lösning av berörda frågor skall kunna framläggas före sommaren 1963. Kostnaderna för att avlägsna åtminstone de allvarligaste brandriskerna kan bestridas från till styrelsens förfogande ställda medel. Jag utgår från att byggnadsstyrelsen så fort det är tekniskt möjligt avhjälper de mest akuta bristerna i brandskyddet m. m. Med hänsyn till vad jag framhållit om landsarkivets i Vadstena lokalfråga på längre sikt och om slottets restaurering synes mera omfattande åtgärder — såsom utbyte av takbjälklag m. m. — för att öka brandskyddet däremot inte vara påkallade.

Därmed, herr talman, anser jag mig ha besvarat interpellationen.

Vidare anförde:

Herr PERSSON i Appuna (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Edenman för svaret på min interpellation angående landsarkivets i Vadstena lokaler. Jag är i stort sett nöjd med vad statsrådet sagt i svaret. Jag vill bara på ett par punkter understryka statsrådets uttalanden.

Vad beträffar behovet av nya lokaler för landsarkivet tycks statsrådet och jag ha samma uppfattning. Jag förstår att statsrådet inte vill binda sig för platsen för arkivets förläggning. Resultatet av utredningen om det sjätte universitetet kan nämligen tänkas påverka frågan om arkivets lokalisering.

Vidare hälsar jag med tillfredsställelse statsrådets uttalande, att det är högst angeläget att slottsbyggnaden återställs i ett kulturhistoriskt tillfredsställande skick. Jag har ingen anledning att motsätta mig att arbetena utförs som beredskapsarbeten som statsrådet antydde. Det har skett hittills, och såväl länsstyrelsen som länsarbetsnämnden i Östergötlands län har i sina framställningar uttalat sig för detta.

Vad till sist beträffar frågan om brandskyddet vill jag gärna ta fasta på att statsrådet ställt i utsikt att det redan före sommaren 1963 kan komma att framläggas ett förslag om åtgärder för att förbättra brandskyddet inom slottet. Jag tror att statsrådet och jag är överens om att det med tanke på de oersättliga värden, som de i slottet förvarade arkivalierna representerar, inte är tillfredsställande att brandskyddet där är så dåligt ordnat som för närvarande är fallet.

Med det sagda ber jag, herr talman, att ytterligare få tacka statsrådet, och jag hoppas att dessa frågor skall få en så god lösning som möjligt.

Herr FRANZÉN (s):

Herr talman! Eftersom jag praktiskt taget bor granne med Vadstena slott och har rikliga tillfällen att besöka det, är denna fråga av visst intresse för mig.

Jag tycker det är utmärkt att ekle-siastikministern har avskrivit alla pro-påer och förslag om att inrätta en central arkivdepå i Vadstena. En sådan an-ordning vore såvitt jag förstår otill-fredsställande för landsarkivets verk-samhet. Samtidigt kompliceras emeller-tid frågan om den omedelbara utbyg-gnaden och omändringen av landsarki-vet i Vadstena. Det är alltså ett svårt ställningstagande. Trots detta är jag inte så säker på att, som departements-chefen säger, en utflyttning av lands-

Ökad lärarutbildning m. m.

arkivet från Vadstena är den mest rationella lösningen. Jag tror att lokaliseringen till Vadstena är utomordentligt värdefull. Landsarkivet betjänar nämligen inte bara Östergötland utan även hela Småland. Sett ur den synpunkten tror jag att Vadstena är en mycket lämplig placeringsort.

Jag noterar även statsrådets positiva inställning till en snar upprustning av själva slottet oavsett hur det blir med landsarkivet. Det är högst beklagligt att allmänheten inte kan beredas tillfälle att bese slottet i dess helhet annat än i mycket begränsad omfattning. Landsarkivet har annekterat mer och mer av utrymmena, och enligt min uppfattning har därvid de allra bästa och mest sevärd delarna kommit till användning. Det är bl. a. av den anledningen nödvändigt att göra något ganska snart.

Även ur landsarkivets synpunkt är en upprustning av lokalerna nödvändig. Brandriskerna är verkligen alarmerande. Bl. a. finns det en mycket gammal värmeanläggning som för länge sedan borde ha bytts ut. Den fyller inte alls de krav på brandsäkerhet som är av nöden — en brandsäkerhet som är desto mera betydelsefull som i landsarkivet förvaras helt enkelt oskattbara värden. De förvaras i många fall i omedelbar anslutning till denna värmeanläggning.

Ett annat tungt vägande skäl för en forcering av denna fråga är personalens arbetsförhållanden. De är faktiskt under all kritik. Egentligen är det ganska märkligt, att människor finner sig i att arbeta under så miserabla förhållanden som de verkligen gör där. Statsrådet är säkerligen underkunnig om att detta inte är någon överdrift. Här tarvas snabba åtgärder för att klara av de värsta bekymren. Jag hoppas att statsrådet på ett alldeles särskilt sätt intresserar sig för dessa frågors snara lösning utan alltför lång tidsutdräkt.

En lösning enligt professor Alrboms

förslag vore såvitt jag kan förstå från såväl slottets som landsarkivets synpunkt praktiskt taget det allra bästa alternativet. Kostnaderna för en genomgripande restaurering av slottet kan man under alla förhållanden inte komma ifrån.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5**Ökad lärarutbildning m. m.**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 132, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förslag om ökad lärarutbildning m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t (bilaga 10, punkterna 283—289) föreslagit riksdagen att, i avvidan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1963/64 beräkna

till ökad ämnes- och forskolläraryt- bildning m. m. ett förslagsanslag av 19 326 000 kr.,

till Lärarhögskolan i Stockholm: Avlöningar ett förslagsanslag av 6 926 000 kr.,

till Lärarhögskolan i Stockholm: Omkostnader ett förslagsanslag av 692 000 kr.,

till Lärarhögskolan i Stockholm: Materiel, böcker m. m. ett reservationsanslag av 120 000 kr.,

till Lärarhögskolan i Malmö: Avlöningar ett förslagsanslag av 5 438 000 kr.,

till Lärarhögskolan i Malmö: Omkostnader ett förslagsanslag av 500 000 kr.,

till Lärarhögskolan i Malmö: Materiel, böcker m. m. ett reservationsanslag av 457 000 kr.,

till Lärarhögskolan i Malmö: Inredning och utrustning av nya lokaler ett reservationsanslag av 300 000 kr.,

till Lärarhögskolan i Göteborg: Avlöningar ett förslagsanslag av 3 279 000 kr.,

till Lärarhögskolan i Göteborg: Omkostnader ett förslagsanslag av 197 000 kr.,

till Lärarhögskolan i Göteborg: Mate-

Ökad lärarutbildning m. m.

riel, böcker m. m. ett reservationsanslag av 155 000 kr.,

till Folkskoleseminarierna: Avlöningar ett förslagsanslag av 29 717 000 kr.,

till Folkskoleseminarierna: Omkostnader ett förslagsanslag av 2 181 000 kr.,

till Folkskoleseminarierna: Materiel, böcker m. m. ett reservationsanslag av 695 000 kr.,

till Folkskoleseminarierna: Utrustning ett reservationsanslag av 950 000 kr.,

till Utbildning av förskollärare ett förslagsanslag av 1 450 000 kr.,

till Vidareutbildning av lärare m. m. ett reservationsanslag av 1 840 000 kr.,

till Avlöning åt deltagare i praktiska lärarkurser m. m. ett förslagsanslag av 7 554 000 kr.,

till Arvoden åt blivande lärare för blinda och döva ett förslagsanslag av 398 000 kr.

Sedermåra hade Kungl. Maj:t i propositionen nr 111, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 8 mars 1963, föreslagit riksdagen att

A. beträffande förslagen i propositionen avseende utbildning av ämneslärare samt folk- och småskollärare ävensom särskilda lärarutbildningsåtgärder och förskollärarutbildning

a) besluta om en utvidgning av den vid lärarhögskolorna anordnade enterminsutbildningen i huvudsaklig överensstämmelse med vad departementschefen förordat;

b) besluta om en ökning av antalet utbildningsplatser för utbildning av lärare vid läroanstalter med praktisk lärarkurs i huvudsaklig överensstämmelse med vad departementschefen förordat;

c) besluta att utbildning av folkskollärare och småskollärare skulle anordnas vid lärarhögskolan i Göteborg fr. o. m. budgetåret 1963/64;

d) besluta att utbildning av folkskollärare i engelska skulle anordnas i huvudsaklig överensstämmelse med vad departementschefen förordat;

e) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga av departementschefen förordade särskilda åtgärder för ökad ämneslärarutbildning och för anordnande av utbildning av teknologie magistrar;

f) besluta att förskollärarutbildningen skulle förstatligas fr. o. m. budgetåret 1963/64 och utbyggas i av departementschefen angiven omfattning;

g) bemyndiga Kungl. Maj:t att fatta de beslut och vidtaga de åtgärder i övrigt som fordrades för genomförandet av vad departementschefen under A. föreslagit;

B. beträffande lärarhögskolorna, folk- och folkskoleseminarierna, särskilda lärarutbildningsåtgärder, avlöning åt deltagare i praktiska lärarkurser m. m. samt arvoden åt blivande lärare för blinda och döva för budgetåret 1963/64 under åttonde huvudtiteln anvisa de anslag m. m., som närmare framginge av utskottets redovisning under avdelning II.

I samband med förslagen under A. hade utskottet till behandling förehaft följande motioner, nämligen

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Gillström m. fl.* (I: 709) och den andra inom andra kammaren av herr *Anderson* i Sundsvall *m. fl.* (II: 864), i vilka bl. a. hemställts att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 111 måtte uttala att ett lärarutbildningsblock snarast möjligt borde förläggas till Sundsvall;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Kaijser* och fröken *Stenberg* (I: 711) och den andra inom andra kammaren av herrar *Wennerfors* och *Nordstrandh* (II: 871), i vilka hemställts, såvitt här var i fråga, att riksdagen måtte besluta att antalet intagningsavdelningar vid folkskoleseminarierna läsåret 1963/64 skulle uppgå till på folkskollärlinje sammanlagt 28 och på småskollärlinje sammanlagt 35;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr

Ökad lärarutbildning m. m.

Thorsten Larsson m. fl. (I: 713) och den andra inom andra kammaren av herr *Larsson* i Hedenäset *m. fl.* (II: 868), i vilka bl. a. hemställts, såvitt här var i fråga, att riksdagen vid sin behandling av propositionen nr 111 måtte besluta att intagning till lärarutbildning vid folkskoleseminarierna höstterminen 1963 finge ske till 35 avdelningar för småskollärarutbildning och till 28 avdelningar för folkskollärarutbildning i enlighet med skolöverstyrelsens förslag;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Widén* och *Källqvist* (I: 715) och den andra inom andra kammaren av herr *Källstad m. fl.* (II: 867);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Eric Carlsson* och *Svanström* (I: 198) och den andra inom andra kammaren av herr *Skoglösa m. fl.* (II: 262), i vilka hemställts, såvitt här var i fråga, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhalla att skolöverstyrelsen måtte erhålla uppdrag att utforma riktlinjer för vidareutbildningsverksamhet för lärare, bedriven huvudsakligen på länsplanet och genomförd som kvällsundervisning, samt att sådan vidareutbildningsverksamhet måtte påbörjas läsåret 1963/64;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Kaijser* och fröken *Stenberg* (I: 712) och den andra inom andra kammaren av herr *Nordstrandh m. fl.* (II: 870);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Nyman m. fl.* (I: 696) och den andra inom andra kammaren av herr *Hammarberg m. fl.* (II: 850);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Kaijser m. fl.* (I: 710) och den andra inom andra kammaren av herr *Eskel m. fl.* (II: 866);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Birger Andersson m. fl.* (I: 695) och

den andra inom andra kammaren av herr *Larsson* i Luttra *m. fl.* (II: 851), i vilka hemställts att riksdagen vid sin behandling av propositionen nr 111 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhalla om förslag snarast möjligt rörande inrättande av ett förskoleseminarium i Skara, samordnat med folkskoleseminariet därstädes, i enlighet med vad i motionerna anförts;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Edström* och fröken *Nordström* (I: 708) och den andra inom andra kammaren av fröken *Elmén m. fl.* (II: 865);

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Sundin* (I: 714) och den andra inom andra kammaren av herrar *Larsson* i Norderön och *Fälldin* (II: 869).

I samband med förslagen under B. hade utskottet till behandling förehåft vissa i anslutning till respektive anslagspunkter under avdelning II. i utskottets utlåtande redovisade motioner.

Under avdelning I. Utbildning av ämneslärare, folk- och småskollärare samt förskollärare m. m. hemställde utskottet,

1. att riksdagen måtte besluta om en utvidgning av den vid lärarhögskolorna anordnade enterninsutbildningen i huvudsaklig överensstämmelse med vad departementschefen förordat;

2. att motionerna I: 709 och II: 864, i vad de avsåge en utredning av frågan om inrättande av en lärarhögskola i Sundsvall, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

3. att motionerna I: 713 och II: 868 samt I: 715 och II: 867, samtliga motioner i vad de avsåge planering av lärarhögskoleorganisationen med hänsyn till en sänkning av elevantalet i grundskolans klasser, icke måtte av riksdagen bifallas;

4. att riksdagen måtte besluta om en ökning av antalet utbildningsplatser för utbildning av lärare vid läroanstalter

Ökad lärarutbildning m. m.

med praktisk lärarkurs i huvudsaklig överensstämmelse med vad departementschefen förordat;

5. att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 709 och II: 864, såvitt här var i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört beträffande förläggande snarast möjligt av ett lärarutbildningsblock till Sundsvall;

6. att riksdagen måtte besluta att utbildning av folkskollärare och småskollärare skulle anordnas vid lärarhögskolan i Göteborg fr. o. m. budgetåret 1963/64;

7. att motionerna I: 711 och II: 871 samt I: 713 och II: 868, samtliga motioner i vad de avsåge antalet intagningsavdelningar vid folkskoleseminarierna, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

8. att riksdagen måtte besluta att utbildning av folkskollärare i engelska skulle anordnas i huvudsaklig överensstämmelse med vad departementschefen förordat;

9. att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 198 och II: 262, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört beträffande en utredning av frågan om vidareutbildningskurser framför allt på länsplanet och genomförda på kvällstid samt om kombinerade korrespondens- och radiokurser;

10. att motionerna I: 712 och II: 870, såvitt här var i fråga, icke måtte av riksdagen bifallas;

11. att motionerna I: 696 och II: 850 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

12. att motionerna I: 710 och II: 866 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

13. att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga av departementschefen förordade särskilda åtgärder för ökad ämneslärarutbildning och för anordnande av utbildning av teknologie magistrar;

14. att motionerna I: 695 och II: 851

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

15. att motionerna I: 708 och II: 865 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

16. att motionerna I: 714 och II: 869 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

17. att riksdagen måtte besluta att förskollärarutbildningen skulle förstärkas fr. o. m. budgetåret 1963/64 och utbyggas i av departementschefen angiven omfattning;

18. att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att fatta de beslut och vidtaga de åtgärder i övrigt som fordrades för genomförandet av vad departementschefen föreslagit.

I avdelning II. Anslagsberäkningar för budgetåret 1963/64 upptog utskottets utlåtande under punkterna 12—15 bl. a. följande:

12:o) *Folkskoleseminarierna: Avlöningar.* Kungl. Maj:t hade (proposition nr 111, punkt 12, s. 115—120) föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för folkskoleseminarierna, som föranleddes av vad departementschefen förordat, dels godkänna av departementschefen angiven avlöningsstat för folkskoleseminarierna, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1963/64, dels ock till Folkskoleseminarierna: Avlöningar för budgetåret 1963/64 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 33 592 000 kr., innebärande en anslagshöjning med 3 875 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft

dels förberörda två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Kaijser* och fröken *Stenberg* (I: 711) och den andra inom andra kammaren av herrar *Wennerfors* och *Nordstrandh* (II: 871), i vilka hemställts, såvitt här var i fråga, att riksdagen måtte besluta att anvisa medel för i motionerna föreslaget antal intagnings-

Ökad lärarutbildning m. m.

avdelningar vid folkskoleseminarierna läsåret 1963/64, nämligen på folkskollärarlinje sammanlagt 28 och på småskollärarlinje sammanlagt 35;

dels förberörda två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Thorsten Larsson m. fl.* (I: 713) och den andra inom andra kammaren av herr *Larsson* i Hedenäset *m. fl.* (II: 868), i vilka hemställts, såvitt här var i fråga, att riksdagen vid sin behandling av propositionen nr 111 måtte till Folkskoleseminarierna: Avlöningar för budgetåret 1963/64 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 34 092 000 kr.

Utskottet hemställde,

att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 711 och II: 871 samt I: 713 och II: 868, samtliga motioner i vad de avsåge kostnaderna för ytterligare fem intagningsavdelningar för folk- och småskollärarutbildning utöver Kungl. Maj:ts förslag,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för folkskoleseminarierna, som föranleddes av vad departementschefen förordat;

b) godkänna i utskottets hemställan intagen avlöningsstat för folkskoleseminarierna, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1963/64;

c) till Folkskoleseminarierna: Avlöningar för budgetåret 1963/64 anvisa ett förslagsanslag av 33 592 000 kr.

13:o) *Folkskoleseminarierna: Omkostnader.* Kungl. Maj:t hade (punkt 13, s. 120 och 121) föreslagit riksdagen att till detta ändamål för budgetåret 1963/64 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 2 400 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft

dels motionerna I: 711 och II: 871, i vilka hemställts, såvitt här var i fråga, att riksdagen måtte besluta att anvisa medel för i motionerna föreslaget antal intagningsavdelningar vid folkskolese-

minarierna läsåret 1963/64, nämligen på folkskollärarlinje sammanlagt 28 och på småskollärarlinje sammanlagt 35;

dels motionerna I: 713 och II: 868, i vilka hemställts, såvitt här var i fråga, att riksdagen vid sin behandling av propositionen nr 111 måtte till Folkskoleseminarierna: Omkostnader för budgetåret 1963/64 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 2 460 000 kr.

Utskottet hemställde,

att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 711 och II: 871 samt I: 713 och II: 868, samtliga motioner i vad de avsåge kostnaderna för ytterligare fem intagningsavdelningar för folk- och småskollärarutbildning utöver Kungl. Maj:ts förslag, till Folkskoleseminarierna: Omkostnader för budgetåret 1963/64 anvisa ett förslagsanslag av 2 400 000 kr.

14:o) *Folkskoleseminarierna: Materiel, böcker m. m.* Kungl. Maj:t hade (punkt 14, s. 122) föreslagit riksdagen att till detta ändamål för budgetåret 1963/64 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 695 000 kr., innebärande samma medelsanvisning som för innevarande budgetår.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft

dels motionerna I: 711 och II: 871, i vilka hemställts, såvitt här var i fråga, att riksdagen måtte besluta att till Folkskoleseminarierna: Materiel, böcker m. m. för budgetåret 1963/64 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 745 000 kr.;

dels motionerna I: 713 och II: 868, i vilka hemställts, såvitt här var i fråga, att riksdagen vid sin behandling av propositionen nr 111 måtte till Folkskoleseminarierna: Materiel, böcker m. m. för budgetåret 1963/64 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 750 000 kr.

Ökad lärarutbildning m. m.

Utskottet hemställde,

att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 711 och II: 871 samt I: 713 och II: 868, samtliga motioner såvitt här var i fråga, till Folkskoleseminarierna: Materiel, böcker m. m. för budgetåret 1963/64 anvisa ett reservationsanslag av 695 000 kr.

15:o) *Folkskoleseminarierna: Utrustning.* Kungl. Maj:t hade (punkt 15, s. 122 och 123) föreslagit riksdagen att till Folkskoleseminarierna: Utrustning för budgetåret 1963/64 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 1 050 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft

dels motionerna I: 711 och II: 871, i vilka hemställts, såvitt här var i fråga, att riksdagen måtte besluta att till Folkskoleseminarierna: Utrustning för budgetåret 1963/64 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 1 150 000 kr.;

dels motionerna I: 713 och II: 868, i vilka hemställts, såvitt här var i fråga, att riksdagen vid sin behandling av propositionen nr 111 måtte till Folkskoleseminarierna: Utrustning för budgetåret 1963/64 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 1 400 000 kr.

Utskottet hemställde,

att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 711 och II: 871 samt I: 713 och II: 868, samtliga motioner såvitt här var i fråga, till Folkskoleseminarierna: Utrustning för budgetåret 1963/64 anvisa ett reservationsanslag av 1 050 000 kr.

Reservationer hade avgivits

1) under avdelning I av herrar *Axel Johannes Andersson, Edström*, och *Källqvist*, fröken *Ljungberg*, herrar *Thorsten Larsson, Per Petersson, Harald Pettersson, Staxäng, Ståhl, Svensson* i Stenkyrka och *Svensson* i Ljungskile, fröken *Karlsson* samt herrar *Gustafsson*

i Kårby och *Källstad*, vilka ansett att utskottet under 7. bort hemställa,

att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 711 och II: 871 samt I: 713 och II: 868, samtliga motioner såvitt här var i fråga, besluta att intagningen vid folkskoleseminarierna för höstterminen 1963 skulle omfatta 28 avdelningar för folkskollärarytbildning och 35 avdelningar för småskollärarytbildning;

2) under avdelning I av herrar *Birger Andersson, Harald Pettersson* och *Blomkvist*, vilka ansett att utskottet under 14. bort hemställa,

att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 695 och II: 851, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag snarast möjligt rörande inrättande av folkskoleseminarium i Skara, samordnat med det därstädes belägna folkskoleseminariet;

3) under avdelning II vid punkten 12 (Folkskoleseminarierna: Avlöningar) av herrar *Axel Johannes Andersson, Edström* och *Källqvist*, fröken *Ljungberg*, herrar *Thorsten Larsson, Per Petersson, Harald Pettersson, Staxäng, Ståhl, Svensson* i Stenkyrka och *Svensson* i Ljungskile, fröken *Karlsson* samt herrar *Gustafsson* i Kårby och *Källstad*, vilka under förutsättning av bifall till den med 1) betecknade reservationen ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom med bifall till motionerna I: 711 och II: 871 samt I: 713 och II: 868, samtliga motioner såvitt här var i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för folkskoleseminarierna, som föranledes av vad departementschefen förordat;

b) godkänna i reservationen intagen avlöningsstat för folkskoleseminarierna, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1963/64;

c) till Folkskoleseminarierna: Avlö-

Ökad lärarutbildning m. m.

ningar för budgetåret 1963/64 anvisa ett förslagsanslag av 34 092 000 kr.;

4) under a v d e l n i n g II vid *punkten 13* (Folkskoleseminarierna: Omkostnader) av herrar *Axel Johannes Andersson, Edström* och *Källqvist*, fröken *Ljungberg*, herrar *Thorsten Larsson, Per Petersson, Harald Pettersson, Staxäng, Ståhl, Svensson* i Stenkyrka och *Svensson* i Ljungkile, fröken *Karlsson* samt herrar *Gustafsson* i Kårby och *Källstad*, vilka under förutsättning av bifall till den med 1) betecknade reservationen ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom med bifall till motionerna I: 711 och II: 871 samt I: 713 och II: 868, samtliga motioner såvitt här var i fråga, till Folkskoleseminarierna: Omkostnader för budgetåret 1963/64 anvisa ett förslagsanslag av 2 460 000 kr.;

5) under a v d e l n i n g II vid *punkten 14* (Folkskoleseminarierna: Materiel, böcker m. m.) av herrar *Axel Johannes Andersson, Edström* och *Källqvist*, fröken *Ljungberg*, herrar *Thorsten Larsson, Per Petersson, Harald Pettersson, Staxäng, Ståhl, Svensson* i Stenkyrka och *Svensson* i Ljungkile, fröken *Karlsson* samt herrar *Gustafsson* i Kårby och *Källstad*, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 711 och II: 871, såvitt här var i fråga, ävensom med bifall till motionerna I: 713 och II: 868, såvitt här var i fråga, till Folkskoleseminarierna: Materiel, böcker m. m. för budgetåret 1963/64 anvisa ett reservationsanslag av 750 000 kr.;

6) under a v d e l n i n g II vid *punkten 15* (Folkskoleseminarierna: Utrustning) av herrar *Axel Johannes Andersson, Edström* och *Källqvist*, fröken *Ljungberg*, herrar *Thorsten Larsson, Per Petersson, Harald Pettersson, Staxäng, Ståhl, Svensson* i Stenkyrka och *Svens-*

son i Ljungkile, fröken *Karlsson* samt herrar *Gustafsson* i Kårby och *Källstad*, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 711 och II: 871, såvitt här var i fråga, ävensom med bifall till motionerna I: 713 och II: 868, såvitt här var i fråga, till Folkskoleseminarierna: Utrustning för budgetåret 1963/64 anvisa ett reservationsanslag av 1 400 000 kr.

Vad utskottet hemställt föredrogs; och anförde därvid:

Fröken KARLSSON (h):

Herr talman! Alla som är intresserade av vår skola — och vem kan egentligen undgå att vara det — har säkert uppmärksammat, att vi under de senaste tio åren eller ännu längre i alltför stor utsträckning har låtit personer som ej påbörjat sin lärarutbildning eller rent av aldrig tänker bli lärare upprätthålla inte endast kortare utan även månadslånga och terminslånga vikariat, ja, t. o. m. vikariat för hela läsår.

Jag läste förra veckan en tidningsartikel — dess bättre en mot skolan vänlig sådan — vari skildrades besök i ett antal skolor i en landskommun. I en klass, heter det, representerade läraren en icke alltför ovanlig grupp vikarier i katedern. Efter studentexamen och fullgjord värnplikt tog han ett lärarvikariat innan han fortsatte studerna. En annan av kommunens oexaminerade vikarier ämnar, om allt går väl, bli småskollärare. Det är andra året hon tjänstgör. Hon har alltså vikarierat i två hela läsår, även om det varit vid skilda skolor, utan någon som helst lärarutbildning.

Denna tidningsartikel gällde, som jag nämnde, en landskommun i Mellansverige, men den kunde ha skildrat förhållanden var som helst i vårt land, både på landsbygden och i städerna, ty även om det på sina håll har gått relativt lätt att få lärare är dock bristen stor.

Skribenten gör följande tillägg:

Ökad lärarutbildning m. m.

»Inget ont utan att det har något gott med sig. Lärarbristen skapar tillfällen för många ungdomar att pröva läraryrket.» Även om jag vet att ecklesiastikministern dess bättre har mycket stort intresse för yrkesorientering och yrkesval, förmodar jag att han inte finner det lämpligt att man på detta sätt bedriver yrkesorientering i skolan utan att ha en kvalificerad lärare som handledare. Det kan således inte vara någon tanke åt det hållet som gör att statsrådet — enligt min mening — inte nog intensivt har försökt få en tillräcklig lärarkader i våra skolor.

Skolöverstyrelsen har ansett att lärarutbildningssakkunniga i sina prognoser, som ligger till grund för beräkningen, inte har tagit hänsyn till alla de omständigheter som påverkar lärartillgången. Sålunda har de inte beaktat den bristande rörligheten hos arbetskraften, vilken medför att det lokalt eller regionalt kan föreligga en bristsituation, även om det för landet i dess helhet skulle väga jämnt mellan lärartillgång och lärarbehov. Ett ökat antal folkskollärare skaffar sig adjunksbehörighet. Skolöverstyrelsen har även ansett sig böra räkna med att svenska lärare i större utsträckning tas i anspråk för verksamhet i utvecklingsländerna. Vidare anser skolöverstyrelsen att man inte får ha en för snäv marginal vid beräkningen av utexamineringen av lärare för folkskola och småskola.

Personligen skulle jag vilja lägga fram ännu ett skäl som man måste ta hänsyn till, nämligen att inte så få av olika orsaker lämnar lärarbanan och övergår till andra yrkesområden. Vilka anledningarna är härtill intresserar inte i detta sammanhang, utan vad som är av intresse är att det förhållandet, att många lämnar lärarbanan, påverkar lärartillgången i negativ riktning, varigenom bristsituationen förvärras.

Skolöverstyrelsen har nu föreslagit en intagning av 28 avdelningar för folk-

skollärarutbildning och 35 avdelningar för småskollärarutbildning. Kungl. Maj:t, d. v. s. i detta fall ecklesiastikministern, har föreslagit att man skulle stanna vid 25 respektive 33 avdelningar.

Jag följer gärna skolöverstyrelsens förslag med tanke på erfarenheterna under de tio år som jag kämpat för denna sak. Jag har ofta påtalat, att det enda som har stått sig i fråga om prognoserna är att de aldrig har hållit. Det skulle därför vara ganska märkligt om de nu skulle hålla. Jag tror inte på det utan anser liksom skolöverstyrelsen, att man måste räkna med en något större intagning.

Vi är alla överens om att det är nödvändigt att ha en god kvalitet på lärarkrafterna. Det spelar verkligen den stora och viktiga roll, som ecklesiastikministern och andra huvudansvariga för för vår skola i sina bästa stunder deklarerat. Jag skulle önskat att statsrådet verkligen också ville låta det ta sig uttryck i praktiskt handlande och se till, att det finns tillräcklig tillgång till kvalificerad personal inom skolan.

Med hänvisning till vad jag sagt är det för mig naturligt att stödja skolöverstyrelsens förslag och jag ber därför, herr talman, att med det anförda få yrka bifall till reservation 1 under avdelning I. Eftersom jag är nog optimistisk att tro, att kammaren kommer att följa mig, skulle det också betyda att jag yrkar bifall under avdelning II punkterna 12 och 13, till reservationerna 3 och 4 som är följdreservationer till reservation 1 under avdelning I.

Med herr talmannens tillåtelse skall jag också säga några ord om punkterna 14 och 15 under avdelning II. Det gäller seminariernas utrustning i fråga om materiel och böcker samt över huvud taget deras allmänna upprustning. Om man går tillbaka skall man finna, att anslagen till folkskoleseminarierna vad beträffar materiel och böcker under flera år stod alldeles stilla trots att behovet ökade, förslitningen var stor och

Ökad lärarutbildning m. m.

priserna steg. Det var egentligen först förra året som en liten uppräkningskedde. En höjning från 400 000 kronor till 695 000 kronor låter kanske mycket. Om man emellertid räknar med att denna summa skall slås ut på 21 seminarier eller rättare sagt 20, eftersom ett av dessa kommer att upphöra, är det en ganska liten höjning. Betänker man vidare att det var verkligt eftersatta behov som skulle täckas, var summan alldeles för liten. Jag tycker därför att det är naturligt att man från annat håll liksom från högerhåll har föreslagit en höjning av anslaget till 750 000 kronor. Även denna höjning måste anses ganska moderat, om man betänker att pengarna skall uppdelas på 20 seminarier.

Detsamma är förhållandet vad beträffar punkt 15, som gäller utrustning i övrigt. Det är ju alldeles självfallet, att om vi önskar att våra skolor skall ha en god utrustning, med alla de nya hjälpmedel som finns och kommer att finnas, bör också de yngre lärarna vara väl förfarna med hur dessa skall användas, när de påbörjar sin lärartjänstgöring. Det skall inte behöva åtgå tid till detta, sedan de börjat undervisa, vilket ju vore till nackdel både för läraren själv liksom för barnen. Det är det som ligger bakom vår önskan om större anslag till sådan utrustning vid seminarier. Vi föreslår därför under punkt 15 en höjning av reservationsanslaget till 1 400 000 kronor.

Jag ber med detta, herr talman, få yrka bifall till reservation nr 5 under avdelning II vid punkt 14 liksom till reservation nr 6 under avdelning II vid punkt 15.

Herr BLOMKVIST (s):

Herr talman! Utskottets utlåtande handlar även om en utbyggnad av förskollärarutbildningen. Förslag föreligger nu att denna utbildning skall förstatligas. Det innebär att de nuvarande enskilda och kommunala förskoleseminarierna kommer att förstatligas från

och med budgetåret 1963/64. Vidare kommer två nya seminarier enligt förslag att inrättas från och med nästa budgetår som statliga seminarier, i likhet med det under innevarande år nystartade seminariet i Malmö. Sammanlagt blir det nio förskoleseminarier.

Genom tillkomsten av de nya seminarierna och en ökad intagning vid de förutvarande beräknas intagningen av elever att stiga från 290 under 1962/63 till 480 elever 1963/64. Givetvis hälsar vi denna utökning av utbildningskapaciteten med allra största tillfredsställelse. Men vi skall samtidigt komma ihåg, att personalsituationen, framför allt i ett stort antal tätorter, inger både oro och bekymmer. Jag vill därför helt och fullt instämma i vad utskottet i sitt utlåtande skriver om detta förhållande: »Ett av de svåraste bristområdena i hela vårt utbildningsväsen är otvivelaktigt *förskollärarutbildningen*. Om detta förhållande vittnar både den av skolöverstyrelsen redovisade, aktuella och mera långsiktiga situationen och de synpunkter i ämnet som departementschefen lämnat i propositionen. Att kraftfulla åtgärder bör tillgripas för att bemästra den uppkomna situationen är ställt utom allt tvivel.»

Det faktiska läget är säkerligen sådant, att om vi skall skapa en snabbare uppbyggnadstakt av barnstugeverksamheten, måste snarast möjligt ske en kraftig utbyggnad av förskollärarutbildningen. I utskottets hemställan under avdelning I punkt 14 finns en reservation, som berör just denna fråga, där bifall har yrkats till motioner om hemställan till Kungl. Maj:t om inrättande av ett förskoleseminarium i Skara, samordnat med det därstädes belägna folkskoleseminariet.

Vi har ansett att det skulle vara mycket lämpligt att förlägga ett förskoleseminarium till denna stad. Seminariet, som är inrymt i en fullt modern byggnad, har tidigare haft nio klasser men har nu endast sex. Såvitt vi kan se bor-

Ökad lärarutbildning m. m.

de dessa lokaler kunna användas även för förskollärarytbildning utan att medföra några större investeringar eller löpande utgifter för lokaler.

Vidare skulle en sådan samordning mellan förskollärarytbildning och annan lärarutbildning som förordats i propositionen kunna etableras och erfarenheter kunna vinnas av en samordning mellan olika slags lärarutbildning under en enhetlig pedagogisk ledning. Till detta kommer att det i dag föreligger vissa svårigheter att bereda ämnes- och övningslärare full tjänstgöring vid seminariet. Förskollärarytbildningen är ju tvåårig. Vid seminarierna meddelas såväl teoretisk som praktisk utbildning. Den praktiska utbildningen sker vid kommunala barnstugor, lekskolor och daghem.

I samband med behandlingen av ifrågavarande motioner har utskottet framhållit följande: »Enligt vad utskottet under hand erfarit från skolöverstyrelsen synes nämligen för närvarande den lokala tillgången på närbelägna övningsinstitutioner — utbildningen skulle förläggas till nuvarande folkskoleseminariet — och praktikhandledare icke motsvara de krav, som bör ställas på en utbildning av ifrågavarande slag.»

Jag skall be att få göra ett förtydligande på denna punkt med anledning av utskottets skrivning. Eftersom denna utbildning till hälften omfattar handledd praktik vid barnstugeinstitutioner, vilka bör uppgå till ett 40-tal, är det alldeles uppenbart att tillgången på dylika institutioner spelar en avgörande roll vid valet av förläggningsort. Beträffande denna viktiga fråga har vi även i motionerna påpekat att det bör beaktas att städerna Skara, Lidköping, Mariestad, Skövde och Falköping för närvarande har ett 40-tal sådana institutioner. I samtliga dessa städer föreligger vidare ett mycket stort intresse för en ytterligare utbyggnad, kanske inte minst i Skara, Skövde och Lidköping.

Med de moderna kommunikationer

som nu står till förfogande kommer avstånden mellan dessa städer inte att skapa några större svårigheter. Det krävs knappast mer än en halvtimmes restid. Om man ställer detta i relation till storstädernas avstånds- och trafikförhållanden, kan det anses mycket fördelaktigt.

Herr talman! Som ett ytterligare motiv för reservationen vill jag framhålla att Skara stad sedan mycket lång tid tillbaka har varit ett värdefullt utbildningscentrum för ungdom från länet och stora delar av Västsverige. Under de senaste åren har staden dock haft vissa svårigheter att brottas med, inte minst när det gällt bevarandet av sin ställning på utbildningens område. En förläggning av ett förskoleseminarium dit skulle därför vara en mycket god stimulans för staden och dess invånare.

Herr talman! Med hänvisning till vad jag här anfört ber jag att få yrka bifall till reservation nr 2, avdelning I, vid punkten 14.

I detta anförande instämde fru Johansson (s) samt herrar Börjesson i Falköping (cp) och Johansson i Dockered (cp).

Herr NORDSTRANDH (h):

Herr talman! Bristen på lärare inom praktiskt taget alla sektorer av skolväsendet måste för närvarande betecknas som det allvarligaste skolproblemet, säger statsutskottet på sidan 38 i sitt utlåtande nr 132. Däri har utskottet otvivelaktigt rätt.

Utskottet skriver också, att det med tillfredsställelse hälsar Kungl. Maj:ts nu framlagda förslag om en på bredden upplagd aktion för bättre lärartillgång. Man frågar sig då, varför inte utskottet hälsat de i olika motioner presenterade förslagen och uppslagen till en ännu större bredd på lärarutbildningen med samma tillfredsställelse, som uppmobiliserats inför Kungl. Maj:ts proposition. Fröken Karlsson har talat för de motionsförslag, som samlat utskottets op-

Ökad lärarutbildning m. m.

positionsledamöter till reservationer, och jag skall bara här helt kort kommentera några förslag, som föranlett s. k. välvilliga skrivningar, och försöka fixera dessa skrivningars innebörd för framtiden. Deras öden i framtiden är ju det avgörande.

Låt mig då först helt flyktigt ånyo markera det betänkliga i att det universitetslektorat i pedagogik vid universitetet i Umeå, som riksdagen beslutade om i samband med behandlingen av statsutskottets utlåtande nr 83, avses skola fungera som professur — utan att vara det. Utskottet upprepar i nu föreliggande utlåtande (s. 40), vad utskottet redan sagt i utlåtandet nr 83, nämligen att det förutsätter, att ämnet pedagogik vid Umeå universitet kommer att tilldelas de personella och materiella resurser, som forskningen och utbildningen på detta område kräver. Det är en i form mild men i sak ganska hård skrivning. Jag skall inte upprepa mina tidigare utförliga kritiska synpunkter på denna befattnings kompetensområde utan endast än en gång understryka, att det synes mig som om befattningen omgående måste omvandlas till professur med institution, om den nya tjänsten skall kunna uppfylla de krav, som uppenbarligen två gånger av statsutskottet ställts på densamma.

Från pedagogik till översiktskurs i teologi är steget inte längre än att det kan tagas. I proposition nr 111 (s. 85) uppger departementschefen, att förslag framförts om att ordna regional tvåbetygsundervisning också i ämnet kristendomskunskap. Det är skolöverstyrelsen, som överlämnat framställning här om från länsskolnämnden i Östergötlands län samt vissa rektorer, där man anhåller om medel för anordnande av akademisk undervisning för två betyg i kristendomskunskap. Skolöverstyrelsen hänvisar till den besvärande lärarbrist, som råder i ämnet, och tillstyrker kurserna. Departementschefen är emellertid inte beredd att ta ställning till för-

slaget för närvarande, eftersom det innebär, att utbildningen avses bli organiserad på helt annat sätt än den hittillsvarande regionala undervisningen. I stället borde det enligt hans mening ankomma på Kungl. Maj:t att fatta beslut i frågan inom ramen för i propositionen äskade medel.

I denna osäkra situation tillkom motionerna I: 712 och II: 870 med förslag, att riksdagen måtte besluta att teologisk översiktskurs skall anordnas vid Göteborgs universitet från och med höstterminen 1963.

Bakgrunden för motionerna är, att bristen på kompetenta kristendoms lärare för framför allt grundskolans behov är oerhört svårbemästrad och att alla uppslag för att avhjälpa bristsituationen måste tillvaratagas.

Otvivelaktigt finns det ett stort intresse för teologiska studier inte minst bland folkskollärare i västra Sverige, som av ekonomiska och andra skäl inte kan förlägga sina önskade teologiska studier till Lund eller Uppsala, där det finns teologiska fakulteter. Likaså torde ett stort antal filosofie studerande vid Göteborgs universitet vilja mag-examen, om de kunde studera ämnet i Göteborg. Kvalificerade lärarkrafter finns att tillgå i staden. En ordinarie professor vid Göteborgs universitets filosofiska fakultet, professorn i semitiska språk, torde vara villig att fungera som ledare av kursen. Omkostnaderna blir mycket små.

I sitt utlåtande (s. 43) menar nu statsutskottet, att om Kungl. Maj:t medges rätt att fatta beslut om regional undervisning inom ramen för de i Kungl. Maj:ts proposition äskade medlen — och sådant medgivande förordas av utskottet — synes förutsättningar föreligga för ett beslut i frågan, som kan möjliggöra en viss form för regional utbildning på tvåbetygsnivå i kristendomskunskap. Därmed skulle enligt utskottet syftet med motionerna kunna

Ökad lärarutbildning m. m.

tillgodoses, och någon riksdagens åtgärd vore inte påkallad.

Jag noterar med tacksamhet utskottets försiktiga men dock positiva skrivning, även om ett direkt tillstyrkande av motionerna givetvis hade varit ännu tacknämligare. Initiativet och *ansvaret* ligger nu i ecklesiastikministerns händer. Kristendomskunskap är ett skolämne, och det behöver som andra ämnen kompetenta lärare. Sådana saknas i stor utsträckning. Varje rimlig rekryteringsfrämjande åtgärd måste tillgripas. Ecklesiastikministern kan få till stånd kristendomslärarutbildning vid Göteborgs universitets filosofiska fakultet redan till hösten. Fakulteten är, efter vad som förspotts, positivt inställd. Beslutet om igångsättning ankommer på ecklesiastikministern.

I likhet med utbildningen av kristendoms lärare för grundskolan måste utbildningen av lärare för tekniska gymnasier och fackskolor med alla medel ökas. Utskottet ger (s. 44) sin anslutning till vad departementschefen i proposition nr 111 förordat med avseende på s. k. teknologie magisterutbildning. Sådan utbildning syftar till att under en utbildningstid av tre år ge en ämnes-teoretisk skolning, följd av pedagogisk och praktisk träning under ytterligare ett år. Enligt utskottet svarar detta mot full gymnasielärarkompetens i matematik och fysik och i övriga grundläggande tekniska ämnen mot en kunskapsnivå i höjd med kraven i civilingenjörs-examen i motsvarande ämnen.

Dessutom hälsar utskottet med tillfredsställelse, att förutsättningar nu synes kunna skapas för en tryggad försörjning av lärare för främst de tekniska gymnasierna och de tekniska fackskolorna.

Bedömningen *full* gymnasielärarkompetens tarvar ett observandum, liksom tillfredsställelsen över att förutsättningar nu synes kunna skapas för en tryggad försörjning av lärare i matematik och fysik för de tekniska gymnasierna.

Det hela är nämligen riktigt endast under den förutsättningen, att man bara räknar med gymnasielärare på adjunktsnivå. Till en full gymnasieläraruppsättning hör emellertid också lektorer med minst licentiatexamen, som har dels mera djupgående ämneskunskaper, dels därutöver vetenskaplig skolning. Det är vi alla överens om.

Utskottet har otvivelaktigt haft en känsla av att så är och så måste det vara, då utskottet klart utsäger, att frågan om *fortsatta* studier efter teknologie magisterutbildning förutskickas bli närmare undersökt, och understryker, att även om undervisningen tills vidare anses böra lokaliseras regionalt, grundprincipen om utbildningens förläggning till teknisk högskola icke bör uppges. Det är, tycker jag, en utomordentligt viktig princip. Endast vid en högskola eller ett universitet kan fortsatta högre studier bedrivas med framgång.

Lektorsfrågan — om man med lektor menar en lektor med lägst licentiatexamen och inte en adjunkt med högst magisterexamen — är kanske mer brännande vid de tekniska gymnasierna än vid de allmänna, och det vill inte säga litet. Uteslutet är, att ecklesiastikministern i sitt fortsatta agerande i lärarutbildningsfrågorna kan undgå att ta hänsyn till utskottets rekommendation — om han vill göra vad som göras kan för den gymnasiala utbildningens kvalitet, och jag utgår från att han vill detta av hjärtat.

Gymnasieutredningen, som fört fram förslaget om teknologie magisterexamen, anser, att möjligheter bör skapas att genom fortsatta studier i något av de huvudämnena, som ingått i utbildningen, förvärva lektorskompetens. På vad sätt en sådan kompetens skall kunna vinnas och hur studierna skall läggas upp har utredningen inte närmare övervägt.

Jag hoppas att ecklesiastikministern är ense med mig om att kraven på lektorskompetens inte får sänkas.

Ökad lärarutbildning m. m.

Till sist några ord om biträdande rektorer vid lärarhögskolorna. I sina förslag till avlöningar vid lärarhögskolorna i Stockholm och Malmö har skolöverstyrelsen föreslagit inrättande av biträdande rektorstjänster vid dessa högskolor. Som skäl för sitt förslag åberopar skolöverstyrelsen, att de arbetsuppgifter, som bör avlastas rektor för en lärarhögskola, både till arten och till omfånget är sådana, att de bör ingå i en särskild, väl kvalificerad befattningshavares åligganden.

Vid lärarhögskolan, respektive vid Annedals folkskoleseminarium i Göteborg finns för närvarande en biträdande rektor, varför frågan om inrättandet av en fast tjänst där kan anstå. Eklestistikministern anser sig emellertid inte kunna biträda skolöverstyrelsens förslag utan föreslår i stället en uppräkning till 25 000 kronor av beloppet till rektors förfogande för biträde med rektorsuppgifterna.

Motionsparet I: 711 och II: 871 har uppmärksammat denna fråga och — jag skall inte ta upp tiden med motiveringarna — pläderat för omedelbart tillsättande av biträdande rektorer. Utskottet (s. 50 och 52—53) finner det för sin del angeläget, att Kungl. Maj:t ytterligare överväger möjligheterna att föreslå riksdagen en mera permanent avlastning av rektors arbetsbörda av främst icke-pedagogisk natur än som torde kunna möjliggöras med hittillsvarande medelsanvisning av arvodeskaraktär. Troheten mot Kungl. Maj:t medger icke utskottet ett tillstyrkande av motionerna.

Eklestistikministern får alltså som så många gånger tidigare fortsätta att tänka ytterligare ett år. Resultatet av dessa tankemödor avvaktas av motionärerna med en viss misstro. De torde få göra sig påminta igen, men tills vidare hoppas de på statsrådet.

Herr HAMMARBERG (s):

Herr talman! I proposition nr 111 föreslås bl. a. en utökning av utbild-

ningen av lärare till de tekniska gymnasierna. Jag tror inte att det är någon överdrift att påstå att detta förslag hålls med mycket stor tillfredsställelse, enär det har visat sig förekomma mycket stora rekryteringssvårigheter på detta område framför allt när det gäller lärare i matematik, fysik och tekniska ämnen. I propositionen föreslås att denna utbildning skall ske dels vid teknisk högskola, dels också i form av regionalt ordnad verksamhet.

Statsrådet framhåller i propositionen att endast ett fåtal orter kan komma i fråga för denna utbildning, eftersom det finns anledning att ställa stora krav på just de städer som kan tänkas få en förläggning av denna utbildning. Jag skall trötta kammaren något med att räkna upp vilka krav och anspråk som man ställer på en ort, dit denna regionala utbildning skall förläggas. Dessa krav har även understrukits av den utredning som föregått propositionen.

Det talas om förekomsten av ett väl utbyggt tekniskt gymnasium med möjligheter till bl. a. övningslektioner. Vidare poängteras nödvändigheten av att utbildningen sker i närheten av och i anslutning till industrier med väl utbyggt utvecklings- och forskningsarbete. Detta krav har uppställts med tanke på rekryteringsmöjligheterna för timlärare men kanske också i lika hög om inte i högre grad med tanke på elevernas möjligheter att vid denna utbildning komma i kontakt med den praktiska tillämpningen av de ämnen som de studerar. Det talas vidare om behovet av tillgång till lämpliga undervisnings- och laboratorielokaler och till lärarkrafter. Det framhålles även att det senare kravet har ett visst samband med närheten till befintliga industrier. Till sist framhålles även ett mycket gott rekryteringsunderlag som ett av anspråken på en ort dit en sådan utbildning skall förläggas.

När man tagit del av denna uppräknings av olika anspråk, frågar man sig nästan om den är gjord speciellt med

Ökad lärarutbildning m. m.

tanke på att en av de två föreslagna utbildningsorterna skall bli Västerås. Såväl överensstämmen nämligen anspråken med förhållandena i just Västerås. Det är med utgångspunkt från detta som vi har motionerat om att hänsyn skall tas till Västerås' goda förutsättningar i detta fall när man skall bestämma förlägningsorten.

I Västerås finns det ett väl utbyggt tekniskt gymnasium med tillgång till nödvändiga lokaliteter, och det bör kanske också understrykas att det där även finns möjligheter att redan i höst ställa lokaler till förfogande för den tilltänkta utbildningen av teknologie magistrar. Här föreligger också närheten till industrier. Vi har industrier i Västerås, och om man räknar med en omkrets av 3—4 mil skulle man kunna göra en mycket lång uppräknning av industrier, som fyller de krav som ställs i propositionen. Jag tror jag bara behöver nämna namnet ASEA för att man också skall förstå att dessa industrier även i ett annat avseende fyller de krav som ställs, nämligen att de skall ha ett omfattande och rikt utbyggt utvecklings- och forskningsarbete. Jag tror också att vi utan överdrift vågar påstå, att det omtalade rekryteringsunderlaget finns i Västerås och Västmanlands län.

Västmanlands län är ett län med en mycket ungdomlig befolkning, och således en befolkning som i mycket hög grad består av människor i de åldrar som söker sig till dessa utbildningsanstalter. Det kan erinras om att t. ex. Västerås' befolkning till 40 procent består av människor under tjugufemårs-åldern. Vi har dessutom det förhållandet att Västmanlands län är, jag vågar väl nästan säga det enda län i landet, som i sin helhet har genomfört den nioåriga grundskolan. Intresset för den tekniska utbildningen är mycket stort. Vi har teknisk utbildning på inte mindre än sex platser i länet, och vår förhoppning är att till hösten fyra fackskolor skall kunna startas inom länet.

Dessa har också i mycket hög grad teknisk utbildning.

Det är dessa synpunkter som gjort att vi i vår motion har dristat oss till att framhålla att Västerås är mycket väl kvalificerat att tävla om att få bli förlägningsort för den planerade utbildningen av teknologie magistrar.

Kontentan av mitt resonemang skulle väl kanske kunna tydas så, att jag skulle vilja avsluta det hela med att yrka bifall till vår motion. Jag skall emellertid avstå från att göra detta. Vi har i motionen hemställt om att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skall understryka dessa synpunkter och att Kungl. Maj:t i sitt bedömande skall ta hänsyn till dem. I stället skall jag rikta en vädjan till herr statsrådet Edenman, som väl har att avgöra denna fråga slutgiltigt i departementet. Jag gör det med utgångspunkt från att utskottet i sin skrivning har sagt, att om ytterligare utbildning av denna art planeras utöver de två föreslagna orterna bör Västerås och Karlstad kunna komma i fråga. Det står i utskottets skrivning, att det inte har något att erinra mot de synpunkter som har framförts som bevis för att även Västerås skulle kunna bli en placeringsort för den föreslagna utbildningen.

Med hänsyn till att vi således så att säga har fått utskottets ord på riktigheten av våra synpunkter, vill jag till slut rikta en vädjan till herr statsrådet Edenman, att han vid bedömningen av var de nu ifrågavarande två utbildningsanstalterna, vilka vi väl kommer att besluta om i dag, skall förläggas, även överväger om inte Västerås kan bli en av de orter som redan till hösten kan få den planerade utbildningen. Om så inte blir fallet, hoppas vi på att när den i propositionen signalerade utbyggnaden kommer i fråga, skall Västerås kunna bli en av dessa förlägningsorter.

I detta anförande instämde herrarna *Vigelsbo* (cp), *Carlsson* i Västerås (s), *Edlund* (h) och *Enskog* (fp) samt fru *Svensson* (s).

Ökad lärarutbildning m. m.

Herr ANDERSON i Sundsvall (fp):

Herr talman! I likhet med föregående talare tänker även jag röra mig väsentligen på det lokala planet. I utskottsutlåtandet behandlas ett motionspar, nämligen I: 709 och II: 864, väckta av representanter från Västernorrlands län. Genom motionerna har vi velat aktualisera frågan om förläggning av någon form av lärarutbildningsanstalter till sundsvallsregionen. Vi har i motionerna pekat på lämpligheten att i första hand placera ett lärarutbildningsblock inom regionen och, om också inte omedelbart så dock någon gång i framtiden, placera en lärarhögskola där. Bristen på lärare är ju som bekant stor även i mellersta Norrland. Det framgår av utredningsmaterialet och de remissyttranden som har avgivits däröver, att de nu planerade lärarhögskolorna för framtiden inte torde vara till fyllest. Man måste räkna med ytterligare lärarhögskolor. Statsutskottet har ställt sig förstående till motionen även om utskottets skrivning och förslag icke behöver leda till omedelbara åtgärder. I stort sett har vi motionärer anledning att känna oss tillfredsställda över den behandling motionen har rönt.

När försöksverksamheten inleddes under 1940-talet var skolmyndigheterna synnerligen angelägna om att i sundsvallsregionen få till stånd ett sammanhängande stort försöksområde. Försöksverksamheten började där redan 1949, d. v. s. det första år då försöksverksamhet med nioårig enhetsskola över huvud taget startade i vårt land. Sedan utvidgades försöksverksamheten snabbt, och 9-årig skolgång förekommer nu i hela Medelpad. Sundsvallsregionen ensam omfattar ett befolkningsunderlag på cirka 80 000 människor.

Det har förvånat att man icke har ansett sig behöva på något sätt utnyttja den erfarenhet av 9-årig skolgång som under årens lopp har vunnits inom regionen. Där har t. ex. sedan början av 1950-talet byggts en rad skolor direkt

anpassade till grundskolan. Detta har sin speciella betydelse för lärarutbildningen. Regionen omfattar stadsbebyggelse, industribebyggelse och jordbruksbygd, och försöksverksamheten där har därför gett prov på lösningen av olika problem.

Jag är medveten om att riksdagen i fjol gjorde ett uttalande om att lärarhögskolorna i första hand skall placeras i universitetsstäderna, men som jag redan nämnt måste vi räkna med ytterligare utbildningsanstalter, och vi har med motionen velat fästa uppmärksamheten vid att det är lämpligt att för framtiden planera en lärarhögskola i sundsvallsregionen. Jag vet också att lärarutbildningssakkunniga varit inne på tanken men lämnat den med anledning av de tilläggsdirektiv som de sakkunniga fick i fjol, tilläggsdirektiv som väl var direkt föranledda av riksdagsbeslutet.

Jag vill fästa uppmärksamheten vid att mellersta Norrland — jag syftar därmed inte bara på sundsvallsregionen utan på ett område från låt oss säga Örnsköldsvik i norr till Söderhamn i söder och sträckande sig tvärs över hela landet, alltså ett område som omfattar Västernorrlands län, Jämtland och norra delen av Gävleborgs län — ofta blivit bortglömt då det gäller förläggningen av utbildningsanstalter. Vi håller på att bli ett underutvecklat område i detta avseende. Hela detta område, som brukar gå under benämningen Mellannorrland, är av utomordentligt stor ekonomisk betydelse för landet, eftersom vi har stora exportindustrier, baserade på skogen som råvara. Men det har visat sig mycket svårt att få statliga institutioner av olika slag, inte minst högre skolor, förlagda dit.

Vi hoppas med den här lilla framstöten kunna fästa uppmärksamheten på problemet, så att vi vid den framtida planeringen av bl. a. lärarutbildningsanstalter skall kunna komma i åtanke. Det är faktiskt så, att man ibland ryc-

Ökad lärarutbildning m. m.

ker i trädarna och vill ta ifrån oss de få statliga kulturella institutioner vi redan har. Vi har vid några tillfällen fått använda åtskillig energi för att spjärna emot för att få behålla, vad vi har. Hitills har det i allmänhet lyckats — dock inte alltid.

Det har varit svårt att väcka myndigheternas intresse för regionen. Jag vill med detta alltså främst rikta riksdagens, ecklesiastikministerns och ecklesiastikdepartementets uppmärksamhet på lämpligheten av att lägga utbildningsanstalter inom detta område, i första hand inom sundsvallsregionen.

Jag har, herr talman, inget yrkande.

I detta anförande instämde herr *Fröding* (h).

Fröken OLSSON (s):

Herr talman! Jag skall inskränka mig till att ägna mig åt de punkter där de föregående talarna har ställt yrkanden. Önskemålen om lokalisering och fortsatt utbyggnad kan vi nog alla instämma i, och det har också utskottet gjort i sin skrivning. Det är många hänsyn att ta, och vi förutsätter att Kungl. Maj:t även i fortsättningen omsorgsfullt prövar alla uppslag som här kommit fram.

Bland de punkter som föranlett reservation har vi först punkten beträffande omfattningen av utbildningen av lärare på låg- och mellanstadiet.

Det är som fröken Karlsson här sade så, att den enda man säkert vet om prognoser är att de aldrig håller. Man måste alltså göra en bedömning av hur långt man kan lita på prognoserna. För närvarande har vi en brist på lärare, dock inte störst just på detta område. Frågan är om denna brist blir avhjälpt med den intagning av lärarkandidater vi redan har och som föreslås i propositionen eller om den kommer att bestå ytterligare under en avsevärd tid framåt, därest vi nu inte följer skolöverstyrelsens och reservanternas förslag.

En sak som de osäkra prognoserna

har åstadkommit är en väldigt ojämn belastning på seminarierna olika år. Jag vill rekommendera kammarens ledamöter att slå upp sidan 9 i utskottets utlåtande. Där finns en tabell som visar det nu framräknade examinationsbehovet, som i sin tur är avhängigt av den intagning vi haft inte under de senaste åren utan 35—40 år tillbaka i tiden. Eftersom man inte haft säkra prognoser har man ibland utbildat för många lärare och senare raskt måst strama åt utbildningen, lägga ned hela seminarier och inskränka intagningen på de andra. Sedan har man plötsligt stått inför en brist och måst utöka utbildningen genom provisoriska anordningar. Vi måste komma bort ifrån den här ryckigheten. Som vi ser på sidan 9 i utskottsutlåtandet är examinationsbehovet av folkskollärare 1965 — alltså i stort sett de som skall tas in i höst på de tvååriga linjerna — beräknat till 204 medan det för påföljande år är beräknat till 1 448. Skulle vi då strikt följa prognosen skulle vi i år inte ta in 25 avdelningar utan bara 7 och nästa år ta in 50.

Denna ryckighet har många nackdelar. De år, då man är tvungen att ta in många avdelningar, måste man botten-skrapa resurserna. Man kan inte göra den nödvändiga gallringen. Det kommer då till vissa seminarier inte flera sökande än det finns plats för — vi har varit med om det för inte så många år sedan. Bara de sökande uppfyller minimikraven, måste man ta in dem. Man tar alltså in en del som man redan på förhand vet inte är lämpliga som lärare. Man gör varken de unga själva eller skolan någon tjänst med att låta dessa utbilda sig till lärare. De år, när man tvärtom står med överskott och är tvungen att drastiskt inskränka intagningen, utestänger man många synnerligen önskvärda kandidater från att bli lärare. En del av dessa är fullt på det klara med att de vill bli lärare och inget annat, och de kanske väntar och söker på nytt år efter år till dess att de kommer in, men flertalet går

Ökad lärarutbildning m. m.

till andra yrken, och skolan går miste om bra lärare.

En annan sak som man sällan tar hänsyn till när man kraftigt ökar och minskar intagningen är tillgången på lämpliga seminarielärare. Inte heller med tanke på detta led i utbildningen är det lämpligt att det somliga år finns dubbelt så många klasser — eller mer än dubbelt — som bara några år tidigare. Det går då inte att få fram den fasta lärarstab som behövs vid seminarierna för att få kontinuitet och stadga i utbildningen.

Kungl. Maj:ts förslag syftar till en jämnare utbildningstakt. Det är just nu lämpligt att söka åstadkomma en utjämning eftersom vi har denna stora brist. När vi nu vet att om två år kommer det att bli en mycket liten avgång på lärarbanan och att vi då har normal examination, kan vi på en gång täcka en stor del av den brist vi hade förut. Skolöverstyrelsen är naturligtvis också medveten om detta. Det är bara en avvägningsfråga, hur stor del av bristen man avser att täcka med en enda gång.

Det kan anföras skäl för både skolöverstyrelsens och departementschefens beräkningar, och man måste helt enkelt välja vilken man vill lita mest på. Utskottsmajoriteten har valt att följa departementschefen. De beräkningar som gjorts i departementet förefaller oss mest hållbara.

När det gäller förskollärarutbildningen är bristen mycket stor. Vi har inte förskollärare till alla de institutioner kommunerna redan har inrättat, än mindre till alla dem som kommunerna skulle önska inrätta om de inte hölls tillbaka framför allt av medvetandet om att det är omöjligt att få tag på tillräckligt antal utbildade lärare. Men här gäller kanske ännu mera än när det gäller folkskollärare och småskollärare att man måste tänka på nästa led i utbildningen, alltså utbildningen av seminarielärare. Vi har ytterst få utbildade småbarnspedagoger här i landet. Det hu-

vudsakliga teoretiska ämnet på förskollärarseminarierna är ju psykologi. Det är ytterst svårt att täcka behovet av seminarielärare ens för de seminarier som vi har nu, och det kommer säkert att bli betydligt värre med den utbyggnad som föreslås i propositionen.

Hur mycket vi än beklagar den saken får vi lov att skynda långsamt på denna punkt. Dels måste vi få fram erforderliga lärare i psykologi, dels måste vi utbilda ett tillräckligt antal kvalificerade handledare. Det är det senare problemet som mycket starkt begränsar möjligheterna att förlägga seminarier till platser som ur geografisk synpunkt och elevrekryteringssynpunkt skulle vara lämpligast. Det är också den motivering som förespråkare för ett seminarium i Skara har anfört. Man är medveten om att det måste finnas tillräckligt många övningsinstitutioner, och man påpekar att det i fyra städer inom denna räjong finns ett 40-tal övningsinstitutioner. Det skulle räcka till. Man säger att visserligen måste man anlita fyra olika städer, men avstånden är inte längre än att man når samtliga dessa städer efter ungefär en halvtimmes bussresa från Skara. Detta avstånd jämför man med avstånden i storstäderna.

Ja, nu är det inte så att storstädernas förskoleseminarier anlitar övningsinstitutioner över hela storstaden. Något sådant anses uteslutet. Man håller sig till de övningsinstitutioner som ligger i närheten av förskoleseminarierna. Så gör man i både Stockholm och Göteborg. Det är nämligen inte bara eleverna som dagligen under ett halvår skall resa fram och tillbaka mellan seminariet och den institution de tjänstgör på. Lika viktigt är att handledaren från seminariet kan komma ut till de olika institutionerna. Föreståndaren för institutionen är handledare i det dagliga arbetet. Men sedan skall seminarielärarna hålla mycket nära kontakt med både praktikanterna och deras handledare. Handledarna ute på institutionerna skall ofta träffas på se-

Ökad lärarutbildning m. m.

minariet tillsammans med seminarielära kontakt med båda praktikanterna och lägga upp undervisningen. Det blir för tungroft att ha institutionerna utspridda på många olika håll. Skara har varit med i bilden vid de bedömningar som gjorts, men man har måst säga sig att det knappast finns förutsättningar för att lägga ett förskoleseminarium där just med hänsyn till att övningsinstitutionerna blir så splittrade och med hänsyn till de svårigheter det kommer att medföra för alla berörda.

De sista reservationerna i utskottets utlåtande gäller materiel, böcker och utrustning till seminarierna. Det är inte fråga om annat än att det här behövs en grundlig upprustning. Seminariernas utrustning har släpat efter. Med de moderna hjälpmedel vi nu har till vårt förfogande i undervisningen är det nödvändigt att det sker en kraftig upprustning. Men här som på alla andra områden måste man göra en avvägning. Man måste fråga sig vad vi har råd med och i vilken takt upprustningen skall ske. När det gäller materiel och böcker föreslår departementschefen oförändrade anslag. Man kan säga att det inte låter så värst bra. Men vi skall betänka att anslaget för två år sedan, budgetåret 1961/1962, höjdes från 400 000 till 695 000 kronor. I år har det alltså inte skett en sådan höjning, utan denna synnerligen kraftiga höjning vidtogs för ett år sedan. För tvåårsperioden motsvarar höjningen närmare 75 procent. Ännu större är höjningen i fråga om utrustningsbidraget. Detta var budgetåret 1961/62 500 000 kronor och föreslås nu höjt till 1 050 000 kronor. Bidraget har alltså mer än fördubblats på två år. Höjningen i år på 100 000 kronor kan verka blygsam men att den inte är större beror på den stora höjningen för två år sedan. Jag anser inte att man kan klaga på ökningstakten.

Men vi betraktar inte denna upprustning som en slutgiltig sådan; anslaget kommer att höjas också i fortsättningen. Kanske är det bättre att göra kraftiga

höjningar vartannat år än att vidta en liten höjning varje år. I varje fall har utskottet ansett att vi även på den punkten kan vara nöjda med departementschefens förslag. Vi har dock ansett oss böra understryka vikten av ytterligare höjningar.

Med det anförda, herr talman, tror jag mig ha berört samtliga reservationer. Vad som återstår är följderna av reservationen nr 1. Det kan i viss mån även sägas gälla de båda sista reservationerna beträffande materiel och utrustning. Med minskade intagningsavdelningar räcker anslaget något bättre än det skulle ha gjort om man haft ytterligare tio intagningsavdelningar.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottsmajoritetens förslag på samtliga punkter.

Fröken KARLSSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Fröken Olsson brukar som regel vara övertygande, men jag måste säga att i dag var hon inte det. Det gläder mig mycket, eftersom det egentligen skulle strida mot hennes natur att inte slå vakt om skolans intressen.

Fröken Olsson började med att mycket klokt och riktigt erinra om det jag hade sagt om att prognoser alltid hade slagit fel. Utvecklingen har gjort att prognoserna alltid slagit fel åt samma håll, d. v. s. att bristen har blivit större än beräknat. Denna gång säger man sig ha anledning att tro att det inte skall gå likadant. Det finns över huvud taget inte någon anledning att lita på det.

I fortsättningen hängav sig fröken Olsson åt en historieskrivning som jag tycker vara ganska onödig. Den måste ha tillkommit för att dölja vad fröken Olsson egentligen skulle ha velat säga, nämligen ett instämmande i mitt yrkande.

Fröken Olsson talade om att man utbildade för många lärare. Det var länge sedan något sådant skedde. Hon talade

Ökad lärarutbildning m. m.

också om att det var brist på sökande till seminarierna. Ja, det ligger kanske någonting i detta tal om att man ibland måste ta in elever som inte är tillräckligt meriterade för att utbildas till de bästa lärarkrafterna. Men, fröken Olsson, det hänger samman med att bl. a. fröken Olsson har medverkat till att vi har kvar det abderitiska förhållandet att man utestänger välkvalificerade flickor och tar in pojkar som egentligen inte borde komma in. Det är en belastning som fröken Olsson verkligen får finna sig i att bli påmind om. Jag vet inte något seminarium, där man nödgas ta in mindre antal elever just därför att det har varit för få sökande.

Sedan säger fröken Olsson att det är viktigt med en jämn utbildningstakt. Ja, det tycker också jag, men under alla förhållanden får inte detta vara ett skäl för att vidhålla en brist som går ut över de stackars eleverna. Elevmaterialet är alldeles för dyrbart för att bli lidande på detta sätt.

Fröken Olsson säger att det är en avvägningsfråga och att det gäller att ta ställning till det ena eller det andra alternativet. Jag har för min del klart för mig att jag ställer mig bakom det förslag som bäst gynnar eleverna. Det är ingen tvekan om det.

Slutligen, herr talman, vill jag säga några ord om upprustningen. Inte heller på den punkten var fröken Olsson begestrad över vad hon talade om. Hon talade om en höjning med så och så många procent etc. Ja, men det säger ingenting eftersom resurserna förut var alldeles för små. Det täcker inte alls den brist som finns i fråga om både materiel och utrustning över huvud taget.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr HELEN (fp):

Herr talman! Den text som statsutskottet är ense om när det gäller att beskriva behovet av lärare börjar med denna mening: »Bristen på lärare inom

praktiskt taget alla sektorer av skolväsendet måste för närvarande betecknas som det allvarligaste skolproblemet.»

Jag tror att de som hörde utskottets talesman här måste ha haft litet svårt att känna igen tongångarna i hennes anförande i den mening jag nyss citerade, och någon kanske rent av var frestad att tro att fröken Olsson talade för ett annat utskottsutlåtande än det som jag här refererar till. Vi har under efterkrigsåren så småningom kommit fram till det läge, där lärarförsörjningen följer principen om de kommunicerande kärlen och där det är möjligt för lärare med en grundläggande utbildning att via kvalificerande vidareutbildning vinna tjänst högre upp i skolsystemet. Vi har också i andra avseenden kunnat rucka på de hårda gränserna mellan lärare med olika kompetens. Det har bidragit till att ta bort den olycksaliga karaktär av återvändsgränd, som så många lärarutbildningsvägar hade ännu till för ett tiotal år sedan.

Att i det läget diskutera frågan om utbildning av klasslärare som om det enbart vore fråga om lärarförsörjningen på låg- och mellanstadiet finner jag otillfredsställande, och jag måste faktiskt precis som fröken Karlsson säga, att just på grund av den beundran jag hyser för fröken Olssons realistiska och erfarenhetsmässiga sätt att lägga upp diskussionen var det för mig påfallande hur litet övertygande fröken Olsson i dag verkade.

Vad tjänar det till att måla skräckbilder från den tid då fröken Olssons egen generation av nyutbildade lärare råkade ut för anställningssvårigheter? Vi som hörde fröken Olsson i utskottsavdelningen exemplifiera med sådana bilder av naturligtvis i och för sig beklagliga personliga lidanden har litet svårt att ta på allvar att det skulle vara ett argument i dagens situation. Vi vet att det är såsom utskottet säger, att bristen på lärare inom praktiskt taget alla

Ökad lärarutbildning m. m.

sektorer är det värsta skolproblemet. Vi vet att denna brist kommer att kvarstå. Det finns inom denna kammare en mycket stor grupp ledamöter, praktiskt taget hälften av kammaren, som vill gå vidare på vägen mot ytterligare minskning av antalet klassavdelningar. Att i det läget måla upp en skräckbild för att antalet nyintagningsavdelningar skulle öka med fem finns inte någon anledning till. Enligt fröken Olsson skulle stora grupper lärare någon gång i framtiden komma att utgöra ett överskott, och det skulle bli nödvändigt att hastigt strama åt nyrekryteringen; man skulle få botenskrapa de växande studentkullarna o. s. v. Detta är med förlov sagt fullständigt felaktigt. Vi som önskar denna obetydliga ökning, obetydlig främst därför att den ju inte ger mer än några hundra nya lärare per år, är självfallet beredda att ta det ansvar som det för med sig att ytterligare utbilda ett antal ungdomar till lärarbanan. Vi vet att de nu utprovade vidareutbildningsvägarna ger så pass goda resultat, att det sannoligen inte är någon skada eller någon förlust om ett antal av dessa, som utbildats för klasslärartjänst, senare kommer att tjänstgöra på ämneslärarnivå.

Fröken Olsson antydde också att det skulle vara risk för att flertalet av dem, som kommer i detta läge i en tillfällig överskottssituation, skulle gå över till andra yrken. Men det är faktiskt så att just de lärare, som utbildas via klasslärarutbildningen och som senare skaffar sig vidareutbildning, hör till dem som trognast stannar i skolan. Avgången är däremot betydande bland dem som efter att ha tagit fil. mag.-utbildning går till lärarbanan. Det är bland dem som man har att särskilt räkna med riskerna för det stora frångåendet. Jag hoppas därför att kammarens ledamöter här, utan att alltför hårt snegla på de partibeteckningar som gäller för reservanterna, är mäktiga den självprövning det innebär att här tänka efter om

man inte vill ge ett ytterligare bidrag till en ökad lärarförsörjning i överensstämmelse med skolöverstyrelsens förslag. Jag väddar om bifall till reservationerna i dessa punkter.

Fröken OLSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag måtte inte bara ha låtit mindre övertygande utan också uttryckt mig mycket dåligt, eftersom jag gett intrycket av att vilja måla en skräckbild. Herr Helén påminde oss om diskussionen i utskottet, då jag hade tagit mig friheten att erinra fröken Karlsson om den situation som rådde i vår egen ungdom, då vi själva kom ut som lärare. Jag gjorde detta inte för att måla en skräckbild utan för att bemöta samma uttalande som det fröken Karlsson gjorde här, nämligen att prognosmakarna alltid räknar för lågt. Den gången hade de räknat lika bort i tok för högt som de sedan räknat för lågt. Båda sakerna kan alltså inträffa.

Inte heller vill jag på något sätt göra gällande att de få läraravdelningar, som skiljer reservanternas och utskottsmajoritetens förslag åt, skulle kunna åstadkomma någon katastrof i ena eller andra riktningen. Jag anser, herr Helén, att dessa avdelningar ligger inom felmarginalerna — som det brukar heta. Det kan hända att skolöverstyrelsen har bedömt läget riktigast. Det kan hända att departementschefen har gjort det. Utskottsmajoriteten har, som jag sade förut, valt att följa departementschefen. Reservanterna har valt att följa skolöverstyrelsen. Framtiden får visa vem som hade rätt.

Däremot kan jag inte godta det lättsinniga talet att det bara är bra om vi utbildar för många lärare; det kan väl inte göra någonting. Det vore orätt mot dem vi utbildar, även om, som herr Helén påpekar, möjligheterna att gå över till andra yrkesområden nu är så mycket större än tidigare. Men framför allt är det, när vi nu har så stor brist på arbetskraft inom ett flertal av

Ökad lärarutbildning m. m.

de intellektuella yrkena, slöseri att utbilda för många inom ett av dem.

Det är som sagt ingen större principiell skillnad mellan ståndpunkterna utan det är, som i så många andra fall, fråga om avvägning och bedömning. Jag tror fortfarande att utskottsmajoriteten står på lika säker grund i sitt ställningstagande som reservanterna gör i sitt.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! Jag vill anföra några ord i frågan om antalet avdelningar vid folkskole- och småskoleseminarierna. Detta är ju inte en fråga, där man kan vädja till kammarens ledamöter att efter olika grunder ta ställning, utan det är, herr talman, en i hög grad praktisk fråga. I utskottet borde man med alla tabeller framför sig i lugn och ro ha kunnat kontrollera om skolöverstyrelsen eller departementet har räknat rätt. Jag är liksom herr Helén förvånad över att samtliga borgerliga ledamöter anser att skolöverstyrelsen räknat rätt och vi i departementet räknat fel. Det är en sak som vi kanske kan grubbla över efter debatten.

Jag skall dock villigt erkänna att, när vi i departementet började arbeta med denna fråga, min grundinställning självfallet var den att man skall utbilda så många lärare som möjligt. Det är ju ingen statsfinansiell fråga. Ecklesiastikministern har inte tvingats att falla undan av brist på medel eller något sådant. Vi politiker, t. ex. alla här i kammaren, är naturligtvis rent instinktivt inställda på att öka lärarutbildningen allt vad vi kan. Jag har i så oerhört många sammanhang framhållit att lärarbristen är det allvarligaste problem vi har. Min utgångspunkt, herr Helén och fröken Karlsson, är att åstadkomma det maximala.

Vad är det som nu har inträffat? För första gången — det vågar man kanske påstå — i modern tid har vi haft tillgång till riktiga prognoser. Lärarutbild-

ningssakkunniga har verkligen lagt ned ett utmärkt arbete när det gällt att få en uppfattning om tillgången på och behovet av folkskole- och småskolelärare.

Hur man än räknar, blir slutresultatet — även med mitt förslag — att vi kommer att utbilda 200 småskollärare och 200 folkskollärare mer än vad prognosen säger. Det är alltså en marginal på 400 lärare, och det är ganska mycket. Ändå har vi självfallet tagit hänsyn till alla de folkskollärare som går upp på högstadiet och de småskollärare som eventuellt går upp i fjärde klass. Inför sådana siffror, herr talman, är det omöjligt för en departementschef att förneka fakta. Jag skulle kunna hålla precis samma anförande som herr Helén gjorde, om jag bara blundade lika energiskt som han gör. Vi har, som fröken Olsson påpekade, dystert erfarenhet av tidigare prognoser. Det är inte bara det att skolöverstyrelsen ständigt har räknat fel. Jag förebrår den inte för det.

De flesta har räknat fel på grund av de bristande instrument man tidigare haft för att ställa prognoser. Det allvarliga är att även hela seminarieorganisationen råkat i gungning under olika perioder. Ibland har man i panik ökat intagningen och fått överproduktion av lärare, och då har man fått minska den. Det är kanske inte många som kommer ihåg den stora seminariekrisen, som uppstod på grund av felräkningar för ett par decennier sedan, men den var helt förödande. Jag menar — med samma motivering som fröken Olsson framfört — att man inte gärna kan ta ansvaret för att, mot bakgrunden av siffror som vi ändå måste tro på, låta sig gripas av dagens situation och bara basa på. Vi är i samma situation när vi då och då diskuterar humanistöverskottet. Hur oerhört lätt är det inte att säga att man inte tror på det och hävda att det bara är att slå upp en och annan tidning för att kunna visa att det råder en oerhört stor brist på humanister i dag, t. ex. på lärare i modernerna språk. Men faktum är att vi efter

Ökad lärarutbildning m. m.

1960 fått ändra prognoserna för universitets- och högskolestuderande i en omfattning som är fantastisk. Det är en av anledningarna till att jag i förra veckan tillsatte utredningen om universitetsorganisationens utökning.

På några år har prognossiffrorna gått upp från 55 000 till över 80 000. Och det är mot bakgrunden — jag tar detta som exempel — av vad som kommer att hända i slutet av 1960-talet och början av 1970-talet som aspekten på behovsproblemet blir en helt annan. Jag menar att detta i någon mån också gäller dagens debatt om lärarbehovet. Vi är så fixerade vid dagens situation, att vi vägrar att acceptera siffror som ändå är framlagda i klart ljus.

Herr HELEN (fp):

Herr talman! Om jag möjligen irriterade ecklesiastikministern genom att avsluta mitt förra inlägg med att vädja till kammarans ledamöter att pröva denna fråga fritt och personligt, så blev jag åtskilligt mer irriterad över ecklesiastikministerns sätt att karakterisera min framställning, nämligen så att jag »blundar» för verkligheten och bara vill »basa på» med sikte på »stundens behov». Det är onödigt att ta till sådana överord. Ecklesiastikministern vet mycket väl att det här är en fråga om en bedömning som sker mot bakgrund av en lång utveckling. Vi har en nådatid på sju eller åtta år på grund av att födelsetalet från 1953 och fram till 1960-talets början gick ned till nivån omkring 105 000 nyfödda per år mot en nivå på 135 000 bara 10 år tidigare. Denna nådatid måste utnyttjas innan den nya påfrestningen kommer i början på 1970-talet, då skolan kommer att befolkas av barnen till dem som föddes under de stora årskullarnas tid vid mitten av 1940-talet. Det är ingalunda så att den bedömning som reservanterna grundar sitt ställningstagande på utgör ett kortsiktigt betraktelsesätt. Vad vi vill badda för är ett bättre utgångsläge för skolans lärar-

försörjning inför nästa hårda påfrestning, så att vi då inte står med resultatet av samma felbedömning som 1940-talets stora ungdomskullar fick pröva på, nämligen de felräkningar som ecklesiastikministern medgav skedde i kanslihuset vid den dåtida bedömningen av intagningen på folkskoleseminarierna.

Jag tror att fröken Olsson, som i sitt andra inlägg i sin argumentering kom oss ganska nära, har alldeles rätt i att det vore lättsinnigt att utbilda för många lärare. Men fröken Olssons resonemang skulle vara riktigt endast om vi inte skulle ge de lärare som vi utbildar för klasslärarstadiet någon möjlighet att tjänstgöra på andra stadier. Det är där marginalerna är så stora. Ecklesiastikministern nämnde att han räknar med ett behov av vidareutbildade folkskollärare. Men ecklesiastikministern vet att det är fråga om en på rent erfarenhetsmässig grund tillkommen avvägning mellan vidareutbildade folkskollärare och akademiker på högstadiet, och att vi inte har garantier för att det inom alla ämneskombinationer för framtiden är den riktiga avvägningen. Det rör sig verkligen om utbildning på marginaler, som fröken Olsson så riktigt sade, men i en annan mening, nämligen det marginalbehov som det samlade skolväsendet har. Jag har därför inte kunnat uppleva denna debatt som en motsättning mellan en objektivt och sakligt arbetande departementschef och en osakligt arbetande minoritet inom statsutskottet. Jag hoppas verkligen att det i båda fallen är fråga om en allvarlig bedömning, ett försök att få en så riktig avvägning som möjligt. Men reservanterna har kommit till andra resultat och har sannoligen inte vare sig »blundat» eller »basat på» med tanke på några kortsiktiga behov.

Fröken KARLSSON (h):

Herr talman! Statsrådet sade att om avdelningen i lugn och ro hade tagit del av föreliggande siffror och diskuterat

Ökad lärarutbildning m. m.

dem, så hade det förmodligen inte blivit någon reservation. Vi har verkligen i lugn och ro tittat på siffrorna, men vi har också klart för oss att de kan vara missvisande. Även om statsrådet säger att de är säkra, vet vi inte om de är det — vi kan möjligen tro det. Enligt skolöverstyrelsen är tydligen inte siffrorna mera säkra än att den ansett sig förorda höjt intagningstal. Det är så stora och väsentliga saker som står på spel, att man utan att på något sätt vara gripen av stundens ingivelse eller stämning, som statsrådet uttryckte det, måste förorda det större intagningstalet.

Statsrådet säger att detta inte är någon statsfinansiell fråga. Nej, naturligtvis inte. Det är en fråga av mycket större mått. Frågan är om våra barn skall få de kvalificerade lärare som de har rätt att få och som statsmakterna egentligen har lovat dem både inom den försöksskola som nu är avvecklad och inom den grundskola som redan börjat skapas. Det är som sagt mycket mer än en statsfinansiell fråga. Den gäller skolans möjligheter att fylla både sin fosterande och sin kunskapsgivande uppgift.

Härmed var överläggningen slutad.

Avdelning I**Mom. 1—6**

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. 7

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Karlsson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i avd. I mom. 7) i utskottets utlåtande nr 132, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1) av herr Axel Johannes Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 113 ja och 106 nej.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 8—13

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. 14

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 2); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Blomkvist begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i avd. I mom. 14) i utskottets utlåtande nr 132, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 2) av herr Birger Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Därvid befanns, att flertalet av

kammarrens ledamöter röstat för ja-propositionen och att kammarren alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 15—18

Vad utskottet hemställt bifölls.

Avdelning II

Punkterna 1—13

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 14

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 5); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Karlsson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarren bifaller statsutskottets hemställan i avd. II punkten 14:o) i utskottets utlåtande nr 132, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarren bifallit reservationen 5) av herr Axel Johannes Andersson m. fl.

Sedan kammarrens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningsresultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 114 ja och 106 nej.

Kammarren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten 15

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan,

Anslag till Nordiska museet m. m.

dels ock på bifall till reservationen 6); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Karlsson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarren bifaller statsutskottets hemställan i avd. II punkten 15:o) i utskottets utlåtande nr 132, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarren bifallit reservationen 6) av herr Axel Johannes Andersson m. fl.

Sedan kammarrens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarrens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Fröken Karlsson begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 113 ja och 106 nej, varjämte 1 av kammarrens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammarren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 16—23

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 6

Anslag till Nordiska museet m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 133, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1963/64 till Nordiska museet m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 1 (bilaga 10, punkten 49) hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att, i avvidan på särskild proposition i ämnet, till Bidrag till Nordis-

Anslag till Nordiska museet m. m.

ka museet för budgetåret 1963/64 beräkna ett anslag av 656 000 kr.

Sedermera hade Kungl. Maj:t i propositionen nr 113, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 15 mars 1963, föreslagit riksdagen att dels godkänna av departementschefen förordade grunder för bidrag till stiftelsen Nordiska museet m. m., dels bemyndiga Kungl. Maj:t att godkänna avtal angående riktlinjer för bildandet av stiftelsen Skansen, dels bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med de av departementschefen angivna riktlinjerna fatta de beslut och vidtaga de åtgärder i övrigt, som fordrades för genomförande av vad departementschefen föreslagit, dels ock till Bidrag till Nordiska museet m. m. för budgetåret 1963/64 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 7 345 000 kr.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehått

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Edström m. fl.* (I: 648) och den andra inom andra kammaren av herr *Brandt m. fl.* (II: 800), i vilka hemställts att riksdagen måtte besluta a) att icke bemyndiga Kungl. Maj:t att godkänna det till propositionen 113 fogade förslaget till avtal angående riktlinjer för bildandet av en stiftelse, kallad stiftelsen Skansen, b) att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en ytterligare utredning angående verksamheten vid det kulturhistoriska friluftsmuseet Skansen som del av Nordiska museet eller såsom självständig kulturinstitution, c) att i övrigt bifalla Kungl. Maj:ts proposition nr 113;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Torsten Andersson* (I: 717) och den andra inom andra kammaren av herr *Gustafsson* i Kårby (II: 873), i vilka hemställts att riksdagen vid sin behandling av propositionen nr 113 måtte a) avslå Kungl. Maj:ts proposition såvitt

gällde statens engagemang i stiftelsen Skansen och i anledning därav äskat anslag, b) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsam utredning i samråd med berörda parter rörande de framtida formerna för stiftelsen Nordiska museets nuvarande verksamhet, varvid särskilt skulle eftersträvas att bibehålla Nordiska museet och de kulturhistoriska anläggningarna på Skansen under ett huvudmannaskap, samt c) till Bidrag till Nordiska museet m. m. för budgetåret 1963/64 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 6 345 000 kr.

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 648 och II: 800 samt I: 717 och II: 873, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, godkänna av departementschefen förordade grunder för bidrag till stiftelsen Nordiska museet m. m.;

II. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 648 och II: 800 samt I: 717 och II: 873, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, bemyndiga Kungl. Maj:t att godkänna avtal angående riktlinjer för bildandet av stiftelsen Skansen;

III. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 648 och II: 800 samt I: 717 och II: 873, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med de av departementschefen angivna riktlinjerna fatta de beslut och vidtaga de åtgärder i övrigt, som fordrades för genomförande av vad departementschefen föreslagit;

IV. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 717 och II: 873, såvitt nu var i fråga, till Bidrag till Nordiska museet m. m. för budgetåret 1963/64 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 7 345 000 kr.

Anslag till Nordiska museet m. m.

Reservation hade avgivits av herrar *Boman, Edström* och *Kaijser*, fröken *Ljungberg* samt herrar *Thorsten Larsson, Harald Pettersson, Staxäng, Svensson* i Stenkyrka, *Nilsson* i Göingegården, *Andreasson, Svensson* i Ljungkile, *Gustafsson* i Kärby och *Källstad*, vilka ansett att utskottet under I., II. och III. bort hemställa,

I. att riksdagen måtte, med avslag å Kungl. Maj:ts förslag ävensom med bifall till motionerna I: 648 och II: 800 samt I: 717 och II: 873, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, besluta att icke godkänna av departementschefen förordade grunder för bidrag till stiftelsen Nordiska museet m. m.;

II. att riksdagen måtte, med avslag å Kungl. Maj:ts förslag ävensom med bifall till motionerna I: 648 och II: 800 samt I: 717 och II: 873, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, besluta att icke bemyndiga Kungl. Maj:t att godkänna avtal angående riktlinjer för bildandet av stiftelsen Skansen;

III. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom motionerna I: 717 och II: 873 samt med bifall till motionerna I: 648 och II: 800, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om ytterligare utredning angående verksamheten vid det kulturhistoriska fri-luftsmuseet Skansen som del av Nordiska museet eller såsom självständig kulturinstitution.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr NILSSON i Göingegården (h):

Herr talman! Bland alla de skolärenden som andra avdelningen i statsutskottet redovisar kan det även dyka upp något som rör sig vid sidan om utbildning och undervisning. Detta är ett sådant ärende. I Kungl. Maj:ts proposition nr 113 har framlagts förslag om att från den nuvarande stiftelsen Nordiska museet avskilja Skansen samt Cirkus och Novilla. Nordiska museets

tillgångar uppskattas till 10 miljoner kronor och skulderna till 7 miljoner. I den nya stiftelsen skall Stockholms stad träda in som part, i kostnader med två miljoner kronor och i styrelsen för den nya stiftelsen med tre ledamöter.

Vart siktar man då ytterst med denna uppdelning och uppspaltning av verksamheten vid Artur Hazelius ståtliga och tjusiga skapelse som blivit en hela svenska folkets tillhörighet och som genom en mångfald donationer av sammanslutningar och enskilda landet över har växt upp till en nordisk skapelse av internationella mått? Visst är man medveten om att kostnaderna vid Nordiska museet och Skansen har stegrats oerhört under senare år, och att inkomsterna inte räcker för att täcka dem. Men det blir inte bättre av att den del av Nordiska museets verksamhet, som Skansen utgör och som väl i stort sett varit självbärande, och även givit netto, avskiljes och överföres till en särskild stiftelse. Nordiska museet får då själv bära sina utgifter. Att Nordiska museets ledning har gått med på ett sådant avtal kan inte förklaras på annat sätt än att den handlat under starkt tvång. De utomordentligt kraftigt verkande automatiska lönehöjningarna med åtföljande ATP-utgifter har givetvis gjort den ekonomiska situationen ohållbar. Pengar måste anskaffas. Men att i denna ekonomiska kris överföra värden till en ny stiftelse för att såmedelst skaffa pengar anser jag vara något av vad man inom näringslivet brukar kalla företagsackord.

Vad Nordiska museet och Skansen är i dag behöver inte närmare redovisas. De utgör en vetenskaplig museal institution, rymmande kulturminnen från gången tid av framför allt två slag: äldre kulturhistoriska byggnader till ett antal av i runt tal 130, placerade på skansenområdet, och lösa föremål som förvaras dels i museet och dels i de nämnda byggnaderna. I museet är de utställda i sitt historiska sammanhang,

Anslag till Nordiska museet m. m.

på Skansen mera i sitt funktionella. Dessa två områden är och förblir oupplösligt förenade med varandra, och det går inte att skilja samlingarna åt utan att skada det hela. Museets förutvarande styresman professor Andreas Lindblom skrev en gång att utan museet vore Skansen bara en finare folkpark. Det inställer sig helt naturligt den frågan: Är det detta som man nu vill göra Skansen till?

I det föreliggande förslaget till avtal, vid vars slutliga utformning tyvärr inte Nordiska museets företrädare tilläts deltaga, sägs det i 3 § att stiftelsen Skansen skall verka i nära kulturellt och vetenskapligt samarbete med stiftelsen Nordiska museet. Jag frågar mig hur detta skall vara möjligt, inte minst med hänsyn till att friluftsmuseet utgör en integrerande del i Nordiska museets målsättning. Hur skall då Skansen kunna avskiljas från Nordiska museet utan att denna målsättning rubbas?

Avtalet ger inga riktlinjer för det fortsatta eventuella samarbetet, utan i Kungl. Maj:ts proposition hänvisas bara till ännu icke utarbetade stadgar och överenskommelser som senare kommer att träffas. Ett sådant samarbete måste betecknas som mindre effektivt än det som nu råder, med gemensamt planerande och bedrivande av den museala verksamheten över hela fältet.

Den utredning som gjorts har, synes det mig, forcerats fram, och förslaget har inte i vanlig ordning underställts de auktoritativa remissinstanser som under alla omständigheter borde ha haft tillfälle att yttra sig. När alla de donationer och gåvor från hela landet, som möjliggjorts genom insamlingar och arbetsinsatser och som nu ingår i den mångfald kulturhistoriska minnen som finns på Skansen, skall överföras till en ny stiftelse, borde detta underställas justitiekanslern eftersom väl det hela i hög grad innebär en permutation.

Någon kanske invänder att om Kungl.

Maj:t och riksdagen beslutar i ett dylikt ärende, så är saken därmed avgjord. Det är möjligt. Men det finns ett flertal andra instanser som borde ha fått säga sin mening innan förslag om överlåtelsen framlagts för riksdagen. Jag tänker exempelvis på riksantikvarieämbetet, museiföreningen och hembygdsföreningar av olika slag.

Herr talman! Jag har med detta velat redovisa några av de skäl som ligger till grund för den reservation vilken fogats till statsutskottets utlåtande. Vi reservanter är väl medvetna om den ekonomiska kris vari Nordiska museet hamnat, men vi är också fullt på det klara med att staten har skyldighet att träda till med de medel som oundgängligen behövs för driften av dessa institutioner, som har en sådan rikskarakter och som utgör en för hela vårt land och folk värdefull tillgång.

På de två pelare som står utanför gamla ingången till Skansen finns ett par deviser med rätt oförgrifliga sanningar. Den ena lyder: »Från fäder har det kommit, till söner skall det gå, så långt som våra hjärtan, ännu i Norden slå.» Den andra devisen lyder: »Den dag kan gry då allt vårt guld och silver ej räcker att forma bilden av en svunnen tid.»

Dessa ord är något som vi bör ha i minnet då vi i dag står inför ett förslag om att avskilja en del av denna värdefulla nationella tillgång, denna svenska och nordiska skapelse som vi i stället på allt sätt bör slå vakt om.

Herr talman! Jag ber med dessa få ord att få yrka bifall till reservationen av herr Boman m. fl.

I detta anförande instämde herrar Hammar (fp), Magnusson i Borås, Nilsson i Bästekille och Stiernstedt (samtliga h).

Herr GUSTAFSSON i Kårby (cp):

Herr talman! När man läste den föreliggande propositionen frågade man sig onekligen vad som kunde vara anled-

Anslag till Nordiska museet m. m.

ningen till den betydande operation som där föreslås beträffande Nordiska museet och Skansen. Då riksdagen för det senaste budgetåret beviljade ett anslag på 656 000 kronor till Nordiska museet, var man givetvis medveten om att affärerna var bekymmersamma, men frågan presenterades i varje fall inte för riksdagen såsom något stort ekonomiskt problem. Helt plötsligt får nu riksdagen en uppmaning att tillskjuta 7 miljoner kronor till företaget. Därav skulle 3 045 000 kronor utgöra bidrag till Nordiska museet och Skansen, och detta belopp får alltså jämföras med siffran 656 000 kronor. Vidare lämnas över 3 miljoner kronor i engångsbidrag i syfte att sanera företagets ekonomi. Slutligen skall 1 miljon kronor tillföras en ny stiftelse som skall syssla enbart med Skansens angelägenheter.

När ett ekonomiskt och organisatoriskt så omfattande förslag föreläggs riksdagen väntar man sig att det skall ha föregåtts av en utredning som tagit hänsyn till alla i ärendet förekommande faktorer och dessutom att frågan har varit föremål för remissbehandling. Statskontorets utredning sysslar emellertid alldeles övervägande med den ekonomiska sidan av denna institutions verksamhet och ägnar mycket förströdd uppmärksamhet åt verksamheten i övrigt.

Man finner vidare att detta förslag inte har varit föremål för remiss. De anställda har inte haft tillfälle att i tid yttra sig, vilket är mycket egendomligt med tanke på att vi i vår tid anser att när ett företag skall strukturrationaliseras bör de som är närmast knutna till det självfallet ha tillfälle att säga sin mening på ett sådant sätt att hänsyn kan tas därtill.

När detta förslag framlades blev man således naturligt nog ganska funderad. Jag väckte en motion i frågan, och motioner har väckts från annat håll. Meningen är att Nordiska museets och Skansens ekonomi skall saneras på

så sätt att man avskiljer den del av verksamheten som hittills givit vinst och understött den egentliga museiverksamheten på Lejonslätten till ett eget företag, i vilket Stockholms stad inbjuds att bli delägare och i vars styrelse staten och Stockholms stad skall utse representanter. Därjämte skall det finnas två företrädare för museistyrelsen.

Vidare sägs att staten bör överta det ekonomiska ansvaret för och tillsynen över Nordiska museet och Lejonslätten. Det måste hälsas med tillfredsställelse att så sker, eftersom denna verksamhet är av sådan art att den skall jämföras med annan museiverksamhet i landet. Vi anser alla, också här i riksdagen, att vi på allt sätt bör understödja den. I detta avseende föreligger sålunda inga delade meningar.

Den kulturhistoriska del av verksamheten som förlagts till Skansen överförs emellertid i en ny stiftelses händer som inte är tillräckligt organisatoriskt sammanknuten med Nordiska museets styrelse. På Skansen är den egentliga bostads- och bebyggelseavdelningen placerad. Där står de hus som visar hur vi haft det förr i världen, där finns de möbler och inredningar som visar hur våra förfäder levde. Om man, som propositionen föreslår, överför denna del till den nya stiftelsen Skansen innebär det att Nordiska museet under sin domvärjo i fortsättningen inte har någon bostads- och bebyggelseavdelning, vilket måste betecknas som högst märkligt.

Avsikten är att den nya stiftelsen skall äga de fastigheter som finns på Skansen, men inventarierna — d. v. s. framför allt möblerna — skall fortfarande ägas av Nordiska museet. Samarbete skall äga rum mellan dem som äger husen och dem som äger inventarierna. De senare skall sålunda stå under tillsyn av Nordiska museets tjänstemän. Jag ber, herr talman, att få uttala de allvarligaste farhågor beträffande möjligheterna till det intima samarbete som erfordras på detta område.

Anslag till Nordiska museet m. m.

Den föreslagna organisationen öppnar oerhört många tillfällen till trassel och kan säkerligen komma att verka hämmande på en verksamhet som tilldrar sig utomordentligt stor uppmärksamhet inte bara i vårt land — vi sluter alla upp med vårt hjärta kring den — utan också i andra länder.

Om man skall göra denna uppdelning, varför får inte den kulturhistoriska avdelningen på Skansen även i fortsättningen ägas, administreras och vårdas av Nordiska museets styrelse? Varför behöver man placera den kulturhistoriska avdelningen på Skansen tillsammans med aphas, björnberg och andra ting under en ny stiftelse? Det finns inte någon egentlig motivering för detta, vilket är en svaghet i förslaget.

Vi reservanter anser att pengarna skall utgå såsom föreslagits. Om reservationen bifalles hindrar detta alltså inte saneringsverksamhetens fortgång. Vi vill emellertid att man innan reglerna fastställs ånyo begrundar om man inte kan finna en bättre lösning av samarbetsfrågan.

Jag vill hålla med herr Nilsson i Göingegården på den punkten att det är tvivel underställt huruvida man handlar alldeles korrekt mot de människor som har startat verksamheten och offrat oerhört mycket pengar, tid och krafter på att tillföra Skansen de kulturhistoriska byggnader och föremål som nu finns där. Frågan är väl om inte ändamålet med dessa gåvor rubbas då man tar ifrån Nordiska museet exempelvis hela bostads- och bebyggelseavdelningen och som huvudman ger denna en stiftelse, vars majoritet icke har kompetens att vårda dessa ting på det sätt som förutsatts.

Jag ser att en lista här upptar exempelvis Hällestads församling i Östergötland. Jag känner väl till denna församling och det arbete som utträttades innan man fick den s. k. Hällestadsstapeln till Skansen. Det kostade dels mycket peng-

ar, dels mycket arbete. Jag är inte säker på att de dåvarande givarna skulle anse att man handlar rätt nu när man överför äganderätten från Nordiska museet till en stiftelse, där museet icke har en sådan ställning att det kan dominera uppläggningsen av verksamheten.

Herr talman! Jag är sålunda av den meningen att riksdagen bör bifalla reservationen. Det innebär att vi i enighet ger de pengar som erfordras men att vi, innan vi fastställer formerna för den framtida verksamheten, ytterligare begrundar hur denna verksamhet skall utformas.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

I detta anförande, under vilket herr förste vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna, instämde herrar *Dahlgren* och *Antonsson* (båda cp).

Herr WACHTMEISTER (h):

Herr talman! Vi har helt nyligen här i kammaren diskuterat åtgärder till stöd för den konstnärliga verksamheten. Då var det *dagens* skapande konstnärer som fick ett handtag. Vi har också tidigare i dag diskuterat litet om restaureringen av Vadstena slott. Men i övrigt har bevarandet av det som skapats av *gårdagens* konstnärer nära nog helt kommit bort i kulturdebatten.

Våra museer och hela vår kulturminnesvård har hittills till stor del varit saft på svältkost. När ecklesiastikministern nu börjar bli färdig på andra områden, kan man inte nog kraftigt vädja till honom att ägna även denna del av vårt kulturliv sitt intresse. Vi kan nämligen inte ostraffat och utan katastrofala följder för dagens konstnärliga verksamhet slita av banden med det förgångna.

I Nordiska museet har vi ett levande museum, som sannerligen inte är vad många av oss gärna förknippar med begreppet museum, nämligen en dammig skådesamling av gamla snusdosor, äskor och skäkträn o. d., djupfryst till en

tidpunkt för hundratals år sedan. Nej, i Nordiska museet har vi en institution, som genom sitt sätt att göra föremålen tillgängliga även för lekmanen blivit av ovärderlig betydelse för hela vår folkbildning.

Tyvärr är våra museer sällan självbärande. Nordiska museet är inget undantag från den regeln. Statsbidrag blir därför nödvändiga, åtminstone så länge vi har pretentioner på att kallas en kulturinstitution.

Mot det avsnitt i propositionen som rör själva Nordiska museet är därför ingenting att invända. Men hur förnämliga museets samlingar än är, så är det ändå Skansen som gjort det till en unik institution, som är föremål för utlandets avund och förebilden för vad man där börjat bygga upp. Museiföremål är i och för sig värdefulla, men man får oändligt mycket större utbyte av att studera dem, om man i anslutning till föremålen kan studera den miljö där de så att säga vuxit upp. Miljövården är emellertid något av det mest besvärliga som vår kulturminnesvård har att brottas med. Inte ens den mest ohjälplige bygderomantiker — jag räknar mig själv till den kategorien — kan hoppas att till våra efterkommande bevara mer än enstaka exempel på den miljö som betytt så mycket för vår konst och litteratur. Våra lokala hembygdsföreningar uträttar där ett bra arbete, men det kommer mest ortens befolkning och en och annan turist till del.

Om det gäller att för en större allmänhet visa upp olika miljöer, så är Artur Hazelius' idé med Skansen helt enkelt genial, och hans efterträdare har på ett förtjänstfullt sätt vidareutvecklat den. Skansen har därigenom blivit någonting av en nationalhelgedom, och i förvisning om att den så skall förbli i all framtid och att den skall bli förskonad från att utvecklas till ett vanligt nöjesfält har nya donatorer hela tiden tillkommit. Den saken skall vi inte bortse ifrån, när vi nu skall fatta beslut om dess framtid.

Anslag till Nordiska museet m. m.

Jag tycker det är egendomligt att inte JK har beretts tillfälle yttra sig över den permutation som det här ovedersägligen är fråga om. Skansen får på inga villkor utveckla sig till någonting som liknar de östgötska planerna på Kolmården.

Nu är det tänkt att en ny stiftelse skall ta hand om Skansen, och det är ju gott och väl, om bara avtalet hade innehållit klara garantier för att verksamheten skall gå ut på att levandegöra svensk kultur. Jag kan emellertid inte finna att så är fallet. Tvärtom talar man i avtalet, som bifogats propositionen, om »att kring ett centrum av kulturminnen skapa en levande miljö för olika fritidsintressen». Man tänker med andra ord låta det nya Skansen bli ännu ett Gröna Lund. I varje fall kan man inte undgå allvarliga farhågor för en utveckling i den riktningen, särskilt sedan en ledande man i Stockholms stad med förtjusning talat om vad man kan göra i detta avseende på det nya området.

Stockholms stads talanger på det kulturminnesvårdande området inger inte precis någon större respekt. Tvärtom tycker man att spåren efter stadens verksamhet i den trädgården verkar misstänkt lika ett bockspår. Därför är det beklagligt att staden har fått så mycket att säga till om i den nya stiftelsen.

Inte heller lugnas man i sina farhågor av paragraferna om styrelsens sammansättning. Där talas det mycket litet om några kvalifikationer hos ledamöterna, om krav på sakkunskap inom de områden, som är de viktigaste för Skansen. Det avtal som framlagts i propositionen kan därför inte godtagas.

Av propositionen framgår emellertid mycket tydligt hurudant det ekonomiska läget är. Jag instämmer där helt med herr Gustafsson i Kårby, när han ifrågasätter det kloka i att skära bort den bärande delen av den institution, som Nordiska museet och Skansen tillsammans utgör, och att staten övertar den tärande. Detta är ju mycket fördelak-

Anslag till Nordiska museet m. m.

tigt för stiftelsen Skansen men inte för staten. Någotting måste emellertid göras, och jag tycker att reservanterna har funnit en mycket god utväg. Den kan emellertid bara beträdas tills vidare, till dess hela ärendet har hunnit underkastas förnyad utredning, vilken måste bli betydligt grundligare eller åtminstone måste presentera sina resultat på ett klarare sätt än den förra utredningen gjort. Reservanterna har förordat att Nordiska museet skall erhålla bidrag och att frågan i övrigt skall utredas på nytt. Det tycker jag är ett klokt förslag.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr BRANDT (s):

Herr talman! Förslaget om att skilja Nordiska museet från Skansen har välat en lång och intensiv diskussion, inte minst i tidningspressen. Anledningen därtill är inte endast själva delningen utan också sättet för dess tillkomst, som här redan har sagts.

Alla har vi väl gjort bekantskap med Nordiska museet och Skansen. I många årtionden var dessa institutioner symboler för Stockholm. Hade skolbarn på skolresa inte sett dem, så hade de inte sett Stockholm. Men detta har även gällt stockholmsbesökare i alla åldrar. I och från Nordiska museet hämtade man kunskaper om svenskt samhälls- och kulturliv. På Skansen — denna oas i stadens stenöken — fann man en levande bild av svensk folkkultur och folktradition genom tiderna, vår förgångna kultur i populär, lättfattlig form. Detta gäller ännu och mera än någonsin, eftersom resmöjligheterna växer för varje år. Men Nordiska museet och Skansen besöks även av andra nationers folk som gästar Stockholm. Friluftsmuseet Skansen är världsberömt. I själva verket utgör väl Nordiska museet och Skansen vår mest uppmärksammade insats på kulturhistoriens område i modern tid. Hur Skansen skapats, utvidgats och

fortlever har väckt internationell uppmärksamhet, och utomlands betraktar man den som ett föredöme.

Skansen har blivit så vida berömd och efterbildad just på grund av den fruktbara kombinationen av ett museum, där föremålen utställs i sitt kulturgeografiska sammanhang, och ett friluftsmuseum, där miljöenheter med alla inventarier visas i sitt funktionella sammanhang. Och Skansen har blivit vad den är, därför att den bildar en funktionell enhet med Nordiska museet, en enhet i enlighet med donatorns intentioner. »Skansenbesökarna söker inte kulturen, men den faller på dem som fjun på träden», har Hazelius själv formulerat idén om enheten Nordiska museet och Skansen.

Det är detta som bör observeras, eftersom upplösningen av denna enhet är problemets kärna och vad tvisten rör sig om. Att det är fråga om en oupplöslig enhet framgår också av vad förre styresmannen yttrade vid Skansens 25-årsjubileum: »Att skilja dessa samlingar åt, därför att de lokalt finns på skilda håll, vore att slå sönder en med oändlig möda och målmedvetenhet sammanfogad enhet, ett sannskyldigt helgerån, som ingen som känner ansvaret som vårdare av arvet efter Artur Hazelius någonsin lär kunna påyrka.» Tyvärr ser vi nu att man är i färd med att göra detta »helgerån».

För belysning av den organiska enheten vill jag poängtera, att de kulturhistoriska samlingarna på friluftsmuseet behöver tillgång till samma serviceavdelningar som museets föremålsavdelningar, nämligen bibliotek, arkiv, undervisningsavdelningar, fotoateljé och textilkonservering. Särskilt vid förändringar och utvidgning av de kulturhistoriska anläggningarna krävs samarbete med museiavdelningarna och dessas expertis. Så länge enheten består medför detta att den kulturhistoriska avdelningen inte behöver någon egen expertis. Såvitt jag förstår måste detta vara rationellt och

till fördel även ekonomiskt. Det har inte beaktats i propositionen.

Vad skall nu ske? Jo, Skansen skall överta byggnaderna på friluftsmuseet. Nordiska museet behåller där deponerade s. k. lösa kulturföremål, som inventarierna utgör. Nog blir väl detta en besynnerlig och föga rationell splittring av oupplösliga enheter. Man ställer sig frågan om Skansen får disponera eller förbättra byggnaderna efter eget gottfinnande och på eget ansvar. Får Nordiska museet något ansvar eller några möjligheter att bevaka de lösa kulturföremålen? Skall man sätta Bollnässtugan, Ekshäradsgården, guldsmedshuset, krukmakeriet eller Seglora kyrka under huvudmannen Skansen, men däri befintliga inventarierna, spinnrock, trä-slevar, hantverksredskap etc. under Nordiska museet? Skall Skansenledningen bestämma när och hur Nordiska museet får disponera sina lösa kulturföremål för nyarrangemang eller komplettering av samlingarna? Får Skansen självmant flytta byggnader, skicka tillbaka inventarier, begära kompletteringar eller beställa kostnadsfri hjälp av Nordiska museets personal och samlingar? Det är frågor man ställer sig.

Jo, säger man troskyldigt, detta ordnas genom ett avtal mellan parterna vari utlovas att målsättningen skall vara att »bygga vidare på och utveckla det nuvarande Skansen genom fortsatta insatser för att levandegöra svensk kultur och natur samt genom att kring ett centrum av kulturminnen skapa en levande miljö för olika fritidsintressen».

Det låter ju mycket vackert, herr talman, men inte ens utskottsmajoriteten litar riktigt på det, vilket är förstäeligt. I avtalet finns nämligen inga garantier för att den kulturhistoriska målsättningen beträffande Skansen säkras, och avtalet löser inte de problem jag nyss nämnde.

Man har förutsatt ett intimt samarbete mellan nya Skansen och det stympade Nordiska museet. Men kan det vara

Anslag till Nordiska museet m. m.

tillräckligt att staten och Nordiska museet får folk i styrelsen för båda stiftelserna, när de har så olika målsättning och helt olika villkor?

Enligt vad jag erfarit ämnar man tydligen låta Nordiska museet förbinda sig att utan någon särskild ersättning ställa all den vetenskapliga expertis som kan komma i fråga till Skansens förfogande, såvida man inte eftersätter vården av de egna samlingarna. Skansen skall vidare ha obegränsad tillgång till Nordiska museets bibliotek och arkiv, om det låter sig göra utan hinder för Nordiska museets egen verksamhet. Skansen skall vidare få använda de tekniska hjälpmedlen: fotograferings- och konserveringsateljéer.

Det faller dock manna även på Nordiska museets bord. Det skall när så befinnes lämpligt få medverka vid anordnandet av utställningar på Skansen eller demonstrationer av kulturhistoriskt värde i de gamla byggnaderna och även använda Skansens arbetskraft och verkstäder till självkostnadspris, då inte Skansen behöver dem för egen del. Skansen skall alltså ha — Nordiska museet i nåder få. Det måste väl ändå bli så, att utlåningen av personal från museet till Skansen blir en tungrodd anordning. Nej, det finns ingen garanti för framtiden för upprätthållandet av den musealt-vetenskapliga karaktär och betydelse, som gjort Skansen till vad den är, och det är detta som bekymrar inte bara museimännen utan alla som är intresserade av att denna karaktär består.

Skansen är ingen privatsak för Stockholm. Doktor Axel Nilsson, museichef vid Röhsska konstslojdsmuseet i Göteborg, skrev att Skansen i första hand är ett kulturhistoriskt museum. I andra hand är den en rekreationsplats för huvudstadens befolkning, men också för tusentals och åter tusentals hitresande turister. I sista hand är Skansen »en levande miljö för olika fritidsintressen». Det är, som reservanterna sä-

Anslag till Nordiska museet m. m.

ger, så att donationen, som ursprungligen ligger till grund för Nordiska museet och som sedan utökats med byggnader och djur från hela landet till Skansen, ostridigt är av rikskaraktär. Därför bör också enheten av de båda tryggas.

Nu är det såvitt man förstår så, att riksintresset skall maka på sig för stockholmsintresset. Trots att marken inte är Skansens, trots kontrakt mellan Djurgårdsförvaltningen och Nordiska museet som säger, att Skansen är avsedd att användas till friluftsmuseum och zoologisk trädgård, finns nu risk för att den alltmer kommersialiseras med bl. a. nöjesetablissemang och en mängd tingel och tangel, som vissa tidningar framhållit. Det är inte Skansens uppgift att vara en affärsrörelse utan en kulturinstitution.

Det är i det närmaste sensationellt att Nordiska museet och Skansen varit självförsörjande i snart 100 år och företagsekonomiskt bärande. Det är ju enastående inom bildningsväsendet. Vilka allmänna kulturinstitutioner brukar bära sig? Jag tycker att det är alldeles naturligt, att staten här träder in och satsar pengar som föreslagits och det är tacknämligt.

Staten skall nu överta museets årliga driftkostnader, och Skansen får som engångsbidrag en miljon kronor från staten och två miljoner kronor från Stockholms stad. För dessa två miljoner kronor får Stockholms stad ett objekt som t. o. m. under de senaste regnsmorrarna givit ett överskott på halva denna köpesumma, vilket hittills lämnats till Nordiska museet för dess kulturminnesvård och vetenskapliga verksamhet, något som även kommit Skansen till godo.

Detta inköp befriar alltså Stockholms stad från ett årligt kommunalt anslag — som jag anser rimligen borde kunna utgå med t. o. m. större belopp — till en för staden och dess befolkning så

betydelsefull institution som Nordiska museet och Skansen.

Det blir en billig folkpark som i och med detta överlämnas. Det skall nämligen bli en sådan, och denna skall enligt framstående personers uttalanden konkurrera med Gröna lund. »Om staten får två miljoner kronor för att skapa en egen folkpark, så är det väl bara bra», har sagts av Hjalmar Mehr. Ja, det är obestridligt ur stadens synpunkt, men det är absolut inte något riksintresse att så sker. Det är värdefulla ting som härvid skulle gå förlorade.

Finansieringsvillkoren för att Nordiska museet och Skansen skall skiljas åt påminner — har någon skrivit — något om anekdoten om djurskyddsföreningen i Barcelona, som för att skaffa pengar till en veterinärklinik beslöt att ordna en tjurfäktning.

Till vad jag, herr talman, sökt framhålla om det oriktiga i att införa denna boskillnad mellan Nordiska museet och Skansen kommer också det sätt på vilket frågan väckts och sedan behandlats. Vi brukar skryta med vår noggranna beredning av alla frågor som behandlas här i riksdagen. De utreds vanligtvis grundligt och blir dessutom föremål för remissyttranden. I detta fall måste emellertid det berörda avtalet, d. v. s. överenskommelsen mellan parterna, ha ingåtts utan den prövning vi är vana vid, och förslaget har inte blivit föremål för remiss. Man får onekligen en känsla av onödigt brådska och hemlighetsmakeri, som medfört att man missat den lösning, vilken kunnat tillfredsställa båda parter och även de kulturintresserade som står utanför.

Det rimliga vore nu att riksdagen beslöt bevilja bidragen till Nordiska museet m. m. men i övrigt avslag propositionen för förnyad utredning. Det skulle inte bli någon gynnsam atmosfär för kontrahenterna att arbeta i om denna proposition skulle antas. Det bör ändå vara möjligt att i vanlig ordning pröva möjligheterna till andra lösningar i syf-

te att bevara Nordiska museet och Skansen som en enhet.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen av herr Boman m. fl.

I detta anförande instämde fru *Gunnar*, herr *Dickson*, fru *Kristensson*, herrar *Hamilton* och *Hæggblom* (samtliga h), fru *Svensson*, herr *Lassinantti*, fru *Torbrink*, herr *Carlsson* i Västerås, fru *Eriksson* i Ängelholm och fru *Lindekvist* (samtliga s) samt herrar *Keijer* (fp) och *Gomér* (cp).

Herr KÄLLSTAD (fp):

Herr talman! Under den debatt som föregått riksdagsdebatten i dag citerade en talare — jag tror det var dr Gustaf Näsström — ett gotländskt ordspråk som lydde: »Hastighet nyttar inte, utom när man jagar loppor.»

Jag har en känsla av att en alldeles särskilt stor hastighet har använts vid behandlingen av denna fråga. Den 8 mars förelåg statskontorets utredning i denna fråga. Dagen därpå — den 9 mars — fick Nordiska museets och Skansens tjänstemannaförening vetskap om den skilsmässa mellan Skansen och Nordiska museet som statskontoret föreslagit. Den 13 mars godkändes efter överläggningar det avtal mellan staten, Stockholms stad och stiftelsen Nordiska museet som innebär att en speciell stiftelse skall upprättas med namnet Skansen. Denna skall alltså särskiljas från Nordiska museet. Detta innebär uppenbarligen att styrelsen för Svenska museimannaföreningen och dess facksektion tvingades handla mycket snabbt för att i enlighet med sina stadgar försöka hävda museiväsendets och därmed också bildningsväsendets intressen i samband med det nu framlagda förslaget rörande Nordiska museet och Skansen.

Den 14 mars fick facksektionen kännedom om innehållet i den av statskontoret gjorda utredningen och om det avtal rörande Skansen som träffats da-

Anslag till Nordiska museet m. m.

gen innan. Redan dagen därpå — den 15 mars — lämnade facksektionen till Konungen ett utlåtande rörande statskontorets utredning och det träffade avtalet. Propositionen var emellertid dagtecknad samma dag — alltså den 15 mars — och i skrivelsen biträdde då facksektionen statskontorets förslag rörande Nordiska museet men protesterade mot förslaget angående Skansen.

Utgångspunkten för den kritik som här har framlagts och som jag tycker att det ligger mycket av berättigande i är att Nordiska museet är ett kulturhistoriskt friluftsmuseum av rikskaraktär, vilket på ett enhetligt sätt belyser svensk och nordisk kultur och dess samband med naturen. Det är här fråga om ett riksintresse, som är värt att bevakas inte bara av Stockholms stad utan även av landet i dess helhet. Inte heller finns det några sakskalet framförda för skilsmässan mellan Nordiska museet och Skansen. Nu överväger man emellertid enligt den avgivna propositionen fortsatta insatser för att levandegöra svensk natur och kultur. Man har dock inte velat överväga fackkunskalets avgörande betydelse för att detta program skall kunna fullföljas.

Frågan är om denna fråga i praktiken över huvud taget har utretts. Propositionen utskrevs samma dag — den 14 mars — som facksektionen fick kännedom om det framlagda förslaget om att ärendet inte skulle gå ut på remiss. Det innebär att det inte fanns stora möjligheter att påverka det förslag om skilsmässa som nu var skrivet.

Jag skulle också vilja nämna, att Föreningen Sveriges landsantikvarier ansåg det angeläget att slå fast Nordiska museets och Skansens betydelse för vår kulturminnesvård och våra museer ute i landsorten. Dess framtida organisation ansågs vara en riksangelägenhet, och jag måste också personligen säga att när denna institution, efter att nu ha verkat som enskild stiftelse i varje fall under 70 år, står inför en radikal för-

Anslag till Nordiska museet m. m.

ändring, måste det vara ett oeftergivligt krav, tycker man, att de museala fackorganen beredes tillfälle att yttra sig i detta ärende. En av dem som tagit till orda i denna fråga är riksantikvarie Gösta Selling, och man måste väl uppmärksamt lyssna till vad han har att säga. När han påpekar att museimännens reaktion, som varit rätt negativ mot denna uppgörelse, är förståelig, lyssnar man onekligen på hans uttalande.

Nyheten har uppenbarligen kommit som en chock för dem. Man var ju helt oförberedd på detta. Dessutom får vi komma ihåg, att när man diskuterar Skansen rör man vid någonting som är utomordentligt väsentligt för det svenska museiväsendet såsom helhet. Man kan mycket väl säga att friluftsmuseet Skansen är Sveriges stora insats på det museala området. Skansen har blivit en förebild i många länder i olika världsdelar och har gjort det svenska namnet känt. Därför har man också på utländsk mark, inte bara i Skandinavien utan även i andra länder, förväntat sig över vad som inträffat här i vårt land.

Ser man sedan på förslaget till skrivning av lagtext, är det framför allt den tredje paragrafen som har intresse, alldenstund den tar sikte på Stiftelsen Skansens verksamhet i fortsättningen. I avtalet, § 3, talas om fortsatta insatser för att levandegöra svensk kultur, och borgarrådsberedningen understryker också vikten av att Skansens ställning som ett levande friluftsmuseum hävdas och vidareutvecklas genom målmedvetna och insiktsfulla initiativ.

Statsutskottet framhåller att bestämmelserna måste tillämpas med särskilt hänsynstagande till Skansens karaktär av friluftsmuseum. Det är onekligen av värde att poängtera denna relativt starka skrivning som utskottet efter mycken diskussion dock gjort.

Men ett levande museum och museal verksamhet är ju en syntes av fortlö-

pande insamling, forskning och utåtriktad verksamhet. Kan denna trefaldiga verksamhet inte upprätthållas är det såvitt jag förstår inte längre en fråga om en museal verksamhet. Skansen saknar ekonomiska och personella resurser för en landsomfattande verksamhet sådan som Nordiska museets. Skall Nordiska museet och därmed staten bekosta Skansens verksamhet, bör Nordiska museet då inte också leda och planera det museala arbetet?

Jag menar alltså att denna paragraf borde ha fått en tydligare formulering, som fastställt att Stiftelsen Skansen har till ändamål att driva en verksamhet som bygger vidare på och utvecklar det nuvarande Skansen i dess egenskap av friluftsmuseum. Inte minst viktigt är det att man betonar att Skansen har till ändamål att i friluftsmuseets former levandegöra svenskt arbete och liv, svensk byggnadskultur jämte svensk och nordisk natur och fauna samt att kring ett centrum av kulturminnen skapa en levande miljö för därtill anknyttande fritidsintressen.

Det borde också tydligt ha framgått av denna paragraf att stiftelsen skall verka i nära kulturellt och vetenskapligt samarbete med Stiftelsen Nordiska museet. Det borde ha kunnat framgå att Stiftelsen Nordiska museet också skall äga bestämmanderätt över och ansvar för dels de museala miljöenheterna, friluftsmuseets utbyggnad och förändring samt områdets disposition, dels den kultur- och naturhistoriska verksamhetens ledning, planering och utförande samt den kulturförmedlande verksamheten i anslutning härtill.

Det borde vidare ha kunnat framgå att Stiftelsen Skansen skall efter Stiftelsen Nordiska museets anvisningar vårda och utveckla friluftsmuseets kulturhistoriska och naturhistoriska enheter samt bedriva kulturförmedlande verksamhet.

Nu framhåller utskottet — alldeles riktigt — Skansens karaktär av frilufts-

Anslag till Nordiska museet m. m.

museum, men utskottsmajoriteten underlåter däremot att påpeka att Skansen som friluftsmuseum kräver en landsomfattande verksamhet och att denna måste ledas och planeras långsiktigt. Skall Nordiska museets ledning i fortsättningen planera sin verksamhet med tanke på Skansens behov, varför skall då inte Nordiska museet leda och planera den museala verksamheten på Skansen?

Utskottet framhåller också vikten av att det nära vetenskapliga och kulturella samarbetet mellan Nordiska museet och Skansen upprätthålles, men samtidigt förordar utskottet fortsatt utredning av Nordiska museets organisation. Denna rekommendation tycks grunda sig på utredningens konstaterande att Nordiska museet är otidsenligt så till vida att det har verksamheten indelad enligt det gamla ståndssamhället. Den sociala verkligheten efter ståndssamhällets upphörande låter sig inte inordna i detta schema. Institutionen behöver därför organiseras så att industrialiseringen och annat som har omdanat samhället får en naturlig plats i åskådliggörandet av svenskt arbete och liv. Skall Skansen inte få del av denna nya inriktning som anses nödvändig för Nordiska museet? Det vore att skära av friluftsmuseets livsnerv! Skansen kan förnyas endast om Nordiska museet får möjlighet att leda och planlägga den museala verksamheten.

Nu säger utskottet på tal om samarbetet att detaljerade bestämmelser rörande samarbetet skall anges i en överenskommelse. Detta kan om den museala tanken skall vidmakthållas bara innebära, att Nordiska museet påtager sig allt det kostnadskrävande museala arbetet för Skansen och att Nordiska museets tjänstemän i praktiken kommer att dirigeras av Skansens styrelse, en kostnads- och ansvarsfördelning som lätt kan bli orimlig och i varje fall kan leda till tvistigheter, till förfång både för Nordiska museet och för Skansen.

Det är av största vikt att Nordiska museet alltfört kvarstår som huvudman och har att bestämma riktlinjerna också för Skansens fortsatta verksamhet och utveckling. Sidointressen kan tänkas komma att inverka menligt på Skansens karaktär av kulturinstitution.

Jag vill därför, herr talman, yrka bifall till den reservation som är fogad till utskottets utlåtande.

Herr KARLSSON i Olofström (s):

Herr talman! Det förvånar mig att man en så här vacker sommardag kan se så mycket spöken som man tycks göra. Ibland har jag svårt att skydda mig för tanken att här föreligger två stycken propositioner med skilda innehåll. Proposition nr 133 har tillvitats en hel del påståenden som jag inte kan finna där, ehuru jag både läst den noga och ägnat flera timmar under utskottsbehandlingen åt ärendet.

Innan jag bemöter en del påståenden som har gjorts här vill jag erinra om att denna proposition har föregåtts av utredningar. Det förberedande arbetet har skötts av statskontoret, och jag skulle våga tro att dess utredning varit objektiv. Efter den utredningen har det förts förhandlingar. Man tycks nu vilja göra gällande att dessa förts bakom lyckta dörrar utan att Nordiska museet haft någon möjlighet att ge sin mening till känna. Så har dock ingalunda varit fallet. Nordiska museets nämnd har varit företrädd genom sin ordförande, hovrättsrådet Nordenfalk, och vidare har föreståndaren för museet, professor Berg, deltagit. Dessutom har representanter för ecklesiastikdepartementet och för Stockholms stad deltagit.

Herr Nilsson i Göingegården var synnerligen angelägen om att tala om för kammarens ledamöter att Stockholms stad skall utse tre ledamöter i styrelsen. Han glömde — jag vill inte påstå att han gjorde det medvetet, men man kan ju glömma när man vill — att Stiftelsen Nordiska museet skall utse två le-

Anslag till Nordiska museet m. m.

damöter och Kungl. Maj:t två, varav den ene skall vara ordförande. Det skulle vara egendomligt om såväl Kungl. Maj:t som Nordiska museet skulle utse styrelserepresentanter som medverkade till att radera den skapelse Skansen i dag är. Men för närvarande har Skansen i ekonomiskt avseende varit en mjölkko för Nordiska museet. Under de senaste tio åren har av Skansens inkomster överförts cirka 10 miljoner kronor till Nordiska museet. Det är helt naturligt att detta haft konsekvenser för Skansen som inte varit tillfredsställande. Underhåll, reparationer, förbättringar och utvidgningar har måst efter sättas. Skansens entrépriser har varit synnerligen höga.

En eftermiddagstidning publicerade för något år sedan en artikel med en fullständig kostnadsöversikt över vad ett Skansenbesök kostar för en familj bestående av man, hustru och två barn, boende i en stockholmsförort. Översikten innefattade resor, entrébiljetter och litet enkla förfriskningar för barnen. Det hela gick till flera tior. Det finns många föräldrar som inte har sådana ekonomiska tillgångar. Här var det ingalunda fråga om några söndagsmiddagar på Solliden.

Utskottet har alls inte behandlat denna proposition lättvindigt. Vi har inte läst vad som stått mellan raderna utan vi har tagit del av den utredning som gjorts och vad departementschefen skrivit och vidare granskat det avtal som har upprättats.

Nu är det väl ingen — »ingen» är kanske en överdrift att säga — som inte lagt märke till att några befattningshavare i Nordiska museet under dessa yttersta dagar nära nog gripits av panik. Det kan vi väl inte göra något åt. Befattningshavarna hos Nordiska museet kommer inte att vidkännas någon försämring, vare sig i tryggheten i sin anställning eller i något annat avseende, och Skansens personal hälsar med största tillfredsställelse att det förslag

som här föreligger kommer att bli verklighet. Vi har inte influerats i vårt ställningstagande i detta avseende av vare sig någon museipersonal eller Skansenpersonalen.

I debatten här har sagts att representanterna för Nordiska museet under dessa överläggningar satt i en trängd situation. Det var herr Nilsson i Göingegården som fällde det yttrandet. Om jag inte minns fel var herr Nilsson i Göingegården närvarande när professor Berg var i detta hus för några veckor sedan. Jag kunde inte på något sätt finna att han hade varit utsatt för någon påtryckning i detta fall. Jag tror också att han vet vad han här har varit med om.

Sedan skall jag inte försvara statsrådet för vad han har skrivit eller inte skrivit. Men jag har gjort en anteckning om att herr Gustafsson i Kårby bl. a. påstått att statsrådet bara sysslat med den ekonomiska sidan av problemen. Jag vet inte om det är ofint att erinra herr Gustafsson i Kårby om vad som står på sidan 17 längst ner i Kungl. Maj:ts proposition nr 113 år 1963. Det ligger nära till hands att anta att åtskilliga av kammarens ledamöter inte nu har denna proposition framför sig. Jag tillåter mig därför att citera följande ur departementschefens skrivning:

»Svensk folkkultur och folktradition har tack vare Skansen kunnat bevaras och hållas levande för nya generationer av vårt folk. Det framstår för mig som synnerligen betydelsefullt, att denna kulturinstitution ges goda förutsättningar att vidmakthålla och utveckla verksamheten. Jag finner det därför tillfredsställande, att parterna gemensamt i avtalet angivit en enligt min mening helt riktig målsättning för den föreslagna stiftelsen, nämligen att den skall ha till ändamål att bedriva en verksamhet som bygger vidare på och utvecklar det nuvarande Skansen genom fortsatta insatser för att levandegöra svensk kultur

och natur samt genom att kring ett centrum av kulturminnen skapa en levande miljö för olika fritidsintressen.»

Jag vet egentligen inte hur man skulle kunna skriva för att få ännu större klarhet. Här är det inte fråga om att rasera någonting. Här gäller det att bygga vidare på en institution som redan finns.

Jag vill också erinra om att utskottsmajoriteten i utlåtandet bl. a. anför:

»Utskottet vill för sin del starkt framhäva vikten av att den nya Stiftelsen Skansen skall — såsom i avtalet angivits och av departementschefen understrukits — verka i nära kulturellt och vetenskapligt samarbete med Stiftelsen Nordiska museet. — — — Utskottet förutsätter härjämte att Stiftelsen Skansens styrelse får en sådan sammansättning att garantier skapas för vidmakthållande av samhörigheten i vad avser den kulturhistoriska och museala verksamheten mellan Nordiska museet och Skansen även i den nya organisationsform, som fr. o. m. den 1 juli 1963 kommer att avlösa den hittillsvarande.»

Jag vågar påstå att detta är en klar skrivning, och det skulle väl vara synnerligen egendomligt om denna utskottets skrivning skulle nonchaleras.

Herr Wachtmeister sade bl. a. att vi skall bevara våra gamla konstföremål. Ja, det finns ingen som har påstått någonting annat. Herr Wachtmeister slår bara in öppna dörrar.

Sedan finns det också de som hyser stora farhågor. Herr Brandt ser framför sig hurusom Tivoli och Gröna Lund flyttas upp till Skansen. Det hålles en gång om året en marknad, där nästan allt av tingel och tangel förekommer. Den kallas för Kiviks marknad. Glömde manne herr Brandt att tala om att även den skulle flyttas upp till Skansen? Jag hörde nämligen ett sådant påstående häromdagen, men det var kanske någonting som herr Brandt ville gömma till en senare tidpunkt.

Herr Brandt hyste vidare farhågor för att de olika anläggningar och musei-

Anslag till Nordiska museet m. m.

föremål som finns på Skansen skulle komma att spridas för alla vindar. Det skulle vara Carl Albert Anderson, Hjalmar Mehr och några stycken till som skulle upp och husera på Skansen. Jag tror att dessa farhågor är fullständigt överdrivna. De föremål det här är fråga om och de anläggningar som finns där uppe kommer inte att spridas åt vare sig det ena eller det andra hållet — inte ens till Aspabruk.

Det har också uttalats farhågor för att Skansen inte skulle kunna förfoga över en sakkunnig arbetskraft. Jag är övertygad om att det inte finns några som helst risker härför. Stiftelsen Skansen kommer att kunna få en kvalificerad personal för de olika arbetsuppgifterna. Jag är också övertygad om att den personalen får möjligheter att även i fortsättningen samarbeta med Stiftelsen Nordiska museet.

Med det anförda, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr WACHTMEISTER (h) kort genmäle:

Herr talman! Det föreföll av inledningen till herr Karlssons i Olofström anförande som om han trodde att vi reservanter och de som instämmer i reservanternas uppfattning hade ifrågasatt statskontorets objektivitet i sin utredning. Det har ingen av oss gjort. Men herr Karlsson i Olofström måste väl ha klart för sig vilken uppgift statskontoret har och vilka synpunkter det har lagt på sin utredning.

Statskontoret har måst blanda in en sak, som tyvärr har mycket svårt för att låta sig förena med den kulturella verksamheten, nämligen ekonomin. Man har hela tiden tagit sikte på att lägga upp ett system som kan verka ekonomiskt fördelaktigt. Jag vill inte ett ögonblick bestrida att man har lyckats med det. Men man har enligt vår uppfattning tagit alltför liten hänsyn till de kulturvårdande synpunkterna.

Anslag till Nordiska museet m. m.

När herr Karlsson i Olofström vidare säger att Nordiska museets nämnd har fått delta i sammanträdena och att därmed allt skulle vara gott och väl, är jag nog inte lika belåten som han. Uttalandet vittnar om att han inte har riktigt klart för sig den riksomfattande karaktär som Nordiska museet har. I varje fall har vi opponenter den uppfattningen, att den utredning som här har gjorts och det resultat som man har kommit till vid sammanträdena borde ha gått ut på remiss. Det finns många synpunkter att lägga på denna sak utanför den lilla trånga krets som hittills har diskuterat frågan. Det är den saken vi skulle velat vara med om.

Sedan var det ett litet uttryck som herr Karlsson i Olofström använde som jag gärna skulle vilja ta upp. Han sade att Skansen har varit den mjölkko, varifrån man överfört stora medel till Nordiska museet. Det är inte riktigt att lägga upp saken på det sättet. Nordiska museet och Skansen är en enhet. Det är fullständigt riktigt att Skansen är de händer som skall skaffa näring till Nordiska museet. Jag tycker att uttrycket mjölkko ger intrycket att Skansen varit en från Nordiska museet helt fristående institution, som museet mer eller mindre orättmätigt utnyttjat.

Herr Karlsson i Olofström anförde ett citat ur propositionen. Det finns ingen anledning att opponera sig mot vad som där står. Ecklesiastikministern har citerat just det mål som stiftelsen skall ha, men det beror också på hur det citatet tolkas. Det är därvidlag vi har haft anledning att bli oroliga. Vi har märkt de höga glädjerop som höjts i Stockholms stadshus över den utbredning Gröna Lund skulle få på Skansen. Det är talesmän för Stockholms stad som kommer att få ett avgörande inflytande i stiftelsens styrelse. Det är de som gläder sig, och det är på den punkten som vi är litet oroliga. Man har därigenom visat hur man kommer att tolka avtalet, och vi får nog vara litet försiktiga.

Herr GUSTAFSSON i Kårby (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Karlsson i Olofström menade att jag skulle ha uttalat mig om statsrådets skrivsätt. Jag diskuterade hela tiden utredningens arbete, och den som läser utredningen måste finna att den sysslar i allt väsentligt med de ekonomiska tingen och inte i någon nämnvärd utsträckning med de problem som vi här diskuterar, nämligen samarbetsfrågor och allt det som därtill hör. När sedan en sådan utredning inte har remitterats till myndigheter som kan anlägga andra synpunkter, måste man beteckna det som mindre tillfredsställande. Jag är övertygad om att herr Karlsson i Olofström måste hålla med mig i denna allmänna reflexion.

Sedan har det talats om att man bör ha lägre inträdesavgifter på Skansen. Självfallet kan man ha den åsikten. Avgifternas storlek spelar naturligtvis en mycket stor roll för de människor, som har möjlighet att ganska ofta besöka detta härliga område. Det gäller då närmast dem som har sin bostad här i Stockholm eller dess omgivningar. Jag har full förståelse för att man önskar lägre kostnader för att besöka Skansen. För dem däremot som kommer utifrån landet och besöker Skansen en gång om året eller med flera års mellanrum spelar detta självfallet inte samma roll.

När man nu till staten överför kostnader för verksamheten vid Nordiska museet, till vilket jag skulle vilja se att man också förde den kulturhistoriska avdelningen på Skansen, borde man också i samband med den lösningen söka få till stånd lägre entréavgifter på Skansen.

Sedan skulle jag vilja fånga upp ett uttryck som herr Karlsson i Olofström behagade använda, nämligen att befattningshavarna vid Nordiska museet på sista tiden skulle ha gripits av något slags panik. Han stod helt oförstående till varför man visade aktivitet på detta

område, då ju enligt förslaget befattningshavarna ändå kommer att få en ur ekonomisk och andra synpunkter mycket tillfredsställande ställning. Jag bör nog säga till herr Karlsson i Olofström att det fortfarande i vårt samhälle kan finnas människor, som utöver synpunkten att få betalt för sitt arbete också helt och fullt engagerar sig för att medverka till dess inriktning.

Herr KARLSSON i Olofström (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skulle kunna fortsätta där herr Gustafsson i Kärby slutade och erinra om ett gammalt ord-språk som säger att det finns fall där drängen är mera nitisk än husbonden själv.

Till herr Wachtmeister vill jag säga att vi, även om jag inte på samma grundliga sätt som herr Wachtmeister som sysslar med sådana ting i större grad — det kan vi vara överens om — har försökt sätta oss in i Nordiska museets och Skansens karaktär.

Jag har ingen anledning att ta tillbaka påståendet att en hel del av Skansens inkomster fått användas för att bestrida utgifter för Nordiska museet. Detta framgår också av propositionen, i vilken föreslås ett särskilt anslag för att täcka underskottet på verksamheten vid Nordiska museet. Jag vill i detta sammanhang erinra om att reservanterna icke har föreslagit ett enda öre, trots att de bör känna till att museet för närvarande har synnerligen stora ekonomiska svårigheter.

Reservanterna gör sig vidare skyldiga till inkonsekvens. Har man framfört en princip, blir den väl inte bättre av att det i vissa frågor företas ytterligare utredning. I slutet av sin reservation hemställer de »om ytterligare utredning angående verksamheten vid det kulturhistoriska friluftsmuseet Skansen som del av Nordiska museet eller såsom självständig kulturinstitution». Men här i kammaren säger de att det är fullstän-

Anslag till Nordiska museet m. m.

digt felaktigt att göra en delning av organisationen. Jag tycker det vore på tiden att ni bestämde er för hur ni vill ha det.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Jag har ingen möjlighet att svinga mig upp i de höga kulturella sfärer, där i varje fall en del av opponenterna har vistats under den senaste timmen. Jag tänkte i första hand framföra några rent praktiska synpunkter på frågan — närmast därför att jag är medansvarig för den förberedande behandlingen av ärendet.

Jag vill erinra kammarens ärade ledamöter om att anledningen till att Stiftelsen Nordiska museet och Skansen gjorde en framställning till statsmakterna om ekonomiskt bidrag var att man hade skulder på närmare 5 1/2 miljoner kronor. Stiftelsen var alltså bankrutmässig, och i den situationen måste ju någonting göras. Opponenterna har hävdad att Nordiska museets nämnd vid de förhandlingar som förts befunnit sig i ett trängt läge. Jag ifrågasätter, om det inte tvärtom var staten som befann sig i ett synnerligen trängt läge, ty alla var medvetna om att detta inte kunde fortsätta, och då hade staten inte annat att göra än att ta på sig kostnaderna för den drivna verksamheten.

Jag vill understryka vad som påpekats förut, nämligen att man för att öka Skansens inkomster ständigt höjt entréavgifterna. De pengar man på det sättet fått in har måst användas för att täcka Nordiska museets underskott. Jag tror att det var herr Wachtmeister som sade att Nordiska museet och Skansen var en enhet och att man inte skulle resonera om en delning. Men det är inte på det sättet i alla avseenden, ty man har för statskontoret visat att bokföringen för respektive institutioner var så pass väl uppdelad, att man kunde avgöra, vilka inkomster som kom från Nordiska museet och vilka som kom från Skansen. Följaktligen kan man, såsom herr Karls-

Anslag till Nordiska museet m. m.

son i Olofström påpekade, mycket väl konstatera att åtskilliga miljoner av Skansens inkomster har använts för att täcka underskott på Nordiska museets verksamhet. Detta har i sin tur medfört att man på Skansen inte har kunnat göra några avskrivningar. Man har knappast kunnat göra några investeringar eller ens kunnat åstadkomma nödvändigt underhåll av anläggningarna.

Herr talman! Jag brukar inte bry mig om att reagera mot det ganska ofta återkommande hackandet på Stockholms stad, men jag tycker att det ändå finns anledning att göra det, när opponenterna lagt upp sin argumentering på det sättet, att de försöker inbilla kammarens ledamöter att de ansvariga inom Stockholms stad skulle fullständigt sakna kulturella ambitioner. Detta tycker jag närmast är oförsäknt. Man har försökt göra gällande att Skansen skulle bli ett nytt Gröna Lund. Jag behöver bara hänvisa till vad såväl departementschefen som statsutskottets majoritet har uttalat för att kunna tillbakavisa detta orimliga påstående.

Vidare har man velat göra gällande att Stockholms stad genom den föreslagna delningen skulle skaffa sig förtjänst på Skansen. Detta är orimligare än något annat som sagts i denna debatt. Ty det är så mycket som är eftersatt på Skansen, att det torde dröja åtskillig tid innan det över huvud taget kan bli något överskott på verksamheten. Skulle överskott i framtiden uppstå är det, som herr Karlsson i Olofström påpekat, all anledning att sänka de nu orimligt höga entréavgifterna på Skansen. För en normalfamilj i Stockholm eller i dess omgivning ställer sig ett besök på Skansen så dyrt att den inte har råd med det, i varje fall inte om dess inkomster ligger under riksdagsmännens inkomstnivå.

Herr Gustafsson i Kårby vill att pengarna skall utgå på det sätt som reservanterna har föreslagit. Men om riksdagen fäller förslaget till avtal, är det alldeles

uppenbart att Stockholms stad inte har någon anledning att stå fast vid sitt löfte om ett bidrag på 2 miljoner kronor.

Denna fråga har vållat diskussion, säger man. Jag är i hög grad medveten om att det varit en intensiv korridordiskussion i detta hus, inte minst under de senaste fjorton dagarna, kanske närmast beroende på en mycket effektiv personlig påverkan från visst håll.

Herr NILSSON i Göingegården (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Karlsson i Olofström sade att Skansen varit en mjölkko för Nordiska museet. Jag tycker att det var litet vårdslöst sagt med tanke på det intresse som Stockholms stad visat genom att vilja ställa 2 miljoner kronor till förfogande. Är det denna mjölkko som Stockholms stad vill köpa för detta belopp? Varför är inte Stockholms stad, om man nu har dessa stora kulturella ambitioner — vilket jag inte betvivlar — lika intresserad av att satsa 2 miljoner på Nordiska museet i dess helhet? Om statsrådet i en proposition hade begärt ett anslag som var nödvändigt för att, som herr Gustafsson i Stockholm sade, rädda Nordiska museet från konkurs, tror jag inte att någon riksdagsledamot hade velat stiga upp och säga att vi inte vill vara med om att satsa pengar för att rädda Nordiska museet, hela svenska folkets egendom, ur en ekonomisk kris.

Båda herr Karlsson i Olofström och herr Gustafsson i Stockholm har dragit in en annan ekonomisk synpunkt i sammanhanget, nämligen att en familj med normala inkomster i Stockholm eller dess omgivning inte har råd att gå på Skansen. Det argumentet bör man vara försiktig med att använda. Alla de människor från Norrland, från Syd- och Västsverige som dock någon gång, får vi hoppas, reser till Stockholm och går på Skansen och Nordiska museet har ju betydligt större utgifter för detta än enbart inträdesavgiften.

Herr WACHTMEISTER (h) kort genmäle:

Herr talman! Om jag får fortsätta att prata kreatursskötsel ett tag och tala om Skansen som mjölkko, så vill jag säga till herr Gustafsson i Stockholm att den omständigheten att man har skilda bokföringar på Skansen och Nordiska museet inte innebär att dessa institutioner bör vara skilda åt. En grundlig redovisning måste man ju alltid ha för att kunna se var det brister och var det går särskilt bra. Om en del av ett företag är en dålig inkomstkälla, är det därför inte sagt att man utan vidare skall göra sig av med den delen. Man splittrar inte ett företag av den anledningen.

Vad frågan gäller är inte så mycket huruvida Skansen och Nordiska museet skall vara en enhet eller två skilda institutioner. Vad som oroar mig alldeles särskilt är att man i det avtal som träffats inte fått garantier för att kulturminnesvårdens intressen blir ordentligt tillvaratagna. Finge vi ett klart uttalande om majoritet för kulturminnesvårdarna i styrelsen, så vore saken betydligt mycket enklare.

Herr Gustafsson i Stockholm sade vidare att vi inte skall tro att det kommer att bli så farligt med förstörelsen, eftersom så mycket är eftersatt att det kommer att dröja många år innan Skansen går med vinst. Men just därför finns det risk för att, så länge de kulturminnesvårdande intressena inte har majoritet i styrelsen, man kan komma att tillgripa åtgärder som kan skada denna oändligt känsliga miljö. Dessa skador kan bli obotliga.

Till sist ansåg herr Gustafsson i Stockholm att den diskussion som utspunnit sig berodde på en mycket effektiv påverkan »från visst håll» och korridorpolitik, inte minst under de senaste veckorna. Eftersom jag står fullkomligt främmande för detta, kan jag tala om för herr Gustafsson att det också finns folk som kan ha en självständig uppfattning i dessa frågor. Då jag själv sysslar en

Anslag till Nordiska museet m. m.

del med kulturminnesvård i det privata, har jag också tagit mig friheten att framföra min uppfattning.

Herr KARLSSON i Olofström (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan verkligen inte hjälpa om det berörde herr Nilsson i Göingegården m. fl. illa, att jag sade att Skansen i ekonomiskt avseende har varit en mjölkko åt Nordiska museet. Vem som helst som vill kontrollera detta skall finna att så är fallet. Sedan kan man naturligtvis använda vilken vokabulär härför man vill.

Men så frågar herr Nilsson: Är det detta som ni nu vill sälja till Stockholms stad för två miljoner kronor? Det är tydligen ingen större idé att argumentera här! Herr Gustafsson i Stockholm förklarade ju att Skansen aldrig kommer att tillföra Stockholms stad några vinstmedel. Det står i avtalet, att Stiftelsen Skansen icke skall bedrivas som ett företag som skall ge vinst. De två miljoner kronor som Stockholms stad är beredd att satsa kan staden säga farväl till, ty dem kommer man inte att vare sig få tillbaka eller få någon utdelning på.

Man kan naturligtvis ha olika meningar om vad Stockholms stad tidigare har anslagit i bidrag till Skansen. Skansen ligger dock inom Stockholms stad, och både reservanterna och utskottsmajoriteten är överens om att Skansen skall göra det även i fortsättningen.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Nilsson i Göingegården frågade, varför Stockholms stad icke kunde lämna bidrag till samfundsheten Nordiska museet och Skansen. Vi stockholmare betraktar nog Nordiska museet som en riksangelägenhet i helt annan utsträckning än vad Skansen är. Därför har vi menat att det är rimligt att staten tar det ekonomiska ansvaret

Anslag till Nordiska museet m. m.

för Nordiska museet medan Stockholms stad tar sin del av det ekonomiska ansvaret för Skansen.

Herr Nilsson i Göingegården sade vidare att det ju även kommer människor ute från landet och besöker Skansen, och de klagar inte på de höga avgifterna. Men det är väl ändå, herr Nilsson, litet skillnad! Människor ute från landet besöker ofta Skansen i samband med semesterresor, men stockholmarna åker inte till Skansen på sin semester.

Herr Wachtmeister berörde vad jag sade om skilda bokföringar. Jag kanske missuppfattade herr Wachtmeister, men jag tyckte att hans första inlägg gav ett tydligt intryck av att han menade, att man inte kan särskilja inkomsterna från dessa två olika institutioner. Jag ville endast visa att man kan göra detta genom att man har skilda bokföringar. Därigenom kan man också mycket väl konstatera, i vilken utsträckning överföring av pengar sker från den ena delen av verksamheten till den andra. Jag tror att risken för ett fortsatt sambruk mellan Nordiska museet och Skansen är att denna situation kommer att bestå, att det alltså blir ett fortsatt överförande av inkomster från Skansen till Nordiska museet med fortsatta stegringar av inträdesavgifterna till Skansen och därmed följande minskad publikfrekvens.

Herr Wachtmeister slutade med att säga några ord om mitt vänliga påpekande om den korridorpolitik som har förts de senaste fjorton dagarna och sade att det finns dock människor som har egna uppfattningar. Ja, det hoppas jag verkligen!

Herr BRANDT (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag begärde egentligen ordet för att bemöta herr Gustafssons i Stockholm anförande, men jag skall passa på tillfället att även beröra vad herr Karlsson i Olofström sade om att

Skansen varit en mjölkko för Nordiska museet. Det är väl ganska naturligt att så varit fallet, eftersom friluftsmuseet måste bära sig bättre än det andra museet, men det är just den del som har burit sig som man nu avstår till Stockholms stad.

Jag förstår mycket väl herr Gustafsson. Han är inte märkvärdigare funtad än alla andra riksdagsmän. Han representerar Stockholms stad, och ortsintressena måste väl ligga även hans hjärta närmast. Han säger att någonting måste göras och erinrar om de pengar som måste satsas för Nordiska museet. I mitt tidigare inlägg framhöll jag, att jag anser det självskrivet att staten bör satsa medel till detta ändamål. Jag tycker det borde varit självklart att även Stockholms stad skall satsa pengar. Men varför överlämnas nu den bärande delen till Stockholms stad? Är det nödvändigt att dela objekten? Herr Gustafsson säger att avgifterna har varit för höga och de skall nu sänkas, såvitt jag förstår. Det skall bli billigare att gå på Skansen. Men hur skall det gå till?

Herr Gustafsson säger vidare att om propositionen avslås kommer Stockholms stad inte längre att stå för sitt anbud. Med anledning därav vill jag fråga herr Gustafsson: Har Stockholms stad inget som helst intresse och ansvar för Skansen? Har Stockholms stads befolkning inget intresse för Skansen och dess fortsatta utveckling? Det föreställer jag mig dock att man har, och följaktligen kan man inte vara så ointresserad att man säger, att om propositionen inte bifalles tar man sin hand från Skansen.

Att Nordiska museet inte bär sig vet vi, och alla är överens om att problemet måste lösas på ett eller annat sätt. Man är alltså, såvitt jag förstår, beredd att satsa pengarna. Men det kan ju inte vara nödvändigt att det sker genom en sådan delning av objekten som här föreslås.

Anslag till Nordiska museet m. m.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s) kort genmåle:

Herr talman! Jag tycker att herr Brandts senaste inlägg är ganska karaktéristiskt för den nivå på vilken denna diskussion förts. Herr Brandt frågar, varför den bärande delen överlämnas till Stockholms stad? Vad menar herr Brandt med detta? Är det någon som sagt att Skansen skall överlämnas till Stockholms stad? Det är ju fråga om en stiftelse, där staden skall ha tre representanter och staten fyra. Innebär det att man överlämnar den bärande delen till Stockholms stad? Herr Brandt vill tydligen att Stockholm skall satsa två miljoner kronor men inte ha något som helst inflytande på den verksamhet som skall bedrivas där.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! För att inte förlänga debatten skall jag försöka att undvika all polemik, men jag anser å andra sidan att det vore orimligt att kammaren skulle fatta beslut i frågan utan att jag fått göra några personliga deklarationer. Jag vill försöka skildra vad som verkligen har hänt och vilka de vägledande motiven för regeringen i detta fall har varit. Jag behöver väl inte understryka, att det är en kulturell motivering som ligger till grund för regeringens förslag. Något annat kan självfallet inte tänkas. Det vore en befängd tanke att det därför att det gäller pengar skulle vara en ekonomisk motivering. Kultur kostar också pengar som bekant.

Under den offentliga debatten har jag många gånger blivit förvånad över de motiv som tillskrivits tillskyndarna, och vad man skall tänka i stadshuset vill jag inte ägna några kommentarer. Däremot vill jag säga några ord med anledning av herr Brandts inlägg, vilket innebar ett alldeles orimligt försök

att inför kammaren villa bort begreppen om de faktiska förhållandena i detta sammanhang. Han tycktes vilja påstå att staten säljer Skansen till Stockholms stad för två miljoner kronor. Det är ju här fråga om en stiftelse, alltså inte fråga om vare sig statlig eller kommunal egendom. Stockholms stad satsar två miljoner kronor i en stiftelse som är och förblir självständig. I den stiftelsen har staten huvudinflytandet genom att två representanter utses av staten och två representanter av Nordiska museets nämnd, vilken i sin tur utsetts av staten. Det är verkligen inte fråga om att sälja eller köpa utan att understödja en kulturell institution och ingenting annat.

Upprinnelsen till hela denna debatt och till det förslag som nu ligger på riksdagens bord måste jag först erinra om. Det är en framställning från Nordiska museets nämnd om en höjning av bidraget till Stiftelsen Nordiska museet, till den genuina museala delen, till vilken alltid utgått ett mindre statsbidrag. Efter anmälan till förra årets riksdag gav Kungl. Maj:t statskontoret i uppdrag att tillsammans med berörda instanser verkställa en översyn av museets ekonomiska ställning och även av dess verksamhetsformer.

Här måste jag klargöra några begrepp som det faktiskt är nödvändigt att hålla i minnet med hänsyn till att man i denna debatt försökt trassla till begreppen. Statskontoret ansåg att den egentliga museala verksamheten är av rikskaraktär. Det var inte något kameralt tänkande utan ett klart kulturpolitiskt tänkande som vägledde statskontoret. Den egentliga museala verksamheten är av rikskaraktär och av sådant intresse för samhället, att statskontoret förordade att staten skulle påtaga sig kontinuerligt ansvar för denna verksamhet redan från den 1 juli 1963. Det var grunden för ställningstagandet i propositionen.

Sedan kom också Skansen in i bilden. Statskontoret, som också gjorde en ut-

Anslag till Nordiska museet m. m.

redning i fråga om Skansen, ansåg inte skäl föreligga för ett lika genomgripande statligt övertagande av ansvaret utan föreslog att Skansen skulle avskiljas formellt juridiskt från Stiftelsen Nordiska museet och bilda en självständig ekonomisk-juridisk enhet — jag understryker ekonomisk-juridisk enhet, eftersom det kraftigt framhölls att någon försämring av villkoren för den kulturhistoriskt inriktade verksamheten på Skansen inte finge ske utan denna tvärtom borde få ett förbättrat ekonomiskt läge och att det nära kulturella vetenskapliga samarbetet mellan Skansen och Nordiska museet skulle fortsätta.

Det var med dessa premisser som regeringen och jag kom in i bilden. Skälet för ett sådant avskiljande är också uppenbart. En stor del av Skansens verksamhet är av annan art än den rena museiverksamheten — det vet vi alla — och som en självständig enhet skulle Skansen ha förutsättningar att bedriva sin löpande verksamhet utan ekonomiskt stöd utifrån. När det gällde att planera Skansens fortsatta verksamhet och de kapitalinvesteringar, som ansågs nödvändiga för att ge institutionen en gynnsam ekonomisk start i det nya läget, var det ganska självklart, att Stockholms stad vid sidan av staten och Nordiska museet skulle komma in i bilden som en viktig intressent. Även om Skansen genom sina unika förtjänster är en riksangelägenhet, framstår Skansen samtidigt i hög grad som ett huvudstadsintresse. Förhandlingar har därför förts mellan de tre berörda parterna, staten, Stockholms stad och Stiftelsen Nordiska museet.

En särskild Stiftelse Skansen kommer att bildas därest riksdagen bifaller propositionen, och avtalet därom är fogat såsom bilaga till propositionen. I detta avtal förutsättes, att Skansen skall fortsätta och utveckla sin verksamhet inom samtliga tre nu existerande områden: det kulturhistoriska, det naturhistoriska

och det fritidsmässiga. Vidare förutsättes i avtalet, att den särskilda stiftelsen skall verka i nära samarbete med Stiftelsen Nordiska museet, vars nämnd skall, såsom jag redan sagt, utse två representanter i styrelsen för Stiftelsen Skansen.

Jag skall inte ange de ekonomiska skälen eller vilka som har det fullständiga ansvaret för Nordiska museet, jag skall inte heller tala om den statiga miljonen i startkapital för Skansen, de två miljonerna från Stockholms stad etc. Jag vill ännu en gång understryka, att Stockholms stad icke kommer att ha huvudinflytandet i stiftelsens styrelse. Det är alltså icke fråga om någon överlåtelse på kommunala händer.

Jag är för min del övertygad om att dessa anordningar skall göra det möjligt att finna en lycklig form både för Nordiska museets fortsatta utveckling och för att göra Skansen till en än mer blomstrande institution, vilken just genom förbättrade ekonomiska villkor borde kunna gå en stor framtid till mötes.

Statsutskottets majoritet har ansett sig böra och kunna tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag till lösning av problemet. Minoriteten inom utskottet har däremot — såsom vi också hört under denna långa debatt — givit uttryck för oro över att den föreslagna lösningen inte skulle på ett tillfredsställande sätt garantera det framtida samarbetet mellan Skansen och Nordiska museet, i första hand vad gäller de friluftsmuseala, kulturhistoriska anläggningarna. Utskottsminoriteten, som biträtt förslaget om ekonomiskt engagemang från statens sida, vill därför inte godkänna avtalet med Stockholms stad och nämnden för Nordiska museet utan förordar i likhet med motionärerna en förnyad utredning därom.

Jag kan inte för min del, herr talman, se vilket resultat en sådan utredning skulle kunna ge. Det enda konkreta alternativet till det framlagda förslaget har

Anslag till Nordiska museet m. m.

angivits i motionerna nr 873 i denna kammare och nr 717 i första kammaren, i vilka föreslås att staten även övertar ansvaret för och inflytandet över Skansen. Det skulle alltså ske ett förstatligande av båda institutionerna.

Skälen mot ett sådant långtgående engagemang har jag redan berört. Det är uppenbart att den till omfattningen större delen av Skansens verksamhet redan nu är av sådant slag, att den inte bör övertas av staten, även om det finns påtagligt intresse för staten att delta i verksamheten och att ge sitt stöd framför allt åt den kulturhistoriska delen därav. Under debatten i dag har praktiskt taget inte någon talare nämnt den fritidsverksamhet som bedrivs på Skansen. Skansen har skildrats såsom ett enda stort friluftsmuseum. Detta är ingalunda riktigt. Jag är övertygad om att majoriteten av besökarna på Skansen inte kommer dit för museets skull. Det är framför allt fråga om ungdomar som besöker dansbanan och om en stor mängd människor som beger sig till Skansen för Sollidens skull eller för allmän rekreation. Då och då droppar det, såsom någon talare sade, även litet kultur över dem. Jag säger inte detta såsom någon anmärkning mot Skansen — det är säkert en utmärkt form för kulturpropaganda. Men vi skall inte göra gällande, att fritidsdelen av Skansens verksamhet är så obetydlig. Den är tvärtom dominerande och har hittills varit ryggraden i den ekonomi som man i dag talar så mycket om. Om det skulle vara fråga om mjölkning av några kor, så är det uteslutande nöjesdelen som berett möjlighet därtill.

För statens del har det förefallit orimligt att bortse från Stockholms stads berättigade intressen att aktivt delta i och finansiellt stödja Skansens verksamhet — jag delar på den punkten herr Brandts uppfattning. Jag skulle föreställa mig att majoriteten av besökarna på Skansen är stor-stockholmare.

Det kan emellertid inte vara någon

tilltalande lösning att bryta ut — och det är härvidlag som det andra alternativet framskymtar — den kulturhistoriska delen av Skansens verksamhet ur sin organisatoriska samhörighet med institutionen i övrigt och inordna denna del i Nordiska museets förvaltning såsom ett särskilt reservat på skansenområdet. Farhågorna för att den nya skansenledningen skulle komma att sakna kompetens eller intresse — det är väl där som skon klämmer — för den kulturhistoriskt inriktade verksamheten eller att de båda institutionerna inte skulle kunna samarbeta med varandra, förefaller också ytterst överdrivna.

Beträffande en av de båda stiftelser, på vilkas framtida samarbetsvilja man tvivlar, har såsom jag redan framhållit staten skaffat sig maximalt inflytande. Kungl. Maj:t skall i fortsättningen utse samtliga representanter i Nordiska museets nämnd och svara för museets ekonomi. Att jag, ärade kammarledamöter, i denna debatt anför detta som en tillgång sker därför att oppositionen och reservanterna tydligen helst har velat få till stånd ett förstatligande över hela linjen. Men vill oppositionen verkligen i praktiken rekommendera ytterligare åtgärder från statens sida? Med min erfarenhet av hur museer och institutioner, som lyder under ecklesiastikdepartementet, samarbetar inbördes känner jag mig inte särskilt oroad — det vill jag försäkra kammarens ledamöter. Samarbetet går med andra ord bra, bl. a. av det naturliga skälet, att man inom detta område förenas av gemensamma vetenskapliga och kulturella intressen och av gemensamma uppgifter. Det kommer inte att bli på det sättet i fortsättningen, att museimännen sitter i en värld för sig i det stora museihuset nere på slätten medan en del — som det har sagts — »tivoliantister» håller till uppe på höjderna omkring Solliden. Ibland får man av anförandena den uppfattningen, att det här skulle vara fråga om två skilda världar, men det blir samma

Anslag till Nordiska museet m. m.

värld när det gäller människornas kompetens och allmänna inriktning.

Den nya Stiftelsen Skansen startar — det kan tydligen inte nog ofta upprepas — med klart utskrivna instruktioner beträffande den kulturhistoriska verksamheten — senast kraftfullt understrukna av statsutskottet — som innebär att verksamhetens traditioner skall fullföljas i intimt samarbete med Nordiska museet, vilket är direkt representerat av två personer i styrelsen. Sällan har regering och riksdag i en sådan fråga ideligen understrukit en självklarhet — ty jag anser det vara en självklarhet.

Jag tror inte heller — nu vänder jag mig närmast till herr Wachtmeister — att någon person i den nya stiftelsens styrelse kommer att svika de förväntningar på kulturhistoriskt intresse som ställs. »Om vi bara hade garantier på den punkten...», säger herr Wachtmeister. Det kan väl inte finnas någon makt i staten eller i Stockholms stad som skulle vilja låta någon annan synpunkt gälla. Det är alldeles självfallet, att stiftelsens styrelse kommer att bestå av personer med intresse för att vårda, förvalta och utveckla Skansen efter de linjer som regering och riksdag så klart har dragit upp. Gör de inte det, är det fråga om sabotage. Om en kommunal »tivolidirektör» skulle smyga sig in i styrelsen och försöka ta makten över Skansen, får vi avsätta honom. Han kommer att vara en ganska isolerad person i den miljön.

Jag kan, herr talman, naturligtvis repsektera den känsla för viktiga värden som ligger bakom viss opposition från fackmannahåll, i pressen och här i riksdagen mot ett tekniskt-juridiskt ingrepp i Skansens och Nordiska museets organisation. Den visar en kulturell vitalitet som i och för sig bara är att hälsa med glädje. Jag kan emellertid omöjligen se att farhågorna är berättigade eller bygger på någon realistisk bedömning av förhållandena. Argumenten är — för

att uttrycka sig milt — betydigt överdrivna.

Herr NILSSON i Göingegården (h) kort genmäle:

Herr talman! Statsrådet var inte inne i kammaren då jag höll mitt första anförande. Det förklarar kanske att han inte vet om att jag inte har talat om en försäljning från staten till Stockholms stad utan om att understödja verksamheten.

En sak har emellertid varken jag eller reservanterna kunnat förstå. Statsrådet säger att skälen för ett avskiljande är uppenbara, men inte ens hans eget anförande gav klart besked om varför det skulle vara nödvändigt att avskilja Skansen från Nordiska museet för att denna verksamhet av rikskaraktär skall kunna fortsätta. Vi är medvetna om att pengar behövs, men skall det därför vara nödvändigt — som herr Brandt och andra talare flera gånger har frågat — att göra en skilsmässa? Jag skulle i detta sammanhang vilja fråga, om det är riktigt att de statliga myndigheterna vid underhandlingarna krävde att denna skilsmässa skulle bli verklig för att de över huvud taget skulle ge Nordiska museet ekonomiskt stöd.

Herr statsrådet talade om fritidsverksamheten på Skansen. Utan tvivel är denna en värdefull tillgång både för Stockholm och för landet i dess helhet, och det sker samtidigt en kulturell propaganda som är av värde.

Jag hälsar också med tillfredsställelse statsrådets uttalande, att oppositionen mot förslaget är ett utslag av en tacknämlig kulturell vitalitet. Jag hoppas att denna kulturella vitalitet också ger utslag i form av ett avböjande av Kungl. Maj:ts förslag på området.

Ytterligare en liten detalj, herr talman, har förvånat mig. Den s. k. Djurgårdsförvaltningen, som dock äger marken och genom kontrakt binder Nordiska museet till år 1969, har icke över huvud taget varit inkopplad i sam-

manhanget, efter vad jag vet. Det är också ägnat att förvåna.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! Jag måste för herr Nilsson i Göingegården upprepa skälen för ett skiljande. Så länge Nordiska museet och Skansen i stort sett var ekonomiskt självförsörjande behövde man inte lägga sig i deras affärer. Min grundinställning när det gäller institutioner av detta slag är att stat och kommun över huvud taget skall hålla sig en smula i bakgrunden, inte bara därför att det är klädsamt utan därför att det enligt min mening är riktigt i praktiken.

Det har i många år pågått en debatt, i vilken det gjorts gällande — ofta med en udd av förebräelser riktad mot statsmakterna — att den ekonomiskt självbärande delen Skansen har fått sin ekonomi förstörd därför att den tvingats understödja verksamheten vid Nordiska museet. Man har sagt att Nordiska museet ju i rimlighetens namn är ett statligt intresse, och varför skall just det museet behöva dras med svårigheter och tvingas repliera på Skansen, när Nationalmuseum, Historiska museet och alla andra museer är statliga?

Uppaktan till hela denna debatt är sålunda, att staten har ett speciellt ekonomiskt ansvar för museidelen, alltså den så att säga vanliga museidel som kan jämföras med alla andra svenska museer. Men, herr Nilsson i Göingegården, den kulturhistoriska delen av fri-luftsmuseet Skansen kan inte jämföras med andra museer. Det är ett skäl, som i och för sig talar mot ett förstatligande, även om det är det svagaste skälet. När man går in på den naturhistoriska verksamheten på Skansen blir emellertid skälet mot ett förstatligande starkare, och beträffande fritidsverksamheten där är det mycket starkt. Och det är ganska orimligt att en stiftelse, där det statliga inflytandet helt dominerar, skall ha huvudansvaret för den delen

Anslag till Nordiska museet m. m.

av Skansens verksamhet — med restauranger, kaféer, dansbanor och liknande. Det är detta som gjort att Skansen har förts ut ur bilden och betraktas som en självständig enhet. På det område där samarbete är av nöden har det ju i de nya avtalet och i en rad uttalanden slagits fast, att inga förändringar skall göras, utan där skall man i vanlig samarbetsatmosfär lösa uppkommande problem. Märkvärdigare är det inte.

I den tidigare debatten har det också talats om att Nordiska museets tjänstemän gratis skall gå Skansen till handa med råd och upplysningar, eller att Skansens tjänstemän skall göra samma sak gentemot Nordiska museet. Men det orimliga är ju att de som har argumenterat på det sättet är samma personer som velat se Skansen och Nordiska museet som en enhet. Det spelar väl i så fall ingen roll, om man på arbetstid gör det ena eller det andra. Så långt kan man väl sträcka sig i samarbete de båda institutionerna emellan.

I övrigt vill jag hänvisa till statskontorets utredning och utlåtande, där det framhålles att det är lämpligt att skilja Nordiska museet och Skansen åt, därför att museets ekonomi hundraprocentigt övertages av staten.

Vitalitet är någonting alldeles utmärkt, herr Nilsson i Göingegården, men för att resultera i ett röstunderlag bör den också bäras upp av goda argument.

Herr BRANDT (s) kort genmäle:

Herr talman! Det var ett yttrande av ecklesiastikministern som föranledde mig att begära ordet. Här är det inte fråga om att köpa och sälja och att överlåta till Stockholms stad, sade herr Edenman. Han underströk också detta med att framhålla, att det har bildats en stiftelse och att det i styrelsen för den kommer att sitta två representanter för Nordiska museet. Detta är alldeles riktigt. Men lika ostridigt är att Skansen skiljes från Nordiska museet, med alla de konsekvenser som jag talade om i

Anslag till Nordiska museet m. m.

mitt första anförande. Vi ser ju också hur Stockholms stad nu räknar med att bli bestämmande i den stiftelsen. Stadens representanter har vid åtskilliga tillfällen talat om vad Stockholms stad skall göra, när riksdagen har fattat beslut och stiftelsen är ett faktum.

Herr Edenman åberopar här bara det upprättade avtalet, men det är just det som gör de sakkunniga så oroliga, ty det ger inga som helst garantier. Det råder mycket stor oklarhet om ansvaret och kompetensfördelningen mellan de blivande institutionerna. Jag tog några exempel på det. Den ena skall ansvara för byggnaderna på Skansen och den andra för de spinnrockar och annat lösöre som finns i dem. Detta är ju en underlig ordning.

Jag vill understryka, herr talman, att det ändå måste ligga någonting i att tro- ligen 90 procent av alla sakkunniga på detta område, som är engagerade i kul- turarbete ute i landet, ser med sådan oro på och så hårt kritiserar den bodel- ning som här skall ske. När jag har tagit del av allt detta material har jag all- deles opolitiskt och av intresse för frå- gan kommit till den uppfattningen, att det måste vara galet att riksdagen nu beslutar denna delning — också med hänsyn till misstron mellan de parter som skall samarbeta. Varför inte låta frågan bli utredd i den ordning som vi är vana vid här i riksdagen och se om man kan få en lika förnuftig och ratio- nell lösning, där staten satsar pengar, utan att man skiljer på de två objekten?

Herr TOBÉ (fp):

Herr talman! Det är kanske synd att i denna debatt, som nu pågått ganska länge, lägga in ett nytt kol. Men jag ty-cker att det måste sägas något i en rätts- fråga, som berörts av statskontoret i den utredning, som gjorts angående Skan- sen. Man säger där: »Vid övervägande av frågan om en förändring av museets egenskap av enskild stiftelse torde böra beaktas att övervägande delen av stif-

telsens donationsfonder, däri inbe- gripet samtliga till stiftelsen donerade fastigheter, är hänförlig till museiverk- samheten samt institutet för folklivs- forskning. Avkastningen av dessa till- gångar uppgår till betydande belopp. Uppenbarligen måste det vara ett starkt intresse att fondavkastningen även efter ett förstatligande av museet och institu- tet får disponeras för den fortsatta verksamheten. Frågan huruvida ett statsövertagande av donationsfonderna är förenligt med donationsvillkoren kräver särskild utredning, som icke medhunnits.»

Här var det alltså fråga om att förstat- liga. Det har man inte gjort, utan man skall bibehålla stiftelse. Men statskon- toret har tydligen varit osäkert och inte kunnat klara dessa frågor. Det ger mig anledning att gå tillbaka litet och se vem som egentligen äger dessa föremål — det är ju i huvudsak lös egendom. Jag skall bara göra en kort resumé.

Hazelius öppnade sina samlingar 1873, men redan efter två år fick han statsanslag, och sedan har institutionen Nordiska museet fått statsanslag med från början mindre och därefter större belopp.

1879 ville han överlämna institutionen till staten. De villkor, som då ställdes, godtogs inte av statsmakterna. Men från 1880 finns ett överlåtelsebrev från Haze- lius. Jag tycker det är anledning att ci- tera detta.

Han vill »härmed ställa Nordiska museet såsom en självständig anstalt under en särskild styrelse för att under all framtid och i alla väsentliga delar orubbad uti Sveriges hufvudstad för- varas, vårdas och förevisas, i öfverens- stämmelse med närlagda stadgar för Nordiska museet och dess styrelse.

Till denna anstalt öfverlåter jag altså eganderätten till hela museet med alla dess tillhörigheter, sådana de finnas om- nämnda i min ofvan åberopade till Kungl. maj:t ställda inläga, med tillägg af de föremål och medel, som sedan dess

tillkommit. Härmed följa äfven sådana till museet alt ifrån dess grundläggande och intill denna dag lemnade gåfvor, hvilka äro att anse såsom tillhörande svenska staten och såsom dess deposition i museet, men hvilka gåfvor icke få skiljas från samma museum, så länge detta utgör en fortbestående inhemsk institution; skolandet i afseende på de gåfvor, angående hvilka gifvarne meddelat särskilda villkor och föreskrifter, dessa fortfarande lända till efterrättelse.»

Det var alltså 1880. Skansen kom inte till förrän 1891. Men sedan har verksamheten fortsatt med donationer av föremål och pengar. Även om det inte är uttalat hur donatorerna tänkt sig äganderätten, torde det vara framför allt föremålsdonatorernas outtalade tanke, att Nordiska museet och Skansen hör ihop.

Nu har jag inte den åsikten som många tidigare talare, att man inte får skilja dessa saker. Men jag menar att man inte får göra det utan att ha klarlagt vem som äger sakerna. Har vi rätt att disponera dem på detta sätt? Det är den frågan jag skulle vilja ställa i diskussionen.

Jag hyser i och för sig inga farhågor för att Stockholms stad skulle missköta sin medverkan i denna nya stiftelse, men jag tycker inte det är ärligt att inbjuda Stockholms stad till ett dylikt samgående utan att man vet vem som äger föremålen. Från kommunal verksamhet har jag kännedom om hur besvärligt det är att få permutering av en donation, att få använda ett hus för annat ändamål än donator sagt — eller på motsvarande sätt. Här är det mängder av sådana bestämmelser, även om vissa av dem som sagt inte är uttalade.

Jag vill alltså yrka bifall till reservationen, framför allt beträffande förslaget om utredning.

Eftersom jag säger att jag inte hyser farhågor för Stockholms stads medverkan måste jag också säga, att jag är all-

deles övertygad om att man kan lita på att ecklesiastikministern har velat göra det allra bästa ur de synpunkter som har med kulturlivet att göra. Men jag tycker inte det är hederligt att göra ett avtal utan att ha klarhet i rättsfrågorna.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **EDENMAN**:

Herr talman! Med anledning av herr Tobés inlägg vill jag bara säga, att så långt jag förstår kommer varken staten eller Stockholms stad in i bilden som ägare, utan den nuvarande stiftelsen ersättes av två stiftelser: Stiftelsen för Nordiska museet och Stiftelsen för Skansen, som förblir ägare till egendomen. Några som helst möjligheter för staten — för Stockholms stad är det naturligtvis helt omöjligt — att laborera med egendomen som statsegendom finns inte enligt vad jag kan förstå. Stiftelsen är den nya ägaren.

Så vill jag säga ännu en gång, herr talman, att om det nu här är så stor misstro, kan man inte övervinna den med nya utredningar och nya avtal, utan den kan bara övervinnas i positiv handling.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. I—III

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Göingegården begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. I)—III) i utskottets utlåtande nr 133, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Journalistinstitutet i Stockholm: Avlöningar

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Boman m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 106 ja och 106 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Då sålunda de avgivna rösterna befanns lika delade, nedlade herr förste vice talmannen i rösturnan en ja-sedel och en nej-sedel, varefter på herr förste vice talmannens anmodan herr *Martinson* ur urnan upptog den ena av dessa båda sedlar; och befanns den upptagna sedeln innehålla ja.

Kammaren hade alltså fattat beslut i enlighet med ja-propositionens innehåll och bifallit vad utskottet hemställt.

Mom. IV

Utskottets hemställan bifölles.

§ 7

Anslag till journalistinstitutet

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 134, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande anslag för budgetåret 1963/64 till journalistinstitutet jämte i ämnet väckt motion.

*Punkten 1***Journalistinstitutet i Stockholm: Avlöningar**

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 1 (bilaga 10, punkt 222, s. 453—464) föreslagit riksdagen att dels godkänna av departementschefen angiven avlöningsstat för journalistinstitutet i Stockholm, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1963/64, dels ock till Journalistinsti-

tutet i Stockholm: Avlöningar för budgetåret 1963/64 anvisa ett förslagsanslag av 238 000 kr.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft en inom första kammaren av herr *Hernelius* väckt motion angående viss specialutbildning för journalister (I: 406), i vilken hemställts att riksdagen måtte beakta i motionen anförda synpunkter.

Utskottet hemställde,

I. att motionen I: 406 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

II. att riksdagen måtte

a) godkänna i utskottets hemställan intagen avlöningsstat för journalistinstitutet i Stockholm, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1963/64;

b) till Journalistinstitutet i Stockholm: Avlöningar för budgetåret 1963/64 anvisa ett förslagsanslag av 238 000 kr.

Reservation hade avgivits av herrar *Boman*, *Axel Johannes Andersson*, *Edström* och *Kaijser*, fröken *Ljungberg* samt herrar *Thorsten Larsson*, *Harald Pettersson*, *Staxäng*, *Ståhl*, *Svensson* i Stenkyrka, *Nilsson* i Göingegården, *Svensson* i Ljungskile, *Gustafsson* i Kärby och *Källstad*, vilka ansett

dels att visst stycke i utskottets yttrande bort ersättas med text av i reservationen angiven lydelse;

dels ock att utskottet under I. bort hemställa,

att riksdagen måtte, i anledning av motionen I: 406, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anförte.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr NILSSON i Göingegården (h):

Herr talman! 1962 års riksdag beslutade om två journalistinstitut. De har kommit till stånd, ett i Stockholm och ett i Göteborg. Under utbildningsåret har de haft totalt 120 studerande. Det är en utveckling som hälsas med tillfredsställelse och som väl alla önskar

Journalistinstitutet i Stockholm: Avlöningar

en god fortsättning. Kungl. Maj:t föreslår emellertid i årets statsverksproposition, att det försöksvis anordnas en alternativ ettårig studiekurs, inriktad på som det heter objektiv konsumentupplysning. Samtliga fackliga organ på området har i sina remissvar sagt sig vara belåtna med möjligheterna till en sådan utveckling, men man förordar inte en alternativ kurs utan en specialkurs för dem som önskar fortbilda sig på området. I motion I: 406 har också dessa synpunkter redovisats. Huvuduppgiften vid de båda journalistinstitutet bör ju vara att under ett år ge en så fullödlig journalistutbildning som den korta tiden medger. Att under den tiden även ge en utbildning som skulle inkräkta på utrymmet, anser vi reservanter, i likhet med motionären, inte välbetänkt. Vi anser att den påtänkta specialutbildningen bör få formen av en tredje termin ovanpå grundutbildningen, och vi förordar i vår reservation att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ger detta till känna.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den vid statsutskottets utlåtande nr 134 fogade reservationen av herr Boman m. fl.

Herr KARLSSON i Olofström (s):

Herr talman! Jag tror att det föreligger en missuppfattning i denna fråga. Det gäller här inte en utbyggnad av journalistinstitutet, så att det skulle bli en ytterligare förlängning av utbildningstiden vid dessa, utan det är fråga om att på försök anordna en kurs för objektiv konsumentupplysning. Denna kurs eller rättare sagt dessa kurser skall förläggas till Stockholms och till Göteborgs journalistinstitut, dels därför att man där har tillgång till lokaler och utrustning, dels därför att man där i viss utsträckning skulle få tillgång till lärare som även tjänstgör inom journalistutbildningen.

Det måste ha förekommit något missförstånd när motionen väcktes. En or-

sak till missuppfattningen torde vara att de remissinstanser, som har yttrat sig över motionen, har uttalat sig i anslutning till dennas innehåll. Detta har gjort att det i själva sakfrågan har uppstått en missuppfattning.

Utskottets majoritet har ansett sig böra tillstyrka departementschefens förslag. Vi menar att allmänheten har ett behov av en objektiv konsumentupplysning och att man inte bör lämna någon väg oprövad för att få till stånd en sådan. Sedan får vi se vad resultatet av denna kurs kan bli.

Herr talman! Jag ber med detta att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. I

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Göingegården begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 1:o) mom. I) i utskottets utlåtande nr 134, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Boman m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Nilsson i Göingegården begärde emellertid rösträkning,

Anslag till gymnasier m. m.

varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 113 ja och 103 nej.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. II

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 2—4

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 8**Anslag till gymnasier m. m.**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 145, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar rörande gymnasier m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Under punkterna 2, 3, 5 och 6 i utlåtandet upptogs bl. a. följande:

2:o) *Statliga allmänna gymnasier m. m.: Avlöningar.* Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 1 (punkt 121, s. 222—232) föreslagit riksdagen att dels besluta, att samrealskolorna i Klippan, Kramfors, Ljungby, Nybro och Ronneby fr. o. m. budgetåret 1963/64 eller den senare tidpunkt, Kungl. Maj:t bestämmer, skulle ombildas till statliga allmänna gymnasier med den linjeorganisation Kungl. Maj:t bestämde; och skulle ombildningen tillgå sålunda, att första årskursen vid ombildningen omedelbart upprättades och sedan ytterligare en årskurs per år, till dess gymnasierna vore i sin helhet färdigbildade, dels bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för de statliga allmänna gymnasierna m. m., som föranleddes av vad departementschefen förordnat, dels godkänna av departementschefen föreslagen avlöningsstat för de statliga allmänna gymnasierna m. m., att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1963/64, dels ock till Statliga allmänna gymnasier m. m.: Avlöningar för budgetåret 1963/64 anvisa ett förslagsanslag av 253 320 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Augustsson m. fl.* (I: 104) och den andra inom andra kammaren av herr *Persson i Appuna m. fl.* (II: 143), i vilka hemställts att riksdagen vid behandlingen av förevarande punkt måtte besluta att, jämte de till förstatligande läsåret 1963/64 föreslagna gymnasierna, även måtte upptagas Mjölby kommunala gymnasium;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Sörlin m. fl.* (I: 128) och den andra inom andra kammaren av herr *Lundmark m. fl.* (II: 140), i vilka hemställts att riksdagen måtte besluta, att kommunala gymnasiet i Villhelmina förstatligades fr. o. m. den 1 juli 1963;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Carl Albert Anderson m. fl.* (I: 194) och den andra inom andra kammaren av herr *Nilsson i Göingegården m. fl.* (II: 257), i vilka hemställts, såvitt nu var i fråga, att riksdagen måtte besluta att existerande kommunala gymnasier i sin helhet måtte förstatligas fr. o. m. den 1 juli 1964;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Widén m. fl.* (I: 224) och den andra inom andra kammaren av herr *Lindström m. fl.* (II: 256), i vilka hemställts, såvitt nu var i fråga, att riksdagen måtte uttala att fr. o. m. budgetåret 1964/65 gymnasierna av undantagsform i Ström, Villhelmina och Ljusdal borde förstatligas samt bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga för förstatligandet erforderliga åtgärder;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lundström m. fl.* (I: 214) och den andra inom andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.* (II: 258), i vilka hemställts, såvitt nu var i fråga, att riksdagen måtte, med bifall till skolöverstyrelsens förslag

Anslag till gymnasier m. m.

om inrättande av särskilda tjänster som lärarbiträden, besluta att medel för detta ändamål skulle utgå vid grundskolans högstadium, realskolor och kommunala flickskolor med 8 kr. för varje den 15 september närvarande elev och vid gymnasier med dels ett fast belopp om 5 000 kr. per gymnasieskola, dels ett rörligt belopp om 8 kr. per varje den 15 september närvarande elev, och som följd härav till Statliga allmänna gymnasier m. m.: Avlöningar för budgetåret 1963/64 under åttonde huvudtiteln anvisa ett i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag med 2 090 000 kr. förhöjt förslagsanslag av 255 410 000 kr.;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Bengtson m. fl.* (I: 322) och den andra inom andra kammaren av herr *Hedlund m. fl.* (II: 249), i vilka hemställts, såvitt nu var i fråga, att riksdagen måtte, med bifall till skolöverstyrelsens förslag om inrättande av särskilda tjänster för lärarbiträden medge att statsmedel finge utgå vid grundskolans högstadium, realskolor och kommunala flickskolor med 8 kr. för varje den 15 september närvarande elev och vid gymnasier med dels ett fast belopp om 5 000 kr. per gymnasieskola, dels ett rörligt belopp om 8 kr. för varje den 15 september närvarande elev, och som följd härav till Statliga allmänna gymnasier m. m.: Avlöningar för budgetåret 1963/64 under åttonde huvudtiteln anvisa ett i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag med 2 090 000 kr. förhöjt förslagsanslag av 255 410 000 kr.

Utskottet hemställde,

I. att motionerna I: 224 och II: 256, såvitt nu var i fråga, icke måtte av riksdagen bifallas;

II. att motionerna I: 194 och II: 257 icke måtte av riksdagen bifallas;

III. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom motionerna I: 104 och II: 143 samt I: 128 och II: 140,

a) besluta att de kommunala gymna-

sierna i Klippan, Kramfors, Ljunghy, Nybro och Ronneby samt ytterligare fem kommunala gymnasier fr. o. m. budgetåret 1963/64 eller den senare tidpunkt, Kungl. Maj:t bestämde, skulle ombildas till statliga allmänna gymnasier med den linjeorganisation Kungl. Maj:t bestämde; och skulle ombildningen tillgå sålunda, att första årskursen vid ombildningen omedelbart upprättades och sedan ytterligare en årskurs per år, till dess gymnasierna vore i sin helhet färdigbildade;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för de statliga allmänna gymnasierna m. m., som föranleddes av vad utskottet förordat;

c) godkänna i utskottets hemställan intagen avlöningsstat för de statliga allmänna gymnasierna m. m., att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1963/64;

IV. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 214 och II: 258 samt I: 322 och II: 249, samtliga motioner såvitt de avsåge medeltilldelningen till lärarbiträden, till Statliga allmänna gymnasier m. m.: Avlöningar för budgetåret 1963/64 anvisa ett förslagsanslag av 253 460 000 kr.;

V. att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 214 och II: 258 samt I: 322 och II: 249, såvitt nu var i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört rörande lärarbiträden.

3:o) *Statliga allmänna gymnasier m. m.: Omkostnader.* Kungl. Maj:t hade (punkt 122, s. 232—235) föreslagit riksdagen att till detta ändamål för budgetåret 1963/64 anvisa ett förslagsanslag av 16 010 000 kr., vilket innebure dels ändrad anslagsrubrik, dels ock en anslagshöjning med 1 527 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Källqvist och Widen* (I: 210) och den andra inom andra

Anslag till gymnasier m. m.

kammaren av herr *Carlsson* i Huskvarna m. fl. (II: 236).

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 210 och II: 236, såvitt nu var i fråga, till Statliga allmänna gymnasier m. m.: Omkostnader för budgetåret 1963/64 anvisa ett förslagsanslag av 16 065 000 kr.

5:o) *Statsbidrag till kvällsgymnasier för vuxna*. I propositionen nr 1 hade chefen för ecklesiastikdepartementet (bilaga 10, punkt 125) beräknat en sammanlagd merkostnad av 750 000 kr. till statsbidrag till kvällsgymnasier för vuxna och 10 000 kr. till bidrag till Örebro aftonskola.

Sedermera hade Kungl. Maj:t i propositionen nr 97, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 8 mars 1963, föreslagit riksdagen att dels besluta att statsbidrag till kvällsgymnasier för vuxna skulle utgå i enlighet med av departementschefen förordade grunder, dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen angivna riktlinjer utfärda de bestämmelser och fatta de övriga beslut, som fordrades för genomförande av de av departementschefen förordade åtgärderna.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehått

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Nyman* (I: 678) och den andra inom andra kammaren av herr *Helén* (II: 833), i vilka hemställts, såvitt nu var i fråga, att riksdagen måtte medgiva att statsbidrag till kvällsgymnasier för vuxna utginge med 112 % av ett bidragsunderlag, omfattande faktiskt utbetalade lärarlöner enligt gällande timtaxa jämte fortlöpande pensionsavgifter och — i förekommande fall — kostnader för brevscoleundervisning;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ernst Olsson* (I: 679) och den

andra inom andra kammaren av herrar *Eliasson* i Sundborn och *Mattsson* (II: 832), i vilka hemställts, såvitt nu var i fråga, att riksdagen måtte besluta att statsbidrag till kvällsgymnasier för vuxna finge utgå med 112 % av ett bidragsunderlag, omfattande faktiskt utbetalade lärarlöner enligt gällande timtaxa jämte fortlöpande pensionsavgifter samt i förekommande fall kostnader för brevscoleundervisning.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 678 och II: 833 samt I: 679 och II: 832, samtliga motioner såvitt nu var i fråga,

a) besluta att statsbidrag till kvällsgymnasier för vuxna skulle utgå i enlighet med av departementschefen förordade grunder;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen angivna riktlinjer utfärda de bestämmelser och fatta de övriga beslut, som fordrades för genomförande av de av departementschefen förordade grunderna.

6:o) *Bidrag till vissa kommunala gymnasier m. m.* Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 1 (punkt 125, s. 239 och 240) föreslagit riksdagen att till detta ändamål för budgetåret 1963/64 anvisa ett förslagsanslag av 2 270 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehått

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Svanström* m. fl. (I: 74) och den andra inom andra kammaren av herr *Johansson* i Norrköping m. fl. (II: 83), i vilka hemställts att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära, att ett korrespondensgymnasium måtte inrättas i Valdemarsvik fr. o. m. höstterminen 1963, organiserat efter samma principer och föreskrifter som gällde för de tidigare inrättade, statsunderstödda korrespondensgymnasierna (Torsås, Undersåker och Jokkmokk), samt att

Anslag till gymnasier m. m.

riksdagen för ändamålet måtte anvisa ett förslagsanslag, som för läsåret 1963/64 upptoges till maximalt 80 000 kr.;

dels de under punkten 2:o upptagna likalydande motionerna av herr *Widén m. fl.* (I: 224) och av herr *Lindström m. fl.* (II: 256);

dels de under punkten 5:o redovisade likalydande motionerna av herr *Nyman* (I: 678) och av herr *Helén* (II: 833), i vilka hemställts, såvitt nu var i fråga, att riksdagen vid sin behandling av propositionen nr 97 måtte till Bidrag till vissa kommunala gymnasier m. m. för budgetåret 1963/64 anvisa ett förslagsanslag av 2 500 000 kr.;

dels ock de likaledes under punkten 5:o upptagna likalydande motionerna av herr *Ernst Olsson* (I: 679) och av herrar *Eliasson* i Sundborn och *Mattsson* (II: 832), i vilka hemställts, såvitt nu var i fråga, att riksdagen måtte till Bidrag till vissa kommunala gymnasier m. m. för budgetåret 1963/64 under åttonde huvudtiteln anvisa ett i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag med 230 000 kr. förhöjt förslagsanslag om inalles 2 500 000 kr.

Utskottet hemställde,

I. att motionerna I: 74 och II: 83, i vad de avsåge inrättande av ett korrespondensgymnasium i Valdemarsvik, icke måtte av riksdagen bifallas;

II. att motionerna I: 224 och II: 256, i vad de avsåge statsbidrag till tre kommunala gymnasier, icke måtte av riksdagen bifallas;

III. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 74 och II: 83, I: 224 och II: 256, I: 678 och II: 833 samt I: 679 och II: 832, samtliga motioner såvitt de avsåge medelstilldelningen, till Bidrag till vissa kommunala gymnasier m. m. för budgetåret 1963/64 anvisa ett förslagsanslag av 2 135 000 kr.

Reservationer hade avgivits

1) vid punkten 2 (Statliga allmänna gymnasier m. m.: Avlöningar) av her-

rar *Ivar Johansson* och *Virgin*, fröken *Ljungberg*, herrar *Thorsten Larsson*, *Staxäng*, *Svensson* i Stenkyrka och *Nilsson* i Göingegården, fru *Lewén-Eliasson* samt herr *Gustafsson* i Kårby, vilka ansett,

dels att viss del av utskottets yttrande bort ha annan, i reservationen angiven lydelse,

dels ock att utskottet under I., II., III. och IV. bort hemställa,

I. att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 224 och II: 256, såvitt nu var i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanternas anförts;

II. att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 194 och II: 257, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad i reservationen anförts;

III. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom motionerna I: 104 och II: 143 samt I: 128 och II: 140,

a) besluta att samtliga kommunala gymnasier fr. o. m. budgetåret 1963/64 eller den senare tidpunkt Kungl. Maj:t bestämde, skulle ombildas till statliga allmänna gymnasier med den linjeorganisation Kungl. Maj:t bestämde; och skulle ombildningen tillgå sålunda, att första årskursen vid ombildningen omedelbart upprättades och sedan ytterligare en årskurs per år, till dess gymnasierna vore i sin helhet färdigbildade;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för de statliga allmänna gymnasierna m. m., som föranleddes av vad reservanternas förordat;

c) godkänna i reservationen intagen avlöningsstat för de statliga allmänna gymnasierna m. m. att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1963/64;

IV. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 214 och II: 258 samt I: 322 och II: 249, samtliga motioner såvitt de avsåge medelstilldelningen till lärarbiträden, till Statliga allmän-

Anslag till gymnasier m. m.

na gymnasier m. m.: Avlöningar för budgetåret 1963/64 anvisa ett förslagsanslag av 257 480 000 kr.;

2) vid *punkten 3* (Statliga allmänna gymnasier m. m.: Omkostnader) av herrar *Ivar Johansson* och *Virgin*, fröken *Ljungberg*, herrar *Thorsten Larsson*, *Staxäng*, *Svensson* i Stenkyrka och *Nilsson* i Göingegården, fru *Lewén-Eliasson* samt herr *Gustafsson* i Kårby, vilka under förutsättning av bifall till den med 1) betecknade reservationen ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 210 och II: 236, såvitt nu var i fråga, till Statliga allmänna gymnasier m. m.: Omkostnader för budgetåret 1963/64 anvisa ett förslagsanslag av 16 310 000 kr.;

3) vid *punkten 5* (Statsbidrag till kvällsgymnasier för vuxna) av herrar *Ivar Johansson*, *Axel Johannes Andersson*, *Virgin* och *Källqvist*, fröken *Ljungberg* samt herrar *Thorsten Larsson*, *Eric Gustaf Peterson*, *Staxäng*, *Ståhl*, *Svensson* i Stenkyrka, *Nilsson* i Göingegården, *Svensson* i Ljungskile, *Kellgren*, *Gustafsson* i Kårby och *Källstad*, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom med bifall till motionerna I: 678 och II: 833 samt I: 679 och II: 832, samtliga motioner såvitt nu var i fråga,

a) besluta att statsbidrag till kvällsgymnasier skulle utgå i enlighet med av reservanterna förordade grunder;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen angivna riktlinjer utfärda de bestämmelser och fatta de övriga beslut, som fordrades för genomförandet av de av reservanterna förordade grunderna;

4) vid *punkten 6* (Bidrag till vissa kommunala gymnasier m. m.)

a) av herrar *Axel Johannes Andersson*, *Källqvist*, *Eric Gustaf Peterson*, *Ståhl*, *Svensson* i Ljungskile, *Kellgren*

och *Källstad*, vilka under förutsättning av bifall till den med 3), betecknade reservationen ansett att utskottet bort tillstyrka en anslagshöjning med 230 000 kr. och att därför utskottet under III. bort hemställa,

att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 678 och II: 833 samt I: 679 och II: 832 ävensom med avslag å motionerna I: 74 och II: 83 samt I: 224 och II: 256, samtliga motioner såvitt de avsåge medelstildelningen, till Bidrag till vissa kommunala gymnasier m. m. för budgetåret 1963/64 anvisa ett förslagsanslag av 2 365 000 kr.;

b) av herrar *Ivar Johansson* och *Virgin*, fröken *Ljungberg* samt herrar *Thorsten Larsson*, *Staxäng*, *Svensson* i Stenkyrka, *Nilsson* i Göingegården och *Gustafsson* i Kårby, vilka under förutsättning av bifall dels till den med 1) betecknade reservationen innebärande en minskning av medelsbehovet under förevarande anslag med 390 000 kr., dels ock till den med 3) betecknade reservationen, innebärande en ökning av medelsbehovet med 230 000 kr., ansett att utskottet under III. bort hemställa,

att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 678 och II: 833 samt I: 679 och II: 832 ävensom med avslag å motionerna I: 74 och II: 83 samt I: 224 och II: 256, samtliga motioner såvitt de avsåge medelstildelningen, till Bidrag till vissa kommunala gymnasier m. m. för budgetåret 1963/64 anvisa ett förslagsanslag av 1 975 000 kr.;

c) av fru *Lewén-Eliasson*, som under förutsättning av bifall till den med 1) betecknade reservationen, innebärande en minskning av medelsbehovet under förevarande anslag med 390 000 kr., ansett att utskottet under III. bort hemställa,

att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 678 och II: 833 samt I: 679 och II: 832

Anslag till gymnasier m. m.

ävensom med avslag å motionerna I: 74 och II: 83 samt I: 224 och II: 256, samtliga motioner såvitt de avsåge medelstillsdelningen, till Bidrag till vissa kommunala gymnasier m. m. för budgetåret 1963/64 anvisa ett förslagsanslag av 1 745 000 kr.;

d) av herrar *Ivar Johansson, Eric Gustaf Peterson, Johansson* i Norrköping, *Kellgren* och *Gustafsson* i Kärby, vilka ansett att utskottet under I. och III. bort hemställa,

I. att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 74 och II: 83, såvitt nu var i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att ett korrespondensgymnasium inrättades i Valdemarsvik fr. o. m. hösterminen 1963;

III. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 74 och II: 83 ävensom med avslag å motionerna I: 224 och II: 256, I: 678 och II: 833 samt I: 679 och II: 832, samtliga motioner såvitt de avsåge medelstillsdelningen, till Bidrag till vissa kommunala gymnasier m. m. för budgetåret 1963/64 anvisa ett förslagsanslag av 2 215 000 kr.

Vad utskottet hemställt föredrogs; och anförde därvid:

Herr NORDSTRANDH (h):

Herr talman! En huvudtanke i det förslag om förbättring av arbetssituationen för rektorerna vid statliga gymnasier m. m., som framlagts i proposition nr 112 och nu tillstyrkts av statsutskottet i utlåtandet nr 145, punkt 1, är, att det på ett läroverk alltid skall finnas en befattningshavare, som kan rycka in i rektors ställe och som därutöver är skyldig att fullgöra vissa arbetsuppgifter, som rektor har ansvaret för. Denna huvudtanke har i propositionen realiserats med olika förslag till provisoriska lösningar. Bl. a. utbyggs den nuvarande sekreterarsysslan, i vilken alltså läggs in såväl en skyldighet att vikariera för rektor under dennes semester som att upprätta schema.

Att ålägga sekreterarna schemaläggning och rektorsvikariat är icke realistiskt. Följden kan nämligen bli, att ingen lärare vill åtaga sig sekreterartjänst och i många fall inte ens kan göra det, även om han skulle vilja, eftersom schemaläggning kräver en speciell, icke alltför vanlig fallenhet för denna besvärliga uppgift. Fall torde komma att uppstå, då rektor icke kan få någon sekreterare och således snarare blir stjälp än hjälpt av de nya bestämmelserna. Till råga på allt blir det, trots att arvudet höjts, icke särskilt lönsamt för en lärare att åtaga sig sekreterartjänst, då denne, förutom att vara förenad med skyldighet att dels lägga schema, dels vikariera för rektor under sommaren, förutsättes omöjliggöra åtagandet av tilläggstimmar.

Ett lämpligare arrangemang vore förvisso — som föreslås i motionerna I: 716 och II: 872 — att rektor som förut får fritt förfoga över anslaget, nu uppräknat, till biträdeshjälp och sålunda vad beträffar schemaläggning och sommarvikariat får möjlighet att förfara efter de lokala omständigheterna.

Under hänvisning till att förslaget i propositionen godtagits av berörda lärarsammanslutningar finner statsutskottet icke skäl att tillstyrka bifall till motionsyrkandena. Att den personalorganisation, som närmast berörs av saken, skulle ha godtagit förslaget, i den mån det gäller den ovillkorliga sammanknippningen av sekreterartjänsten med skyldigheterna att lägga schema och sommarvikariera för rektor, utan att ha framhållit vådorna av förslaget, förefaller minst sagt förunderligt. Att man godtagit arvodeshöjningen utan protester, betvivlar jag däremot inte, men det är ju bara den ena sidan av överenskommelsen. Jag skulle vara dåligt underrättad, om man icke, åtminstone i efterhand, från personalorganisationens sida har framfört betänkligheter.

Under alla förhållanden är oron mycket stor hos många rektorer, som är väl medvetna om — som statsutskottet

Anslag till gymnasier m. m.

förutsätter i sin skrivning — att ansvaret för schemaläggningen under alla förhållanden åvilar dem.

Försatt i yttersta trångmål har rektor att välja mellan att antingen avgå — vilket propositionen ju skulle försöka förhindra — eller att stycka förordnandetiden för sekreterartjänsten. Först förordnas en person under en del av året, sedan en annan person under en annan del av året och slutligen den förste ånyo för återstoden av året. På så sätt kan rektor hjälpligt stappla fram. Tillfredsställande är emellertid ingetdera av alternativen. Jag är rädd för att vi, i iveren att avlasta rektorerna, i flera fall i stället kan komma att belasta dem. Den risken finns i det beslut, tillstyrkt av ett enhälligt utskott, som vi nu går att fatta, och jag har som motionär — inseende det meningslösa i att ställa något yrkande — icke velat underlåta att påtala denna risk.

Herr andre vice talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr NILSSON i Göingegården (h):

Herr talman! Vid punkten 2 i detta utlåtande har fogats en reservation av herr Ivar Johansson m. fl. Trots att reservationen är mycket utförlig skall jag ändå be att få foga några kommentarer till den.

Stadsförbundet och Landskommunernas förbund gjorde i höstas en gemensam framställning till Kungl. Maj:t där de hemställde att de orättvisor, som ligger däri att vissa kommuner har större ekonomiska skyldigheter för sina gymnasier än andra kommuner, med det snaraste borde avskaffas.

I princip står ju staten numera som huvudman för all gymnasial utbildning. Den tidigare tillämpade prøvotiden var ju ett slags provisorium som nu bör kunna anses överflödig. Så snart Kungl. Maj:t på skolöverstyrelsens tillstyrkan gett klarsignal för ett nytt gymnasium

bör det i vanlig ordning komma i åtnjutande av statsbidrag.

Det är möjligt att de båda kommunförbundens framställning i höstas kom för sent för att kunna föranleda någon Kungl. Maj:ts åtgärd. Med anledning härav väcktes vid denna riksdags början två likalydande motioner med förslag om en rättvisare kostnadsbelastning för kommunerna.

Statsutskottets majoritet har för sin del vidgått att det föreligger orättvisa, så till vida som den med avvikelse från propositionen hemställt att ytterligare fem gymnasier skall förstatligas från och med den 1 juli 1963.

Vi reservanter anser att detta är en halvmessyr och föreslår att samtliga kommunala gymnasier skall förstatligas från och med den 1 juli 1963 med början i första årskursen.

Det finns många skäl att ta bort denna ojämna ekonomiska belastning för kommunerna. Ett skäl är att de elevavgifter, som måste tas ut för elever från de s. k. gästande kommunerna, varierar rätt mycket. I reservationen redovisas att värdkommunerna med dessa kommunala gymnasier måste ta ut avgifter på cirka 2 000 kronor per elev — i något fall har det förekommit avgifter på 2 700 kronor — medan motsvarande kostnad, därest eleverna intagits i statligt gymnasium, i regel skulle ha uppgått till mellan 200 och 400 kronor.

Detta är en uppenbar orättvisa. Eftersom vi alla är överens om att det är staten som skall stå för dessa kostnader, bör detta system inte bibehållas i fortsättningen.

Om ett redan befintligt statligt gymnasium utbyggs — utbyggnaden är kanske lika kostnadskrävande som inrättandet av ett nytt statligt gymnasium i en mindre ort — får det automatiskt statsbidrag som statligt gymnasium, under det att för ett nybyggt gymnasium gäller den vanliga prøvotiden. Jag kan för övrigt inte förstå vad den prøvo-

Anslag till gymnasier m. m.

tiden över huvud taget skall tjäna till om både skolöverstyrelsen och Kungl. Maj:t gett sitt godkännande.

En annan olägenhet som gjort sig särskilt märkbar under senare tid och som kommer att bli ännu mera påtaglig hänger samman med de nya elevområden som fastställts. Den nya indelningen innebär att elever som tidigare tillhört ett statligt gymnasium nu kan komma att överföras till ett kommunalt gymnasium utan statsbidrag, och det gör att kostnaderna blir betydligt högre.

Jag är medveten om att ett förverkligande av vårt förslag skulle medföra ökade kostnader för statsverket; kostnadsökningen kommer under första året att röra sig om fyra å fem miljoner kronor. Jag är medveten om att detta är stora pengar, men det gäller ju ändå kostnader som man redan tidigare haft. Skillnaden är bara att det nu skulle bli staten som finge svara för kostnaderna, under det att utgifterna tidigare legat på kommunen.

Jag ber med dessa ord att få yrka bifall till reservationen under punkt 9 av herr Ivar Johansson m. fl.

Eftersom överläggningen skulle få omfatta samtliga punkter i utskottets utlåtande skall jag också be att få yrka bifall till reservationerna vid punkterna 3, 5 och 6 av herr Ivar Johansson m. fl.

Fru LEWEN-ELIASSON (s):

Herr talman! Gymnasierna är synnerligen nödvändiga delar av vårt skolväsende. Det anser vi numera alla. Vi vet också, att det är synnerligen angeläget att de utvecklas vidare. Vi vet också att de kommer till efter omsorgsfull prövning både på länsplanet och från centrala myndigheter. Vi vill att det skall finnas tillgång till gymnasieutbildning för all ungdom oavsett var denna bor, men vi vet också att det bara är en del kommuner som kommer att ha denna skoltyp eller som har denna skoltyp för närvarande. Av det skälet är olägenheterna med den nuvaran-

3* — Andra kammarens protokoll 1963. Nr 27

de ordningen utomordentligt stora — den ordning som består i att vi har dels statliga gymnasier, dels kommunala och dels kommunala som är under förstatligande.

De olägenheter som det här är tal om är av ekonomisk art, och de drabbar inte bara den kommun som har gymnasiet i fråga utan också de kommuner, som sänder elever till en kommun som har ett kommunalt gymnasium, eftersom fördelningen av de kommunala kostnaderna sker genom att den s. k. värdkommunen får ta ut vad det kostar av gästande elevers hemkommuner. Detta har, som herr Nilsson i Göingegården har sagt, alldeles särskilt kommit fram i den utredning, som nu har pågått inom kommunförbunden för att få fram underlag för schablonbidrag från gästande kommuner till värdkommuner inom skolområdet över huvud taget och även för gymnasier. Det har visat sig, när man har fått dessa siffror på bordet, att det finns ändå större skillnader mellan dessa kommuners kostnader än vad som har framgått av motioner och reservationer. Utredningen visar att de i en zon växlar mellan 365 och 2 430 kronor beroende på om det är fråga om ett statligt gymnasium eller ett kommunalt. I en annan zon är motsvarande siffror 450 respektive 2 515, och då har man i dessa kostnader, som stannar på kommunen, icke inräknat kostnaderna för skolskjutsar, skolmåltider eller fria läroböcker, vilka ligger helt på det kommunala planet, utan det gäller bara de övriga kostnaderna.

Även utskottsmajoriteten har varit positiv på det sättet att den har velat vidga antalet gymnasier som skulle förstatligas nästa budgetår i förhållande till det antal som föreslås av departementschefen. Jag måste emellertid ställa mig skeptisk till det system utskottet inför med den något — eller jag skulle vilja säga mycket — diffusa skrivning som det har beträffande tillväga-

Anslag till gymnasier m. m.

gångssättet härvidlag. I motiveringen säges att om man ginge in för att förstatliga samtliga kommunala gymnasier, skulle detta medföra orättvisor, om än av annan art än de nu förefintliga. Det skulle vara intressant att för ordningens och klarhetens skull veta vari de orättvisor som man förutsätter består.

Sedan har utskottet i fråga om de fem ytterligare gymnasierna sagt att avgörande vid utväljandet av dessa bör vara såväl värdkommunens som övriga till elevområdet hörande kommuners ekonomiska förhållanden. Om man ser på den lista över kommuner, som det kan bli fråga om och som återfinns i utskottets utlåtande på sid. 10, blir man nog litet ängslig över hur den prövningen skall gå till. Man har nog en känsla av att det redan kan finnas kommunalmän, som så att säga håller på att ta sats för att vara tidigt ute med uppvaktningar, som de anser blir nödvändiga för att framställa sin kommun på sådant sätt att den kan gå före i kön. Tidigare, när man har gått efter almanackan, har det åtminstone varit någon ordning. Det måste vara ytterligt svårt att här från departementets sida väga alla de ekonomiska faktorer som skall bli avgörande när man skall göra detta plock, ty det kan väl ändå inte bara vara så att kommunalskattens höjd skall vara avgörande, utan en lång rad olika faktorer bör bestämma kommunernas möjligheter att stå för dessa utgifter.

Låt mig bara ta tre exempel från Stockholms län för att ange hur det kan vara.

Vi har Norrtälje som har ett kommunalt gymnasium och som står på denna lista. Kommunalskatten där är 12: 34. 37 procent av denna går till skolutgifter. Norrtälje har alltså sitt gymnasium inrättat. Det tar emot elever från andra kommuner till 50 procent. Elevkostnaden vid gymnasiet ligger för närvarande på 2 909 kronor, och det befinner sig alltså i detta avseende i

toppen eller i varje fall bland toppkommunerna.

En annan kommun, Österhaninge, står inför starten av ett gymnasium. Denna kommun har redan nu en utdebitering på 11: 91. 32 procent går till skolutgifter. Österhaninge har alltså inte ännu något gymnasium inrättat, men om kommunen nu skall ta på sig kostnaden härför förstår vi att skolkostnaderna ytterligare kommer att belastat dess budget.

Lidingö har sedan länge ett gymnasium inrättat. Kommunalskatten där är 8: 06, och staden kan utveckla sitt gymnasium vidare genom att bara göra det större och större. Det får ringa effekt på kommunalskatten.

Det visar alltså hur förhållandena är. Det måste vara verkligt svårt att bedöma vilka kommuner som i första hand bör komma i fråga vid ett förstatligande av gymnasierna.

Jag kan inte förstå annat än att det enda rimliga vore att staten övertar ansvaret för denna utbildning — som är av den karaktären att den aldrig kan komma att införas i alla kommuner utan endast i en del, ehuru ganska många. Det ekonomiska ansvaret bör fördelas på alla, och det sker lämpligast genom ett förstatligande av samtliga gymnasier.

Under hänvisning till vad jag här anfört ber jag att få yrka bifall till reservationerna nr 1, 2 och 4 c samt i övrigt till utskottets hemställan.

Herr JOHANSSON i Södertälje (s):

Herr talman! Med hänsyn till att vi har så många ärenden kvar att behandla ber jag endast att få instämma i vad som här sagts av herr Nilsson i Göingegården och fru Lewén-Eliasson.

Herr JOHANSSON i Norrköping (s):

Herr talman! En vid utskottets utlåtande fogad reservation upptar mitt namn, och jag skall försöka att något motivera denna.

Anslag till gymnasier m. m.

Efter framställning från skolstyrelsen i Valdemarsvik föreslog skolöverstyrelsen i sina petita till årets statsverksproposition att ett korrespondensgymnasium skulle få inrättas i Valdemarsvik. Regeringen kunde inte tillstyrka denna framställning.

I en fyrpartimotion, I: 74 och II: 83, har hemställts om inrättandet av ett korrespondensgymnasium i Valdemarsvik.

Alla här i kammaren känner väl till vad som drabbade Valdemarsviks köping 1960. Då nedlades läderfabriken där, och det var ett mycket hårt slag för orten. Hela arbetsstyrkan på 350 personer blev friställd. Det har emellertid sedermera av de lokala myndigheterna och länsmyndigheterna förts en lokaliseringspolitik som har resulterat i att näringslivet nu har tillförts både större och mindre industriföretag, varigenom sysselsättningsläget efter hand har återställts till den nivå det hade vid tiden före avvecklingen av driften vid läderfabriken. Jag anser att förslaget om att inrätta ett korrespondensgymnasium är ett led i fullföljandet av de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna och att ge nya möjligheter för ungdomen och därmed även för industrien.

För närvarande har eleverna i Valdemarsvik med omnejd 5,5 mil till närmaste gymnasieort. Det är klart att eleverna med de kommunikationsmöjligheter som finns inte kan resa fram och tillbaka varje dag utan måste bo på gymnasieorten. Utskottet säger självt att man skall använda korrespondensgymnasieformen framför allt för glesbygderna. Jag anser att allt talar för att denna gymnasieform skulle kunna tillämpas i detta fall. Det har exempelvis visat sig att 40—50 procent av samrealskolans elever i Valdemarsvik kommer från den omkringliggande bygden. Elevområdet för samrealskolan i Valdemarsvik omfattar, utom köpingen, Gryt, södra hälften av Ringarum, viss del av Stegeborg, allt i Östergötlands

län, samt Tryserums och Östra Eds församlingar i Tjust-Eds kommun och viss del av Hannäs församling i Uknadalens kommun, allt i Kalmar län. Det rör sig här i stort sett om glesbygder, och jag tycker att utskottets resonemang om att korrespondensgymnasierna skall förbehållas den verkliga glesbygden är tillämpligt i detta sammanhang. Men utskottet har inte fullföljt denna tankegång utan anslutit sig till Kungl. Maj:ts förslag.

Jag anser att ett viktigt skäl för att tillstyrka reservationen på denna punkt är att en uppföljning av de lokaliseringspolitiska åtgärderna inom valdemarsviksräijongen därmed skulle bli möjlig. Samtidigt finge denna glesbygd en bättre möjlighet när det gäller att klara av gymnasieutbildningen.

Jag brukar vara försiktig när det gäller att bjuda över vad regeringen föreslagit, men här tycker jag att man skall vara litet generös, framför allt eftersom det gäller en ort som har drabbats så hårt i sysselsättningshänseende. Samtidigt som orten nu försöker att skapa sig ett nytt liv skulle man kunna ge ungdomen större chans med denna form av utbildning.

Med det anförda ber jag att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande under punkten 6 fogade reservationen, betecknad 4 d, av herr Ivar Johansson m. fl.

I detta anförande instämde herr Gomer (cp).

Herr KÄLLSTAD (fp):

Herr talman! Jag vill säga några ord i anslutning till punkten 5, som gäller statsbidrag till kvällsgymnasier för vuxna.

Departementschefen har förordat, utan någon närmare motivering, att statsbidrag skall kunna utgå till kostnaderna för kvällsgymnasier enligt samma procentsats som gäller för bidrag till högre kommunala skolor, d. v. s. med 79 procent av ett på visst sätt be-

Anslag till gymnasier m. m.

stämt bidragsunderlag. I två motioner, II: 832 och II: 833, framförs det förslag som kommer från vuxenutbildningsdelegationen, nämligen att statsbidrag skall utgå med 112 procent av ett bidragsunderlag omfattande faktiskt utbetalade lärarlöner jämte fortlöpande pensionsavgifter. Departementschefens förslag, som utskottet ansluter sig till, innebär en betydande försämring i jämförelse med de på ett något annorlunda beskaffat bidragsunderlag beräknade 112 procent som studiesociala utredningen föreslår. Att bidragsprocenten är 79 för vissa högra kommunala skolor, t. ex. flickskolor och realskolor, är ju inget argument för att detta procenttal skall tillämpas även för kvällsgymnasierna för vuxna. Man bör inte ge kvällsgymnasierna ett sämre stöd än de allmänna gymnasierna. Att hämma den kraftigt expanderande vuxenutbildningen kan inte vara lämpligt, särskilt med tanke på glesbygdskommunerna, där ju statsbidragets storlek spelar en avgörande roll när olika skolformer skall inrättas. Med det föreslagna lägre statsbidraget skulle man omöjliggöra denna verksamhet i dessa kommuner, vilket vore oförsvarbart med hänsyn till de få alternativ till vuxenutbildningen som finns där.

Därför har jag, herr talman, anslutit mig till reservationen som går ut på att statsbidrag skall fastställas i enlighet med studiesociala utredningens förslag. Den ändringen anser jag dock böra göras, att i bidragsunderlaget inräknas också kostnaderna för breviskoleundervisningen. Det innebär att en anslagspost på 2,5 miljoner kronor uppföres, 230 000 kronor mera än vad Kungl. Maj:t föreslagit.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservation nr 3 av herr Ivar Johansson m. fl. och reservation nr 4 a) av herr Axel Johannes Andersson m. fl.

Herr KARLSSON i Olofström (s):

Herr talman! Jag skall i likhet med de föregående talarna under denna punkt

försöka fatta mig synnerligen kort, ehuru det skulle finnas en hel del kommentarer att göra till såväl själva utskottsutlåtandet som de olika reservationerna. Det är väl lika bra att jag först som sist gör en syndabekännelse och säger att jag är medmotionär när det gäller förslaget att de kommunala gymnasierna skall förstärkas från och med den 1 juli 1964. Under utskottsbehandlingen kom vi emellertid fram till en kompromiss som innebär att fem gymnasier utöver dem som Kungl. Maj:t föreslagit skall förstärkas. Jag behöver väl knappast säga att man i åtskilliga fall inte har så stor framgång med sina motioner. Ett bifall till motionerna skulle nämligen i realiteten ha inneburit att förstärkandet hade fördröjts ytterligare ett år för samtliga gymnasier utom de fem som omfattas av Kungl. Maj:ts förslag. Nu erhåller i stället tio nya orter statsbidrag till sina gymnasier. I några motioner har föreslagits att även vissa bestämda orter skulle komma i fråga. Utskottet har inte tagit ställning till dessa förslag, eftersom det anses att utväljandet av dessa gymnasier är en administrativ fråga som Kungl. Maj:t får avgöra.

Man skulle inte skapa någon millimeterrättvisa om man förstärkte samtliga gymnasier på en gång. Det finns ju 29 gymnasier som ännu inte är förstärkade, och en del av dessa har startat sin verksamhet under åren 1958—1962. Men vi räknar med att det i varje fall blir möjligt för Kungl. Maj:t att hjälpa de kommuner av vilka en del har nämnts i motionerna och som har en synnerligen hög samlad utdebitering. Den ligger omkring 18 kronor per skattekrona. De exempel som fru Lewén-Eliasson anförde bleknar alltså något i jämförelse med den utdebitering som vissa av dessa gymnasieorter har.

Herr Johansson i Norrköping talade för den reservation som går ut på att riksdagen måtte besluta inrätta ett korrespondensinstitut i Valdemarsvik. Jag förstår mycket väl att det uppstår be-

Anslag till gymnasier m. m.

kymmer på en ort som drabbas av arbetslöshet därför att dess kanske största industri lägger ned sin verksamhet eller åtminstone väsentligt minskar den. Men man kan fråga sig om ett genomförande av detta förslag vore någon universalmedicin som skulle avhjälpa dessa svårigheter. Man bör gå fram med försiktighet när det gäller att inrätta nya korrespondensinstitut, och man bör ha en något starkare grund att bygga på än enbart en motion.

Till herr Källstad vill jag säga beträffande reservationen angående kvällsgymnasierna, att det naturligtvis vore önskvärt om man kunde ge ett statsbidrag på 112 procent av det bidragsgrundande beloppet. Det föreslagna bidraget på 79 procent är samma bidrag som det som utgår till högre kommunala skolor. Med hänsyn till att det är kommunerna som är huvudmän för kvällsgymnasierna har utskottsmajoriteten inte funnit anledning att ändra Kungl. Maj:ts förslag på den punkten.

Med detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets hemställan på samtliga punkter i utlåtande nr 145.

Herr JOHANSSON i Norrköping (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Karlsson i Olofström yttrade att inrättandet av ett korrespondensgymnasium i Valdemarsvik inte kunde vara någon universalmedicin mot svårigheterna där. Jag vet inte om herr Karlsson hörde på mitt tidigare anförande. Jag talade om att man genom lokaliseringsspolitiska åtgärder lyckats få större och mindre industrier att förlägga sin verksamhet till Valdemarsvik. Både statliga och kommunala myndigheter har gjort en jätteinsats för att omdana Valdemarsviks näringsliv. Därutöver sade jag att det skulle vara ett fullföljande av de arbetsmarknadsspolitiska åtgärderna att ge samhället i fråga den chans det har bett om. Märk väl, herr Karlsson, att det inte bara har

väckts motion, utan det föreligger också en framställning från skolstyrelsen, som länskolnämnden och skolöverstyrelsen har biträtt, så nog är det sakligt motiverat att inrätta ett gymnasium. I fråga om utskottets försiktighet beträffande glesbygder har jag bara velat poängtera att hela det omkringliggande området, både den del som faller inom Östergötlands län och den som faller inom Kalmar län, är en glesbygd som behöver stöd av detta slag.

I detta anförande instämde herrar *Hamrin* i Kalmar (fp) och *Dahlgren* (cp).

Herr ANDERSON i Sundsvall (fp):

Herr talman! Jag skall bara be att få yrka bifall till den reservation som är fogad till punkt 2 i utskottets utlåtande. Jag instämmer i den argumentering som framförts av herr Nilsson i Göingegården och fru Lewén-Eliasson.

Herr NILSSON i Göingegården (h) kort genmäle:

Herr talman! Det är väl ändå ägnat att förvåna att herr Karlsson i Olofström gör sig till förespråkare för statsutskottets majoritet. Han har tidigare såsom motionär framfört krav på att staten skall överta samtliga kommunala gymnasier från och med den 1 juli 1964. I dag nöjer han sig med att instämma i utskottsmajoritetens hemställan. Hade det då inte varit hederligare att ansluta sig till minoritetens förslag, som går ut på att staten skall överta samtliga kommunala gymnasier från och med den 1 juli 1963?

Jag tycker att majoriteten har erkänt orättvisorna i och med att den ökat på Kungl. Maj:ts förslag med fem gymnasier. Då kunde den också ha tagit steget fullt ut och yrkat att staten övertar samtliga gymnasier.

Till slut vill jag ställa en fråga till herr Karlsson i Olofström. Vad menar utskottsmajoriteten med att det skulle

Anslag till gymnasier m. m.

medföra orättvisor om staten övertog samtliga gymnasier? Vari skulle dessa orättvisor ligga?

Herr KARLSSON i Olofström (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har tidigare sagt att utskottets utlåtande är ett resultat av en kompromiss, och jag behöver väl inte säga till herr Nilsson i Göingegården att politik är det möjligas konst. Man kanske annars skulle ha råkat ut för den malören att det blivit majoritet för Kungl. Maj:ts förslag, och då hade det inte blivit några ytterligare statsbidrag till gymnasier utöver dem Kungl. Maj:t föreslagit. Jag vet inte om herr Nilsson skulle ha föredragit det.

Vad gäller frågan om orättvisor och icke orättvisor har jag sagt att det inte är lätt att skapa någon millimeterrättvisa, om rättvisan i detta sammanhang skulle bestå däri att somliga gymnasier hade fått betala hela kostnaden under exempelvis en femårsperiod medan andra orter omedelbart skulle ha fått statsbidrag till sina gymnasier. Detta skulle ha medfört en orättvis behandling ur statsbidragssynpunkt.

Herr LINDSTRÖM (s):

Herr talman! Som motionär i denna fråga skulle jag vilja uttrycka min tillfredsställelse över den relativt välvilliga behandling som motionen har fått.

De kommunala gymnasierna har en lång och svår väg att gå, innan de kan få statsbidrag. Man kan inte låta bli att uttrycka sin förvåning över den stora ambition som kommunerna även i avfolkningsbygderna ådagalägger i fråga om att ge den uppväxande ungdomen en allt bättre utbildning. Man försöker där sorgfälligt att ta till vara de begåvningsreserver som finns. Detta gör kommunalmännen i fullt medvetande om att en betydande del, kanske t. o. m. den största delen av ungdomarna, kommer att absorberas av näringslivet i andra delar av landet där befolkningskoncen-

tration pågår, och att denna utbildning medför stora ekonomiska uppoffringar.

Alla som har tagit del av utskottsutlåtandet vet att de kommuner som har ordnat kommunalt gymnasium har rätt att av grannkommunerna få ersättning för självkostnaderna för de elever som kommer från sistnämnda kommuner. Ett av de kommunala gymnasier som jag och mina medmotionärer bönat för har en självkostnad på inte mindre än 3 300 kronor per elev. Det har vållat en del trassel med grannkommunerna, när de har fått räkningar på dessa kostnader, och det kan vi förstå. Det är emellertid ett starkt vägande skäl för förstatligande av kommunala gymnasier i bygder med högt skattetryck och som får behålla en mycket liten del av de utbildade ungdomarna.

Jag har kommit i valet och kvalet om var jag skulle ställa mig, om jag skulle rösta för utskottets förslag eller för reservation nr 1. Med hänsyn till förhållandena i de bygder jag velat hjälpa, d. v. s. Vilhelmina, Ström och Ljusdal, tror jag att det med utskottets skrivning angående de fem kommunala gymnasierna utöver dem som Kungl. Maj:t föreslagit finns stor sannolikhet för att dessa nu nämnda tre skall kunna komma i fråga, varför jag ber att få yrka bifall till utskottets skrivning på denna punkt.

Det är bara en sak som oroar mig litet, nämligen att det kanske blir mycket spring i Kanslihusets trappor när dessa fem skall väljas ut. Jag vill emellertid från denna plats uttala den förhoppningen att det inte blir vare sig resvägens längd eller skosulornas slitstyrka som skall avgöra vilka fem som skall komma i fråga.

Fru LEWEN-ELIASSON (s):

Herr talman! Inte blir det väl fråga om att skapa millimeterrättvisa. Det är vi väl inte ute efter.

Herr Karlsson i Olofström säger att man inte kan tänka sig att överge det

Anslag till gymnasier m. m.

nuvarande systemet att kommunerna skall stå i kö ett visst antal år, därför att det blir orättvist om man gör det. Samtidigt kan man emellertid finna att utskottet givit sig på en skrivning, enligt vilken man förutsätter att departementet skall bedöma inte bara värdkommunens utan även gästkommunernas ekonomiska förhållanden när det gäller att fatta beslut om förstатligande. Det blir nog en ganska svår bedömning.

Jag begärde emellertid ordet för att säga att när jag som exempel nämnde tre kommuner från mitt eget län var det mera för att de skulle jämföras inbördes än för att de skulle jämföras med andra kommuner. Det är ändå ganska uppenbart hur olika deras inbördes förhållanden är och att det system vi nu har inte hjälper de kommuner som behöver hjälpen bäst. Om man sedan vill jämföra dessa tre kommuner med andra kommuner vill jag framhålla, att det inte bara är kommunalskattens storlek som avgör en kommuns ekonomiska läge. Detta kan också vara beroende av alla de investeringar som man är i färd att göra med hänsyn till kommunens utveckling. Om jag nämner att en av de tre kommunerna, nämligen Österhanninge, kommer att få höja sin kommunalskatt med en krona bara för att klara lånen till de kostnader för sitt skolbyggande för vilka man inte får statliga lån, kanske det anger problemen i den kommunen.

Herr **KELLGREN** (s):

Herr talman! Då mitt namn återfinnes under några av de reservationer, som gäller statsbidrag till kvällsgymnasier för vuxna, vill jag med några ord motivera mitt ställningstagande.

Jag har alltmör kommit till den uppfattningen, att omskolningsverksamheten inte endast skall i den utsträckning som i dag sker omfatta de praktiska yrkesområdena utan i ökad utsträckning måste gälla även de mera teoretiska utbildningsvägarna. Det visar sig nämli-

gen i praktiken att en del av den praktiska utbildningen inte kan rätt tillgodogöras om man inte också har möjlighet att komplettera sina teoretiska kunskaper. Utvecklingen framför allt i Föränta staterna visar att en av förutsättningarna för att man över huvud taget skall kunna komma fram på de praktiska yrkesvägarna är just att man förbättrar det teoretiska kunskapsunderlaget. Detta är anledningen till att jag har kommit till den uppfattningen att vuxenläroverk och kvällsgymnasier behövs i betydligt större omfattning. En ökad stimulans härför skulle givetvis åstadkommas om dessa bleve helt jämförbara med de allmänna gymnasierna i övrigt. Det är därför mitt namn återfinnes under reservation 3 vid punkten 5.

Samma skäl dikterar även mitt ställningstagande till frågan om att försöka uppmuntra upprättandet av kvällsgymnasier på t. ex. en sådan plats som Valdemarsvik. Jag betraktar detta närmast som en försöksverksamhet för att man på en sådan plats skall kunna bilda sig en säkrare uppfattning om behovet av kvällsgymnasier på ungefär lika stora orter och på orter av motsvarande karaktär.

Herr **NILSSON** i Göingegården (h):

Herr talman! Herr Lindström sade att han är tveksam om huruvida han skall rösta på reservationen eller på utskottets förslag. Med hänsyn till att utskottsmajoriteten ökat på Kungl. Maj:ts bud med förslag om förstатligande av ytterligare fem kommunala gymnasier förklarade han dock att detta täcker hans önskemål för Norrlands vidkommande, och han slutade med att yrka bifall till utskottets hemställan.

Det där tycker jag inte är riktigt rätlinjigt tänkt, herr Lindström. Det hade varit hederligare om herr Lindström hade fullföljt sin tankegång och sagt att även i den mån förstатligandet av ytterligare fem gymnasier täcker Norr-

Anslag till gymnasier m. m.

lands behov kommer han att rösta för reservationen, så att denna orättvisa undanröjes för samtliga kommunala gymnasier.

Härmed var överläggningen slutad.

Punkten 1

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 2**Mom. I—IV**

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1); och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Göingegården begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarén bifaller statsutskottets hemställan i punkten 2:o) mom. I)—IV) i utskottets utlåtande nr 145, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarén bifallit reservationen 1) av herr Ivar Johansson m. fl.

Sedan kammaréns ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammaréns ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Nilsson i Göingegården begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 119 ja och 92 nej, varjämte 6 av kammaréns ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammarén hade alltså bifallit vad utskottet hemställt.

Mom. V

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 3 och 4

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 5

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 3); och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Göingegården begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarén bifaller statsutskottets hemställan i punkten 5:o) i utskottets utlåtande nr 145, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarén bifallit reservationen 3) av herr Ivar Johansson m. fl.

Sedan kammaréns ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammaréns ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Nilsson i Göingegården begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 112 ja och 105 nej, varjämte 1 av kammaréns ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammarén hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten 6

§ 9

*Mom. I***Ändrad lydelse av 33 och 87 §§ barnavårdslagen**

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 4 d) i motsvarande del; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Johansson i Norrköping begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarén bifaller statsutskottets hemställan i punkten 6:o) mom. I) i utskottets utlåtande nr 145, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarén bifallit reservationen 4 d) av herr Ivar Johansson m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammaréns ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 114 ja och 83 nej, varjämte 21 av kammaréns ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammarén hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. II och III

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 7 och 8

Vad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 58, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 33 och 87 §§ barnavårdslagen den 29 april 1960 (nr 97), dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 5 april 1963 dagtecknad proposition, nr 145, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag om ändrad lydelse av 33 och 87 §§ barnavårdslagen den 29 april 1960 (nr 97).

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande.

I propositionen föreslås ett tillägg till barnavårdslagen, innebärande att polisen får möjlighet att under vissa omständigheter ta barn och ungdom i förvar tills deras identitet kunnat utrönas.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat följande i anledning av densamma väckta motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna nr 757 i första kammarén av herr *Nyström m. fl.* och nr 916 i andra kammarén av herr *Martinsson m. fl.*,

2) de likalydande motionerna nr 770 i första kammarén av herrar *Thorsten Larsson* och *Ernst Olsson* samt nr 931 i andra kammarén av herrar *Boo* och *Matsson*,

3) de likalydande motionerna nr 771 i första kammarén av herr *Sveningsson m. fl.* och nr 933 i andra kammarén av fröken *Wetterström m. fl.*, samt

4) motionen nr 932 i andra kammarén av fru *Ryding m. fl.*

I motionerna I: 757 och II: 916 hade hemställts, att riksdagen vid behandling av förevarande proposition måt-

Ändrad lydelse av 33 och 87 §§ barnavårdslagen

te avslå Kungl. Maj:ts förslag om ändring av 33 § barnavårdslagen.

I *motionerna I: 770 och II: 931* hade hemställts, att riksdagen vid sin behandling av förevarande proposition måtte dels avslå densamma, dels ock »i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att de i propositionen berörda spörsmålen måtte upptagas till förnyat övervägande från utgångspunkten att motverkandet av de åsyftade missförhållandena bör åvila samhällsorgan med social- och ungdomsvårdande uppgifter».

I *motionerna I: 771 och II: 933* hade hemställts, att riksdagen med avslag å förevarande proposition måtte antaga följande förslag till ändring av 33 § barnavårdslagen:

33 §.

Innebär underårigs — — — barnavårdsnämnds beslut.

Då underårig — — — annan fostrare.

Anträffas underårig, som ej fyllt aderton år, under förhållanden, vilka måste antagas innebära risk för den underåriges hälsa eller utveckling eller för brottslig eller annan skadlig verksam-

het från hans sida, må han genom polismyndighetens försorg tagas om hand och på lämpligt sätt överantvaras till föräldrarna eller annan fostrare. Anmälan om åtgärd som nu sagts skall göras till barnavårdsnämnden.

I *motionen II: 932* hade yrkats, att riksdagen måtte avslå förevarande proposition.

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen, med avslag å följande motioner, nämligen

1) *motionerna I: 757 och II: 916,*

2) *motionerna I: 770 och II: 931,* såvitt däri yrkats avslag å propositionen,

3) *motionerna I: 771 och II: 933,* ävensom

4) *motionen II: 932,*

samt med förklaring att riksdagen funnit att det förslag till ändring i 33 § barnavårdslagen som i förevarande proposition, nr 145, framlades icke kunde oförändrat antagas, måtte för sin del antaga 33 § i nedan angivna, såsom utskottets förslag betecknade lydelse:

(Kungl. Maj:ts förslag)

(Utskottets förslag)

33 §.

Innebär underårigs — — — barnavårdsnämnds beslut.

Då underårig — — — — — annan fostrare.

Föreligga, utan att fara som avses i första stycket är för handen, sannolika skäl för ingripande med stöd av 25 § och kan *den underåriges* namn, *ålder* eller bostad icke utrönas, må han tills utredning i nämnda hänseende vunnits tagas i förvar av polismyndighet eller i avbidan på dess beslut av polisman. *Har underårig tagits i förvar av polisman,* skall anmälan skyndsamt göras hos polismyndigheten.

Föreligga, utan att fara som avses i första stycket är för handen, sannolika skäl för ingripande med stöd av 25 § *mot någon, som kan antagas vara under aderton år,* och kan *hans* namn eller bostad icke utrönas, må han tills utredning i nämnda hänseende vunnits tagas i förvar av polismyndighet eller i avbidan på dess beslut av polisman. *Har polisman sålunda tagit någon i förvar,* skall anmälan skyndsamt göras hos polismyndigheten.

Ändrad lydelse av 33 och 87 §§ barnavårdslagen

B. att riksdagen i anledning av motionerna I: 770 och II: 931, såvitt däri hemställts om vidare utredning, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t såsom sin mening giva Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört om behovet av utredning och ytterligare åtgärder; samt

C. att riksdagen måtte bifalla förevarande proposition, såvitt gällde förslaget till ändring i 87 § barnavårdslagen.

I motiveringen anförde utskottet bl. a. följande.

De farhågor som från olika håll uttalats för att ett genomförande av socialstyrelsens eller propositionens förslag skulle kunna innebära en fara för rättssäkerheten och medföra obefogade ingripanden mot oförvitlig ungdom anser utskottet överdrivna. Det torde enligt utskottets mening icke finnas anledning antaga annat än att polisen i dessa fall liksom eljest skall iakttaga omdöme och varsamhet vid användande av tvångsåtgärder mot allmänheten. Det må i sammanhanget påpekas att polismyndighet redan enligt gällande regler (33 § första stycket barnavårdslagen) har att avgöra huruvida sannolika skäl föreligger för ingripande enligt 25 § samma lag. Behandlingen av missanpassad ungdom skall givetvis även i fortsättningen omhänderhavas av samhällets barnavårdande myndigheter. Utskottet vill emellertid framhålla, att de socialvårdande organen ej ens när det gäller underåriga torde kunna fullgöra sina uppgifter utan polisens bistånd.

De problem socialstyrelsen pekat på är uppenbarligen av så allvarlig natur att snabba åtgärder från samhällets sida är erforderliga. Det synes också utskottet väsentligt, att ingripande kan ske på ett så tidigt stadium att den underåriges begynnande asocialitet ej hunnit utvecklas alltför långt. En förutsättning för att barnavårdsnämnderna skall kunna vidtaga sådana åtgärder är givetvis att nämnderna i tid erhåller

kännedom om vilka ungdomar som är i behov av hjälp. Det torde ej kunna förnekas att polisen är det samhällsorgan som i allmänhet först gör de iakttagelser som är av betydelse för barnavårdsnämnderna. För att polisens iakttagelser skall kunna utnyttjas är det uppenbarligen nödvändigt att den underåriges identitet fastställs. Det i propositionen föreslagna stadgandet är enligt utskottets mening alltså i vissa fall en förutsättning för att de barnavårdande myndigheterna skall kunna fullgöra sina uppgifter. Värdet av en sådan reglering har också framhållits i några remissyttranden.

Av det anförda framgår att utskottet funnit sig kunna tillstyrka propositionens förslag till ändring i 33 § barnavårdslagen. Utskottet menar emellertid att den i propositionen föreslagna åldersgränsen 21 år är för hög och instämmer med de motionärer som ansett det olämpligt att sådana förebyggande åtgärder som det här är fråga om vidtages gentemot ungdomar som fyllt 18 år.

Det av socialstyrelsen framlagda förslaget, som förordats i motionerna I: 771 och II: 933, skulle främja syftet att tillrättaföra sådana ungdomar varom nu är fråga i de fall ungdomarna har godtagbara hem. Såsom från flera håll har påpekats torde det emellertid ofta vara helt olämpligt att efter ett omhändertagande överantvarda den underåriga till föräldrarna. Enligt vad som framkommit under remissbehandlingen synes samhället för närvarande icke ha möjlighet att i dessa senare fall omedelbart omhänderta de unga i lämplig miljö. Att under sådana förhållanden genomföra det av socialstyrelsen föreslagna stadgandet torde icke vara lämpligt.

Sammanfattningsvis anser sig utskottet alltså böra tillstyrka det i propositionen föreslagna tillägget till 33 § barnavårdslagen med den ändringen att ingripande får ske endast mot underåriga

Ändrad lydelse av 33 och 87 §§ barnavårdslagen

som kan antagas ej ha fyllt 18 år. Utskottet vill dock understryka att ett sådant stadgande inte kan anses vara tillräckligt för att man skall kunna komma till rätta med de allvarliga problem som det här är fråga om. Redan i sin nuvarande form erbjuder barnavårdslagen olika möjligheter för myndigheterna att ingripa. För att dessa möjligheter skall kunna utnyttjas fordras emellertid att barnavårdens resurser utbygges i betydligt snabbare takt än vad som nu är fallet. Utskottet förutsätter att så kommer att ske. Den i socialstyrelsens förslag framförda tanken att ungdomar, som löper risk att asocialiseras, skall kunna på ett tidigt stadium avlägsnas från sin olämpliga miljö synes utskottet i och för sig riktig. Sådana åtgärder förutsätter emellertid att samhället kan erbjuda ett godtagbart alternativ i de fall vederbörandes hem är olämpligt. Detta är för närvarande ej möjligt men bör kunna åstadkommas inom barnavårdens ram. Utskottet vill framhålla vikten av att de förebyggande åtgärderna ej försummas. Det synes sålunda nödvändigt att förhindra att nya grupper av ungdomar drages in i de s. k. raggargängen eller andra olämpliga miljöer. Härvidlag finner utskottet angeläget att även de möjligheter utnyttjas som ungdomens egna organisationer, såsom olika slag av ideella föreningar, erbjuder. Det får anses vara en angelägen uppgift för samhället att på olika sätt stödja dessas verksamhet. Utskottet har tidigare framhållit att omhändertagande av missanpassad ungdom är en uppgift för de barnavårdande organen men att polisens hjälp i detta sammanhang är behövlig. Ett intimt samarbete mellan barnavårdsnämnder och polis är alltså nödvändigt. Det borde enligt utskottets mening vara möjligt att finna nya och effektivare former för detta samarbete. Det är givetvis angeläget att de åtgärder som vidtages av polisiära organ ges sådana former att man ej skapar

en negativ attityd gentemot samhället från ungdomens sida och därigenom försvårar deras återanpassning. Det synes utskottet erforderligt att Kungl. Maj:t, med beaktande av de synpunkter utskottet ovan framfört, låter utreda vilka åtgärder som är erforderliga och möjliga för att avhjälpa de allvarliga missförhållanden socialstyrelsen påtalat. Utskottet vill understryka att problemets natur gör att skyndsamhet är av nöden. Utskottets uttalanden synes böra bringas till Kungl. Maj:ts kännedom.

Reservationer hade avgivits

I. vid utskottets hemställan under A. och B. av fröken *Sandell*, som ansett att utskottet bort hemställa,

A. att riksdagen, med avslag å motionerna I: 771 och II: 933 samt med bifall till följande motioner, nämligen

1) motionerna I: 757 och II: 916,

2) motionerna I: 770 och II: 931, såvitt däri yrkats avslag å propositionen, och

3) motionen II: 932,

mätte avslå förevarande proposition, nr 145, såvitt gällde förslaget till ändring i 33 § barnavårdslagen;

B. att riksdagen, med bifall till motionerna I: 770 och II: 931, såvitt däri yrkats ytterligare utredning, mätte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att de i propositionen i anslutning till förslaget till ändring i 33 § barnavårdslagen berörda spörsmålen upptoges till förnyat övervägande från utgångspunkten att motverkande av de åsyftade missförhållandena borde åvila samhällsorgan med social- och ungdomsvårdande uppgifter;

II. vid motiveringen till utskottets hemställan under A. och B. av herrar *Lars Larsson*, *Johansson* i Södertälje, *Fredriksson* och *Svensson* i Kungälv, vilka ansett att ovan inlagda avsnitt i utskottets yttrande bort ersättas med text av följande lydelse:

»Utskottet vill till att börja med framhålla att Kungl. Maj:ts förslag i väsentliga delar skiljer sig från den av

Ändrad lydelse av 33 och 87 §§ barnavårdslagen

socialstyrelsen föreslagna ändringen av 33 § barnavårdslagen. Dels har åldern höjts från 18 till 21 år, dels har rättsgrunden för ingripandet ändrats och dels har själva åtgärden från polisens sida reducerats till en undersökning av rätt identitet av den underårige. Det är svårt att överblicka värdet av dessa ändringar allrahelst som de icke varit föremål för prövning hos några remissinstanser. Såvitt utskottet kan bedöma ger Kungl. Maj:ts förslag icke möjlighet för polisen att direkt ingripa mot någon som är på väg att dragas in i ett asocialt sammanhang, om vederbörande kan legitimera sig. Däremot utgör identitetskravet en förutsättning för att anmälan till barnavårdsnämnd skall kunna göras. Samarbetet mellan polis samt barna- och ungdomsvårdande myndigheter är nödvändigt i framför allt den direkta brottsförebyggande verksamheten bland ungdomen.

Det förefaller utskottet, såsom framhålles i motionerna I: 757 och II: 916, I: 770 och II: 931 samt II: 932, självklart att förebyggande åtgärder främst bör handhavas av de barna- och ungdomsvårdande myndigheterna. Dessa hindras emellertid av en uppenbar brist på resurser. Såsom bl. a. barnavårdsnämnden i Stockholm framhållit har t. ex. de s. k. nattpatrullerna varit ett verksamt medel i kampen mot de svårartade ungdomsproblem varom det här är fråga. Denna uppsökande verksamhet bör utbyggas, men utskottet håller före att även andra åtgärder, såsom ett vidgat stöd åt ungdomens föreningsliv, byggande av ungdomsgårdar, familjevänlig politik, där bostadsfrågan spelar en väsentlig roll, samt en förstärkning av samhällets barna- och ungdomsvårdande institutioner som t. ex. utbyggnad av upptagningshemmen, den psykiska barna- och ungdomsvården och familjerådgivningen, i första hand bör prövas i kampen mot ungdomens asocialitet. Utskottet anser att dessa frågor bör bli föremål för skyndsam utredning och

förslag till ytterligare åtgärder. Utskottets uttalande synes böra bringas till Kungl. Maj:ts kännedom.

Emellertid anser utskottet det av socialstyrelsen skildrade förhållandet så allvarligt att någonting behöver göras i avvaktan på en sådan utredning. Utskottet är alltså i väntan på denna berett att med tvekan godtaga propositionens förslag i denna del men förutsätter att tillämpningen sker med nödig varsamhet. Åldern för ingripandet bör dock sänkas i enlighet med vad som begärts i vissa motioner till 18 år.

Det av socialstyrelsen framlagda förslaget, som förordats i motionerna I: 771 och II: 933, anser utskottet sig icke kunna tillstyrka, främst beroende på att rättsgrunden för ingripandet skiljer sig från det som i övrigt är gällande enligt barnavårdslagen (§ 25) men också av den anledningen, att resurserna för barns och ungdoms omedelbara omhändertagande f. n. saknas om ungdomens egna hem skulle vara olämpliga och polisen skulle behöva överlämna dem till 'annan fostrare'.»

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Fröken SANDELL (s):

Herr talman! Man hör ofta att många av den äldre generationen avundas dagens ungdomar för de goda förhållanden varunder de lever. Det är klart att de unga som nu växer upp har helt andra ekonomiska förutsättningar än vad exempelvis min generation hade när det gäller utkomst och startmöjligheter. Men jag tycker ändå att det på många sätt är svårare att vara ung i dagens samhälle än för 35—40 år sedan. Urbaniseringen har gjort att människorna dras samman i tätorter och städer, där anonymiteten blir större samtidigt som jäktet och pressen ökar och man inte får samma möjligheter att rent individuellt hävda sig. Allt detta återverkar på dagens ungdomar och deras attityd till livet och samhället.

Ändrad lydelse av 33 och 87 §§ barnavårdslagen

De ungdomar som växer upp i dag får också på ett mycket tidigt stadium ta ett helt annat ansvar för sig själva än vi behövde göra. Frestelserna är mycket större. Dagens ungdom är bilburen och kan fara från den ena orten till den andra. Man kan resa omkring till danstillställningar, och man har råd att stanna över natten på hotell. Detta gör att mycket unga flickor får ta ett ansvar som de inte är mogna för. Alla dessa omständigheter tror jag samverkar till att skapa den situation som vi har för närvarande.

Frigörelsen från den gamla föräldraauktoriteten har också medfört en starkare önskan att hävda sig själv ute i samhällslivet. Den har uppammat en ny attityd hos ungdomen, en attityd som vi äldre givetvis många gånger har svårt att förstå. Men eftersom det är vi som har skapat den miljö som dessa unga lever i och som i sin tur har skapat deras attityd, är det dock vår skyldighet att försöka förstå denna.

Det har uppstått en accentuerad lust hos ungdomen att synas, att bli någonting, att bli omtalad i tidningarna. I vårt nuvarande samhälle är det tyvärr de negativa sidorna av samlevnaden som haussas upp. Vi ser de feta rubrikerna i tidningarna, vi hör det i radio, vi ser det i TV. Det är det negativa som man i första hand för ut till människorna. Den lättaste vägen till publicitet har därför blivit att bryta mot lag och ordning, att på något sätt skapa sensation.

Jag kan inte hjälpa att jag tycker mig finna en viss skenhelighet hos vissa tidningar som i dag kraftigt angriper statsrådet Lindström för hennes förslag, men som tidigare genom sina egna rubriker och sensationella meddelanden till svenska folket har skapat nära nog en känsla av panik inför ungdomsproblemen, vilket i sin tur är en bakgrund till det förslag som socialstyrelsen har lagt fram och till den proposition som vi i dag har att behandla.

Även ungdomen vet att det är just de negativa insatserna som uppmärksammas. Vi andra som följer frågorna på nära håll, vi som sysslar med ungdoms- och barnavärdsverksamhet vet emellertid också att bara en liten del av den svenska ungdomen uppträder på ett sätt som kan sägas strida mot den gemensamma trevnaden i vårt samhälle. Men den lilla delen märks så mycket mera. Och ju fler de riktiga och fina ungdomarna blir, desto mer accentuerad blir den grupp som missköter sig. Vi är väl också alla ense om hur viktigt det är att finna vägar för att tillrättaföra dessa misskötsamma ungdomar.

Detta var utgångspunkten för diskussionen, när vi 1960 beslöt om en ny barnavårdslag. Hela den debatten var genomsyrad av en önskan att tillrättaföra den ungdom som kommit på avvägar och att göra det med sådana medel som i sig innebar positiva element och gav ungdomen möjligheter till en ny start. Vi förutsatte då att barnavårdsnämnderna skulle få resurser att skapa sådana miljöer i vårt samhälle att gruppen missanpassade eller asociala ungdomar blev mindre och mindre. Det var de vårdande uppgifterna som då var huvuddragen i barnavårdslagen, och det är de i dag också.

När vi diskuterade barnavårdslagen, var det särskilt paragraferna 25 och 33 som var föremål för debatt. I 25 § sättes att polisen kan ingripa och omhänderta ungdom, som visar asocialitet av skilda slag, och även 33 § ger möjligheter att ingripa, om ungdomen uppträder stötande eller störande för omgivningen.

Detta är kanske en starkt förenklad framställning, men huvuddragen är ändå dessa. Och det som vi i dag skall diskutera är ett förslag om tillägg till 33 §, som skall ge polisen möjligheter att ta hand om ungdomar under 21 år, som kan tänkas vara på glid in i en för dem skadlig miljö. Här gäller det alltså

Ändrad lydelse av 33 och 87 §§ barnavårdslagen

inte de i verklig mening asociala eller missanpassade ungdomarna, utan det är fråga om skyddsåtgärder för den ungdom som löper risk att glida in i en dålig miljö.

Det var socialstyrelsen som i höstas väckte detta förslag om att polisen under vissa omständigheter skulle kunna ta hand om ungdomar under 18 år och forsla hem dem. Förslaget har sedan varit ute på remiss, och det har tillstyrkts av en hel del remissinstanser. Men många har också avstyrkt förslaget om detta tillägg till 33 § och uttalat tveksamhet mot en åldersgräns vid 18 år. I stället har man velat ha gränsen satt vid 16 eller 17 år.

Dessa remissyttranden gäller visserligen inte dagens förslag, men jag tycker ändå att mycket i dem är relevant även för den diskussion vi nu för. Därför tar jag mig friheten citera vad länsstyrelsen i Västmanlands län skriver i sitt yttrande över förslaget. Länsstyrelsen skriver bl. a.: »I motiveringen för förslaget anger socialstyrelsen, att inom polisen rådde osäkerhet om lagligheten av ingripanden mot ungdom, som icke gjort sig skyldig till brott eller eljest utgjort en omedelbar fara för ordning eller säkerhet men som uppenbarligen befunnit sig i sådana situationer, att de löpte risk att komma på glid. Givetvis kan gränsfall alltid uppkomma, då befogenheten att ingripa är oklar. En strävan bör vara att inskränka dessa fall till ett minimum. Länsstyrelsen kan dock icke finna, att det föreslagna stadgandet skulle bidra till ökad klarhet. Tvärtom skulle polisen lättare än nu ställas i situationer, där risken för felbedömning vore uppenbar. Uppsikten över de i städerna kringdrivande ungdomarna bör, i den mån allmän ordning eller säkerhet icke störes, främst vara en angelägenhet för socialvårdsmyndigheterna, i första hand barnavårdsnämnden.»

Länsstyrelsen avstyrker sedan förslaget.

Hälsingborgs stads barnavårdsnämnd hör också till dem som är kritiska mot förslaget. Likaså Stockholms barnavårdsnämnd — kanske den barnavårdsnämnd i landet där man har de största erfarenheterna av asocial ungdom. Hälsingborgs stads barnavårdsnämnd skriver bl. a.: »Den nu föreslagna lagbestämmelsen riktar sig icke emot ragarna som sådana utan mot deras 'offer', d. v. s. de yngsta flickorna, vilka i någon utsträckning skulle kunna skyddas genom att polisen tilldelades den föreslagna befogenheten att ingripa.»

Man säger vidare: »Redan nu finns möjlighet för polisen att ingripa enligt polisinstruktionen eller enligt § 33 i barnavårdslagen. Den nu föreslagna bestämmelsen lägger avgörandet på den enskilde polismannen. Risk finnes för ojämn bedömning och rent av godtyckliga utgångspunkter för polismannens ingripanden. Lagbestämmelsen som sådan torde även vara främmande för den svenska lagstiftningens betraktelsesätt beträffande förhållandet polis—medborgare och kan innebära ett ingripande i den personliga integriteten, som synes vara både vanskligt och i många fall förmodligen också onödigt.»

För egen del hör jag till dem som har yrkat avslag på detta tillägg till § 33 i barnavårdslagen. Jag har råkat hamna som ensam reservant i utskottet och grundar mitt ställningstagande på övertygelsen, att om detta tillägg genomföres, leder det inte till några positiva resultat i den förebyggande ungdomsvården. Jag anser inte heller att det överensstämmer med barnavårdslagens anda. Vi har klart ut sagt, när vi antog den nya barnavårdslagen, att det i första hand är de barnavårdande myndigheterna som skall ha hand om tillrättaförandet av ungdom, som har kommit på glid.

Den 21 april 1959 besvarade inrikesministern en interpellation av herr Gansmoe i denna kammare, som gällde frågan om hur man skulle motver-

Ändrad lydelse av 33 och 87 §§ barnavårdslagen

ka en ökad ungdomskriminalitet och på vilket sätt samhället skulle kunna göra en verkligt förebyggande ungdomsvård. Statsrådet Johansson lämnade i sitt svar en redogörelse för vad den dåvarande barnavårdslagen gav möjlighet till. Han vitsordade också att polisen har befogenheter att ingripa i de fall, där ungdomen driver omkring på gatorna på ett störande sätt. Han redogjorde vidare för en hel del frivilliga insatser, bl. a. att det på många håll förekommer ett gott samarbete mellan polis och barnavårdsnämnder, vilka på kvällarna sänder ut folk som tar hand om ungdom. Inrikesministern omtalade också i svaret, att Stockholms barnavårdsnämnd har en patrull, som under några år utfört ett utomordentligt gott arbete genom att på nätterna uppsöka ungdom ute på gatorna och försöka ge dessa en hjälpande hand. Statsrådet anför följande: »Enligt min mening är de sålunda vidtagna åtgärderna av stort värde. Däremot ställer jag mig mera tveksam till lämpligheten av en särskild lagstiftning av det slag interpellanten efterlyst.» Denne hade nämligen i första hand efterlyst ett förslag om utgångsförbud. Så fortsätter inrikesministern: »Jag tror nämligen inte att man kan lösa ifrågavarande problem genom generella bestämmelser om förbud att vistas ute efter viss tidpunkt. Utformningen och övervakningen av en generell lagstiftning med sådant innehåll skulle säkerligen stöta på stora svårigheter, och jag är inte övertygad om att den skulle mötas med förståelse hos den stora allmänheten i vårt land.» Det var ett mycket riktigt antagande av statsrådet Johansson. Jag tror knappast att något lagförslag har mottagits med så liten förståelse hos den stora allmänheten som just det vi i dag diskuterar.

Även socialstyrelsen har tidigare framfört synpunkter på själva frågan om att omhänderta ungdom och föra in dem i polisarrest. Det var i sam-

band med den proposition som framlades förra året angående den nya brottsbalken. I en motion där yrkades på en annan behandling av fyllerister, framför allt ett slopande av den paragraf som möjliggör att fylleristerna plockas upp på gatan och sätts i finkan. Den motionen var på remiss bl. a. hos socialstyrelsen, som framlade sina synpunkter på samhällets reaktion vid gatufylleri. Man sade bl. a.: »Av humana och sociala skäl kunde det vara riktigt med en utredning i denna fråga.» Jag citerar vidare: »Detta är enligt styrelsen ett specialproblem, som måste tillmätas särskild betydelse i sammanhanget; för ungdomsfylleristernas vidkommande får nuvarande förvaringsform anses speciellt olämplig.»

Det var väl mot bakgrund av uppfattningen om polisarresternas olämplighet för ungdom som socialstyrelsen i sitt förslag i höstas inte förde fram förslag om att de unga skulle föras till polisstationerna, utan nöjde sig med att föreslå att de skulle återföras till sina hem, om de anträffades ute på gatorna nattetid. Vid omhändertagande av fyllerister föreligger ändock den skillnaden att man har en begränsning av tiden liksom fallet är vid omhändertagande av andra vuxna som blir anhängna. I detta avseende har vi skapat en rättssäkerhet genom att stipulera att det under det femte dygnet måste ske anmälan till domstol. Om så inte sker måste man släppa den anhängne.

I det förslag som nu är framlagt finns det inget som säger hur länge den unge skall kunna kvarhållas om han blir omhändertagen. Visserligen räknar man med att det inte skall behöva krävas mer än kanske någon dags förvaring, men man kan mycket väl föreställa sig att det i praktiken kan bli fråga om en lång tid — i varje fall flera dagar — under vilken ungdomen i fråga kan bli kvarhållen hos polisen.

Förslaget innebär att polisen ges rätt att fråga ungdomar efter deras namn

Ändrad lydelse av 33 och 87 §§ barnavårdslagen

och adress. Om polisen inte får dessa uppgifter nöjaktigt styrkta, har den att ta pojken eller flickan i fråga i förvar. Vad vinner man då med detta? I vårt land med dess starka bilism reser ungdomar från den ena delen av landet till den andra. Bland dessa ungdomar kan det finnas sådana, som uppträder på ett sätt som gör att polisen finner anledning att tillfråga dem om deras namn och adress. Om polisen inte kan få dessa uppgifter, tas ungdomarna under förvaring. Därvid kan det uppstå besvärligheter med att få den kontakt som behövs både med respektive föräldrahem och med barnavårdsnämnden på ungdomarnas hemort för att få fram de nödvändiga uppgifterna.

Det har i utskottsutlåtandet skrivits att motionärernas farhågor för att rätts-säkerheten sätts på spel genom detta förslag saknar fog. Att man inte har tillförsäkrat de unga samma skydd som de äldre som blir omhändertagna av polisen för fylleri eller för andra förseelser anser jag likväl vara ett bevis för att det föreligger en fara för rätts-säkerheten.

Dessutom finner jag det vara att lägga ett alldeles för stort ansvar på den enskilde polismannen att låta denne själv avgöra och ta ansvaret för huruvida situationen är sådan, att han bör ingripa för att omhänderta en ung pojke eller ung flicka, som är i fara för att råka på glid. Man låter således den enskilde polismannen helt ta ansvaret för detta avgörande. Man måste säga sig att detta blir beroende av den enskilde polismannens insikter och ställningstagande i det särskilda fallet. Avgörandet kan bli beroende av vilken plats det gäller och även av vilken polis som just vid ifrågavarande tillfälle går på patrull.

Vidare talas det i utskottsutlåtandet om att man genom detta förslag skulle kunna rädda de unga från en olämplig miljö. Vad är det då som skall anses som olämplig miljö? Det kan många gånger kanske vara hemmet som utgör

den mest olämpliga miljön för den unge och som gör, att han eller hon går ute på gatorna om kvällarna. Men så långt vill man väl ändå inte sträcka sig som till att låta polisen undersöka hemmiljön?

Det finns miljöer som man inte alls har tagit i betraktande, miljöer vilka är nästan lika farliga som utevistelse under sen tid på kvällarna eller under nätterna. Det är miljöer som t. o. m. på olika sätt sanktioneras av samhället. Jag tänker på travbanorna och på t. ex. våra misstävlingar. Den senare miljön är väl om någon många gånger nog så farlig för de unga flickorna och kan leda till komplikationer, som är lika besvärliga för den enskilde som de som kan uppstå av utevistelse på kvällarna.

Det som för mig kanske varit det viktigaste i denna fråga är, att man när man tänker igenom detta förslag ovillkorligen kommer fram till en stoppgräns, där man frågar sig: Vad händer sedan? Vad skall hända efter det att vi genomfört detta lagförslag och polisen fått dessa befogenheter att »ragga upp» unga pojkar och flickor, som kan tänkas vara på glid in i en farlig miljö? Vilka resurser har barnavårdsnämnderna för att verkligen klara den förebyggande verksamheten bland barn och ungdom på ett riktigt sätt? Vi vet att alla de barnavårdande myndigheterna, vilka vi än vänder oss till, erkänner att de inte har några sådana resurser.

Vi har inte de möjligheter som verkligen skulle göra detta förslag till något positivt. Om man genom en sådan polisanmälan som här avses på ett tidigt stadium kan spåra upp ungdomar på glid, kanske barnavårdsnämnden ändå inte har möjligheter att uträtta något för dem. Det blir en mängd akter och utredningar, som i realiteten inte leder till någonting positivt, och när det gäller att få uppgifter om ungdom som kan tänkas vara i farozonen, finns det ju redan sådana möjligheter med vår nuvarande lagstiftning. Polisen kan redan

Ändrad lydelse av 33 och 87 §§ barnavårdslagen

nu anmäla till barnavårdsmyndigheterna, om den anser det är fråga om ungdom som behöver omhändertas. Alla tjänstemän i olika statliga institutioner har samma skyldighet att anmäla till barnavårdsmyndigheterna, om de under sin yrkesutövning stöter på ungdomar som kan antas behöva bli föremål för förebyggande åtgärder eller få barnavårdsnämndens vård. Man har således i stort sett de möjligheter och de befogenheter som här efterlysts och som utmynnat i detta förslag om tillägg till 33 §.

Vad man kommer att vinna med att genomföra detta, om man kan kalla det för en vinst, är att man får ungdomen ännu aggressivare mot samhället och mot den poliskår som i det aktuella fallet representerar samhället. Därtill kommer att i den aktuella situationen kommer polisens ingripande inte att kunna verka förebyggande på något sätt, därför att förslaget ju innebär att om den unge vid tillfrågan kan lämna namn och adress, har polisen ingenting annat att göra än att låta honom eller henne gå. I sådant fall är den unge ju kvar i farozonen, och vad som kan hända den kvällen händer även om polisen har namn och adress. Jag tror att det med detta lagförslag föreligger en fara för att vi godtyckligt stämplar unga människor såsom asociala eller på väg att bli asociala, utan att de själva känner att de har någon skuld.

När det gäller åtalerna mot ungdomar under 18 år ser vi hur domarna varierar, beroende på hur åklagarna i de olika distrikten ser på dessa ting. Under en och samma period var det sex ungdomar av tio i Stockholm som åtalades, och bara tre av tio i Göteborg. Detta säger ju oss, att det är farligt att införa bestämmelser som är beroende av den enskilde individens olika utgångspunkter och olika sätt att se på saken.

Det måste finnas andra sätt att lösa dessa problem än att ropa på polis. Jag har inga som helst aggressioner mot

polisen, därför att jag anser att den är en god sak i vårt samhälle. Men polisen har sina befogenheter, och vi betraktar polisen som ett skydd för oss laglydiga människor — som ett skydd mot de faror, som vi kan löpa på grund av att det finns människor som har asociala belastningar och som kan vara en fara för sina medmänniskor. Här har polisen ett stort verksamhetsfält. Jag tror att den har tillräckligt många uppgifter utan att vi behöver ge den ytterligare en.

Jag tycker inte vi skall låta våra eventuella aggressioner mot raggare och annan missanpassad ungdom i vårt samhälle utmynna i ett förslag, som orättvist kan drabba ungdom utan belastning. Vi kan aldrig vinna någonting med detta utan bara skapa aggressioner mot oss och mot samhället som helhet. De befogenheter som polisen har att ingripa vid olika tillfällen — även när det gäller de unga — tycker jag är fullt tillräckliga.

Att det gäller de förebyggande åtgärderna bör det vara de socialvårdande och de barnavårdande samhällsmyndigheterna som både skall ta initiativet och sköta om utvecklingen. Det är viktigt, att vi gör klart för oss att om detta tillägg till 33 § antas, innebär det ingen ytterligare förstärkning av fronten mot vad vi kallar raggare och asocial ungdom, utan det är ett förslag som rör den ungdom som kan tänkas vara på glid in i raggarmiljö. Därför bör inte kammarens ledamöter låta sig leda av tidsningsrubriker och andra uppseendeväckande meddelanden om de s. k. raggarnas framfart, ty det är inte dem vi behandlar i dag utan en annan ungdom. Med den uppfattning som vi alla har, att vi alla har ansvar för samhällsutvecklingen och att det beror på vårt uppträdande hur den unga generationen skall uppträda, hemställer jag, herr talman, om bifall till reservation nr I.

I detta anförande instämde fru *Hörn-lund*, herr *Carlstein*, fru *Löfqvist*, fröken *Bergegren* och fru *Thunvall* (samtliga s).

Ändrad lydelse av 33 och 87 §§ barnavårdslagen

Herr SVENSSON i Kungälv (s):

Herr talman! Det är mycket man skulle kunna instämma i av vad fröken Sandell har sagt och det är också mycket man kan känna sig kritisk inför. Detta uttalande kanske tolkar något av den stämning som har rått både ute i landet och i den inre krets som har behandlat detta ärende här i riksdagen i andra lagutskottet: vi har, det kan man väl säga utan att skvallra ur skolan, känt oss inte så litet förvirrade. Dels kom ju denna proposition mycket sent och den måste behandlas fort. Dels rådde divergerande uppfattningar bland utskottets ledamöter. Dels var det mycket svårt att få ett klart begrepp om vad förslaget i verkligheten innebar.

Det är en kompromiss som har presenterats här. Vi, några stycken socialdemokrater, som har velat begära avslag på propositionen och ställa ett starkt utredningskrav — närmast i enlighet med den motion som två man från centerpartiet har väckt — och å andra sidan de som har samlats kring socialstyrelsens förslag — det är närmast högerens ledamöter — har jämkat oss samman till det föreliggande förslaget. Vi har varit överens på två punkter. Vi har för det första velat ha en utredning och är inte nöjda med det förslag som har utarbetats, och för det andra har vi enhälligt velat sänka åldern till 18 år.

Upphovet till det hela var några händelser i västkuststäderna Uddevalla, Trollhättan och Vänersborg. Inom polisen och socialvården där var man oenig om när man kunde ingripa. Jag vill minnas att polisen i Trollhättan ingrep, medan man i Uddevalla ansåg att man måste vara försiktig och tänka på att JO finns i bakgrunden. Med anledning av dessa diskussioner beslöt sig polis- och socialvårdsmyndigheterna i dessa tre städer för att skriva till socialstyrelsen och begära besked. Äger polismän eller barnavårdsrepresentant, frågade man, rätt att påfordra att en sextonårig flicka som luktar sprit skall följa med till polisstationen för utredning? Kan man po-

lisiera ungdomar i femton- till tjugofem-åldern som vägrar att skingra sig? Kan man begära legitimation för att utröna sådana ungdomars identitet? Kan man ingripa mot raggarbilar som timtals kör runt på gatorna i centrum av staden och föra dem med sig till polisstationen?

Man begärde i denna skrivelse besked och tänkte sig att detta besked skulle kunna lämnas i den allmänna polisinstruktionen. På denna förfrågan följde som vi vet, socialstyrelsens utredning och förslag till § 33 bvl och därtill fogades en reservation av tillförordnade byråchefen Höjer, som menade att det passade bra i polisinstruktionen men föreslog åldern 16 år i stället för 18 år som socialstyrelsen hade föreslagit.

Så gick ärendet på remiss, som vi vet, och det är främst tre ting som man fäster sig vid i remissbehandlingen.

De flesta remissinstanser tillstyrkte, men det fanns också, som fröken Sandell säger, avstyrkanden. De som tillstyrkte ställde sig dock tveksamma till åldersgränsen och många talade för 16-årsgränsen. Man underströk mycket kraftigt på många håll de bristande resurser som står till barnavårdens och ungdomsvårdens förfogande, och man var som fröken Sandell också påpekade rädd för att ge polisen för stort ansvar. Det kan inte vara lämpligt, sade man, att polisen skall bedöma rena barnavårdsfrågor.

Så blev förslaget behandlat i departementet, och fru Lindström fick hand om det. Hon gjorde sannerligen radikalt om förslaget. I varje fall jag har tolkat hennes förslag som ett helt annat förslag. Det är kanske denna omgestaltning som har gjort hela situationen så förvirrad. All den kritik som framförts från olika håll ute i landet och som även nådde oss i andra lagutskottet gällde ju socialstyrelsens förslag, och remissinstanserna har inte kunnat beakta vad statsrådet sedermera har sagt.

Åldern höjdes i statsrådets förslag utan motivering till 21 år, det var det

Ändrad lydelse av 33 och 87 §§ barnavårdslagen

första som ändrades. Det andra var rättsgrunden. Socialstyrelsen hade en mera svepande formulering, och statsrådet införde — vilket jag tyckte var riktigt — den rättsgrund som finns i barnavårdslagens 25 §. Den tredje och viktigaste ändringen var att den nya bestämmelsen förvandlades till ett legitimationskrav. Rätten att föra hem ungdomar till deras fostrare togs helt bort.

När legitimationen är klar, säger statsrådet i sin proposition, skall polisen släppa vederbörande. Tyvärr glider resonemanget i propositionen från att gälla rätt för polisen att ta hand om ungdomarna och utreda deras förhållande, om sannolika skäl att tillämpa 25 § föreligger, hän mot detta, att kan man legitimeras sig, då får man gå och göra ungefär vad man vill den kvällen — och alla kvällar till dess att barnavårdsnämnden kan ingripa.

Herr talman! Jag skall säga något om en allmän tendens som finns i vårt sätt att se på dessa problem. I brist på bättre har jag uttryckt det så, att man har försökt att avkriminalisera ungdomsbrottsligheten. Vi har infört vissa spärrregler: brottsåldern är 15 år, åtalseftergift görs ofta när det gäller personer mellan 15 och 18 år för att ungdomar inte onödigtvis skall behöva komma till domstol, tillämpningen av villkorlig dom utsträcks ganska långt när det gäller ungdomar för att de inte skall komma i fängelse. När ungdomar under 15 år — eller barn skall vi väl säga — skall undergå polisförhör skall föräldrarna och någon representant för barnavårdsmyndigheterna vara med. Vi har ju också diskuterat inrättande av ungdomsdomstolar, och ett tag såg det nästan ut som om vi skulle få majoritet för det, men det förslaget slogs undan och nu får vi inte höra något om det på länge, hoppas jag. Vi har diskuterat straff som skulle vara hårdare, snabbare, kortare, men sådana förslag har också avvisats.

Med alla dessa spärregler har vi försökt föra över behandlingen av dessa

ungdomar till barnavården från kriminalvården därför att vi ansett att detta är barnavårdsmyndigheternas sak. Denna utveckling är helt riktig, men jag är personligen och många med mig rädd för att den skall leda till ineffektivitet. Om man överflyttar stora uppgifter till ett annat organ så måste man också se till att detta andra organ får tillräckliga resurser. Tänk er vad som händer när man i stället för domstolsförfarande låter barnavårdsnämnderna behandla alla dessa fall, kanske utan att ens ha någon expertis till sitt förfogande.

När barnavårdslagen tillskapades för ett par, tre år sedan träffade fru Lindström ett avtal med Svenska socialvårdsförbundet. Man hade insett bristerna hos barnavårdsmyndigheterna och det gällde att skaffa erforderliga jurister, psykiatriker och andra läkare. Jag var redan då litet fundersam över hur Socialvårdsförbundet skulle kunna uppfylla det avtal som då träffades, och det visar sig i dag att det inte har hänt ett dugg på detta område. Barnavårdsnämnderna står i dag lika handfallna som de gjorde då.

Parentesvis kan jag kanske säga att det vore klokast om dessa uppgifter lades på den nya socialvårdskonsulent, som barnavårdsnämnderna ändå har vana att vända sig till.

Det har talats om att man är glad åt nattpatrullerna i Stockholm, Göteborg och Malmö och diverse andra städer. Erfarenheterna är positiva — från Stockholm säger man att de är mycket positiva. Men vad är det man egentligen uträttat. I Stockholm finns det sju stycken, i Göteborg två för dessa uppgifter. På andra orter är det en eller två. Ibland låter man barnavårdsnämndernas ledamöter åka omkring som patrull. Alla förstår ju att rätt vad det är ledsnar de på sådana nattliga äventyr.

Man har alltså inte byggt ut den organisationen tillräckligt. Jag tror att det vore den vettiga vägen. Därför att man lägger dessa uppgifter på polisen har

Ändrad lydelse av 33 och 87 §§ barnavårdslagen

man ju inte skapat bättre arbetskraftsresurser. Det betyder ju bara att man måste anställa flera poliser. Det vore bättre om barnavårdsnämnderna rustades upp — jag medger gärna att det kan vara ett lokalt kommunalt problem.

Hur är det, herr talman, med upptagningshemmen och utredningshemmen? Det har sagts i anledning av socialstyrelsens förslag, att om man inte kan lämna ungdomarna till deras hem, och det är rätt naturligt, eftersom äpplet inte faller så långt från trädet — det är i allmänhet dåliga hem, ibland naturligtvis också bra hem, man får inte generalisera — vart lämnar man dem då? Ja, där är det bara ett frågetecken.

Här skall skapas utredningshem och upptagningshem. I det sammanhanget kanske man kunde ställa frågan: Hur vore det att bygga ut systemet med de s. k. inackorderingshemmen? Den barnhemsplan som finns för landstingsområdena har svårt för att komma i gång i önskvärd utsträckning.

Jag skulle också vilja säga några ord om den så viktiga psykiska barna- och ungdomsvården. Det är landstingens sak att svara för den, det är sant, men hur är läget för barnavårdsnämndernas del i detta fall? Jag har inför denna debatt hört mig för på några håll i landet. Tendensen är precis densamma: 3, 4, 5 eller 6 månaders väntetid. Man säger att man i katastroffall kanske kan påbörja handläggningen av dessa ärenden tidigare men ibland blir väntetiden längre än 5 månader.

Alla förstår hur hopplöst det är när en förälder kommer till barnavårdsnämnden och säger att man har besvär med sin sextonåriga flicka eller sin fjortonårig pojke och vill tala med en psykiker. Ja, vi skall ringa upp, säger man, och får besked att plats finns om 3—4 månader. Personalresurserna är alltså underdimensionerade. Men om nu samma pojke eller flicka fick blindtarmen kunde man inte hänvisa till bristande personalresurser; då måste man helt

enkelt klara av det hela. Vi befinner oss på efterkälken när det gäller den psykiska barna- och ungdomsvården.

På ett annat område, familjerådgivningens, är vi i begynnelsestadiet. Det har inte hänt så mycket, men utredningar har pågått under 1950-talet. Det är obegripligt hur sakta det går att få fram en ordentlig familjerådgivning i detta land. Erfarenheterna från familjerådgivningsbyråerna är dock mycket goda. Jag tror att de har en betydelsefull uppgift att fylla i ett samhälle, där splittringstendenserna inom familjen är ganska framträdande.

Ett annat problem är bristen på bostäder och de dåliga bostadsförhållandena. Jag för min del tillhör inte dem som tror att alla problem löses bara det blir tillgång till goda bostäder. Men, ärade kammarledamöter, nog bör det vara en tankeställare för oss att 25 procent av de ensamstående mödrarna och 22 procent av barnfamiljerna anses vara trångbodda. Det har säkerligen mycket att säga oss och det är roten till mycket utespring.

Ja, herr talman, det är inte utan att man blir en aning bitter inför detta. Här går år efter år. Man får in motioner till utskotten, man behandlar dem och säger att nu måste det bli bättre resultat. Men det händer ingenting. Det är detta som gör att vi säger: Vi måste försöka samla oss och få i gång en snabb utredning. Låt några personer, som är insatta i dessa frågor, sätta sig ner och aktualisera dem. Det finns flera svåra och bekymmersamma saker, men det är ju så här i livet att man inte ändrar en situation genom ett penndrag i en lagstiftningsparagraf.

Vi är fyra socialdemokrater som har reserverat oss på motiveringen. Vi har sagt oss att även om vi skulle vilja ha ett uppskov, så är detta kanske ändå inte riktigt. Låt oss ge polisen denna legitimationsmöjlighet och låt den få rapportera till barnavårdsnämnderna, så att de kan vidtaga de åtgärder som över

Ändrad lydelse av 33 och 87 §§ barnavårdslagen

huvud taget kan vidtagas. Vi har sagt att vi med tvekan kan godta förslaget. Vår motivering är litet kortare och den är bestämdare i sitt utredningskrav, och den ställer sig som sagt skeptisk till förslaget.

Jag vill avsluta mitt anförande med att säga att vår inställning inte innebär någon nonchalans mot problemet. Vi känner till det och vi tror att socialstyrelsen har rätt i sina bedömningar. Men det betyder att vi tror rätt litet på departementschefens förslag. Det löser inga problem, det måste man säga, hur tråkigt det än är. Vi väntar nu att statsrådet skriver direktiv och låter tillsätta den utredning som vi alla är överens om. Den bör enligt vårt förmenande vara förutsättningslös och den bör ta upp alla de ting som kan vara relevanta i detta ärende.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets förslag med den ändring i motiveringen som undertecknats av herr Lars Larsson m. fl.

Till sist skulle jag vilja säga ytterli-

gare ett par ord. Jag ber att få rikta kammarens uppmärksamhet på att jag inte har nämnt ordet raggare. Lagen gäller icke dem. Kanske det också är att tillskriva denna grupp av människor alltför stor ära att döpa lagparagrafen efter dem. Asocialt levnadssätt förekommer även i andra sammanhang. Ordet raggparagraf är alltså inte relevant.

I detta anförande instämde herr Johansson i Södertälje (s).

Som tiden nu var långt framskriden och många talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren på förslag av herr andre vice talmannen att uppskjuta den fortsatta behandlingen av förevarande utlåtande samt behandlingen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 19.30, då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 17.08.

In fidem

Sune K. Johansson

Onsdagen den 29 maj

Kl. 19.30

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1

Ändrad lydelse av 33 och 87 §§ barnavårdslagen (forts.)

Herr talmannen meddelade, att överläggningen rörande andra lagutskottets utlåtande nr 58, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 33 och 87 §§ barnavårdslagen den 29 april 1960 (nr 97), dels ock i ämnet väckta motio-

ner, nu komme att fortsättas; och länades därvid ordet, jämlikt förut gjord anteckning, till

Herr RIMMERFORS (fp), som yttrade:

Herr talman! Vår debatt gäller raggparagrafen — som inte är någon raggparagraf. Men den hör ihop med raggparaproblemet och har väl tillkommit för att beskära och begränsa det problemet och hindra att det breder ut sig till nya ungdomsgrupper. Men någon raggparagraf är det som bekant inte.

Ändrad lydelse av 33 och 87 §§ barnavårdslagen

Enligt min uppfattning har den här frågan kommit att bli mer kontroversiell än den egentligen behövt bli, och den utvecklingen har gjort att den miljö i vilken vi har att besluta är psykologiskt sett mindre gynnsam än den kunde ha varit.

Detta sammanhänger kanske först med propositionens utformning. Statsrådet Lindström gick längre än vad socialstyrelsen har gjort i sin framställning, och detta bidrog till att skapa en viss reaktion bland barnavårdsfolk och ungdomsledare. Enligt min mening var denna reaktion ganska onödigt men förståelig. Framför allt gällde detta den övre åldersgränsen för ett ingripande, och därvidlag är vi nog ense om att en ändring är önskvärd. Jag kan väl förstå statsrådets motivering för den högre åldersgränsen, men inte desto mindre förefaller den olycklig. Här gäller det dock en åtgärd mot minderåriga, ett slags förmynderskap som omedelbart skapar trotsattityder när det riktar sig mot mera mogen ungdom. Vi skall dock minnas att det inte gäller ingrepp som baserar sig på kriminella handlingar av något slag. Där har ju polisen redan den rättsgrund den behöver. I det utlåtande från andra lagutskottet som här föreligger har hela utskottet med undantag av fröken Sandell, som yrkar helt avslag, enat sig om att skriva in 18 år som övre åldersgräns i stället för propositionens 21 år.

Det är också möjligt att en del gurgel hade undvikits om också Kungl. Maj:ts proposition i likhet med socialstyrelsens förslag hade fått prövas av några remissinstanser. Den innehåller ju i alla fall en del nya ställningstaganden.

Den delvis rätt förvirrade debatt som pågått sedan propositionen lämnades har inte direkt förbättrat förutsättningarna för ett friktionsfritt genomförande ute i ungdomsvärlden. Den stora socialdemokratiska motionen, som med ganska kärva motiveringar yrkar avslag på hela propositionen, innehåller en del

överdrifter som utskottet tagit avstånd från. Personligen står jag inte främmande för en del av de synpunkter som förs fram i den socialdemokratiska motionen, men jag fruktar att överdrifterna i argumenteringen bidragit till att skärpa motsättningarna i stället för att främja den sak som både socialstyrelsen och statsrådet var ute för att åstadkomma.

Man talar exempelvis i motionen om ingrepp mot oförvitliga ungdomar, och i debatten har det sagts att fina, sköt-samma ungdomar på väg hem från en studiecirkel riskerar att bli bortförda i polisbil! Så arbetslös är väl ändå inte polisen, och så roligt kan det väl inte vara att finka tonåringar, att man behöver befara sådana övergrepp! Allt vad en ung människa som befinner sig i ett tvivelaktigt sällskap eller en ur barnavårdssynpunkt olämplig miljö kan riskera är ju att bli tillfrågad om namn och adress. Då måste också bakgrunden ha varit så allvarlig, att polisen anser det befogat att fråga. Först om den unge då vägrar att uppge sitt namn kan polisen enligt det nya lagförslaget ta pojken eller flickan med till polisstationen för att i lugn och ro komma underfund med identiteten och sedan skicka hem vederbörande. Det står i motionen att detta »högst allvarliga ingripande mot en grupps rätt att uppehålla sig på gator och andra offentliga platser kan drabba även oförvitliga ungdomar som inte kan förete legitimation».

Det är möjligt att lagen behöver kompletteras med tillämpningsföreskrifter, men nog har jag tolkat den så att polisen har rätt att ta vederbörande med sig till stationen endast om denne inte vill säga sitt namn, alltså vägrar att låta sig identifieras. För den som ger klart besked kan det väl knappast uppstå några problem av annan art än att man kan känna det obehagligt och nästa gång hellre avstår från att beblanda sig med de mest tvivelaktiga gängen. Och då är ju målet nått.

Tidningen Expressen innehåller i dag

Ändrad lydelse av 33 och 87 §§ barnavårdslagen

en utmärkt karakteristik av den nya lagparagrafen: »Raggarpargrafen, som är en del av barnavårdslagen, innebär självklart inte att alla ungdomar under 18 år skall behöva vara rädda för att 'omhändertas' så fort de går ut på kvällarna. Vad man främst vill åt är småflickor i baksäten på raggarbilar, minderåriga som driver omkring i hamnar eller andra 'farliga miljöer' och riskerar att råka in i situationer som de inte är gamla nog att klara upp själva.»

Låt oss utgå från, ärade kammarledamöter, att både socialstyrelsen och Kungl. Maj:t har gjort ett ärligt försök att lösa problemet! Ingen vill väl ändå på allvar förneka att vi har ett ibland ganska elakartat ungdomsproblem, bl. a. med minderåriga flickor som hotar att dras in i kretsar där man ingalunda är främmande för vare sig sprit- och narkotikamissbruk eller promiskuitet. Ingen skall försöka inbilla mig att vår svenska ungdom i gemen är asocial eller till någon som helst avsevärd del kriminell. Vi har i långa stycken en bättre ungdom än vi förtjänar. Å andra sidan skulle det vara rena strutspolitik att förneka tendenser till ungdomsbrottslighet, vanart och brist på hut och hyfsning. Men det gäller en minoritet, och — vågar jag tro — en försvinnande minoritet.

Jag har själv haft tillfälle att göra vissa jämförelser. När jag här i riksdagen för rätt många år sedan första gången tog upp narkotikaproblemet, vandrade jag omkring i Stockholm i sällskap med en av barnavårdsnämndens nattpatruller. Jag har senast i måndags natt på nytt varit ute, denna gång i sällskap med personal från kriminalpolisens ungdomskommission. Jag fick ett intryck av att man hade läget under kontroll och att tendensen tyder på en förbättring.

Men jag upptäckte också ett par andra saker, som är relevanta i dagens debatt. Det första är att polisen anser sig behöva det stöd som den nu omdiskutera-

de paragrafen innebär. Det andra är att ett avslag på förslaget, nu efter all den diskussion som har varit, skulle allvarligt skada polisens möjligheter att arbeta vidare. Om riksdagen i dag avslår utskottets förslag, befinner sig polisen, såvitt jag kan förstå, i ett sämre läge än om ingen proposition alls hade lagts fram. Då vet nämligen vartenda skolbarn och varenda tonåring att både socialstyrelsen, regeringen och polisen desavouerats av riksdagen. Och då kan man tredska på skoj. Man skall nämligen inte inbilla sig att alla de ungdomar, som utgör raggargängens svans — mest minderåriga flickor — är sådana ömtåliga och oskyldiga Guds änglar att de inte både behöver och tål en ordentlig tillsägelse.

Men lagen kan missbrukas, säger man. Javisst, i en olämplig polismans hand kan den få en så brysk tillämpning att resultatet blir negativt. Men behöver vi befara det, med den polis vi har i dag? När vissa av dem som kritiserar förslaget använder ordet »polisengripande», får man en känsla av att vederbörande inte vet hur den nya polisgenerationen arbetar. I de fall där jag själv lärt känna poliser i arbete, har jag mött människor som söker en fast men vänskaplig kontakt med ungdomen, inga bryska väktare med bart huggande svärd. Den attityden tillämpas helt enkelt inte mot detta klientel. Man resonerar sig fram, och då är det en styrka att känna till deras namn. Det är helt enkelt nödvändigt, om det sedan går därhän att man måste underrätta föräldrarna eller barnavårdsnämnden.

Jag känner en ung polisassistent här i staden, som brukar titta in i raggarbilar. Han intresserar sig i någon mån för bilen — det är hans skyldighet — men mer för människorna i den. Det kan hända att han frågar föraren: Hur gamla passagerare har du i kväll? Oavsett svaret, ty detta kan man inte alltid lita på, kan det hända att han säger till en minderårig flicka, som vid den tiden på

Ändrad lydelse av 33 och 87 §§ barnavårdslagen

dygnet för länge sedan borde ha varit hemma hos far och mor: Du kan gärna hoppa över i vår bil, så kör vi dig hem. Oftast säger flickan till sina kamrater: Hej då, grabbar! och pallrar sig över i polisbilen. Stämningen har blivit sådan — det har jag själv bevittnat — i varje fall här i Stockholm, de senaste åren, att polisen snarare åtnjuter en viss popularitet bland ungdomarna än motsatsen. Och det är för mig och många av oss ett gammalt ideal att detta skulle ytterligare befästas. Polisen menar nu att man skulle ha nytta av det redskap i arbetet som den föreslagna lagen utgör. Man skulle då slippa att, som nu ibland händer, företa åtgärder som anses nödvändiga men som kanske inte helt täcks av den nuvarande lagen.

Det ligger mycket i den argumentering, som hävdar att hela detta problem tillkommer barnavårdsmyndigheterna och dem allena. Det är otvivelaktigt i första hand en barnavårdsfråga. Detta har ju också anförts i propositionen, och det har understrukits av herr Svensson i Kungälv. I propositionen sägs bl. a.:

»Samhällets åtgärder för att hindra unga människor att gå en asocial utveckling till mötes vilar på den grund som barnavårdslagen utgör. Huvudansvaret för samhällets barna- och ungdomsvårdande verksamhet ligger hos de kommunala barnavårdsnämnderna.»

Var kommer då polisen in i bilden? Svaret på den frågan är att »angelägenheten av att så tidigt som möjligt skilja unga människor från en olämplig miljö har föranlett socialstyrelsen att föreslå en utvidgning av polisens möjligheter att tillfälligt ta hand om barn och ungdomar under 18 år, som påträffas under förhållanden vilka innebär risk för deras hälsa eller utveckling».

Om förhållandet mellan barnavårdsnämnd och polis heter det: »Barnavårdsnämnden kan inte undvara den hjälp, som polisens iakttagelser erbjuder, när det gäller att få kännedom om

de ungdomar som nämnden kan ha anledning att uppmärksamma. För att barnavårdsnämnden skall kunna handla, måste polisen ha möjlighet att tillhandahålla vissa data om de personer, beträffande vilka ett ingripande av nämnden kan anses vara påkallat. En bestämmelse som inskräper polisens befogenhet att inhämta sådana uppgifter synes vara på sin plats.»

Här har vi sålunda hela frågan om identifieringen. Det borde inte vara någon börda för oförvitlig ungdom, men den kan vara ett observandum och en hjälp för sådan ungdom, som är så nära att dras in i farozonen att det är aktuellt med ett barnavårdsingripande.

Ingen av oss i utskottet var helt nöjd med propositionen. Det skulle inte ha kostat någon som helst möda att få den helt avslagen. Men både från oppositionen och regeringspartiet var vi i utskottet så angelägna om någon form av positiv lösning, att vi på båda hållen avstod från nöjet att avslå en kungl. proposition. Socialdemokraterna verkade kanske mest lockade av det nöjet, men inte heller oppositionen var helt oberörd av frestelsen. Vi valde en annan väg. Vi har helt enkelt stuvat om propositionen. Det har skett, dels genom att sänka åldersgränsen, dels genom att föra in väsentliga preciseringar i skrivningen.

Där har vi ställt fyra villkor. För det första har vi starkt understrukit nödvändigheten av en upprustning av barnavårdsnämndernas resurser. För det andra har vi föreslagit effektivare förebyggande åtgärder, främst i form av ökat stöd till de ideella ungdomsorganisationerna. För det tredje rekommenderas ett utvidgat samarbete mellan polisen och barnavårdsmyndigheterna. För det fjärde — och det är kanske det viktigaste av allt — har vi föreslagit en skyndsam utredning av hela problemet. Det betyder att det beslut vi fattar i dag i viss mån kan bli ett provisorium i avvaktan på en allmän översyn. Kan-

Ändrad lydelse av 33 och 87 §§ barnavårdslagen

ske vi då kan nå bättre resultat än i dag. Låt oss se fram mot den möjligheten.

Men för dagen har vi, herr talman, att ta ställning till ett utskottsförslag som bygger på en betydligt modifierad proposition. Utskottet ger uttryck för sitt förtroende såväl för barnavårdsmyndigheter som för polis- och ordningsmakt. Utan att överskatta betydelsen av den föreslagna paragrafen synes det oss i utskottet vara klokt att pröva den, kompletterad enligt utskottsförslaget med en ordentlig upprustning av ungdomsvårdens resurser och ett utredningskrav.

Jag ber att med det anförda, herr talman, få yrka bifall till utskottets förslag.

Därefter anförde:

Fröken WETTERSTRÖM (h):

Herr talman! När vi i dag diskuterar föreliggande lagförslag, som i det allmänna talesättet kommit att kallas »raggarlag», finner jag det angeläget att inledningsvis fastslå två saker. Det är fel och orättvist att tala om en »raggarlag». Den föreslagna lagbestämmelsen avser ingalunda att utpeka raggarna som en asocial grupp som man måste skydda andra ungdomar emot. Den avser helt enkelt att skydda ungdomar i allmänhet från att smittas av det kriminellt belastade klientel, som ofta opererar bland raggarungdomen och som i denna ungdom ser en lämplig jaktmark.

Vidare: i det förebyggande arbetet för att söka tillrättaföra unga människor som råkat på avvägar och vilkas livsföring och vanor är sådana att de ger anledning till oro är det av stor betydelse med ett nära och förtroendefullt samarbete mellan barnavårdsnämnd, polis och skola. Beträffande samarbetet mellan barnavårdsnämnd och polis förutsättes också ett sådant både i barnavårdslagen och i allmänna polisinstruktionen. Men också skolan bör helt naturligt ingå i det samarbetet.

Det finns tyvärr ofta en benägenhet

att i olika sammanhang betrakta polisen med misstroende och uteslutande som ordningsmakt, med tonvikten då lagd på *makt*. På så sätt skapas en rädsla för polisen och en negativ attityd mot den, som inte minst vi i riksdagen har anledning och skyldighet att motarbeta. Även om samarbete mellan de tre myndigheter jag talar om mer och mer vuxit fram, finns det väl alltså här och var motsättningar, som jag hoppas skall helt försvinna inför den gemensamma uppgift de alla har inom barna- och ungdomsvården, där var och en mer än väl behövs. Polisen själv uppfattar sin uppgift som förebyggande och hjälpende. Alla är väl också, som tidigare framhållits i debatten, ense om att barnavårdsnämnderna inte skulle kunna undvara bl. a. de iakttagelser som polisen gör av de ungas uppträdande på gator och offentliga platser och de rapporter om dessa förhållanden, som barnavårdsnämnden får genom polisens försorg.

Av vad jag sagt framgår att jag alltså inte delar fröken Sandells uppfattning att polisen endast har att ingripa då det gäller handlingar som strider mot lag och rätt.

Socialstyrelsen har i det förslag som styrelsen presenterat framhållit, att polis och barnavårdsnämnd påtalat vad som inte är okänt för någon av oss här i kammaren, att sprit, narkotikamissbruk och ett sedelöst liv har fått en allt större utbredning bland ungdomen. Socialstyrelsen pekar särskilt på de s. k. raggargängen. Det är också uppenbart att det bland just dessa ungdomar har börjat utvecklas ett beteendemönster som är farligt för samhället och som också skadar dem själva. Även om det sannolikt ännu så länge endast är en minoritet inom denna ungdom som kommit på glid är utvecklingen ändå mycket oroande. Somliga raggargängs framfart innebär inte bara att de stör den allmänna ordningen utan att unga flickor, som lockas eller tvingas med i

Ändrad lydelse av 33 och 87 §§ barnavårdslagen

bilarna, löper risk att ledas in i en asocial tillvaro med många gånger ödesdigra följder.

Socialstyrelsens framställning innebär att polisen borde ges ökade möjligheter att ingripa mot ungdom under 18 år, som driver omkring på gatorna nattetid eller befinner sig i en miljö som är skadlig för dem. Polisen skall få rätt att avlägsna dem och föra dem antingen till det egna hemmet eller, om detta av någon anledning ej är lämpligt, till annan fostrare. Det behöver väl inte påpekas att ett sådant ingripande inte har med straff att göra utan skulle vara en enbart förebyggande åtgärd för att förhindra t. ex. ungdomskriminalitet och minderårigas prostitution.

Socialstyrelsen påpekar att det råder stor osäkerhet om vilka ingripanden polisen har rätt att göra emot ungdomar, som inte gjort sig skyldiga till brott och inte heller i övrigt utgör en omedelbar fara för ordning och säkerhet. Det är av den anledningen som styrelsens förslag till tillägg till 33 § i barnavårdslagen.

I huvudsak har remissinstanserna varit positivt inställda till förslaget och full enighet har rått om att samhället behöver ingripa när ungdom kommer på glid. Det är om sättet att komma till rätta med förhållandena som meningarna ibland gått isär. De som ställer sig tveksamma har hävdat att uppgiften helt och hållet bör åvila barnavårdsnämnderna utan inblandning av polisen. Den misstro mot polisen, som jag inledningsvis talade om, skymtar fram i dessa remissvar.

Statsrådet Lindström har, tycker jag, alltför räddhågat tagit fasta på den kritik som har framförts, och jag skulle tro att socialdemokratiska ungdomsförbundets protester måhända därvidlag vägt tungt i vågskålen. Propositionen är ett försök att gå balansgång mellan två åsiktsriktningar. I jämförelse med socialstyrelsens förslag be-

gränsar regeringsförslaget polisens möjligheter att arbeta. I lagförslaget anges nämligen att endast om den underåriges namn, ålder och bostad inte kan utrönas må han tagas i förvar. Ungdomar som kan legitimera sig kan alltså inte just i det kritiska ögonblicket avlägsnas från den olämpliga miljön. Visserligen går en rapport till barnavårdsnämnden, men det som man ville förhindra kan ju redan ha inträffat när barnavårdsnämnden får kontakt med flickan. Med andra ord omintetgöres i lagförslaget socialstyrelsens syfte med sitt förslag om att det skall göras ett snabbt ingripande.

Motionsledes har jag tillsammans med några partikamrater dels yrkat avslag på propositionen, dels hemställt om att det av socialstyrelsen framlagda förslaget, utformat som ett tillägg till 33 § i barnavårdslagen, skall antagas. Gemensamt för samtliga motioner som väckts i detta ärende, både från socialdemokrater, från representanter för centerpartiet och från kommunisterna, är att samtliga yrkar avslag på propositionen.

Vid utskottsbehandlingen, som har varit både långvarig och segsliten, förstod jag, även om det uttalades stor sympati från en del håll för högermotionen, att en betryggande majoritet för denna inte skulle kunna uppnås i utskottet. Trots att jag då liksom nu bestämt hävdar att socialstyrelsens förslag, även om också det är behäftat med brister, avgjort skulle vara att föredraga framför propositionen, fann jag att det mest angelägna var att vi i utskottet kunde finna en form för ett enigt utlåtande med ett konkret förslag. Det skulle nämligen enligt min uppfattning vara ytterst olyckligt, om riksdagen visade maktlöshet genom att avvisa varje förslag som är ägnat att åstadkomma ett bättre tillstånd än det som nu råder. Situationen är, herr talman, så allvarlig att någonting måste göras, och det måste också göras *nu*.

Ändrad lydelse av 33 och 87 §§ barnavårdslagen

Därför förklarade jag i utskottet mig beredd att om vi kunde komma fram till enighet frångå mitt eget förslag för att medverka till en kompromisslösning.

Resultatet blev ju som det blev och som det väl också måste bli, då tre olika uppfattningar skall sammanjämkas till en. Det väsentliga är dock att utskottet genom att yrka bifall till propositionen med endast den ändringen att åldersgränsen ändras från 21 till 18 år ändå har någonting att komma med. Samtidigt begäres en vidare och skyndsamt utredning liksom det mycket starkt understrykes behovet av att barnavårdsnämndernas otillräckliga resurser utbygges i betydligt snabbare takt än vad som för närvarande sker.

Här vill jag för min del också betona att även polisen måste få större resurser. Som exempel kan nämnas behovet av förstärkning av den polispersonal som här i Stockholm har den mycket besvärliga uppgiften att bevaka narkotikatrafiken. Motsvarande förstärkning behövs också på en rad andra polisiära områden.

Det förekommer beklagligtvis en reservation av en enda av utskottets ledamöter som inte liksom vi andra, som också motionerat i denna fråga, har velat göra avsteg från den motion hon pläderar för. Fyra socialdemokratiska utskottsrepresentanter har en särskild reservation som skiljer sig från utskottets utlåtande endast därigenom att motiveringen är en annan.

Till sist vill jag, herr talman, understryka vad utskottet sagt i rättssäkerhetsfrågan: »De farhågor som från olika håll uttalats för att ett genomförande av socialstyrelsens eller propositionens förslag skulle kunna innebära en fara för rättssäkerheten och medföra obefogade ingripanden mot oförvitlig ungdom anser utskottet överdrivna. Det torde enligt utskottets mening icke finnas anledning antaga annat än att polisen i dessa fall liksom eljest skall

iakttaga omdöme och varsamhet vid användande av tvångsåtgärder mot allmänheten.»

Jag kan inte finna annat än att rättssäkerhetssynpunkterna har tillgodosetts på ett betryggande sätt, och jag tror också att vi genom de nya lagbestämmelserna ger polisen och barnavårdsmyndigheterna möjlighet att bryta en för hela samhället farlig utvecklingstendens bland den ungdom som dock skall vara med om att forma vårt lands framtid.

Till sist vill jag, herr talman, beklaga att utskottet ej biträtt socialstyrelsens förslag. I den situation, vari vi befinner oss, är det emellertid enligt min mening angeläget att någonting blir gjort, och därför har jag anslutit mig till propositionens förslag.

Jag yrkar alltså bifall till utskottets hemställan.

Statsrådet fru LINDSTRÖM:

Herr talman! Det är åtskilliga missuppfattningar och på dessa missuppfattningar fotade farhågor som vidlådit det aktuella förslaget och som har kommit en del både inom och utom riksdagen att ställa sig tveksamma till förslaget, detta av bevekelsegrunder som man i och för sig kan ha all respekt för. I olika sammanhang har jag så gott jag kan försökt undanröja dessa missförstånd, men tydligen inte lyckats överhövan, eftersom en så värderad riksdagskollega som fröken Sandell, vars anförande uppbars av mycken övertygelse och patos, alltså tror att det ligger möjligheter till polisiärt maktmissbruk i det lilla tillägg till den paragraf i barnavårdslagen som debatten rör sig om. Men jag beklagar ingalunda fröken Sandells reservation. Bortsett från att varje riksdagsman måste ha rätt och möjlighet att ge uttryck för sin övertygelse, så har denna reservation gett mig tillfälle att förklara och, såsom jag menar, skingra missuppfattningar.

Flera talare har redan erinrat om att

Ändrad lydelse av 33 och 87 §§ barnavårdslagen

det vid det här laget är tre år sedan riksdagen antog den nya barnavårdslagen. Bakom tillkomsten av denna lag låg åratals utredningsarbete och bara under den tiden, alltså under 1950-talet, hade samhället omkring oss skiftat utseende och förändrat mycket av miljön för de ungdomsproblem och den ungdomsvård som lagens anvisningar skulle avse. En sådan detalj som att den motorintresserade ungdomen fick råd och möjlighet att ersätta motorcyklar med bilar medförde inte bara ändringar av benämningarna från skinnknutte och spätta till raggare och raggarbrud, utan också av beteendemönstren. De bredsitsiga »amerikanare», som dominerar bland raggarråken, ger t. ex. andra förutsättningar för en omväxlande flickjakt.

Under samma 50-tal påbörjades också en ny utbildning av ordningsmakten — jag hesiterar inte inför detta ord; jag tycker att det är en bra benämning på polisen — för de ständigt växande sociala uppgifterna, där sprit- och narkotikamissbruket bland unga människor hör till de växande bekymren. I ett betänkande år 1958 föreslogs kvinnlig polis och socialpolis, och utbildningen av dessa kategorier tog fart. Både vid den nya polisgiven och i den nya barnavårdslagen lades stark tonvikt vid den förebyggande verksamheten. Det förutsattes beträffande den förebyggande ungdomsvården ett nära samarbete mellan barnavårdsnämnder och polis.

Nuvarande § 33 i barnavårdslagen, till vilken propositionen föreslår ett tillägg, ger sålunda polisen befogenhet att ta en underårig i förvar i avbidan på barnavårdsnämnds beslut om den underåriges uppträdande eller levnadssätt innebär fara för allmän ordning och det finns sannolika skäl för ett ingripande från barnavårdsnämndens sida med stöd av 25 § i samma lag. Den återopade 25 § talar i sitt första moment om de fall, där någons utveckling äventyras på grund av föräldrarnas bristande förmåga att fostra och i sitt andra mo-

ment om ungdom som redan har förfallit till sedeslöst levnadssätt, missbruk av rusdrycker eller narkotiska medel eller andra jämförliga vanor. Ettdera av dessa kriterier i 25 § plus ett allmänt förargelseväckande uppträdande erfordras alltså för närvarande för att ett polisingripande med polisförvaring skall möjliggöras.

Det diskuterades mycket, när den nya barnavårdslagen antogs, hur länge en sådan förvaring kunde få utsträckas. Utredningen om administrativa frihetsberövanden hade för sin del föreslagit maximalt fem dagar. Men i regeringens förslag, som riksdagen antog, framhölls att det för flertalet fall torde bli fråga om en väsentligt kortare tid; ett eller annat dygn kunde vara till fylllest. Samtidigt avvisade riksdagen i enlighet med propositionen tanken på en fixerad tidsfrist för förvaringen för att inte en tillåten maximitid skulle komma att uppfattas som normaltids.

Det är av samma skäl som frågan om förvaringstidens längd i det förslag som vi behandlar i dag har lämnats öppen, vilket fröken Sandell kritiserade. Därtill kommer att en förvaring i detta fall är tänkt att vara avklarad så mycket snabbare än på ett dygn, ja, inom ramen av några timmar. Man lagstiftar knappast om tidsfrister på några timmar.

Barnavårdslagen har nu fungerat i nära två och ett halvt år. Inga uppgifter tyder på att den nuvarande befogenheten att ta ungdom i förvar har missbrukats av polisen. Svårigheterna har faktiskt varit större på barnavårdssidan, sedan polisen har överlämnat en ung lagöverträdare till barnavårdsnämnd för »omhändertagande för utredning», som lagtermen lyder. Sådant omhändertagande av en person under 21 år kan som bekant beslutas av barnavårdsnämndens ordförande ensam, med omedelbar verkan och gälla för en tid av tio dagar, då — senast — barnavårdsnämnden måste sammanträda för att ta ställning till ordförandens interimistis-

Ändrad lydelse av 33 och 87 §§ barnavårdslagen

ka beslut. Här har svårigheter att snabbt skaffa läkare och rymningssäkra placeringsmöjligheter för utredningsfallen jämte personalknapphet över huvud taget gjort sig gällande. I förbigående vill jag gärna säga till herr Svensson i Kungälv, som före middagsrasten sade att Socialvårdsförbundet inte gjort »ett endaste dugg» för att hjälpa barnavårdsnämnderna att skaffa psykiatrisk och juridisk sakkunskap såsom förutsatts, att jag har sett en statistik över sådana förmedlingar av förbundet, som visar ganska hyggliga resultat.

Att bli omhändertagen för utredning av barnavårdsnämnd kan alltså medföra en relativt lång förvaring av en ung människa, om det vill sig illa. Jämför nu detta med det förslag till tillägg till 33 § barnavårdslagen som riksdagen ombeds att ta ställning till i dag! Tillägget är avsett att täppa till en mindre glugg i den förebyggande ungdomsvård, som ankommer på barnavårdsmyndigheterna enligt barnavårdslagen och på polisen enligt polisinstruktionen. Gluggen hänför sig till de fall då unga personer inte stör den allmänna ordningen, men alla observationer tyder på att sannolika skäl föreligger för barnavårdsnämnds ingripande enligt samma 25 § som jag nyss refererade och som polisen alltså redan nu är förtrogen med och utgår från vid sin bedömning när den tar hand om en ung person. Enligt det föreliggande förslaget skulle polis få rätt att tillfråga sådana unga personer om namn, ålder och adress men inte att kräva legitimation; det är en missuppfattning utan varje stöd i propositionen. Endast om flickan eller pojken *vägrar* uppge sitt namn skulle det vara tillåtet att ta henne eller honom med till polisstationen för att klara upp problemet. Så fort namnfrågan lösts skall vederbörande släppas. Polisförvaring utöver en eller ett par timmar blir med största sannolikhet inte aktuell annat än i extrema undantagsfall.

Denna fråga inställer sig då: Finns

det sådan ungdom som utan att vara störande för gatufriden och den allmänna ordningen uppenbarligen är på väg att förstöra sig själv och andra med sådana vanor som 25 § barnavårdslagen syftar på? Svaret blir ja. Barnavårdsnämnderna, socialstyrelsen — som utövar inspektionen över dem — och polismyndigheterna har alla varit eniga om detta. Raggartrafiken lämnar visst illustrationsmaterial. Den har fäst uppmärksamheten vid att minderåriga flickor, välvårdade och städade till det yttre och inte offentligt förargelseväckande på något sätt, natt efter natt plockas upp på samma gator och viftas eller visslas in i bilar som kör till någon avsides plats för att sedan återkomma för ombyte av passagerare till nya vändor. Den patrullerande polisen kan vara ganska övertygad om att sprit och tabletter ingår i uppmjukningen av flickorna när de hamnat i bilen, men han kan ha varit tveksam om huruvida en flicka är över eller under 15 år. Och han har inte haft rätt — hur ofta han än har observerat hennes förehavanden — att fråga henne om hennes ålder eller avkräva henne namn och adress för att kunna lämna meddelande till hem och barnavårdsnämnd, som tillsammans eller var för sig skulle kunna hejda en för henne nedbrytande utveckling.

Det är samma sak med en del tonårsflickor, när främmande fartyg gästar de svenska hamnarna, ett bekymmer som barnavårdsnämnderna i våra hamnstäder trycker starkt på. Skall man nu tillåta polisen att skriva upp namnen på sådana flickor och deras pojkbekanta för att de sociala myndigheterna skall få tillfälle att kontakta hemmen och undersöka hur man kan vända utvecklingen till det bättre? Socialstyrelsen har ansett detta självklart och framlade därför i oktober i fjol ett förslag om att underåriga som icke fyllt 18 år och som påträffades »under förhållanden vilka måste antas innebära risk för den underåriges hälsa eller utveckling eller

Ändrad lydelse av 33 och 87 §§ barnavårdslagen

för brottslig eller annan skadlig verksamhet från hans sida, må han genom polismyndighetens försorg tagas om hand och på lämpligt sätt överantvaras till föräldrarna eller annan fostrare».

Detta förslag remissbehandlades under hösten och vintern, och när man i flera riksdagsmotioner som argument mot propositionen har åberopat och citerat avstyrkande yttranden från Svenska stadsförbundet, Svenska barnpsykiatriska föreningen och Stockholms barnavårdsnämnd, så är det yttranden som samtliga hänför sig till socialstyrelsens förslag och inte till propositionens. Fröken Sandell redovisade detta mycket korrekt i sitt anförande tidigare i dag, men nyssnämnda tillvägagångssätt har onekligen bidragit till att tidigare förvirra åsiktsbildningen i denna fråga.

Det övervägande antalet remissmyndigheter har dock tillstyrkt socialstyrelsens förslag, därav 13 av 15 tillfrågade barnavårdsnämnder och samtliga polismyndigheter i landet. I socialdepartementet tog vi intryck av remissopinionen, som man bör göra, och det var inte så som fröken Wetterström sade att jag särskilt räddhågat lyssnade till Socialdemokratiska ungdomsförbundet. Jag läste både vad man skrivit i det förbundet och från Folkpartiets ungdomsförbund liksom alla andra kritiska eller positiva remissvar. Vi tog alltså intryck av den framförda kritiken men tyckte att bestämningen »risk för den underåriges hälsa eller utveckling» var för vag i konturerna och kanske kunde föranleda felbedömningar av polisen. Av de kritiska påpekandena övertygades vi också om att en tvångstransport till hemmen skulle kunna motverka sitt syfte, hemmet var kanske inte lämpligt, föräldrarna var kanske själva utflugna, och ett kommunalt ungdomshem som alternativ är en tveksam placering vid improvisationer av detta slag.

Från ett håll i remissopinionen, närmare bestämt från Malmö stads barna-

vårdsnämnd, pekade man emellertid på en kompromissväg som intresserade oss. Man föreslog att vi kunde nöja oss med att ta reda på den unga personens namn och adress — vilket ju för övrigt är det första ofrånkomliga ledet även i en hemtransport enligt socialstyrelsens förslag — och till följande morgon spara rapporten till barnavårdsnämnden, som ger nämnden möjlighet att undersöka hem- och skolförhållanden och andra sådana omständigheter i den unges miljö, som kan ha samverkat till hans eller hennes utliv. Malmö barnavårdsnämnd erinrade om att polisen hade haft denna möjlighet redan i den gamla barnavårdslagen, som gällde ända fram till den 1 januari 1961. Att den togs bort vid omarbetning av lagen berodde på att man trodde att den rätt och slätt hade blivit överflödigt, inte därför att missbruk hade förekommit av den tidigare befogenhet som i den gamla barnavårdslagens § 31 hade följande utformning: »Är fara, som nu sagts, ej för handen men kan personens namn, ålder eller bostad ej utrönas, äger polismyndighet omhändertaga honom tills utredning i nämnda hänseende vunnits.» Hit men inte längre går det bemyndigande för polisen som i dag i något annorlunda utformning presenteras för riksdagen. Det är detta tillägg till nya barnavårdslagen som — jag medger gärna att benämningen är oegentlig — under namnet raggparagrafen har väckt sådan misstänksamhet i den allmänna debatten, en misstänksamhet som enligt min mening är överdriven och grundad på felaktiga premisser. Som jag har försökt påvisa har detta paragraftillägg motiverats av förändringar i vissa ungdomsbeteenden, som gör dessa mera oåtkomliga för insyn (flyttar in dem i bilar etc.), vidare föranletts av de otillräckliga resurser, som barnavårdsnämnderna besitter för en aktivt uppsökande verksamhet under sena kvällar och nätter, medan polisen i gengäld fått och får en allt bättre utbildning för sociala upp-

Ändrad lydelse av 33 och 87 §§ barnavårdslagen

gifter och med sin tjänstgöring på nätterna kan etablera ett konstruktivt samarbete med barnavårdsnämnderna.

Det råder naturligtvis inga som helst delade meningar mellan utskottet, reservanterna och mig om behovet av en utbyggnad av resurserna för barnavårdsnämnderna, fler ungdomsgårdar, stöd åt ideell föreningsverksamhet, familjerådgivningsbyråer etc., men jag har inte haft anledning att dryfta dessa andra ting i denna proposition. En påfyllning av barnavårdsnämndernas resurser äger kommunerna ensamma att besluta om. Jag hoppas också att alla intresserade riksdagsledamöter i sina kommuner hjälper till att stimulera en sådan utbyggnad. Till ungdomsgårdarna däremot ger Kungl. Maj:t ekonomiskt stöd ur allmänna arvsfonden. Under de senaste fem budgetåren har detta stöd uppgått till mer än 13 miljoner kronor, och under det sista året har vi ökat utstödet ytterligare med närmare 4 miljoner kronor. På mitt förslag beslöt riksdagen 1959 om statsunderstöd åt familjerådgivningsbyråer. De första fem byråerna har nu erhållit sådant stöd. Den långsamhet i utbyggnaden av familjerådgivningen som herr Svensson i Kungälv beklagade beror uteslutande på personalknapphet. Naturligtvis är det här en fråga om ett *både-och* i ungdomsvården. Vad vi behandlar i kväll är bara en detalj i det stora problemkomplexet.

Herr SVENSSON i Kungälv (s) kort genmäle:

Herr talman! Vi som avgivit en motiveringsreservation och är tveksamma har ändå gått med på förslaget av den anledningen, att om man tolkar det riktigt innebär det att det skall vara legitimation. Det kan ju vara bra för barnavårdsnämnden — och det är för resan nödvändigt — att få reda på vad som händer på detta område.

Fru Lindström talade här liksom i första kammaren om 31 § i den gamla

barnavårdslagen. Jag har litet svårt att förstå att den är riktigt relevant, eftersom den gällde ungdom mellan 18 och 21 år. Den var en direkt fortsättning på § 22 d, som infördes i barnavårdslagen 1934 som en överflyttning från den gamla lösdriverilagen. Det var alltså för att man skulle kunna legitimera yngre lösdrivare som satsen kom till i 31 §. Det är klart att här finns ett samband, men att sambandet skulle vara så stort som görs gällande är litet svårt att tro. Den gamla paragrafen gällde ungdom mellan 18 och 21 år, men här är det fråga om yngre ungdomar, under 18 år.

För att det inte skall råda något missförstånd mellan statsrådet och mig om uppgiften från Svenska socialvårdsförbundet har jag undersökt saken och fått reda på att det inte har hänt »så värst mycket». Om jag reducerar mitt uttalande till detta, så kan det väl vara ett tillräckligt argument för påståendet att systemet inte fungerar. Det har också sagts från Socialvårdsförbundet att på grund av att systemet inte fungerar skall man nu föra ut det på det lokala planet. Det var därför jag parentetiskt frågade: Vore det inte bättre att föra över detta till socialvårdskonsulentorganisationen?

Herr talman! Jag ville bara göra dessa kommentarer.

Fröken SANDELL (s) kort genmäle:

Herr talman! Fru Lindström har i sitt anförande till stor del bara understrukit vad jag tidigare har sagt. Hon säger här att svårigheterna består i att få någonting uträttat på barnavårdssidan. Men såvitt jag förstår är det meningen att polisen skall spåra upp en hel del nya fall till barnavårdsnämnderna. När barnavårdsnämnderna redan nu har svårt att klara de fall som de redan känner till, måste ju situationen bli förvärrad om detta förslag realiserar.

Så talar fru Lindström om flickorna, som får åka med i raggabilarna till

Ändrad lydelse av 33 och 87 §§ barnavårdslagen

skilda platser och sedan bli återförda dit där de upphämtats. Men det händer ingenting positivt med dessa flickor, om polisen kommer och får deras namn och adresser. Det har ännu inte sagts på vilket sätt polisen skall få klart för sig att det verkligen är de riktiga namnen och adresserna flickorna lämnar. Om man skall vara säker på det, måste de väl på något sätt kunna visa legitimation.

Fru Lindström säger också, att vistelsen på polisstationen inte kommer att bli långvarig — man har tänkt att den skall klaras upp på några timmar. Det kan man naturligtvis tänka, och det är mycket i denna proposition som bara är *tänkt*. Man har liksom inte alla gånger tänkt tanken ut. Hur blir det om denna procedur fördröjs? Och vad händer sedan barnavårdsnämnden har fått in namnen och adresserna? Vad gör man när någon av ungdomarna lämnar namn och adress och man inte är alldeles säker på att uppgifterna är riktiga? Måste man inte fordra något slags legitimation?

Statsrådet fru LINDSTRÖM:

Herr talman! Till herr Svensson i Kungälv, som inte tyckte om sambandet mellan den gamla 31 § och den nya paragrafen 33 b vill jag säga, att det väl ändå är många paragrafer i vår lagstiftning som har en kuriös historia. Men man måste ändå tillämpa dem efter deras bokstav i det aktuella läge, som man befinner sig i och under den tid som bestämmelserna utgör en levande lag. Kanske komer man en gång också om denna nya paragraf — såvida den i dag godkännes av andra kammaren — att säga att den haft en kuriös historia i den riksdagsbehandling som den varit föremål för.

Jag är, herr Svensson, angelägen om att ännu en gång få bekräfta, att propositionens förslag inte innebär krav på legitimation. Det vore orealistiskt att utgå från att tonårsungdomar bär

4* — *Andra kammarens protokoll 1963. Nr 27*

på sig legitimationshandlingar såsom pass och identitetskort — jag vill minnas att det var några sådana handlingar som räknades upp i en aftontidning i går. Något sådant är inte förutsatt i och med denna lagbestämmelse. Innebörden av denna paragraf är, att om en tillfrågad lämnar sitt namn och sin adress och dessa uppgifter låter trovärdiga och inte verkar vara ett falsarium, skall polisen utgå från att det är riktiga uppgifter. Självfallet kan det inträffa att polisman blir lurad vid ett sådant tillfälle. Men polisen representerar ändå samhället och är en myndighetsperson, och jag tror nog att det är mera naturligt för de flesta att säga sitt riktiga namn än att försöka svänga sig och sedan kanske en efterföljande kväll bli beslagen med osanningen. Detta svar gäller även vad fröken Sandell yttrade. Hon trodde också att man skulle behöva kräva legitimationshandlingar.

Fröken Sandell trodde att barnavårdsnämnderna kommer att bli ännu mindre i stånd att med nuvarande resurser klara sitt arbete, om denna anmälningsmöjlighet öppnas. Det vore ett hemskt perspektiv, om vi alla skulle underlåta att till barnavårdsnämnderna anmäla fall, där vi tror att ett ingripande behövs, av fruktan för att barnavårdsnämnderna inte har tillräcklig personal för att klara upp det. Det är redan enligt nu gällande lag — 93 § i barnavårdslagen — polisens skyldighet att anmäla till en barnavårdsnämnd, om den observerat allvarliga fall av missanpassning bland unga människor. Vidare bör barnavårdsnämnden om inte personalresurserna räcker till vända sig till respektive kommunalnämnd eller kommunalfullmäktige och be om större resurser. Alla aktiva kommunalmän med intresse för ungdomsverksamhet bör väl då kunna påräknas som stöd för en sådan begäran.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! Jag har deltagit i andra lagutskottets behandling av denna fråga.

Andrad lydelse av 33 och 87 §§ barnavårdslagen

Det var inte med någon förutfattad mening som jag gick till utskottsarbetet i detta ärende. Endast på en punkt var min uppfattning ganska klar. Jag ansåg nämligen att detta är en så allvarlig och känslig fråga, att det skulle vara olyckligt att få en upprivande och kanske inflammerad debatt om den i kamrarna. Det skulle bli en debatt som av allmänheten kom att uppfattas på det sättet, att en grupp med sitt förslag ville lösa alla dessa problem på en gång medan en annan grupp inte ville göra någonting.

Jag har därför liksom flera av utskottets övriga ledamöter velat medverka till att få ett enigt utskott i denna fråga. Det utskottsutlåtande som nu föreligger är också en produkt av en sådan strävan till enighet. Vi finner i utlåtandet inslag av propositionen, som har justerats i enlighet med fröken Wetterströms motion, och vi finner ett utredningsyrkande i enlighet med motionen av herrar Boo och Mattsson. Utskottet har varit enigt kring dessa huvudlinjer, varför jag vill säga till fröken Sandell att jag något förvånar mig över den reservation som fröken Sandell avlämnat.

Jag vill såsom flera tidigare talare och även utskottsmajoriteten gjort poängtera, att detta förslag inte är någon patentlösning på alla de problem som vi har. Men det är ändå ett medel i arbetet för att lösa dessa problem, och jag tror inte att vi skall fränkänna förslaget dess rent psykologiska effekt. I det sammanhanget vill jag också fråga: Vilken skulle den psykologiska effekten bli, om vi i dag avslag detta förslag? Vilken situation skulle polisen hamna i och även de patruller som barnavårdsnämnderna har? Hurudana skulle deras möjligheter att arbeta bli i fortsättningen?

Fröken Sandell skriver i sin reservation, att polisiära ingripanden i dessa fall får göras endast när de är betingade av handlingar, som strider mot lag

och rätt. Jag vill fråga fröken Sandell, om hon därmed menar att den patrullering som nu sker på vissa platser i samverkan mellan polis och barnavårdspersonal också är felaktig, eftersom polisen deltar i denna patrullering? Det är här fråga om den uppsökande verksamheten. För att de barnavårdande organen skall kunna arbeta effektivt på detta område måste de veta namnet på den ungdom som blir föremål för deras uppmärksamhet. Om en polis upptäcker ett gäng med mer eller mindre asociala element och bland dem ser en flicka som kan misstänkas råka illa ut, får han ju med det föreliggande förslaget rätt att begära, att flickan skall styrka sin identitet. Kan flickan göra detta, får hon stanna kvar. Här möter vi bristen i detta förslag. Vi är alla eniga om att man inte f. n. kan vidtaga sådana åtgärder att man kan hindra olyckor — alltså omhändertaga för att skydda i en akut situation. Det är väl också så, att inte ens en patrull från barnavårdsnämnden eller socialnämnden med nuvarande bestämmelser har möjlighet att i ett sådant fall begära att flickan skall identifiera sig — eller rättare sagt be henne följa med, om hon inte kan styrka sin identitet.

En fråga som man i detta sammanhang har rätt att ställa sig när man läser reservationen är: Kan den uppsökande verksamheten skötas enbart av de sociala organen och har vi folk till detta i dag? Vi har ju en skriande brist på socialarbetare. I storstäderna är det väl naturligt, och det har också redovisats, att det sker ett samarbete mellan polisen och de socialvårdande organen. Här om har också utskottet sagt, att omhändertagande av missanpassad ungdom är en uppgift för barnavårdens organ men att polisens hjälp i detta sammanhang är behövlig.

Som läget är finns det inga möjligheter för social- och barnavårdsnämnderna att själva helt åta sig den uppsökande verksamhet som vi här disku-

Ändrad lydelse av 33 och 87 §§ barnavårdslagen

terar, och på många orter är det väl ganska orealistiskt att tänka sig möjligheten att genomföra detta. Vi får inte bara se saken från Stockholms synpunkt.

Man talar om att verksamheten måste präglas av psykologisk vaksamhet, och det är väl ingen som vill påstå något annat. Hur arbetar man i Stockholm? Tillsammans med en partikollega här i kammaren fick jag en kväll följa en polisgrupp ur spaningsroteln, som sysslar med sådan verksamhet. Vi följde denna verksamhet från kl. 22.00 på kvällen till kl. 02.30 på morgonen. Natten var lugn, men vi fick i alla fall en god bild av de problem som man möter, men också en bild av hur arbetet bedrivs av stockholmspolisen. Vi fick följa med denna patrull till sådana platser där ungdomar av ett visst slag gärna vill samlas. Därvid fick vi tillfälle till att lyssna till de samtal som dessa polismän förde med dem. Ungdomarna berättade vad de hade för sig, var de bodde och var de arbetade. Mitt slutintryck av spaningspatrullens arbete kan sammanfattas ungefär så här: patrullen var inte ute för att söka efter brottslingar, utan den bedrev ett arbete för att rädda unga, späda människoliv i 14–15-årsåldern, som kanske annars skulle gå under. Jag måste säga att en sådan verksamhet behöver ha vårt fulla stöd, och det lilla stöd, som den kan få genom tillkomsten av denna paragraf, vill jag livligt hjälpa till att ge i den mån jag kan.

Statsrådet Ulla Lindström har i sin proposition klart deklarerat, att samhällsutvecklingen i en del avscenden har visat sig inrymma faror för vissa grupper av unga. Statsrådet har därvid bl. a. pekat på bosättningskoncentration till städer och andra tätorter. Jag tycker att detta statsrådets uttalande är värt att notera.

När jag hörde fröken Sandell i hennes inledningsanförande med ganska mörka färger beskriva de svårigheter

som dagens ungdom har i samhället — urbaniseringen, de större frestelserna och den miljö som vi har skapat — ställde jag mig den frågan, vart vårt välordnade samhälle på en gång tog vägen.

Vi har vid olika tillfällen från vårt håll här i riksdagen tagit upp just dessa frågor till behandling. Jag måste emellertid säga, att man ofta visat ganska stor kallsinnighet inför våra synpunkter, men kanske kommer man mer och mer underfund med att man inte vid samhällsplaneringen endast kan stirra sig blind på effektivitet och rationalitet, utan att man även måste ta hänsyn till något så väsentligt som människans situation i den omvandling som vårt land genomgår. Vi kommer inte från miljöfrågornas betydelse för ungdomsfostran, och framför allt kommer vi inte ifrån hemmens roll i detta sammanhang. Det finns också anledning att lägga ungdomsorganisationernas fostrande arbete på minnet, när vi tar ställning till dessa frågor i riksdagen i andra sammanhang.

Jag hoppas att statsrådet Ulla Lindström gör allvarliga ansträngningar för att komma till rätta med de vittomfattande problem, som utskottet har pekat på och som det ansett vara riktigt att låta utreda. Jag hoppas också, liksom utskottet, att dessa frågor blir föremål för en snar utredning.

Herr talman! Med detta ber jag få yrka bifall till utskottets förslag.

Fröken SANDELL (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Gustavsson i Alvesta frågade mig, om inte jag tycker att den verksamhet som polisen tillsammans med barnavårdsnämnderna nu bedriver är riktig. Jag vill svara, att den verksamheten syftar inte till att återföra den ungdom som kommit på glid, utan avsikten med den är att förhindra asocialitet eller störande uppträdande. Som jag tidigare sagt måste det väl ingå i polisens uppgifter att

Ändrad lydelse av 33 och 87 §§ barnavårdslagen

hindra störande uppträdande och att förhindra att situationer uppkommer som kan inverka menligt på omgivningen. Detta är naturligtvis någonting annat än att ta hand om ungdomar som endast gör sig skyldiga till det felaktiga uppträdandet att de uppehåller sig på gator och torg eller i bilar och där sysselsätter sig med saker och ting som inte är nyttiga för deras hälsa eller framtid.

Det har här under debatten flera gånger talats om polisens och barnavårdsnämndernas goda samarbete. Det understryker vad jag förut sagt, nämligen att polisen har möjligheter att samarbeta med barnavårdsnämnderna och att även andra organ har möjligheter att lämna uppgifter till barnavårdsnämnderna. När man nu har så utmärkt god kontakt och även har tillgång till dessa nattpatruller, som herr Gustavsson hade varit ute och åkt med och som betyder så mycket, förstår jag inte varför vi skall behöva den föreslagna lagen.

Jag tycker också det är konstigt att herr Gustavsson i Alvesta inte kommit på idén att även följa med barnavårdsnämndens nattpatrull och se vad den uträttar utan i första hand tänkt på polispatrullen.

Jag kan förstå att herr Gustavsson kan vara rädd för att folk skall tro att centerpartiet inte vill göra någonting mot det s. k. raggarländet; en av huvudpunkterna i centerpartiets valpropaganda var ju att man skulle göra någonting för ungdomen.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp) kort genmäle:

Herr talman! Barnavårdsnämndernas nattpatruller behöver sannolikt denna paragraf för att kunna bedriva sin förebyggande verksamhet. Det gäller också den patrull som jag var ute och åkte med. I princip är det väl ändå ingen skillnad, om det är tre man från polisen eller två man från barnavårdsnämnden och en från polisen eller någon annan kombination.

Herr LASSINANTTI (s):

Herr talman! Jag tror att herr Gustavsson i Alvesta sammanfattade samtligas strävan när han konstaterade att det gäller att rädda unga, späda människoliv.

Vi ser på problemen med litet olika ögon beroende på vilka erfarenheter vi har. Vi har fått en ny social problematik. Det finns ännu gamla människor som tror att det bara är brist på kläder och skor som skapar en socialt ohållbar situation, men vi har fått en teknisk utveckling som ställt ungdomarna inför svåra avgöranden. Den sociala mognaden, säger man, inträffar numera senare än förr, medan återigen pubertetsmognaden inträffar tidigare.

Brottsligheten exempelvis här i Stockholm företer en annan bild än uppe i Karesuando. Det förekommer just inga bilstöld i Karesuando men inte heller renstöld i Stockholm. Det är olika problem — även om en samekvinna för någon tid sedan berättade för mig att en sameyngling hade skaffat sig en bil och att han hade krockat, men »han har bytt till sig en ny bil och han skall nog inte ge sig förrän han får körkort».

Man ser sålunda på förhållandena med utgångspunkt i den egna erfarenhetsvärlden.

Alla vill vi göra människan bättre, men i avvaktan på att denna bättring skall komma till stånd, får vi tillgripa surrogat och försöka hindra människorna från att begå brott och därvid särskilt skydda ungdomen.

Den brottsupptäckande verksamheten spelar enligt min uppfattning en avgörande roll när det gäller att skydda ungdomen. Det är kanske mindre väsentligt vilka åtgärder barnavårdsnämnden sedan vidtar eller hur samhället eljest uttalar sin reaktion över vad den

Ändrad lydelse av 33 och 87 §§ barnavårdslagen

unge har gjort; det avgörande är att han känner sig observerad.

Jag har, herr talman, begärt ordet för att säga några ord om polisens situation. Jag har också som ordförande i en barnavårdsnämnd kommit i kontakt med detta problem, och jag vill redan från början säga, att jag inte tror att vi kan popularisera polisen så mycket, ty polisens uppgifter i samhället är delvis sådana, att det med nödvändighet finns ganska många som inte tycker om polisens verksamhet. En tjänsteman i postverket berättade för mig, att det var en avgjord skillnad i människornas tolerans vid mellanhavanden med posten, om de kom för att hämta en tipsvinst eller för att betala sin restskatt. Polisen kommer ofta i kontakt med människor just i sådana sammanhang, att friktioner inte alltid kan undvikas.

Dessutom har samhället enligt min mening en stor skuld i allmänhetens förhållande till polisen. Samhället krävde ända fram till 1925 utpräglad kadaverdisciplin bland polismän. Ända till 1925 gällde den ordningen, att en självständig polisman kunde avskedas om polischefen hade förlorat förtroendet för honom — mera behövdes inte. Polisen bar heller inte sitt svärd förgäves, och det fanns nog många gånger fog för bilden av polismannen som sökte uppträda som Guds ställföreträdare på jorden. Men det har hänt mycket under senare årtionden. När vi fick den senaste polisinstruktionen 1948, fick polismannen rätt att börja använda sitt eget omdöme. Han behöver inte längre rapportera till åtal alla obetydliga förseelser utan kan handla mera självständigt och uppträda mera psykologiskt än tidigare.

Det råder dock ingen tvekan om att det på sina håll ännu finns en djup misstro mot polisen. Detta är olyckligt, inte minst ur de synpunkter som är aktuella i dag.

Polisutbildningen har moderniserats

och effektiviserats under de senaste årtiondena. Socialkunskap ingår som ett viktigt ämne redan i konstapelklassen och under de senaste fyra, fem åren har man börjat anordna specialkurser i socialpolislära i statens polisskola. De som föreläst vid dessa specialistkurser har uppfyllt mycket stränga krav på social erfarenhet och vetenskaplig kapacitet. Det bör enligt min mening numera finnas en god grund för att utbildningsvägen få fram polismän som har den sociala vidsynthet, som insatser i den förebyggande brottsbekämpningen gör nödvändig.

Polisen är inte och får inte vara en stat i staten. Polisen är ingenting annat än ett redskap i statsmaktens hand. Förhåller det sig inte så, då har vi illa ryktat vårt värv som riksdagsmän, som ej försökt få en ändring till stånd.

Numera anser man ju också att polisarbetet principiellt har en social inriktning. En lång praktisk erfarenhet som polisman sätter vederbörande bättre i stånd att uppspana asocialitet och begynnande brottslighet än vad som är möjligt för den som bara gjort något hastigt besök i något kvarter. Denna lokalkännedom är en grundförutsättning för en effektiv insats i det uppsökande arbetet.

Vi har nyligen beslutat om att förstatliga polisen. Polisen får nu den fasta och enhetliga ledning som bättre än hittills kan lämna direktiv till hela polismakten. Praxis har skiftat från ett län till ett annat, och denna avsaknad av enhet i praxis har gjort polisens arbete mindre effektivt.

Såvitt jag kan finna är den nu föreslagna lagen av behovet påkallad. Det går inte att dölja, att ungdomskriminaliteten på sina håll är ett mycket svårt problem i det svenska samhället. Vi är som alla har betonat eniga om att allt som går att göra skall göras för att förhindra att ungdomarna hamnar på det sluttande planet. Om de har råkat i olycka, är det många gånger för sent

Ändrad lydelse av 33 och 87 §§ barnavårdslagen

att på ett effektivt sätt rädda dem. En mycket allvarlig sak är att kriminaliteten söker sig ned till allt lägre åldrar.

Man vill nu komplettera den gällande barnavårdslagen med en bestämmelse, som ger polisen möjlighet att göra något, när den bedömer att en flicka eller pojke löper risk att hamna i socialitet. Det är klart att en sådan bestämmelse måste användas med försiktighet och takt. Utskottets uttalande på den punkten vittnar om förtroende för polismakten, men det är samtidigt en allvarlig erinran till polisen att inte glömma just detta faktum.

Den enskilde polismannen skall utan dröjsmål anmäla företagen åtgärd. Eventuella ytterligare åtgärder som skall vidtas med den omhändertagne är det alltjämt barnavårdsnämndens sak att besluta om.

Jag har under min tjänstgöring som polisman gjort den erfarenheten, att barnavårdsnämnderna vinnlägger sig om ett gott samarbete med polisen, såväl med ordningspolisen som kriminalpolisen. Även om jag delar den uppfattningen, som har framförts av fröken Sandell och andra, att barnavårdsnämndernas resurser personellt och utrustningsmässigt skall förbättras, kan jag inte dela deras uppfattning, att barnavårdsnämnderna på egen hand kan klara den uppsökande verksamheten. Denna inställning har jag fått under min tjänstgöring som barnavårdsnämndens ordförande i en expanderande landsortsstad.

År 1956 tillsatte inrikesministern den s. k. polisverksamhetsutredningen. En av denna kammares ledamöter, herr Pettersson i Degerfors, var ledamot av denna utredning, och polisens sociala inriktning i den nya given kom mycket klart till uttryck i det betänkande om socialpolis, som statsrådet Lindström redan tidigare omnämnt. Det var ett utslag av denna nya giv som föranledde Kungl. Maj:t att komplettera den gällande allmänna polisinstruktionen. Man

införde en bestämmelse om att det skall ske ett samarbete mellan socialvårdsmyndigheterna och polisen, och vidare ålades polisen att vara effektivt verksam för förebyggande av brott.

Enligt min mening är den fråga, som vi diskuterar här i dag, en direkt följd av den sociala syn som polisverksamhetsutredningen redovisat i sitt betänkande om socialpolisen. Det är klart att man kommer in på svåra avväggningsfall, och även om en polisman är erfaren, är det naturligt att felbedömningar kan förekomma precis som i andra yrken och i andra uppgifter.

Det har talats om hur det går därest vederbörande ljuger för polisen. Ja, det är inte så sällsynt att även vuxna människor kan hemfalla åt en liten nödlögn, om de tror att de vinner på det. Det har sagts att man skall vänta och se och inte vidtaga några åtgärder förrän det så att säga har hänt någonting. Jag tror att detta är ett ganska farligt betraktelsesätt. Vi har exempelvis redan en bestämmelse om att en polisman måste ingripa för att hindra en rattfyllerist att sätta sig vid ratten. Och strafflagen har ansvarsbestämmelser beträffande underlåtenhet att ingripa mot planer på grov kriminalitet.

Jag delar till fullo den här framförda uppfattningen, att polisarresten inte är en lämplig förvaringsplats för ungdomar och inte heller för sinnessjuka, och visst bör barnavårdsnämnderna ha bättre resurser, men jag tror att vi gör oss skyldiga till ett visst lättsinne, om vi tror att vi bör dämpa den uppsökande verksamheten därför att barnavårdsnämnderna inte har tillräckliga resurser. Det är ett farligt alternativ enligt min mening.

Det talas här som om ingripandena skulle kunna ske fullständigt godtyckligt, men det sägs tydligt ifrån i lagtexten, att det skall föreligga »sannolika skäl för ingripande» enligt 25 § barnavårdslagen. Det måste alltså föreligga en sådan situation, att den en-

Ändrad lydelse av 33 och 87 §§ barnavårdslagen

skilde polismannen bedömer — låt vara från sina subjektiva utgångspunkter — att här är det fråga om ett fall som kan bli föremål för ingripande enligt 25 § barnavårdslagen. Denna bestämmelse måste ju innebära att det blir fråga om en mycket restriktiv användning av rättigheten. Det har också sagts att detta bara gäller i de fall då vederbörandes identitet inte kan fastställas.

Jag måste säga, herr talman, att jag har blivit litet överraskad över den affektladdade debatt som man har fört särskilt i pressen. Jag tror att det finns fullgoda skäl att i dag bifalla utskottets hemställan. Jag är ganska säker på att det inte kommer att hända några större olyckor och att det torde bli svårt att redovisa allvarligare polisövergrepp.

Herr MARTINSSON (s):

Herr talman! Utmärkande för ett kultursamhälle är att medborgarna har rätt till sin person, att de inte utan starka skäl kan berövas sin frihet. Det är också väl sörjt för detta i vårt land liksom på många andra håll, där man fordrar mycket starka skäl innan någon kan gripas för brottslig handling. Härför fordras häktningsdomstols avgörande. Man kan gripas för ett brott av polisman, men polismannen är skyldig att omedelbart anmäla detta till anställningsmyndigheten. I princip har anställningsmyndigheten inte rätt att hålla vederbörande kvar längre än ett dygn, inom vilken tid myndigheten måste ta ställning till frågan om häktningsframställning skall inges eller inte. Endast om det är erforderligt för utredningen kan vederbörande hållas kvar i ytterligare fem dygn, innan häktningsframställning måste inlämnas. Det är i det fallet fråga om en person, som gjort sig skyldig till ett brott som han på ena eller andra sättet är bunden till och där så att säga ett påtagligt samband finns mellan det inträffade och personen i fråga. När det gäller barnavårdslagen, som är en speciallagstiftning tillkommen dels för att

skydda barn och ungdom för vissa företeelser som de kan bli utsatta för, dels för att tillförsäkra det ungdomliga klientelet en mera human bedömning av företeelser än vad som följer av den lagstiftning som tillämpas för andra medborgare, har man också där bestämda rättsregler för personligt frihetsberövande. I barnavårdslagens 25 § talas, som det tidigare sagts här, om förebyggande åtgärder eller omhändertagande för samhällsvård vid »brottslig gärning, sedeslöst levnadssätt, underlåtenhet att efter förmåga ärligen försörja sig, missbruk av rusdrycker eller narkotiska medel» eller om den unges föräldrar uppenbart saknar förmåga att ta hand om vederbörande.

Avgörandena fattas inte så där utan vidare. I normalfallet är det barnavårdsnämnden, som efter en utredning av socialvårdsassistent med god erfarenhet och på basis av ett ganska utförligt material, vilket denne skaffar fram, fattar beslut i frågan. I ett begränsat antal fall har barnavårdsnämndens ordförande möjlighet att göra detta frihetsberövande. Det är i sådana fall då barnavårdsnämndens prövning inte kan avvaktas utan fara eller allvarlig olägenhet. Det har tydligen varit en allmän strävan att mycket strikt begränsa myndighetens möjligheter när det gäller att göra ingripanden även mot dessa ungdomars frihet.

Enligt 33 § i barnavårdslagen har emellertid polisen fått viss befogenhet att göra ingripande och att tillfälligt ta vederbörande i förvar. Det är i det fall 25 § är tillämplig och någon alltså har gjort sig skyldig till brottslig gärning, sedeslöst levnadssätt eller någon av de övriga indikationer jag tidigare räknade upp, samtidigt som vederbörandes beteende innebär fara för allmän ordning och säkerhet. Det är inte något anmärkningsvärt utan stämmer ganska väl överens med de bestämmelser som finns i polisinstruktionen, vari det heter att »polisman, om det är nödvändigt

Ändrad lydelse av 33 och 87 §§ barnavårdslagen

för att upprätthålla allmän ordning, har att tillfälligt omhändertaga den vars uppträdande innefattar ett störande av eller en omedelbar fara för ordningen». Det är alltså en prövning, som för polismannens vidkommande närmast kommer att avse om vederbörande stör ordningen men som kanske fordrar en mindre sakkunnig och mindre ingående bedömning av huruvida 25 § barnavårdslagen slutligen kommer att bli tillämplig eller inte.

I det förslag som vi i dag diskuterar har införts en nyhet, som innebär att man något tummat på den rätt till personlig frihet som tidigare har fastslagits i olika sammanhang. Jag vill inte göra gällande, att förslaget är särskilt uppseendeväckande eller revolutionerande i den form som det har förelagts riksdagen, men det är ändå ett, om ock litet, steg bort från vad som tidigare har gällt.

Nu får den enskilde polismannen rätt och möjlighet till frihetsberövande i det fall då en ungdom, som polismannen på sannolika skäl anser falla under barnavårdslagens 25 §, vägrar att medverka till utredning om sitt namn och sin hemvist. Det är kanske inte så förvånande, att detta förslag har väckt en viss opposition och att de politiska ungdomsförbunden, i varje fall folkpartiets ungdomsförbund och det socialdemokratiska ungdomsförbundet, har reagerat. De har nämligen ansett det vara ett anslag emot en grupp av människor, baserat enbart på det förhållandet, att vederbörande är unga, eller, som det heter i en av de motioner som är avlämnade i detta ärende, att personer som endast har den biologiska åldern gemensamt här har förts in under samma kategori och kan bli föremål för den föreslagna behandlingen.

Den motion, som jag har varit med om att underteckna har kritiserats därför att motionärerna har påpekat, att det föreligger risk för att också oförvillig ungdom skulle drabbas av de här

föreslagna åtgärderna. Vi är fullt medvetna om att lagstiftningen givetvis inte alls är avsedd att vara riktad mot den skötsamma ungdomen. Men med de besvärliga avgöranden, som det här måste bli fråga om för polismännen, är risken relativt stor för felbedömningar. Även den skötsamma ungdomen kan drabbas av dessa åtgärder.

Nu kan man naturligtvis göra den invändningen, att om en ung människa är skötsam har hon ingen anledning att vägra att uppge sitt namn. Han eller hon kan emellertid ha skäl till att inte precis vilja redovisa för vare sig föräldrar eller barnavårdsnämnd, att hon vid ett visst tillfälle befinner sig på en viss plats. Därtill kommer att en ung människa, som känner sig bli oskyldigt utsatt för ett ingripande, gärna tjuar. Hon kanske lägger sig till med en mot omgivningen fientlig attityd bara därför att hon blivit utsatt för ett ingripande. Det kan därför väl tänkas att man i ett antal fall tar in unga människor, som rätteligen inte alls skulle tas om hand av polisen och som inte heller borde figurera i barnavårdsnämndens handlingar.

Om vi går till föredragande statsrådets anförande, finner vi att avsikten är att man på något sätt skulle söka upp ungdomarna i miljöer, som är farliga för dem. Det är möjligt att det i storstäder med bestämdhet kan sägas, vilka miljöer som är farliga. Man kan tala om att det s. k. Träsket här i Stockholm är ett farligt område. Kanske även andra större städer har liknande områden. Men meningen är ju att lagen skall gälla över hela landet, och i mindre städer är det med säkerhet mycket svårt att avgränsa begreppet »farlig miljö». Hur skall polisen egentligen ställa sig, om i en liten landsortsstad både skötsamma och misskötsamma ungdomar på lördagsnatten när en danstillställning har slutat uppehåller sig på samma torg eller samma gata? Man har stannat för att prata en stund, innan man skils åt.

Ändrad lydelse av 33 och 87 §§ barnavårdslagen

Polisen går omkring och tittar och kanske observerar att några flickor har uppehållit sig där tre, fyra lördagsnätter efter varandra. Skall polisen helt plötsligt anse det olämpligt att dessa flickor uppehåller sig där? Det är problem av detta slag som dyker upp. Det är över huvud taget oerhört svårt att avgöra, när samhället skall uttala sitt ogillande över att ungdomar uppehåller sig på den eller den platsen. Ungdomen har väl i alla tider haft ett legitimt behov av att flanera, att träffas, att vara ute. Många av oss i denna kammare har väl i vår ungdom åtminstone vid något tillfälle dröjt oss kvar åtskilliga timmar i ett gathörn efter ett föreningsmöte eller en danstillställning. Efter det bedömningssätt man nu vill införa skulle den miljön kanske inte ha ansetts lämplig för oss, tidpunkten hade kanske ansetts för sen, det hade kanske ansetts att vi upplevde saker och ting som vi borde vara främmande för. Jag tycker att det ligger litet för mycket av förmyndarinställning i att i detalj försöka bestämma för andra i sådana frågor.

Den s. k. Kungsgatsoperationen visade också, att de allra flesta ungdomar som var ute på kvällen hade ett legitimt ärende, att de var skötsamma, att de hade arbete och att det inte fanns någon anmärkning mot dem. Det var mindretalet som sedan återfanns i myndigheternas register.

Nu har det sagts, att det vore värdefullt om polisen fick den föreslagna befogenheten för att kunna samla in vissa data åt barnavårdsnämnden. Men barnavårdsnämnden samlar väl vanligen själv in det material som nämnden skall grunda sitt avgörande på. Visserligen vore det värdefullt, om visst material också kunde erhållas från polismyndigheten, men i varje fall de barnavårdstjänstemän, som jag varit i kontakt med, har haft den uppfattningen, att den värdefullaste utredningen är den som de själva kan göra.

Barnavårdsnämnden i Stockholm har

i det enda ärende som sänts ut på remiss, nämligen socialstyrelsens förslag, avgivit ett yttrande, som i viss mån belyser vådan av att »generellt» använda polisen såsom ett organ som skall biträda barnavårdsnämnden i dess arbete. Jag skall citera ett avsnitt ur nämndens yttrande:

»Den ofta negativa attityden mot samhället och dess organ från ungdomar, som alldeles särskilt är i behov av stöd och fostran, skulle komma att skärpas. I varje fall måste det finnas stora risker för att denna negativa attityd skulle öka i förhållande till ordningsmakten till förfång för strävandena att bygga upp ett förtroende och en good-will särskilt bland 'problemungdomar' för polisens verksamhet.»

När den motion som jag har varit med om att underteckna utarbetades var några av motionärerna i kontakt med den nattpatrull som barnavårdsnämnden i Stockholm har och diskuterade igenom saken ganska ordentligt med assistent Videmyr, som torde vara en av pionjörerna på detta område och som också kunnat redovisa goda resultat. Han var av den bestämda meningen, att tillämpningen av en sådan lagstiftning skulle kunna vara ett hinder för den uppsökande verksamhet som man bedriver i Stockholm. Nattpatrullens arbete är baserat på ett spontant förtroende, ett förtroende som skall nås utan några tvångsåtgärder, och det var därför man trodde att denna befogenhet skulle utgöra ett hinder för arbetet. Om bestämmelsen kommer att utnyttjas i mycket ringa utsträckning kanske farhågorna är överdrivna, men jag har i alla fall velat redovisa dem.

Huvuddelen av utskottet tycks närmast ha önskat få en mera långtgående lagstiftning i enlighet med socialstyrelsens förslag. Vad avser utskottets motivering har fogats en reservation, där vissa betänkligheter framförts mot det föreliggande förslaget. Det är närmast förvånande, att man inte dragit den lo-

Ändrad lydelse av 33 och 87 §§ barnavårdslagen

giska slutsatsen av den anförda motiveringen och alltså yrkat avslag på propositionen. Man kom emellertid till slut fram till att något måste göras, och därför godtog man detta förslag, även om man tyckte illa om det. Jag tror att det är en farlig inställning hos ett utskott att börja resonera så. En krisartad utveckling har ägt rum, och man anser därför att något måste göras, men man gör något som ingen egentligen tycker om. En stor del av utskottet anser att det är för litet som görs och vill vidta mera långtgående åtgärder, medan en mindre del av utskottet anser att detta är ett olyckligt förslag, som man ändå ansluter sig till därför att det skulle se illa ut om riksdagen visade ett så ringa intresse för dessa frågor, att ingenting gjordes.

Jag tror emellertid varken att situationen är så krisartad, att man har anledning att handla bara för handlandets egen skull, eller att vi är betjänta av ett förslag som vi egentligen inte är nöjda med på någondera sidan. Vi når bättre resultat i framtiden om vi avslår detta förslag till ändring av lagtexten och i stället får till stånd en utredning.

Med det anförda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservation I av fröken Sandell.

I detta anförande instämde herrar *Jo-hansson* i Norrköping och *Hammarsten* (båda s).

Fru RYDING (k):

Herr talman! Ingen bestrider att vissa ungdomars situation för närvarande ger anledning till oro och bekymmer och måste tas upp till en allvarlig behandling. Vi är också överens om att åtgärder måste vidtas för att hindra flera unga människor från att komma på glid. Men det råder delade meningar om hur vi skall förfara.

Redan från början vill jag understryka, att kategorien problemungdom jämfört med antalet ungdomar över huvud

taget endast utgör en ringa del. Det framlagda förslaget till omedelbara åtgärder, en ändrad lydelse av barnavårdslagen § 33, innebär en kapitulation inför svårigheterna, eftersom man anser sig behöva ta till våldsmedel. Det innebär ett underkännande av samhällets möjligheter att fostra sin ungdom. Det är också förvånande att inte ungdomsorganisationerna har fått förslaget på remiss.

Man angriper här problemet från galen ände. Det är förkastligt att såsom en första åtgärd för att få en rätsida på problemet ge polisen befogenhet att vidta tvångsåtgärder, som inte kommer att få avsedd effekt utan som kan vara farliga. Vad blir reaktionen från de berörda ungdomarnas sida? Jo, naturligtvis att den negativa attityden till ordningsmakten ökar. Genom ett polisiärt omhändertagande av ungdomarna enligt lagförslaget skulle man åstadkomma mycket stor skada för strävandena att bygga upp ett förtroende för myndigheterna.

Barnavårdslagen är en social lagstiftning med särskild betoning på *vård*. Att polisen får därför inte överlåtas att avgöra om ingripande enligt den föreslagna lagändringen skall ske eller ej. Hela frågan ligger utanför polisens kompetensområde, utan att jag därför vill påstå att enstaka polismän inte skulle kunna besitta erforderlig kompetens.

Dessutom blir ju hela lagändringen ett slag i tomma luften om alla ungdomar skaffar sig legitimationshandlingar — och för övrigt, hur skall en polisman kunna veta om dessa är falska eller inte?

Polisen står heller inte alls maktlös som det nu är. Enligt polisinstruktionen skall den först upplysa och förmana och sedan, om uppmaningarna inte följs, ingripa. Hur man kan gå till väga vitsordades ju med ett utmärkt exempel nyligen i debatten av herr Rimmerfors, förmodligen omedvetet, då han talade för utskottets förslag. Men redan nu är det svårt för polisen att be-

Ändrad lydelse av 33 och 87 §§ barnavårdslagen

döma, och felgrepp begås. Det nya lagförslaget ökar ytterligare risken. Lagändringen innebär nya tvångsparagrafer, när det i stället är positiva åtgärder som behövs.

Vad leder förslaget till? Problemungdomen känner sig än mer jagad, den går under jorden och håller sig till andra, mörkare gator. Och de ungdomar, som är ute i fullt legala ärenden, kan tas i förvar av polisen, om de inte kan legitimera sig. Och hur kommer denna senare kategori ungdomar att reagera? Ett polisingripande med påföljande anmälan kan få konsekvenser i det fortsatta livet, varom vi inte kan uttala oss annat än att stor risk föreligger att de blir negativa till samhället. Dessutom startas genom anmälan en stor utredningsapparat.

Av allra största betydelse är också, att det nya lagförslaget har en mycket viktig principell betydelse. Det innebär, att polisen får lagliga befogenheter att ingripa utan att något brott mot lag och ordning föreligger. Om det, som framhållits från flera talare, endast vore fråga om en liten komplettering, en lucka i lagstiftningen, som skall fyllas, rimmar detta dåligt med att sakkunskapen såsom Svenska socialvårdsförbundet, Svenska stadsförbundet, Sveriges barnpsykiatriska förening, Stockholms stads barnavårdsnämnd m. fl. har avstyrkt förslaget.

Polisen hinner för närvarande inte med sina åligganden utan klagar — och säkert med rätta — över att arbetsbördan är för stor. Lagförslaget, som innebär ökade befogenheter för polisen att göra ingripanden mot unga människor som inte gjort sig skyldiga till något brott, andas maktbegär. Om förslaget skulle antagas, är det stor risk, att de redan asociala ungdomarna håller sig mera undan ju hårdare pressen blir från samhällets sida. Dessa kommer definitivt att hamna utanför samhällsgemenskapen. Och detta kommer ju att ha som följd, om ungdomen mer och mer drar

sig från samhället och från de vuxna, att ungdomsproblemen ökar och förvärras, främst genom att varje form av kontakt omöjliggöres.

Och vad vet vi, utan kontakt med dessa ungdomar, om de svårigheter, den ensamhetskänsla, de otrygga förhållanden som många lever under, de tragiska hemmiljöer många tvingas tillbringa sin uppväxttid i? Kontakten är ju A och O för att på ett rätt sätt kunna hjälpa dessa som kommit på sidan av samhället, många gånger utan att själva ha velat det. Lagändringen kommer definitivt att försvåra och förhindra denna viktiga kontakt som måste komma till stånd.

Nej, våra ungdomar behöver inte lagskärpningar för att komma på rätt köl eller för att undgå att hamna i den undre världen, på skuggsidan. Vad de behöver är korrekt och människovärdig behandling och ett generöst stöd från samhällets sida.

Detta positiva stöd måste bl. a. ta sig uttryck i att vi ger barnavårdsnämnderna större resurser för förebyggande verksamhet, att vi mer effektivt stöder ungdomsorganisationerna, att vi ordnar någon form av kollektiv sysselsättning i fritidslokaler, att vi fort bygger bort den ur många aspekter farliga trångboddheten och, inte minst, att vi äntligen slutar med att mata vår ungdom med smaklösa filmer, dåliga serier och sensationspress. Ett program med sådant innehåll och med syfte att omedelbart börja förverkligas är att angripa problemet från rätt sida.

Raggarproblemet har nämnts här, och det är otvivelaktigt ett allvarligt samhällsproblem. Det finns raggargång som kan vara en grogrund för asocialitet och spritmissbruk och där också de veneriska sjukdomarna har stark utbredning. Ingen vill att skötsam ungdom skall dras in i dessa raggargång. Men den som hävdar, att polisen här nu skulle vara maktlös mot sådana raggarproblem, är en demagog. Här finns re-

Ändrad lydelse av 33 och 87 §§ barnavårdslagen

dan klara indikationer för ingripande. Det är framför allt en ordnings- och trafikfråga. Polisen har således redan befogenheter att ingripa mot denna sorts raggartrafik, och där man gjort detta har det också visat sig ha god effekt. Jag medger att lagändringen inte främst riktar sig mot raggarna men väl mot att deras antal ökar.

Ett antagande av den nu föreslagna lagändringen skulle också innebära en annan allvarlig sak förutom den helt nya principen — nämligen att man börja bryta upp barnavårdslagstiftningens uppbyggnad och mening genom inslag av polisiära och tvångsmässiga åtgärder. Detta kommer också att skapa allvarliga konsekvenser och rent negativa verkningar för alla dem, som i praktiken ute på fältet arbetar med dessa svåra problem, såsom redan påpekats av herr Martinsson. Det skulle innebära ett steg i fel riktning om riksdagen nu antog detta lagförslag.

De farhågor som här från flera håll uttryckts i debatten om hur det skulle bli, om vi avslog förslaget till lagändring efter all uppmärksamhet det fått, innebär ju i realiteten att vi vid beslut här i riksdagen skulle vara avhängiga av sensationsskriverier i pressen. Detta måste vara ett utslag av verklig argumenttorka. Man kan fråga om det inte i verkligheten blivit en prestigesak att få denna lagändring genomförd.

Inte heller kan man väl, som reservanterna säger i reservation II, i väntan på en utredning, även om den skulle anses erforderlig, vara med om att antaga en lag som man hoppas skall tillämpas med nödig varsamhet. Är man så villrådig och tveksam och har så många frågetecken att sätta i kanten beträffande lämpligheten av lagändringen, måste man väl i ärlighetens namn gå på avslag i likhet med reservation I och inte avge någon krystad brasklapp för att rädda sig.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till reservation I.

Herr SVENSSON i Kungälv (s) kort genmäle:

Herr talman! På grund av vad som yttrats från motionärernas sida måste jag säga några ord för att försvara reservation II. De gör ju gällande att reservanterna i stället bort gå på avslag, men detta vore föga rimligt. Enligt bestämmelserna måste polisen finna att sannolika skäl för ingripande föreligger enligt 25 § barnavårdslagen. Om polisen flera gånger bryter mot denna paragraf, får vederbörande säkerligen höra ifrån högre myndigheter. Polisen har vidare precis som alla andra tjänstemän skyldighet att rapportera till barnavårdsnämnden. Men för att kunna rapportera måste man väl i all rimlighets namn ha reda på vad personen heter! Om flickan eller pojken säger: »Håll käften på dej, din snut, det har du inte med att göra», kan polismannen i nuvarande situation inte göra någonting utan måste lämna fältet. Enligt den föreslagna lagändringen skulle polismannen ha möjlighet att säga: »Hör du, jag vill nog tala med dig litet närmare, jag måste ha reda på ditt namn.» Jag kan inte förstå varför det skulle vara så farligt att skapa en sådan möjlighet. Vad som gjort oss reservanter villrådiga är att man inte vet vart detta leder. Den som kan legitimera sig får ju gå. Man kan bara anteckna namnet.

Vi har i reservationen sagt att socialstyrelsens förslag är olämpligt därför att det inte finns resurser härför. Vad vi vill slå fast är att dessa resurser måste skapas.

Man kan också säga att det är rimligt att man i ett utskott försöker komma fram till en kompromisslösning. För min del bedömer jag i varje fall denna fråga, så allvarlig som att jag inte anser att det hade varit lyckligt att i utskottet lagts fram tre olika förslag, som vart och ett hade biträttts av fyra å fem ledamöter. Inget av förslagen hade då haft majoritet. Därför gjordes en jämkning, och jag tycker nog att det ställ-

Ändrad lydelse av 33 och 87 §§ barnavårdslagen

ningstagandet kan försvaras. Det innebär i stort att propositionen tillstyrkes.

Herr BOO (cp):

Herr talman! Denna fråga har nu diskuterats så länge, att det är mycket svårt att tillföra debatten några nya synpunkter. Jag skall också begränsa mitt inlägg till några summariska reflexioner på detta ärende.

Vi hävdar ju alltid att vi har en fin ungdom, och vi säger att det är ungdomen som är landets framtid. Därför måste det vara en angelägen uppgift i allt samhällsarbete att se till att man skapar de bästa förutsättningarna för ungdomen och ger den de bästa chanserna att komma in i samhällsgemenskapen. Det har här tidigare under debatten sagts att dagens ungdom har goda förutsättningar, bättre än någonsin tidigare i ekonomiskt avseende och i andra avseenden. Detta är riktigt. Man frågar sig då vad det är som brister. Det är självklart att allt inte är som det borde vara, när vi måste diskutera ett lagförslag som jag skulle vilja beteckna som en speciallagstiftning för eller — om man så hellre vill säga — mot ungdomen. Jag vill i detta avseende helt instämma i de synpunkter som herr Martinsson tidigare anfört.

Det vare mig fjärran att förneka att beteendemönstret bland vissa begränsade ungdomsgrupper inger betänkligheter. Det är säkert riktiga skildringar som givits av de s. k. raggargängens framfart, och samhället har skyldighet att se till att något göres för att komma till rätta med dessa problem. Det gäller både de ungdomar som redan har fått en sådan livsföring, och de ungdomar som vi i dag närmast diskuterar och som är utsatta för risken att komma med i raggargängen och i ett ungdomsliv utan skapande innehåll.

Däremot har jag svårt att acceptera den uppfattningen att den föreslagna lagändringen skulle vara till hjälp för ungdomarna. Vi som varit eller är aktiva

i ungdomsarbetet kan inte undgå att känna en viss resignation inför denna lagändring, som ju visar att man inte har kunnat genom ungdomsarbetet realisera det som väl varit målsättningen för oss alla.

Vidare måste man — såsom här tidigare framhållits — ställa frågan, om det från samhällets sida har gjorts vad som är möjligt för att i tid neutralisera de svårigheter och påfrestningar som möter många ungdomar i dagens samhälle med de snabba förändringar som där sker och som ställer ungdomarna inför ständigt nya anpassningsproblem när det gäller samhällets olika funktioner.

Det är också intressant att konstatera att statsrådet Lindström vid lagrådsremissen erinrat om att samhällsutvecklingen i många avseenden visat sig inrymma faror för grupper av ungdomar och därvid såsom en av orsakerna framhållit den nuvarande koncentrationen av bosättningen. Jag vill påminna om att när vi från centerhåll aktualiserat frågan om miljöns betydelse i dessa fall, har detta inte alltid mötts av den förståelse som statsrådet Lindströms uttalande innebär.

Om man vill skydda ungdomarna mot sådana beteendemönster som den åberopade ligaverksamheten representerar, måste enligt min mening insatserna ha en annan karaktär än den föreslagna lagstiftningen. Samtidigt som vi ser till att samhällsbildningen innebär bästa möjliga miljö för ungdomarna, måste vi satsa på en väsentlig utbyggnad av stödet åt familjerna för att ge dem ökade möjligheter att låta de unga få en god start i livet.

Vi måste också — såsom sagts här tidigare — ytterligare öka samhällets insatser när det gäller alla de föreningar och institutioner som arbetar för ungdomen. Jag tror att det är utomordentligt nödvändigt att så blir fallet.

Jag vill vidare livligt understryka de synpunkter som här framförts och som

Ändrad lydelse av 33 och 87 §§ barnavårdslagen

innebär att samhällets barna- och ungdomsvårdande organ måste få bättre resurser.

Det finns redan en lagstiftning som möjliggör ett intimt samarbete mellan barnavårdsnämnden och polisen, när det gäller den uppsökande verksamheten, och ett sådant samarbete förekommer också. I polisinstruktionen av år 1959 har med skärpa markerats behovet av ett dylikt samarbete.

I likhet med Sveriges barnpsykiatriska förening måste man ställa frågan, om inte nu befintliga anordningar skulle vara tillräckliga, därest de upprustades och vederbörande fick en ärlig chans att göra ett fullgott arbete.

En väg som med framgång prövats i några städer är ett fastare samarbete över den s. k. kvartersorganisationen mellan olika sociala ungdomsvårdande organ och polisen. I denna organisation kunde man också försöka länka in ungdomssammanslutningarna och andra som frivilligt arbetar bland ungdom. Denna sak borde mer än nu uppmärksammas, och med ledning av de praktiska försök som redan gjorts på en del platser borde man överväga, om inte systemet skulle vara användbart även i större tätorter.

I syfte att åstadkomma ökade möjligheter för redan befintliga organ att verkamt arbeta i den förebyggande ungdomsverksamheten har jag och några medmotionärer föreslagit en utredning.

Jag är tacksam — det vill jag understryka — för att utskottet i detta avseende har delat vår uppfattning och i sitt förslag under B beställer en utredning om hithörande frågor. Denna del av det föreliggande förslaget tror jag kommer att inverka positivt på det framtida arbetet.

Det väsentliga för mig är mellertid att föreliggande förslag till lag, oavsett vad som anföres, måste komma att medföra fara för rättssäkerheten för ungdomar i de åldersgrupper som lagstiftningen omfattar. Dessa betänkligheter avfärdas av

utskottet som starkt överdrivna. Som förklaring anföres att det inte finns »anledning antaga annat än att polisen i dessa fall liksom eljest skall iakttaga omdöme och varsamhet vid användande av tvångsåtgärder mot allmänheten».

Herr talman! Jag har den allra största respekt för och tilltro till polisens omdömesgilla handlande, men frågan gäller inte detta, utan om det är rimligt att visa människor — i detta fall ungdomar — utsatts för den rättsosäkerhet som den föreslagna lagstiftningen innebär. Även om utskottet har sänkt åldersgränsen till 18 år, kvarstår ändå den problematik som jag här har redovisat.

Rent praktiskt innebär förslaget att ungdomar måste vara utrustade med legitimationshandlingar om de under alla omständigheter skall kunna övertyga en polisman om sin identitet. Jag tror inte att man kan ta så lätt som statsrådet har gjort på tillämpningen av en lag, som ändå innebär att unga människor måste kunna legitimera sig, även om de skall kunna göra det genom att uppge namn och adress eller vad som i övrigt kan fordras. Liksom herr Martinssor tror jag att vi får tänka oss att det vid den praktiska tillämpningen av denna lag måste uppstå situationer av det slag jag här har nämnt.

Ett allvarligt problem som tidigare har berörts i debatten är frågan om hur länge ett frihetsberövande skall kunna vara. Om den omhändertagne, i medvetande om att han eller hon inte begått eller avsett att begå någon brottslig handling och under beaktande av att han eller hon inte kan misstänkas begå någon sådan med hänsyn till sin personliga integritet vägrar att uppge sitt namn, uppstår sådana svårigheter som jag här försökt påvisa. Den speciallagstiftning som vi står beredda att besluta om kan drabba endast vissa årskullar bland ungdomen. Detta är ett tvång som inga andra grupper i samhället är utsatta för. Det måste från rättssäkerhetssynpunkt vara oriktigt.

Ändrad lydelse av 33 och 87 §§ barnavårdslagen

Till sist vill jag framhålla att det enligt min mening är viktigt att ungdomar får mogna till ansvarskännande människor och att deras personliga integritet och självständighet uppmuntras och respekteras.

Herr talman! Jag vill med det anförda yrka bifall till reservation I av fröken Sandell.

Herr LASSINANTTI (s) kort genmäle:

Herr talman! Låt mig först konstatera att det finns en ganska stor samlad erfarenhet av samarbetet mellan barnavårdsnämnderna och poliserna. Den som kom på tanken att åt polisens arbete skulle ges en mera social inriktning var dåvarande statsrådet Hedlund, som år 1956 tillsatte den s. k. polisverksamhetsutredningen och i detta sammanhang gjorde sig till tolk för tankegångar som på ett markant sätt skiljer sig från dem som den närmast föregående ärade talaren här redovisade.

Polisverksamhetsutredningen fastslog att framför allt tre företeelser utgör grunden för kriminalitet, nämligen ligabildning, prostitution samt sprit- och narkotikamissbruk. Det är inte alls fråga om att ingripa mot ordentlig ungdom. Jag kan försäkra att om en polisman har tjänstgjort i en stad under ett avsevärt antal år är han ganska väl insatt i problematiken när det gäller att bedöma om det finns skäl för ingripande enligt 25 § barnavårdslagen. Först när han har konstaterat att så är fallet kan han fråga vad vederbörande heter. Framför allt har barnavårdsnämnden och polisledningen i Malmö bildat skola i detta avseende.

Enligt mitt sätt att se tycks de som går mot utskottsförslaget inte vilja vara med om att polisens arbete får en mera social prägel och att åt den brottsföbyggande verksamheten ges en mera framträdande plats än den tidigare haft.

Statsrådet Hedlund var personligen mycket intresserad av detta. Han reste

ned till Köpenhamn, och hela utredningen studerade livet i Nyhavn och det s. k. minfältet. Den kriminalitet vi mötte i Danmark var av annan art än vad vi har här. Men i utredningen blev vi övertygade om att man också här måste göra någonting för att barnavårdsnämnderna och polismyndigheterna i bästa samverkan skall kunna rädda så många ungdomar som möjligt.

Herr BOO (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Lassinantti säger att erfarenheten ger oss ganska goda besked om hur man skall handla i olika sammanhang. Att till och med herr Lassinantti menar att erfarenhet är nödvändig om bedömningen skall bli riktig, tycker jag bevisar att den lagstiftning som vi står i begrepp att besluta om innefattar många osäkerhetsmoment. Jag vill till herr Lassinantti säga att poliskåren väl inte bara består av äldre och erfarna polismän, utan liksom alla yrkeskårer i detta land måste poliskåren ständigt förnyas och förnyas. Därför är det uppenbart, även om jag har det största förtroende för polisen och dess arbete, att vissa felbedömningar kan uppstå.

Herr talman! Jag ville bara med detta i någon mån redovisa att man får ett intryck av att även herr Lassinantti är tveksam om tillämpningen av den föreslagna lagen.

Herr LASSINANTTI (s) kort genmäle:

Herr talman! Man måste alltid vara tveksam när man tillgriper tvångsåtgärder. Man måste verkligen rannsaka sitt samvete så att man inte begår någon lagöverträdelse, och det är klart att den personliga bedömningen kommer in i bilden. Men jag kan inte värja mig för intrycket att herr Boo resonerar som om det gällde ungdomar som inte löper några risker. Det är ju inte för dessa ungdomar vi planerar att göra någonting, utan det är för de ungdomar, vilka

Ändrad lydelse av 33 och 87 §§ barnavårdslagen

löper risk att hamna i asocialitet, som vi försöker finna en lämplig utväg.

Vad beträffar polisen finns en föreskrift i den föreslagna lagstiftningen, att om en polisman gör en sådan här bedömning skall hans beslut omedelbart underställas polismyndigheten. Det är väl en ganska god spärr mot godtycke från den enskilde polismannen. Blir det sedan fråga om andra åtgärder, kommer ju barnavårdsnämnden in i bilden på sedvanligt sätt.

Herr ANDERSON i Sundsvall (fp):

Herr talman! Jag har inte deltagit i utskottets behandling av detta ärende, men jag känner ändå ett behov av att få deklarerat min uppfattning och instämma i vad utskottet har hemställt. Detta innebär att jag också helt ansluter mig till utskottets motivering.

De allra flesta av dem som deltagit i debatten har givit uttryck för att någonting måste göras. Situationen är inte bra sådan den är. Det är endast om medlen, om vägarna fram till ett bättre tillstånd som meningarna går isär.

Jag tror att de, som hyser farhågor för att det föreslagna tillägget till 33 § barnavårdslagen skall få ogynnsamma konsekvenser, betydligt överdriver problemet. Av vissa anföranden — där det talas om frihetsberövande o. s. v. — får man närmast den föreställningen att talarna utgår från att polisen inte förrän denna lag kommer till har umgåtts med medborgarna. Redan med barnavårdslagens nuvarande utformning skall barnavårdsnämnd och polis samarbeta. I den uppsökande verksamheten kan barnavårdsnämnden helt enkelt inte vara utan polisens hjälp. När polisen upptäcker unga flickor och pojkar, som natt efter natt driver omkring och uppenbarligen är på väg att glida in i en livsföring, som kan äventyra deras framtida lycka, så är det väl rimligt att samhället försöker ingripa för att ge dem hjälp till en ny start mot en lycklig framtid.

Nu råder bland polisen en ganska bestämd uppfattning att så som barnavårdslagen i dag är utformad har polisen inte rätt att efterforska vederbörandes namn och adress, såvida inte de unga gjort sig skyldiga till någon brottslig handling. Polisen vill självklart inte gå utöver sina befogenheter därvidlag. Det har tjänstemännen blivit alltmer försiktiga med. De håller sig strikt inom lagens och tjänsteinstruktionernas ramar, och det är ingenting att säga om detta. Numera riskerar de ju att bli anmälda för JO, om de trampar utanför de gränser som lagen och instruktionerna utstakar. Detta förklarar att polismännen är obenägna att ta personligt ansvar i sådana situationer, som vi här talar om, och att de åberopar den begränsning, som lagstiftningen innebär.

Om polisen skall kunna samarbeta med barnavårdsnämnden och bli nämnden till hjälp i den uppsökande verksamheten, så måste polismännen ha befogenhet att gå fram till ungdomarna och fråga efter namn och adress. Det är en förutsättning för att samhällsorganen skall kunna ingripa och bli de unga till hjälp.

Jag lyssnade med stort intresse till herr Lassinanttis anförande, som styrkte mig i min tidigare uppfattning att polisen säkert kommer att använda sig av de befogenheter den föreslagna bestämmelsen ger dem med all den ansvarsmedvetenhet och kunnighet som i andra avseenden utmärker polisens göranden och låtanden. Ett bifall till utskottets förslag kommer därför att bli av stor betydelse, när det gäller att tillrättaföra dessa ofta desorienterade unga människor.

Av förarbetena till detta lagförslag har jag också inhämtat att så snart barnavårdsnämnden fått rapport om en pojke eller flicka, så skall nämnden omedelbart kontakta hemmet. Jag är övertygad om att enbart den omständigheten kommer att innebära att

Ändrad lydelse av 33 och 87 §§ barnavårdslagen

många av dessa ungdomar försvinner ur den farliga miljön. Många föräldrar har inte reda på att deras son eller dotter håller till i sällskap och miljöer som kan vara farliga. Därför tror jag, att barnavårdsnämndens kontakt med hemmen kommer att ha omedelbar effekt.

Det har riktats kritik mot att det sagts här i debatten att situationen nu är sådan att någonting måste göras. Särskilt herr Martinsson tryckte starkt på detta. Men trots detta vill jag säga, att om kammaren bifaller avslagsyrkandet så kommer det med säkerhet att ytterligare försvåra polisens och barnavårdsnämndernas förebyggande verksamhet på området.

Sedan skall jag bara ta upp ett par av de synpunkter, som anförts av motionärer och reservanter. Jag vill då säga, att vännen Martinsson väl ändå överdrev något, när han talade om de där ungdomarna, som kommer från ett sammanträde på kvällen och stannar i gathörnet och pratar. Jag är övertygad om att ingen polis i någon landsortsstad attackerar dem, om de stannar vid trottoarkanten och fortsätter samtalet eller diskussionen. Likaså är jag övertygad om att polisen i våra landsortsstäder har så gott omdöme att den inte attackerar ungdomar, som i god ordning kommer från dansen en kväll. Inte ens om de stannar på torget och pratar en stund, blir de föremål för polisens ingripande.

Vi skall inte i en sådan här diskussion överdriva förhållandena och framföra argument som inte är argument.

De som yrkar på avslag på propositionen har i stället begärt andra åtgärder. Såvitt jag har kunnat finna, har de inte kunnat redovisa några andra positiva åtgärder än dem som även utskottet rekomenderar, nämligen utredning om ökade resurser åt barnavårdsnämnderna, ökade resurser för ungdomens föreningsliv o. s. v.

Jag vill emellertid beträffande utredningskravet framhålla att få frågor har

utretts och diskuterats så mycket som ungdomsfrågorna. Jag vill trots detta inte motsätta mig den utredning, som utskottet förordar. Jag hoppas att den kommer till stånd och att den snabbt skall ge positiva resultat. Jag är dock helt övertygad om, att vilka resultat utredningen än kommer till och vilka ökade resurser barnavårdsnämnderna än kommer att få, så kommer det att finnas ungdomar, som polisen kan ha anledning att fråga om namn och adress som ett led i det uppsökande och förebyggande arbete som polisen skall utföra i samråd med barnavårdsnämnden. Föreningslivet och stödet åt ungdomsverksamheten är också positivt och bra, men jag undrar om inte ledamöterna av denna kammare i allmänhet har den erfarenheten, att det är förenat med utomordentligt stora svårigheter att få just den kategori ungdomar, som har benägenhet att komma på glid, med i någon form av ideell föreningsverksamhet. De vill inte riktigt trivas och är inte alltid anpassbara i föreningslivet.

Herr talman! Med det sagda yrkar jag bifall till såväl utskottets hemställan som dess motivering.

Herr MARTINSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte polemisera med herr Anderson i Sundsvall mer än på en enda liten punkt, där jag vill tillrättalägga ett missförstånd. Jag har aldrig inbillat mig att t. ex. herr Anderson och jag, om vi skulle gå hem tillsammans från ett kommunalt sammanträde, skulle behöva riskera att bli tagna för några ungdomar på glid. Jag tror att bådas vår exteriör omedelbart skulle ta polisen ur en sådan villfarelse.

Vad jag sade var att nog en hel del av oss i denna kammare i vår ungdom, kanske vid tillfällen då vi hade besökt föreningsmöten eller danstillställningar och uppehållit oss på gatan därvid kanske också blivit åthutade av polisen. Vi hade kanske varit högljudda

Ändrad lydelse av 33 och 87 §§ barnavårdslagen

eller uppehållit oss på en olämplig plats. En sådan erfarenhet, även om den liggen kanske tjugo år tillbaka i tiden, ger en något större förståelse för dagens ungdom.

Herr LINDKVIST (s):

Herr talman! Först vill jag göra en deklaration, som jag tror att kammaren är helt enig om. Den gäller nödvändigheten av att de ingripanden, som måste göras mot den misskötsamma ungdom som finns i den asociala gängbildningen eller som driver i storstaden, måste ske med kraft, beslutsamhet och föredömlig snabbhet. Det skall vara vänliga men snabba ingripanden efter maximen: ju tidigare desto bättre. Jag vill göra det tillägget att det måste åligga barnavårdsnämnderna att ta initiativet till åtgärder när det gäller den misskötsamma ungdom som vi rubricerar som kriminellt belastad, alkoholiserad eller asocial.

En av orsakerna till att vi i dag för en diskussion om en utökning av barnavårdslagen är att det hittills varit så och så med de resurser som samhället satt in i detta arbete. Finessen med den barnavårdslag som trädde i kraft den 1 januari 1961 var just att man med förenade krafter skulle satsa på en uppsökande, kontaktande och framför allt förebyggande verksamhet. I sig själv skulle denna aktivitet bli normgivande och ge impulser till ett samarbete mellan hem, skola, samhälle och — som ett viktigt led i denna utvecklingskedja — det aktiva föreningslivet.

Varken kommunerna eller staten har resursmässigt hunnit att anpassa sig till de konsekvenser som beslutet om den nya barnavårdslagen innebär. Man har haft två och ett halvt år på sig att skapa erforderliga resurser. Man håller på att göra detta, men varken det stora flertalet kommuner eller staten har fullödigt klarat denna andel av den uppgift som förutsattes i den nya barnavårdslagen.

Beträffande statens insatser vill jag bara påminna om att det är mycket kort tid sedan det var praktiskt taget omöjligt att utan väntan i månader få en omhändertagen ungdom placerad på en ungdomsvårdsskola. Alltjämt har vi inte i det snabbt expanderande samhälle, som vi lever i, haft råd och tid att skapa nödvändiga resurser åt den alkoholskadade ungdomen. Jag uppskattar därför mycket det initiativ som statsrådet Aspling tagit. Han har nämligen givit socialstyrelsen i uppdrag att komma med förslag på vilka vårdmöjligheter och resurser som måste sättas in för att ta hand om den alkoholskadade ungdomen. Det finns en annan förtjänst med den nya barnavårdslagen, som är alldeles utomordentligt värdefull och som vi bör akta oss för att i onödan tumma på, nämligen att den fastställde ansvarighetsområdet för barnavårdsnämndernas verksamhet och framför allt att den genomsyrades av en social grundton. Man skulle inte nöja sig med att inregistrera befintlig eller begynnande asocialitet bland ungdomen. Poängen bestod i att de ifrågavarande ungdomarna skulle uppsökas och återinföras i ett normalt samhällsarbete.

Vi har alltså använt en del av de resurser vi kan mobilisera, men vi har alldeles för litet använt den kraft som finns i det dynamiska föreningslivet, och man är ofta överraskad av att vi har så litet stödverksamhet för den organiserade ungdomen. Vi är till och med så konventionella, att vi inte vill vara med om att ge statligt stöd åt den politiskt betonade verksamheten i de politiska ungdomsorganisationerna, trots att ni alla vet, att det för demokratiens fortbestånd är av avgörande betydelse i vilken omfattning de politiska ungdomsorganisationerna kan attrahera ungdomarna.

Svagheten i det nya förslag som vi nu diskuterar är, att det är ett litet men ändå tydligt stilbrott mot grundtonen i den nya barnavårdslagen. Nu skall poli-

Ändrad lydelse av 33 och 87 §§ barnavårdslagen

sen få möjligheter att kräva legitimation av ungdomen, som man kan anta är upp till 18 år, och om ungdomarna är litet tillmötesgående ser de till att de alltid har legitimation på sig som en ren serviceåtgärd mot polisen. Det underlättar ju det arbete som vi nu skall ålägga polismyndigheterna. De som tredsas och inte vill säga sitt namn skall tas med till polisstationen, där de skall hållas kvar tills de sagt sitt namn eller tills polisen kunnat kontrollera deras identitet. Vad sker sedan? Jo, i det ögonblick när åtgärder skulle behöva sättas in släpps vederbörande ungdom, därför att polisens uppgift är av en rent registrerande karaktär. Jag har inte uppfattat något enda inlägg i dag där någon talare har varit entusiastisk för det nya förslaget.

Statsrådet Lindström har haft vänligheten att försöka reducera effekten av det. Den blygsammaste i församlingen har emellertid varit herr Lassinantti, som sade, att man mycket väl kan bifalla utskottets förslag, ty det kommer inte att ske några större olyckor. Jag vet inte vilka minimikrav herr Lassinantti har på svensk lagstiftning, men utgår man från detta kan man praktiskt taget bli tillfredsställd med det mesta som förelägges riksdagen.

Hela debatten borde ha inriktat sig på rent positiva åtgärder. Eftersom man inte tillfredsställande klarat av de uppgifter som finns stadgade i barnavårdslagen och som vissa kommuner icke har haft möjligheter att sätta i system eller negligerat, skall man utrusta polisen med befogenheter som egentligen kräver utomordentligt god och gedigen psykologisk utbildning när det gäller kontakten med framför allt de ungdomsgrupper som man kan befara är ute, som det heter, i olovliga avsikter. Det är här som ett av de negativa inslagen i förslaget finns. Ett annat liknande negativt inslag är att polisens åtgärd kommer att utlösa ett ökat administrativt pådrag och en ökad pappersexercis,

varvid fler och fler människor kommer att engageras i kontorsarbete i stället för att de resurser vi nu talar om direkt användes i barnavårdsnämndernas arbete. Polisens insats kan i många fall bli en omväg vid lösandet av de angelägna problem, till vilkas lösning vi är villiga att medverka då det gäller de nu ifrågavarande ungdomarna.

Vi skall nog räkna med risken att det kan finnas kommuner som kommer att minska sina insatser när de får papper på att polisen fått extra resurser för den förebyggande ungdomsvården. Deras intresse att spänna sina krafter kommer att avta, när de vet att polisen klarar de uppgifter som normalt har legat på en ansvarskännande barnavårdsnämnd. Jag säger detta därför att jag personligen under en femårsperiod har deltagit i arbetet i Stockholms barnavårdsnämnd. Jag vill inte påstå att jag är någon expert på ungdomsfrågor — det är jag inte — och jag förundrar mig över den som yttrar sig så utomordentligt sakkunnigt om Stockholmsproblemen efter att ha snabbutbildats under några timmar i polisens patrullbil i tjänst på Stockholms gator.

De problem det här gäller har oerhörd räckvidd. Bedömningen förutsätter att man känner det samspel som förekommer i en av de städer där man verkligen har erfarenheter av samverkan mellan olika organ för dessa uppgifter. Man har i Stockholm erfarenhet av Stockholms nattpatrulls verksamhet som herr Martinsson tidigare redogjorde för, och det har i Stockholm varit ett utomordentligt samarbete mellan den och poliskåren, ett samarbete som inte förutsätter någon form av ytterligare lagstiftning utan som ryms inom de nuvarande bestämmelserna. Barnavårdsnämnden i Stockholm har gripit in när det gällt de gängbildningar som påkallat en mera avgörande insats.

Jag tror att de förhållanden vi har här i Stockholm är av mycket stort värde och att dessa erfarenheter borde om-

Ändrad lydelse av 33 och 87 §§ barnavårdslagen

sättas i praktiken på många andra håll inom landet.

Får jag sedan allra sist, herr talman, göra en liten reflexion över en del av de inlägg som har gjorts här i dag. Jag har blivit litet konfunderad av att några talare har yttrat sig precis som om de varit ute i någon sorts räddningsaktion för den svenska ungdomen. Jag har faktiskt varit betänkt på att i min bänk göra anteckningar om dessa talaresh namn för att föreslå vederbörande till en Carnegiemedalj. Man har uttalat sig med dyster min om hur besvärligt det är med den svenska ungdomen, vilka bekymmer vi har med den och vilka problem den vållar lagstiftaren. Jag tycker att vi skulle kosta på oss att nyansera våra omdömen om Sveriges ungdom. De som diskussionen har rört i dag utgör bara ett par procent av ungdomen; diskussionen har inte gällt de 98 procent som är utomordentligt ambitiösa och skötsamma, ja, kanske är den finaste generation som vårt land någonsin har haft.

Det vore inte något förnedrande för Sveriges lagstiftare att någon gång säga några berömmande ord om landets ungdom, och det skulle vara befogat att ge samma rekommendation åt dagspress, radio och television. Jag fäste mig vid ett TV-program som jag såg för någon månad sedan där några lärda herrar från Lund skulle svara på olika frågor. Av en händelse kom de in på ungdomsproblemen, och en av de lärda uttalade sig som självutnämnd expert i mycket förklennande ordalag generellt om Sveriges unga generation. Det skulle vara en fördel om vi vore mindre vårdslösa med att fälla omdömen och i stället inriktade oss på att göra effektiva, vänliga men snabba ingripanden bland de ungdomar som är på väg att misslyckas och att i övrigt kraftigt stärka ungdomens föreningsliv. Ungdomar som samlas i misstänkta gäng och som vi vet är i starkt behov av — inte att bli uppskrivna av polisen, det är bara en for-

malitet — utan att inordnas i reguljära samhällsförhållanden. Det finns inget tillfälle då Sveriges riksdag och de svenska kommunerna så väl använder skattepengar som då de satsar på förebyggande verksamhet bland Sveriges ungdom.

Jag ber med detta, herr talman, få yrka bifall till reservationen av fröken Sandell.

I detta anförande instämde fru *Torbrink* (s).

Statsrådet fru LINDSTRÖM:

Herr talman! När jag lyssnat till den senare delen av denna laddade debatt, har jag inte kunnat underlåta att begära ordet för att göra en kort kommentar till en del av det sagda.

Jag har haft svårt att tro att någon riksdagsman på allvar reagerar mot att samhället ingriper så tidigt som möjligt när ungdom är i fara att hamna i asociala vanor. Nu bekräftade herr Lindkvist mitt antagande: det råder enighet om att man skall inskrida mot asociala beteenden. Jag kan tillägga att det också råder enighet om att flertalet svenska ungdomar, de 98 procent som herr Lindkvist nämnde, är skötsamma och bra ungdomar, men detta är en så allmänt omfattad uppfattning, att det inte funnits anledning att föra den till torgs i denna debatt.

Kritiken har därför också skjutit in sig på något helt annat. När talesmännen för avslagslinjen talar om våldsmedel och brutala åtgärder — det var fru Rydings våldsamma överord — om rättskränkning och om frihetsberövanden, syftar de på de skötsamma ungdomarna, som skulle drabbas — »drabbas» är verbet — om polisen får möjlighet att fråga om namnet på dem som uppträder så ofta och så sent i gängen i gathörnen, att det kan antagas att de är barnavårdsfall enligt 25 §, detta är nämligen förutsättningen för en namn-anteckning.

Herrar Martinsson och Boo har kal-

Ändrad lydelse av 33 och 87 §§ barnavårdslagen

lat detta lilla tillägg till *en* av barnavårdslagens hundra paragrafer för en särlagstiftning, en specallagstiftning mot ungdomen. Men är nu denna paragraf en särlagstiftning för eller emot ungdomen mer än barnavårdslagen i övrigt? Är det inte tvärtom så att även vi vuxna ibland får underkasta oss att säga vårt namn och adress? Vi kan mot vår vilja bli antecknade som vittnen om vi passerar i utkanten av ett gatubräk eller en olyckshändelse. Vi kan tas till polishuset och underkastas blodprov på blotta misstanken om rattonykterhet, etc. Om en ung sköt-sam människa av misstag skulle bli uppmanad av polisen att säga sitt namn, skulle hon då inte kunna göra det för sina jämnårigas skull, som i eget intresse behöver bli identifierade och föremål för samhällets beskydd. För att skydda alkoholisterna mot dem själva har vi ju alla åldrar underkastat oss ett legitimationstvång vid spritinköp. Farhågorna för rättsosäkerhet förefaller mig starkt överdrivna.

Herr Lindkvist sade nyss å andra sidan — och det har också skrivits i den alternativa motiveringen till utskottsutlåtandet — att Kungl. Maj:ts förslag inte ger möjlighet för polisen att direkt ingripa mot någon som är på väg att bli asocial, om vederbörande säger sitt namn. Detta sägs nu som kritik. Det är riktigt att polisen saknar den möjligheten. Men vi kan ju inte både äta upp äpplet och ha det kvar, om jag nu får lov att symbolisera rättssäkerheten med ett äpple. Propositionens och utskottets förslag ger i varje fall myndigheterna möjlighet att förhindra ett *upprepande* av händelser, som drar den unga personen in i dessa asociala sammanhang. Vad det här gäller är en ungdomsföreteelse som det övervägande antalet medborgare här i landet anser att det måste göras något åt. Om riksdagen slår ifrån sig problemet och utan annat alternativ än förnyade utredningar avslår detta förslag — det

må vara ofullkomligt, jag påstår inte att det är perfekt — är jag säker på att det kommer att väcka blandade känslor på åtskilliga håll. Inte bara hos polisen, som knappast gjort sig förtjänt av ett misstroende votum, utan även hos stora grupper av medelålders och gamla människor som inte tycker att de går säkra på gatorna för påflugna ungdomsskockar, hos mödrar till flickor i farozonen o. s. v. Det kan också hos de tuffa ungdomarna själva uppfattas som en svaghet hos samhället, om vi vägrar ordningsmakten denna befogenhet. Jag hoppas därför att kammararen skall ge detta för all del ofullkomliga försök till åtgärder sitt bifall.

Herr LASSINANTTI (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag tyckte att herr Lindkvist sysslade litet för mycket med teoretiska spekulationer. Jag kom ihåg en historia om de straffrättslärde som diskuterade frågan: Vilket straff får man om man begår våldtäkt mot änkedrottningen under sabbatstid? Det var ett helt och hållet teoretiskt problem man diskuterade. Företrädarna för reservationen har alltför mycket förbisett skyddssynpunkten. Det gäller här inte de 98 procent av ungdomen som är i riskfri zon. Det gäller inte heller de ungdomar som är så svårt belastade, att myndigheterna redan nu kan komma till tals med dem och i enlighet med Oskar Lindkvists önskan skicka dem till ungdomsvårdsskolor. Det är mellangrupperna det gäller. Frågan är om vi skall försöka rädda ungdomarna i dessa mellangrupper och få dem i den riskfria zonen.

Jag har mer än ett kvarts sekels erfarenhet från polisarbete i Stockholm och i landsorten, och jag tror att jag vet att polisen skulle komma att tillämpa en sådan här bestämmelse mycket restriktivt. Jag kan ta ett exempel som är ganska vanligt. Polisen observerar en ökad homosexuell man, som polisen vet gjort sig skyldig till kriminell

Ändrad lydelse av 33 och 87 §§ barnavårdslagen

homosexualitet, i sällskap med en minderårig pojke. Vad ger nu den föreslagna paragrafen för möjligheter i ett sådant fall? Vad säger lagen här? Jo, man bedömer utan vidare att det är en mycket farlig miljö för denne pojke och man behöver bara fråga: Vad heter du? Man behöver inte göra någonting annat för att försöka rädda honom över till den riskfria zonen. Något större övergrepp är det inte fråga om.

Man kan också tänka sig att en längre kommer i samma situation med en minderårig. Det kan vara fråga om en ökad inbrottstjuv som har en pojke med sig. Är det då inte bättre att man frågar pojken vad han heter än att polisen nästa dag kommer och häktar honom för fullbordad handling?

Om man ser praktiskt på dessa frågor, måste man säga att det inte är några revolutionerande ting som här föreslås, och jag är alldeles övertygad om — det har erfarenheten både från barnavården och från min polismanatid sagt mig — att många föräldrar är utomordentligt tacksamma om deras barn räddas i en sådan situation.

Herr LINDKVIST (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag känner inte herr Lassinanntti som polisman. Jag känner honom bara som riksdagsman. När han i sitt anförande sade att vi kunde bifalla utskottets förslag, eftersom det inte kommer att ske några större olyckor, begick jag misstaget att ta honom på allvar. Jag trodde att det var en deklARATION från hans sida, och det var från den utgångspunkten som jag riktade min replik.

Herr Lassinanntti valde som exempel en 19-åring som var i sällskap med en homosexuell. 19-åringen klarar sig utmärkt, eftersom gränsen kommer att sättas vid 18 år — i varje fall fattade jag det så att herr Lassinanntti sade 19 år. Men herr Lassinanntti var så het på gröten, att orden inte riktigt nådde

fram till den del av lokalen där jag avlyssnade hans anförande.

Bara ett par ord till statsrådet Lindström. Hon sade att det inte var de 98 procenten vi skulle tala om i kväll, utan det var de 2 procentens problem. Men den bestämmelse vi här diskuterar gäller 100 procent av Sveriges ungdom. Det är väl ingen som inbillar sig att polisen kan göra en så snabb urskillning, att den utan vidare kan fästa ögonen på de 2 procent som kan vara ute i olovliga avsikter. När vi nu skall fatta beslut om en generell lag, kommer denna att gälla för alla ungdomar. Det är en av svagheterna i den bestämmelse vi nu diskuterar. Om vi hade satt till samma ambition och visat samma intresse och beslutsamhet när det gäller att använda den apparatur som vi har i barnavårdsnämnderna, tror jag att vi hade kunnat vara överens, fru Lindström, därför att det är just verksamheten inom barnavårdsnämndernas ansvarighetsområde som vi nu diskuterar.

Herr NILSSON i Göteborg (s):

Herr talman! Sedan statsrådet Lindström ytterligare har kommenterat sin proposition här i kväll, var man frestad att avstå från att säga någonting, men, herr talman, eftersom det är så sällan jag tar kammarens tålamod i anspråk genom att använda denna talarstol, tar jag risken att framföra några synpunkter på förslaget, inte minst därför att jag tycker att någon medlem av regeringspartiet från andra lagutskottet bör uppträda här och yrka bifall till utskottets förslag.

Jag har inte deltagit i behandlingen av detta ärende, eftersom jag på grund av vissa skäl varit förhindrad, men jag har lyssnat till debatten och jag har lyssnat till det två timmar långa justeringssammanträde som man hade och där reservationerna och utskottsutlåtandet med vända förlossades. Jag tyc-

Ändrad lydelse av 33 och 87 §§ barnavårdslagen

ker att dessa timmar verkade mycket kvalfulla inte minst för reservanterna, vilket man också kan sluta sig till av reservationerna, där det heter att reservanterna med tvekan kan gå med på utskottets förslag. Det förefaller mig som om reservanterna ville framträda enligt den kända satsen »ty vänner på bägge sidor jag har».

Kammaren har nu att välja mellan utskottets förslag och fröken Sandells avslagsyrkande. Fröken Sandell har dock gjort det ganska lätt för sig. Det är rent bord för såväl propositionen som utskottets förslag. Så föreslår hon ytterligare utredningar liksom för att trösta samvetet eftersom ingenting blir gjort. Men från dessa utgångspunkter förordar hon också en utredning som skall motverka de åsyftade missförhållanden som finns. Denna utredning skall gå ut på att det bör åvila samhällsorgan med sociala och ungdomsvårdande uppgifter att rätta till missförhållandena. Skall detta senare tolkas på det sättet att polisens medverkan och samarbete inte bör få förekomma? Denna negativism mot att engagera polisen och få dess medverkan att genomföra detta lagförslag är ett genomgående drag i debatten.

Såväl motionärerna som reservanterna har förbisett att det i vissa polisdistrikt finns särskilda socialpolispatruller som i samverkan med barnavårdsmyndigheterna utför en ständig bevakning nattetid över just de kategorier ungdomar och andra som vi här skall söka skydda.

I den proposition, på vilken utskottsutlåtandet bygger, refereras ett cirkulär, daterat i september 1959, från inrikesdepartementet. Däri påpekas »att i vissa polisdistrikt särskild polispersonal avdelats för att vidta olika brottsförebyggande åtgärder och att tyngdpunkten i denna verksamhet ligger på intensiv patrullering i bil och till fots, framför allt på nätterna. Vid denna patrullering, i vilken ofta någon be-

fattningshavare inom socialvården deltar, ägnas särskild uppmärksamhet åt barn och ungdom, som sent på kvällarna och nätterna driver omkring på gatorna eller håller till på platser och i lokaler, vilka är kända såsom tillhåll för misskötsamma personer».

I cirkulär från november samma år, alltså 1959, hänvisas till det nyssnämnda septembercirkuläret och uppmanas »barnavårdsnämnderna att å sin sida medverka till att ett gott samarbete med polisen kommer till stånd i den brottsförebyggande verksamheten».

Jag har en känsla av att man i diskussionen här uppenbart förstörar problemen. Det kan vara farligt för oss lekmän att låta locka oss in i juridikens djungler, ty vi har ibland ganska svårt att hitta ut därifrån. Men jag har den uppfattningen — med all respekt för jurister och experter av alla slag — att i detta sammanhang också finns utrymme för lekmannens omdöme och förnuft.

Den beskrivning fröken Sandell gav av vådan att nu anta utskottets förslag föreföll konstruerad. Hon rekommenderade andra vägar än att ropa på polis för att komma till rätta med problemen. Herr Svensson i Kungälv hade samma negativa inställning mot polisens medverkan i de socialvårdande uppgifterna. Det är precis samma inställning som den vilken förekom i gångna tider, då mödrarna skrämde barnen för polisen, som då uppträdde i pickelhuva, sabel och batong. Det förefaller mig som om hela den nya inriktningen av polisutbildningen och mycket annat fullständigt tycks ha förbigått reservanterna.

Herr Gustavsson i Alvesta talade om att han fick en del praktiska erfarenheter då han följde med en socialpolispatrull vid ett besök här i Stockholm. Jag ägnade på liknande sätt tiden mellan klockan 22 och klockan 2 på natten till att följa med en socialpolispatrull i Göteborg. Denna hade till upp-

Ändrad lydelse av 33 och 87 §§ barnavårdslagen

gift just att övervaka bl. a. en hel del ungdomar. Polismännen i patrullen hade sedan flera år tillbaka fullgjort denna tjänst och var mycket väl förtrogna med sina uppgifter. De kände också väl till det klientel de hade att bevaka. Det gällde uppsikt över gatflickornas förhållanden. Vi for genom områden, där langarna plägade hålla till, och vi besökte platser, där man visste om att homosexuella höll till och där det i allmänhet samlades en del ungdomar. Vi var inne på vissa kaféer och vi besökte ett, som det kallas, raggarnäste. Vi kom in i en lokal med ett 80-tal ungdomar. En orkester spelade, och vi talade med ungdomarna som var nyktra och föreföll ambitiösa. Jag vill här inskjuta att jag bestämt reagerar mot det generella betraktelsesättet när det gäller raggare. Det finns bra ungdomar även bland dem, men de drar också till sig en del andra element.

Det talas här om att därest förslaget till den diskuterade lagstiftningen skulle bifallas av riksdagen, kommer det att väcka aggression och motvilja mot polisen. Det är fantasier, i varje fall när det gäller det område i Göteborg, där denna socialpolispatrullverksamhet försiggår.

Vi gick in, som jag förut sade, på vissa kaféer. Man visste att polispatrullen brukade komma dit, men det visades inte några ovälkomna attityder. Polismännen möttes av respekt. Man resonerade med dem, och pojkarna och flickorna kände till poliserna som utövade denna uppsikt och hade i uppdrag att besöka sådana här lokaler och områden och möta ungdomen som man visste hade det besvärligt och var ute på nätterna.

Det är sålunda ett misstag att tro att man skall kunna skrämma ungdomen med polisen. Dessa poliser var sedan lång tid tillbaka väl förfarna i detta arbete, och de betraktade det som sin uppgift att skydda ungdomen från dåligt sällskap och när så behövdes ock-

så hjälpa föräldrarna. Ty det är inte så ovanligt att föräldrar ringer på nätterna och frågar var deras barn är och ber polisen vara vänlig hjälpa dem hem.

Från vissa håll har man framställt förslaget som om det ginge ut på att polisen skulle avkräva alla ungdomar legitimation. Polisen arbetar inte på det primitiva och brutala sättet. Det är när polisen märker att en flicka eller pojke i åldern 12—15 år kväll efter kväll syns tillsammans med ett gäng som denna lag skall tillämpas. I den polispatrull som jag talat om hade man för övrigt en kurator från barnavårdsnämnden med sig i bilen. Jag tror inte att polisen kommer att fråga efter legitimation, utan man kommer bara att samtala med ungdomarna och fråga varför de är ute på gatorna så sent, om de inte har något hem o. s. v. Det vore orimligt om polisen första gången de möter en ungdom på gatan ber om legitimation. Det går inte till så med den långa specialutbildning som polisen numera får. Jag talar nu om förhållandena i Göteborg. En kvinnlig kurator var med oss på polisstationen, där vi naturligtvis såg en del tragiska fall som polisen fick hjälpa till rätta.

Med de befogenheter som nu föreslås och som har förebådats redan i cirkulär som tidigare utgått från inrikesdepartementet och socialdepartementet bör vi kunna ge polisen det stöd som krävs och också kunna hjälpa de ungdomar som behöver tas omhand av barnavårdsnämndens tjänstemän.

Herr Lindkvist sade att de erfarenheter man vunnit i Stockholm är av stort värde och borde läggas till grund för detta arbete även på andra håll i landet. Jag kan inte bedöma de erfarenheter man har här i Stockholm, men jag vill gärna returnera detta råd som vi i Göteborg och andra platser i landsorten fått genom att säga att de metoder som används i Göteborg också möjligen kan praktiseras här i Stockholm.

Ändrad lydelse av 33 och 87 §§ barnavårdslagen

Herr CARLSSON i Huskvarna (fp):

Herr talman! Det är möjligt att debatten nu hållit på så länge att argumenten börjar ta slut. Jag skall inte heller hålla något långt anförande.

Det har sagts att den här lagen kommit till i någon sorts panik. Jag tror inte att det är på det sättet. Det finns skäl för de åtgärder som kommer att vidtas. Det är naturligt att det råder olika meningar i en så känslig fråga som denna. Utskottsbehandlingen har varit mycket saklig. Sekretariatet hade vissa svårigheter därför att varje ord måste vägas på guldväg för att vi skulle komma fram till en skrivning som vi kunde enas om. Även om vi inte blev helt eniga, gjordes dock från vissa håll uppoffringar i enighetens intresse. Mot utskottsutlåtandet bör det inte finnas många invändningar att göra. Den lagändring vi skall fatta beslut om är ju inte heller avsedd att stå sig i all evighet. Om lagen inte kommer att fungera på det sätt vi tänkt oss får vi naturligtvis göra ytterligare ändringar.

Det har också gjorts gällande att denna lag riktar sig mot all vår ungdom. Detta är naturligtvis fel. Den fina och skötsamma ungdomen, som utgör den ojämförligt största delen, kommer aldrig att råka i konflikt med denna paragraf. Lagen är ju till för att hjälpa dem som har svårt att anpassa sig i samhället, och jag tror att den kommer att vara till hjälp när det gäller att föra tillbaka urspårade ungdomar till en riktig miljö.

Men det hjälper inte alltid med lagar och paragrafer. Det fordras också förebyggande åtgärder. Den ungdom som deltar i ideellt föreningsarbete av olika slag, kyrkligt, frikyrkligt, idrottsligt o. s. v., har vi inte några bekymmer med. Det är viktigt att de förebyggande åtgärderna sättes in tidigt, och i det arbetet har vi hjälp av de ideella organisationerna och av enskilda. Men det fordras resurser. Det är en god investering att ge anslag till så-

dant som gör att ungdomen intresserar sig för något annat än att bara vara ute om kvällarna. Vi har råd att vidta sådana åtgärder, och pengarna förräntar sig många gånger om.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru LINDEKVIST (s):

Herr talman! Barnavårdsnämndernas arbetsuppgifter är mångskiftande och svåra; mångskiftande därför att deras uppgifter omspannar alla utvecklingsstadier från spädbarnsvård till avslutad yrkesutbildning och anpassning till arbetslivet; svåra och känsliga därför att åtgärder i enstaka fall måste gripa in i hemmen, med eller mot föräldrarnas önskan eller vilja.

En förutsättning för att barnavårdsnämnderna över huvud taget skall lyckas med sin uppgift är ett gott samarbete med alla berörda parter. Det gäller de barn och ungdomar som avses i det föreliggande förslaget, det är hemmen, det är skolorna, arbetsgivarna, läkare och polis. Den förebyggande barn- och ungdomsvården har många aspekter. Jag skall inte alls gå in på den debatt som förts här i dag, utan jag vill nämna några saker som inte har berörts tidigare.

Allteftersom samhällena byggs upp blir förbuden allt fler. Barn och ungdom har färre naturliga rastplatser och lekplatser och andra arbetsplatser — lek är också arbete — än de hade för bara några årtionden sedan. Detta leder till att de ganska lätt gör övertramp, som på ett eller annat sätt måste beivras. De är kringrända av förbud av alla de slag. Barnen får inte vara här och de får inte vara där. De blir hänvisade till lokaler eller platser som kanske ligger långt från hemmen o. s. v. De får anpassningssvårigheter. De kommer kanske från en fri och öppen landsbygd till en tätort.

Det är för övrigt inte bara barnen som får anpassningssvårigheter, utan

Ändrad lydelse av 33 och 87 §§ barnavårdslagen

även föräldrarna får svårt att anpassa sig i samhället därför att de inte klarar övergången mellan olika miljöer. Visserligen har ungdomen mer pengar att röra sig med nuförtiden — och det är inget ont i det — men de kanske inte har fått lära sig att använda pengarna på rätt sätt. De får behov som de har svårt att tillfredsställa, vilket gör att de råkar i trassel. Otvivelaktigt kräver det samhälle vi nu lever i pengar till alla möjliga utgifter, som förr inte kom i fråga.

Sedan har vi lättheten att förflytta oss. Barn är impulsiva. De kan när som helst besluta att de skall fara hemifrån. Det är inte säkert att de meddelar detta till föräldrarna. De kanske går ut och går och så får någon en impuls att de skall åka bil. Då finns det många människor som utan några som helst betänkligheter plockar upp ungdomar, som för all del kan säga sig ha ett resmål, men den som tar med dem utan att känna dem vet ju inte om det är riktigt. Det har t. ex. hänt att en flicka i en norrlandsstad gått hemifrån vid åttatiden på kvällen, när det inte längre går några tåg söderut, och innan morgontågen hunnit till Stockholm, så kan flickan ha kommit dit per bil. Det finns alltid snälla människor som plockar upp flickor som vill ha lift. Jag vill å det kraftigaste fördöma att man på detta sätt plockar upp ungdomar som ber om lift. En flicka kan på det sättet komma till en storstad och där kanske inte lyckas träffa den som hon rest för att söka upp. Om sådana flickor då är utan pengar kan de vara ganska tillspillogivna. Vi får vara tacksamma, om polisen i sådana fall kan ingripa så att flickorna kan komma till rätta och skickas hem.

Gängbildningarna är helt naturliga bland ungdom, men de har också en avigsida. Där frodas ofta en tuffhet som gör att de följer minsta motståndets lag och går med på olika förslag som ställs inom gängen, även om de

kanske inte har så stor lust att vara med om vad som föreslås. Om polisen under sin patrullering kunde ta initiativ för att hjälpa till att komma till rätta med sådant, skulle man ha anledning att vara tacksam för det.

Man har förfasat sig över att polisen skulle kunna begära namn och adress av de unga och fråga vilka ärenden de är ute i. Statsrådet Lindström yttrade ungefär vad jag tänkte säga på den punkten, nämligen att namn- och adressuppgift kan vem som helst av oss avkrävas när som helst och att man väl inte får betrakta det som något så förnedrande att man inte skulle kunna stå ut med det. Det är inte fråga om att man skall behöva bära legitimationshandlingar på sig i enlighet med vad som gäller i vissa andra länder, utan det är endast fråga om att lämna en namnuppgift, och en sådan uppgift bör man väl kunna lämna utan att mista sin värdighet på kuppen.

Hur är det med andra förseelser i samhället? När man talat om polisens många uppgifter och gjort gällande att den inte skulle kunna påta sig denna patrulleringsuppgift kom jag att tänka på parkeringsböterna. Jag har inte träffat någon bilist som känt sig oerhört skuldmedveten, därför att han råkat felparkera bilen någon gång. Nu är det tal om att parkeringsböterna skall få tas upp på gatan så att det inte skall behöva bli domstolsförhandling om saken. Jag skulle vilja säga om de ungdomar inom städer och samhällen, och för all del även på landsbygden, som vi här avser, att de har parkerat fel för tillfället och att det här är fråga om att de skall flytta bilen en bit, så att den kommer till ett parkeringstillåtet ställe.

Som avslutning vill jag erinra om uttalandet i lagutskottets utlåtande att enligt socialstyrelsens motivering är »syftet med förslaget inte att skapa en ny form av omhändertagande i egentlig mening utan i stället att bereda möjlighet att för stunden avlägsna unga män-

Ändrad lydelse av 33 och 87 §§ barnavårdslagen

niskor från en olämplig miljö». Jag tror att det är något som behövs som ett förtydligande i barnavårdslagen och att polismännen är tacksamma för att de får denna möjlighet inskriven i barnavårdslagen.

Med det anförda ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Fru SJÖVALL (s):

Herr talman! Jag vill endast beröra ett par praktiska problem, som jag anser måste tas upp i den instruktion som skall utfärdas om denna lag går igenom.

Det första problemet gäller den maximid under vilken polisen får behålla en ung pojke eller flicka på polisstationen. Under hela debatten har jag saknat bilden av den trotsiga pubertetsungdomen, som ju kommer att drabbas av de nya bestämmelserna. En ung trotsig pojke eller flicka kan tjura i timmar, till och med i dagar, och vägra att säga sitt namn. Det kommer att inträffa ett flertal gånger att ungdomarna helt enkelt inte säger vad de heter.

Då uppkommer nästa fråga, nämligen hur polisen skall förfara för att bryta ned tystnaden. Skall han låta den unge gå utan att han fått uppgiften eller skall han få visitera den unge för att få reda på vad vederbörande heter? I annat fall kan den situationen uppkomma att ungdomar i gäng roar sig med att bli tagna av polisen för att få tillfälle att trotsa genom att vägra säga sitt namn. Måste polisen då efter en stund släppa ungdomarna, står han där till åtlöje.

Jag har tagit upp frågan om kroppsvisitation därför att sådan enligt svensk lag icke är tillåten annat än i vissa fall. bl. a. om det finns anledning att tro att brott förövats, varå frihetsstraff må följä. Vidare får förordnande om kroppsvisitation endast lämnas efter meddelande av undersökningsledare, åklagare eller domstol. Endast om fara ligger i dröjsmål må åtgärden beslutas av polisman. Kroppsvisitation kan således, såvitt jag förstår, inte under några

förhållanden förekomma i samband med ett omhändertagande. Det bör klart ut-sägas i instruktionen att någon sådan inte får företagas.

Vidare uppkommer frågan om de trotsiga ungdomarnas avvärjningsreaktioner, när polisen tar hand om dem. Det kan gälla både dem som av misstag och dem som befogat blir omhändertagna av polisen. Man måste tillerkänna dessa ungdomar en viss rätt att värja sig, till och med att svärja mot polisen, att sparka, bråka och försöka komma loss. Det är inte några imaginära företeelser jag här talar om. Jag vill erinra om ett rättsfall för några år sedan, när en flicka ropade »polis, polis, potatisgris» och på grund därav omhändertogs av polisen. Det hela slutade med att flickan fälldes för våldsam motstånd mot tjänsteman och dömdes till fängelse med villkorlig dom. Vi kan alltså hamna i den situationen att omhändertagandet utlöser sådana trotsreaktioner, att om polisen anmäler dessa som övergrepp blir det fråga om ett brott.

Jag anser att alla dessa problem måste tas upp till behandling i den instruktion som skall utfärdas om lagen går igenom.

I övrigt ber jag att få yrka bifall till den reservation av fröken Sandell som fogats till utlåtandet. Jag anser det principiellt oriktigt att man låter polisen överta uppgifter i samhället som den inte har något att göra med.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr talmannen gav först propositioner i fråga om utskottets *hemställan*.

Mom. A och B

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen I); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Sandell begärde emellertid votering, i anledning varav efter

Samordning av underhållet av krigsmaktens telemateriel m. m.

given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i mom. A) och B) i utskottets utlåtande nr 58, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen I) av fröken Sandell.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Fröken Sandell begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 144 ja och 60 nej, varjämte 12 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit vad utskottet hemställt.

Mom. C

Utskottets hemställan bifölls.

Härefter framställde herr talmannen i avseende å *motiveringen* propositioner dels på godkännande av utskottets motivering, dels ock på godkännande av utskottets ifrågavarande motivering med den ändring däri, som föreslagits i reservationen II); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Svensson i Kungälv begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner andra lagutskottets motivering i utskottets utlåtande nr 58, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt utskottets motivering med den ändring däri, som föreslagits i reservationen II) av herr Lars Larsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Svensson i Kungälv begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 139 ja och 48 nej, varjämte 29 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt utskottets motivering oförändrad.

§ 2

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 131, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning rörande anslag för budgetåret 1963/64 till lärares fortbildning m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 3**Samordning av underhållet av krigsmaktens telemateriel m. m.**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 135, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående samordning av underhållet av krigsmaktens telemateriel m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 114 hade Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 15 mars 1963, dels berett riksdagen tillfälle avgiva yttrande med anledning av vad i förberörda statsrådsprotokoll anförts rörande samordning m. m. av underhållet av krigs-

Samordning av underhållet av krigsmaktens telemateriel m. m.

maktens telemateriel, dels ock föreslagit riksdagen att besluta att ledningen av för krigsmakten gemensamma teleunderhållsverkstäders drift skulle ankomma på försvarets fabriksstyrelse, att till Teleunderhållsverkstad för budgetåret 1963/64 under försvarets fabriksfond anvisa ett investeringsanslag av 15 000 000 kr., att bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att ikläda staten garanti intill ett belopp av högst 16 000 000 kr. för krediter till ett av försvarets fabriksstyrelse bildat aktiebolag för teleunderhåll, att besluta att tillgångar och skulder vid centrala flygverkstaden i Arboga, den i Göteborgs örlogsvarv ingående försvarets televerkstad i Göteborg samt Stockholms tygstations signalverkstad i Sundbyberg från tidpunkter som Kungl. Maj:t finge bestämma skulle överföras till försvarets fabriksfond, samt att bemyndiga Kungl. Maj:t att godkänna ramavtal med ett av försvarets fabriksstyrelse förvaltad aktiebolag för teleunderhåll enligt vad i ovannämnda statsrådsprotokoll anförts.

Vidare hade utskottet till behandling förehaft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Torsten Andersson m. fl.* (I: 692) och den andra inom andra kammaren av herr *Hamrin* i Jönköping *m. fl.* (II: 848), i vilka hemställts att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 114 hos Kungl. Maj:t måtte hemställa, att frågan om lokaliseringen av den i södra Sverige föreslagna televerkstaden måtte allsidigt och förutsättningslöst ånyo utredas och prövas, så att riksdagen kunde beredas tillfälle avge yttrande i frågan under innevarande års höstriktsdag,

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Per-Olof Hanson m. fl.* (I: 693) och den andra inom andra kammaren av herr *Cassel m. fl.* (II: 846), i vilka hemställts att riksdagen med ändring av Kungl. Maj:ts proposition nr 114 måtte dels i

skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att förhandlingar snarast upptoges för bildande av ett halvstatligt bolag för teleunderhåll inom försvaret på sätt i motionerna närmare angivits, dels till Teleunderhållsverkstad för budgetåret 1963/64 under försvarets fabriksfond, kapitalbudgeten, fjärde huvudtiteln anvisa ett investeringsanslag av 7 500 000 kr., dels ock bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att ikläda staten garanti intill ett belopp av högst åtta miljoner kronor för krediter till ett nybildat aktiebolag för teleunderhåll,

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Sundin* (I: 694) och den andra inom andra kammaren av herr *Fälldin m. fl.* (II: 847).

Utskottet hemställde,

I. att motionerna I: 692 och II: 848 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

II. att motionerna I: 694 och II: 847 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

III. att riksdagen måtte besluta att ledningen av för krigsmakten gemensamma teleunderhållsverkstäders drift skulle ankomma på försvarets fabriksstyrelse;

IV. att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet uttalat med anledning av vad i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 15 mars 1963 och i motionerna I: 693 och II: 846 anförts rörande samordning m. m. av underhållet av krigsmaktens telemateriel och i fråga om organisationen av den nya centrala underhållsverkstaden;

V. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 693 och II: 846, i vad de icke behandlats under IV.,

a) till Teleunderhållsverkstad för budgetåret 1963/64 å kapitalbudgeten under försvarets fabriksfond anvisa ett investeringsanslag av 15 000 000 kr;

b) bemyndiga fullmäktige i riksgälds-

Samordning av underhållet av krigsmaktens telemateriel m. m.

kontoret att ikläda staten garanti intill ett belopp av högst 16 000 000 kr. för krediter till ett av försvarets fabriksstyrelse bildat aktiebolag för teleunderhåll;

VI. att riksdagen måtte

a) besluta att tillgångar och skulder vid centrala flygverkstaden i Arboga, den i Göteborgs örlogsvarv ingående försvarets televerkstad i Göteborg samt Stockholms tygstations signalverkstad i Sundbyberg från tidpunkter som Kungl. Maj:t finge bestämma skulle överföras till försvarets fabriksfond;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att godkänna ramavtal med ett av försvarets fabriksstyrelse förvaltad aktiebolag för teleunderhåll enligt vad i berörda statsrådsprotokoll anförts.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Boman, Almgren* och *Källstad*, vilka ansett att utskottet under I. bort hemställa,

att riksdagen måtte, med avslag å Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 692 och II: 848, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att frågan om lokaliseringen av den i södra Sverige föreslagna televerkstaden måtte allsidigt och förutsättningslöst ånyo prövas och att förslag förelades innevarande års höstriksdag;

2) av herrar *Boman, Edström, Per-Olof Hanson, Ståhl, Svensson* i Ljungkile och *Källstad*, vilka ansett att utskottets hemställan i nedan angivna delar bort ha följande lydelse:

»III. att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förnyad utredning rörande ledningen av för krigsmakten gemensamma teleunderhållsverkstäders drift;

V. att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 693 och II: 846, i vad de icke behandlats under IV.,

b) bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att ikläda staten garanti intill ett belopp av högst 16 000 000 kr. för krediter, att ställas till Kungl. Maj:ts

förfogande tills driftsformen för det nya företaget bestämts;

VI. att riksdagen må

a) besluta att tillgångar och skulder vid centrala flygverkstaden i Arboga, den i Göteborgs örlogsvarv ingående försvarets televerkstad i Göteborg samt Stockholms tygstations signalverkstad i Sundbyberg från tidpunkter som Kungl. Maj:t må bestämma skall överföras till det nya företaget;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att godkänna ramavtal med det företag för teleunderhåll, som kommer att bildas.»

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Även för den som är gammal och van är det en smula påfrestande att ta upp en debatt i ett såpass omfattande ämne som det här föreliggande vid denna tid på dygnet. Alla förstår emellertid anledningen. Det är nödvändigt att överväga även denna fråga åtminstone nödtorftigt. Jag skall fatta mig så kort som möjligt — och jag hoppas att de efterföljande talarna också skall göra det — men jag vill ändå försöka ge någon uppfattning om var motsättningarna finns.

Till detta utskottsutlåtande föreligger två reservationer. Jag tillåter mig fästa uppmärksamheten på att den första gäller en ren lokaliseringsfråga. Det råder delade meningar om huruvida den första av de nya fabriksanläggningar som här diskuteras skall ligga i Växjö eller alternativt i Jönköping. Samtliga ledamöter av statsutskottets första avdelning har avstått från att i denna del anmäla någon från Kungl. Maj:ts förslag avvikande mening av det skälet, att vi inte har kunnat finna motiven för att flytta den planerade anläggningen från Växjö till Jönköping så tungt vägande att de skulle ge anledning till att gå ifrån propositionen. Jag tar emellertid för givet

Samordning av underhållet av krigsmaktens telemateriel m. m.

att denna fråga kommer att bli föremål för debatt när vi behandlar reservation nr 1.

Den andra reservationen, som jag själv har biträtt, gäller en större och mera principiellt betonad fråga, nämligen den om driftformen för det nya statliga företag som nu skall startas. Emellertid hindrar detta inte att reservanterna är eniga med majoriteten ett mycket långt stycke. För att de eventuellt intresserade i kammaren skall kunna få en riktig uppfattning om var meningarna delar sig i denna fråga skall jag tillåta mig att i korthet deklarerat hur långt reservanterna kan ansluta sig till majoritetens förslag.

Vi är alldeles överens med majoriteten om att behovet av underhåll av militär telemateriel redan nu är mycket stort och dessutom i snabb tillväxt. Jag skall bara påminna om att samtliga vapengrenar liksom civilförsvaret har en omfattande och alltmer finmekaniserad utrustning av telemateriel. Hela signal-systemet, allt vad robotar heter och hela radarattrialjen bygger ju på telemateriel. Allt detta skall underhållas, och det kräver mer och mer expertbetonad personal. Det kommer att kosta allt större pengar och fordra alltmera arbete. I bedömningen på denna punkt är vi alla i utskottet helt överens med departementet.

För närvarande åvilar denna form av underhåll de olika militära förvaltningsarna. Dessa har själva att bedöma materielbehovet, och de administrerar egna företag som sköter underhållet. Det har sagts att eftersom all materiel blir mer och mer likartad är det ett föråldrat och irrationellt system att dela upp verksamheten efter det gamla försvarsgrenstänkandet. Man måste centralisera och få en enhetlig ordning. Underhållet blir då både billigare och effektivare. Därför har man fört fram tanken att lägga telematerielen under den förvaltningsgren som nu har mest sådan, nämligen flygförvaltningen. I

propositionen har föreslagits att ett särskilt teleunderhållskontor inrättas inom denna.

Detta förslag finner vi alla vara riktigt och det har också fått stöd hos praktiskt taget alla remissinstanser.

Hur skall då beställningar som gjorts hos teleunderhållskontoret bäst kunna effektueras? Jo, man har kommit till det resultatet — och jag tror, herr talman, att vi även på den punkten är eniga — att det bör ske vid verkstäder som är så effektivt organiserade och så riktigt lokaliserade som möjligt. Det har företagits en indelning av verkstäderna i A-, B- och C-anläggningar med olika funktioner, som jag inte nu skall gå närmare in på. Avsikten är emellertid att för den regionala verksamheten skulle — när det hela så småningom blir utbyggt — finnas en B-verkstad i södra Sverige, närmast i Blekinge, en i mellersta Sydsverige med tilltänkt placering i Växjö samt vidare en i Mellansverige och en i mellersta Norrland. Till denna organisation skulle överföras några av de nuvarande anläggningarna, bl. a. centrala flygverkstaden i Arboga och signalverkstäderna i Sundbyberg.

För att åstadkomma en lämplig utformning av det organ som skall verkställa underhållet har man tillsatt en särskild utredning, FATU, som dessutom haft att göra en översyn av hela frågan. Denna utredning har framlagt förslag om att verkstadsorganisationen skall anslutas till flygförvaltningen.

Vid remissbehandlingen har detta förslag fått stöd av praktiskt taget alla remissinstanser på det sättet att man har påyrkat anläggningar i förvaltningsregi, d. v. s. ungefär av samma slag som tidigare. Det har emellertid förekommit ett par, tre undantag, och det viktigaste är yttrandet från försvarets fabriksstyrelse. I detta yttrande har framförts tanken på inrättandet av, jag vågar säga, en ny form av statligt bolag, som inte är direkt underställt Kungl. Maj:t utan som på något märkvärdigt, hittills rela-

Samordning av underhållet av krigsmaktens telemateriel m. m.

tivt diffust och oklart sätt skulle placeras in i försvarets fabriksverk.

Resultatet av prövningen inom departementet av FATU:s förslag blev att man i en departementspromemoria anslöt sig till tanken att det skulle för ifrågavarande underhållsarbeten inrättas ett sådant statligt bolag, anknutet till försvarets fabriksverk. Det framgår inte — i varje fall inte med tillräcklig klarhet — vilka skäl som varit avgörande när man tagit ett så märkligt steg och önskat bilda ett statligt bolag efter nya principer. Det är möjligt att det finns någon formell förebild, om vi skulle leta noggrant bland de statliga företagen. Det förefaller mig då vara de fraktgods- och bussaktiebolag, som ägs av statens järnvägar. S.J. är ju också ett affärsdrivande verk som äger statliga aktiebolag. Men det är den enda formella förebild som jag har tyckt mig kunna upptäcka.

Om man frågar vad bolaget skall omfatta, är det faktiskt ganska svårt, herr talman, att få svar på den frågan. Det sägs i propositionen på sid. 27 i denna del: »Slutmålet för omorganisationen bör enligt styrelsens uppfattning vara att samtliga gemensamma verkstäder sammanföres i en organisation, som drives i aktiebolagets form under försvarets fabriksstyrelse.» Men på nästa sida i propositionen säger departementschefen: »För egen del anser jag att aktiebolagsformen bör väljas för den nya verkstaden i Växjö.» Man får en känsla av att denna verkstad i Växjö skall bli ett särskilt statligt bolag under fabriksstyrelsen. Det har i varje fall inte direkt sammanhang med slutmålet för omorganisationen, som det talas om på den föregående sidan.

Det sägs vidare, att driften av de övriga företagen så småningom skall övertas av försvarets fabriksstyrelse. Då blir under alla förhållanden en ändring av dessa verkstäders företagsform nödvändig. Skall de också förvandlas till särskilda aktiebolag under fabriksverkets ledning? Jag måste medge att jag under

utskottsbehandlingen inte kunnat bli klok på hur departementet tänkt sig detta. Är det meningen att det skall bli ett enda aktiebolag som skall sköta samtliga dessa företag, eller är det meningen att fabriksverket med den nye generaldirektören i spetsen skall sköta en hel rad av aktiebolag? Jag ser till min glädje att försvarsministern nu äntligen kommit in i kammaren, så att man kan ställa frågor direkt till honom. Det behövs, ty detta är utomordentligt oklart. Jag har svårt att förstå att man kan lägga fram en proposition som är så pass mångtydig och oklar som denna.

Vad kan man nu vinna med bolagsformen? Såvitt jag förstår kan man vinna två saker. När man lägger in verksamheten under fabriksverket kan man föra undan driftresultatet vid detta eller dessa bolag — eftersom jag inte vet hur många bolag det kommer att bli får jag yttra mig svävande på den punkten. Man kan dölja resultatet i företagen genom att man utnyttjar fabriksverket som holdingföretag, där man har möjlighet att flytta över vinster från den ena sektionen av holdingföretagets verksamhet för att täcka förluster i ett eller flera av de underordnade bolagen. Detta kan vara ett syfte. Men eftersom jag utgår ifrån att det inte kan vara något intresse för departementet att undanhålla riksdagen, statsrevisorerna eller andra resultatet av driften i dessa företag, kan det väl inte ha varit ledstjärnan. Det är däremot möjligt att andra kan ha intresse av det.

Den andra förklaringen till bolagsformen kan vara att man skall få lättare att skaffa tillräckligt utbildad personal. Meningen är att man i anslutning till företagen skulle ha särskilda utbildningsanstalter, och man skulle behöva ha bolagsformen för att kunna konkurrera om den relativt fåtaliga arbetskraften — särskilt de utbildade teleteknikerna — som finns förnämligast inom de större enskilda företagen i denna bransch.

Det är klart att detta är en förklaring,

Samordning av underhållet av krigsmaktens telemateriel m. m.

och jag vill inte säga att den är illegitim på något sätt. Men å andra sidan kan man fråga sig om det är så det skall gå till. Är det ett verkligt intresse ur samhällsekonomisk synpunkt att just staten, kronan, försvaret, sätter i gång med en sådan form av konkurrens med de enskilda företagen om den knappa personal som finns? Måste man inte här gå den längre vägen, nämligen att utbilda nya människor för det behov som man kommer att få?

Jag skulle, herr talman, vilja åberopa vad televerket säger i sitt remissuttalande just på denna punkt. Det är återgivet i propositionen på sid. 19, och jag citerar ett litet stycke: »Telestyrelsen vill inte bestrida, att bolagsformen kan ha vissa fördelar i förhållande till andra företagsformer och skulle därför från rent principiella synpunkter inte ha något att erinra mot det framlagda förslaget. Med hänsyn till att televerket därvid skulle komma i underläge vid personalrekryteringen anser styrelsen dock att, innan beslut fattas i frågan, en förnyad utredning bör verkställas om de lämpligaste formerna för industriell drift på det statliga området.»

Det måste sägas vara en vägande invändning, som man inte heller i departementet har gjort något försök att gendriva. Utan att anföra någon motivering har man där bara sagt att man funnit bolagsformen vara den lämpligaste och så har man gått in för den.

Här finns det sålunda många oklara punkter. En sådan fråga är också det nya statliga företags eventuella samverkan med enskilda företag i branschen. Där har man antytt att enskilda intressenter skall kunna stiga in i företaget och köpa 49 procent av aktiestocken. Jag skall inte ingå på frågan huruvida detta är lämpligt eller inte. Av olika skäl förefaller den inte vara särskilt aktuell. Men om det visar sig att förhandlingarna om den saken kan leda till ett resultat — vilket jag inte har någon klar överblick över — så är också

det en sak som talar för att driftformen behöver omprövas. Jag summerar alltså, herr talman, att detta är precis vad reservationen går ut på.

Vi tillstyrker det nya teleunderhållskontor som föreslås i propositionen och är sådan om att omedelbart starta den första verkstaden. Vi är med om att anvisa de 15 miljoner kronor i aktiekapital och 16 miljoner i kreditgarantier, som begäres i propositionen. Men vi konstaterar att företagsformen är mycket oklar och att samtliga remissinstanser utom tre — särskilt försvarets fabriksstyrelse, som alldeles uppenbart är part i målet — har ansett sig icke kunna ge sin anslutning till bolagsformen och inte heller haft tillfälle att göra det. Det bör nämligen observeras, herr försvarsminister, att vad remissinstanserna har givit sin anslutning till är FATU:s promemoria, inte departementspromemorian. Det är två helt olika saker, även om detta inte heller framgår av propositionen så tydligt som vore önskvärt. Departementspromemorian har inte varit underkastad remissbehandling.

Däremot har televerket och åtskilliga andra instanser gått emot bolagsformen sådan den framförts alternativt av flygförvaltningen, dock endast i form av en propå. Det är detta som gjort att vi kunnat gå med på att starta den nya organisationen, men driftformen anser vi bör anstå till dess att klarhet vunnits om vilken driftform som lämpar sig bäst för den nya verksamheten. Och den frågan är dess värre ännu inte besvarad. Det är en betydelsefull sak att starta ett statligt bolag. Och man har anledning att inte minst av hänsyn till skattebetalarna tänka sig för både en och två gånger, så att man verkligen vet vad man gör, när man ansluter sig till en sådan bolagsbildning.

I morgon får vi här ta ställning till ett förslag om subvention på 5 miljoner kronor kontant till ett statligt bolag, och på våra pulpeter ligger också bokslutet från ett annat statligt bolag,

Samordning av underhållet av krigsmaktens telemateriel m. m.

som visar en förlust på i det närmaste 5 miljoner kronor. De statliga bolagen står oss ganska dyrt, och därför är det angeläget att verkligen tänka igenom dessa frågor och låta remissinstanserna uttala sin mening, innan vi tar ställning till driftformen.

Herr talman! Med stöd av det anförda ber jag att få yrka bifall till reservation nr 2.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

Fru HÖRNLUND (s):

Herr talman! Vi har här att ta ställning till den ur försvars- och allmänna ekonomiska synpunkter mycket viktiga frågan om underhållet av krigsmaktens telemateriel. Men frågans avgörande får också stora lokaliseringspolitiska följder, och det är med anledning därav som jag nu trots den sena timmen vill anförda några synpunkter.

Grunden och förhistorien till det beslut som riksdagen i dag skall fatta är i korthet följande. I ett förslag 1959 förordade utredningen om den statliga verksamhetens lokalisering att signalverkstaden i Sundbyberg skulle flyttas till Borås eller Jönköping. Lokaliseringsutredningens förslag hade tillkommit efter direkta kontakter med de båda städerna och byggde på arbetsmarknadsmässiga synpunkter. Förtur gavs åt Borås, på grund av stadens ensidiga näringsliv, där textil- och konfektionsindustrin är helt dominerande. På grundval av lokaliseringsutredningens förslag beslöt 1960 års riksdag i princip i enlighet med proposition nr 120 att signalverkstaden skulle flyttas till Borås, Jönköping eller Växjö.

I propositionen tillkom förslaget om Växjö utan någon mer allmän motiveering, men det har senare framkommit uppgifter om att i staden fanns berg- rum disponibelt för verkstadens förläggning. I FATU:s utredning, på vilken nu föreliggande förslag grundar sig, fö-

reslås att verkstaden förläggs i byggnad ovan jord, varför bergrumssynpunkterna kan sägas vara satta ur spel. Det tycks nu vara andra synpunkter som fått råda vid valet av Växjö som den slutliga förläggningsorten. Det kunde vara intressant för riksdagen att höra vilka skäl som varit avgörande i detta fall — inte minst av den anledningen att riksdagen, som så ofta sker i lokaliseringsfrågor, är ställd åt sidan och bara tycks ha att konfirmera det beslut som redan är fattat. Jag skall närmare motivera min uppfattning men vill först söka klargöra den inställning som redovisas i motionerna II: 848 och I: 692, där vi behandlat frågan ur allmänna lokaliseringssynpunkter.

En sådan bedömning har de experter, som sedermera antagit namnet FATU och som hade till uppgift att utreda frågan om organisations- och driftform för underhållet av krigsmaktens telemateriel, sorgfälligt undvikit att göra. Femton rader har man ägnat åt lokaliseringsfrågan när det gäller förläggningen av den verkstad som skall sysselsätta 500 man år 1965 och cirka 800 man år 1970. Det är ingen liten lokaliseringsfråga, och den bör verkligen inte avfärdas på detta sätt och avgöras så lättvindigt. Och vad värre är: det lilla material FATU över huvud taget redovisat i lokaliseringsfrågan bygger på felaktiga grunder.

FATU redogör för det lokala rekryteringsunderlaget och konstaterar att skillnaderna mellan de nämnda tre städerna inte är särskilt stora. Och det är klart, att har man som FATU räknat bort — eller tappat bort, vilket det nu är fråga om — inte mindre än 5 301 män i de aktuella åldrarna 15—39 år i boråsregionen, så uppvisar inte rekryteringsunderlaget så stora skillnader. Men det får anses högst anmärkningsvärt att en utredning, som är tillsatt den 16 mars 1962, inte använder sig av det då föreliggande materialet från 1960 års folkräkning utan i stället använder ett prognosmaterial, som i andra sammanhang

Samordning av underhållet av krigsmaktens telemateriel m. m.

påvisats vara felaktigt. Boråsregionen har enligt 1960 års folkräkning 23 601 män i åldern 15—39 år och inte 18 300 som FATU felaktigt har angivit. Jönköpingsregionen har 18 646 och växjöregionen 16 098 män i de aktuella ålderna. Mellan boråsregionen och växjöregionen är skillnaden när det gäller rekryteringsunderlaget inte mindre än 7 503 personer. Om detta säger FATU att »skillnaderna mellan de tre städerna är ej stora».

Är inte det minsta man kan begära av en statlig utredning att den skall vara korrekt i sina uppgifter? När ifrågavarande utredning nu inte är det, räknar man med att remissinstanser och departement skall vara korrekta i sina uppgifter. Arbetsmarknadsstyrelsen är en av remissinstanserna, och det var dess regionindelning som låg till grund för framräkningen av rekryteringsunderlaget. Borde då inte arbetsmarknadsstyrelsen ha rättat till dessa felaktigheter i sitt remissyttrande? Fanns det ingen vilja därtill eller kunde ett så stort fel gå arbetsmarknadsstyrelsen spårlost förbi?

Och vilken inställning har departementschefen till denna fråga? Anser departementschefen rekryteringsunderlaget vara »i stort sett likartat», detta trots att växjöregionen har mindre än två tredjedelar av boråsregionens underlag? Man har ju gjort departementschefen uppmärksam på felaktigheterna, och då kunde man vänta sig att han redovisat saken i propositionen. Det hade varit betydligt smakligare om så skett.

Skulle det vara så att departementschefen glömt siffrorna har jag en sammanställning här som jag gärna skall överlämna. Den visar att de uppgifter jag anfört är fullt korrekta.

FATU har i sin femtonraderslokalisering berört kommunikationsförhållandena. Det konstateras kort och gott att »Växjö ur kommunikationssynpunkt är väl beläget» men att »Borås ur denna synpunkt är mindre lämpligt». Jönkö-

ping, som enligt FATU har de bästa förutsättningarna, kommer inte i fråga som lokaliseringsort.

I vår motion har vi ingående redovisat kommunikationsförhållandena. Jag vill nu bara framhålla att de är i stort sett likvärdiga vad gäller järnvägs- och landsvägsförbindelser. Flygförbindelserna är tveklöst bäst när det gäller Jönköping, som har ett nybyggt flygfält, under det att både Borås och Växjö väntar på sina fält; dessa städer ligger därvidlag, som kammaren känner till, jämsides. FATU konstaterar alltså att Borås ur kommunikationssynpunkt är mindre lämplig som förläggningssynpunkt. Strax innan har utredningen konstaterat att transportkostnadsfrågan är av underordnad betydelse när det gäller lokaliseringen. Å ena sidan konstaterar alltså FATU att transport- och kommunikationsfrågorna är av underordnad betydelse, men å andra sidan kan man inte tänka sig en lokalisering till Borås, bl. a. ur just lokaliseringssynpunkt. Det är i sanning en motsägelse. Departementschefen säger beträffande den södra verkstaden: »Trots att transportkostnaderna och beredskapsförlusterna bedömes som små i förhållande till övriga kostnader för verkstadens drift finner jag dem böra beaktas. Den föreslagna lokaliseringen är väl ägnad att hålla dessa kostnader låga. Likaledes finner jag att såväl tidspillan som resekostnader för de rörliga servicegrupperna inte kan betraktas som likgiltiga. Detta talar för en central placering i förhållande till materielens geografiska fördelning i fredstid inom det aktuella området, södra Sverige.»

Departementschefen söker alltså tillmäta transportkostnaderna stor betydelse vid förläggningen av södra verkstaden, varvid de lokaliseringspolitiska aspekterna givetvis tappas bort. Men beträffande den av LO och arbetsmarknadsstyrelsen framförda meningen, att Norrland i första hand borde komma i fråga och att en större del av verk-

Samordning av underhållet av krigsmaktens telemateriel m. m.

samheten borde förläggas dit har statsrådet inte anfört transportkostnaderna som skäl för att en sådan placering inte skulle kunna ske.

Enligt min uppfattning om hur en verksam lokaliseringspolitik skall bedrivas är detta riktigt. Norrland behöver detta stöd. Men varför, frågar man sig, kan man inte anlägga lokaliseringpolitiska synpunkter även på en placering i södra Sverige? Det har departementschefen nämligen inte gjort.

Statsrådet grundar sitt ställningstagande att föreslå Växjö på följande faktorer: för det första: kostnads- och beredskapssynpunkter i anslutning till beslutade materielanskaffningar. — Detta betyder att de militära myndigheterna med sin materielanskaffningspolitik redan på förhand sätter en allsidig bedömning av ett lokaliseringsspörsmål ur spel och alltså föregriper ett riksdagsbeslut i denna fråga. Trots att detta är en fredsverkstad, skriver departementschefen, »har lokaliseringen i detta fall en viss betydelse i krig». Dessa synpunkter bör inte lämnas till statsrådsprotokollet utan bör delgivas vederbörande riksdagsutskott. Frågan är alltså på denna punkt mörklagd för riksdagen, och vi har inga möjligheter att bemöta den.

För det andra: transportkostnaderna, som jag tidigare redogjort för i samband med kommunikationerna. För det tredje hänger man upp lokaliseringen på en annan ganska underlig värdering, nämligen skyndsamt etablering, som kanske får anses som den allra intressantaste och kanske också mest delikata frågan i detta sammanhang och som jag närmare skall utveckla. Frågan om en skyndsamt eller snar etablering möter man både i utredningen och i propositionen som det viktigaste argumentet i lokaliseringsfrågan. Vad är då orsaken till att en så snabb etablering kan ske just i Växjö? Hur kunde FATU veta, att Växjö hade den snabbaste lösning-

en att erbjuda, när utredningen inte hade varit i kontakt med vare sig Borås eller Jönköping — trots att dessa båda städer varit föreslagna i riksdagens principbeslut?

Finansministern skrev i sin proposition av år 1960 att frågan om förläggning till Borås, Jönköping eller Växjö ytterligare skulle prövas. Så har faktiskt aldrig skett. Hur skulle en sådan prövning kunna ske utan att någon kontakt togs med vare sig Borås eller Jönköping? I stället fick man i dessa båda städer genom pressuppgifter reda på vilken ställning FATU hade intagit i lokaliseringsfrågan, i vilken just den snabba etableringen utgjorde ett av huvudargumenten.

Departementschefen har försökt att reparera denna underlåtenhet hos utredningen genom att i efterhand skicka ut sin statssekreterare på besök i berörda städer, vilka då fick möjlighet att inkomma med anbud till departementet. Men man får väl ta detta för vad det var: en vacker gest och inget annat. Frågan var redan avgjord på departementsplanet. Men jag vill gärna påpeka att både Borås och Jönköping kunde erbjuda minst lika goda möjligheter till snabb etablering genom lämpliga lokaler, stora och centralt belägna markarealer, utbyggnad av telereparatörsutbildningen o. s. v. Detta har vi utförligt redogjort för i motionen, som också utskottet haft möjlighet att ta del av.

Med anledning av detta anser jag, att det hade varit berättigat att man vid utskottsbehandlingen ägnat lokaliseringsfrågan en utförligare redovisning och att majoriteten motiverat sitt ställningstagande i frågan något mer än nu, när man avfärdat den på fyra rader i utlåtandet. Herr Ståhl, som talade före mig, var inte ens medveten om att Borås var aktuellt i sammanhanget. Man kan undra när lokaliseringsfrågan egentligen har diskuterats.

Man borde ändock sanningsenligt ha kunnat konstatera, att frågan om snabb-

Samordning av underhållet av krigsmaktens telemateriel m. m.

etablering inte kan användas som ett avgörande skäl för en lokalisering just till Växjö, eftersom ytterligare två städer kan erbjuda minst lika goda möjligheter. Det är alltså tre faktorer som varit avgörande för lokaliseringen av denna stora verkstadsrörelse. Inget av dessa argument har emellertid någon som helst anknytning till de målsättningar som brukar vara avgörande i lokaliseringssammanhang.

Några av remissorganen har också ansett att den föreliggande utredningen inte i tillräckligt hög grad har beaktat lokaliseringsfrågan. Statskontoret skriver t. ex. att man på grundval av föreliggande material finner det svårt att avgöra, huruvida Växjö är den lämpligaste platsen, och man anser att lokaliseringen ytterligare behöver övervägas.

LO anser, att arbetsmarknads- och sysselsättningssynpunkter borde ha fått större utrymme än de tillmätts av FATU i lokaliseringen, och frågar om inte en verkstad i mellersta Norrland från dessa synpunkter borde ha haft företräde. Man anför följande: »Enligt LO:s uppfattning är principplanen för utbyggnaden av de centrala verkstäderna så förenklad och ensidig, att den ej bör läggas till grund för något beslut.» — — — »Hela frågan om dimensionering och lokalisering av ytterligare televerkstäder bör bli föremål för förnyad prövning.»

Så långt LO.

Arbetsmarknadsstyrelsen, som förresten intagit minst tre ståndpunkter under de tre, fyra år som denna fråga behandlats, säger sig »ej ha anledning att motsätta sig FATU:s förslag om att förlägga den södra verkstaden till Växjö». Detta säger man sedan man anfört att samtliga fyra orter — man har då också medräknat Kalmar — har förutsättningar att rekrytera erforderlig personal och att skillnaderna ur allmänna lokaliseringssynpunkter mellan

de fyra orterna inte är så stora. Men man har inte kunnat anföra en enda synpunkt som talar för att just Växjö är den lämpligaste orten; man säger bara att man ej har anledning att motsätta sig förslaget!

I FATU:s utredning är behovet av berggrum borta. Men Växjö är kvar. Kan det vara av ren slentrian som FATU tagit så lätt på lokaliseringsfrågan?

I lokaliseringsutredningens förslag av år 1959, som låg till grund för riksdagens beslut 1960, förordades Borås på grund av dess ensidiga näringsliv. FATU kräver ett väl differentierat näringsliv på den ort som skall förordas, och ingen har sedermera tagit upp denna i och för sig mycket intressanta fråga till diskussion. Är det kanske verkligen så att statlig lokaliseringspolitik kräver att den kommun som skall komma i fråga först själv skall ha skaffat sig ett väl differentierat näringsliv? Mig förefaller det orimligt att bedriva en sådan lokaliseringspolitik.

En ordentlig redovisning av de ståndpunkter, som är avgörande för en lokalisering, är vad vi har rätt att kräva innan vi fattar långtgående beslut. Här har riksdagen anmodats att ta ställning i en viktig fråga på ett dåligt utredningsmaterial. Departementschefen har inte gjort stora ansträngningar för att kunna lämna riksdagen bättre uppgifter. I stället talar statsrådet om sitt varma intresse för lokaliseringsfrågor. Det har varit bättre om han redovisat lokaliseringsskäl.

Frågan om lokaliseringen av den södra verkstaden bör allsidigt och förutsättningslöst omprövas, och förslaget bör kunna föreläggas höstriksdagen, så att det inte blir någon större tidsspillan. Man har då möjligheter att låta även andra orter komma med vid bedömningen. Vid utredningen bör man även tillmäta de allmänna lokaliseringspolitiska synpunkterna tillräcklig uppmärksamhet.

Herr talman! Jag ber med detta att

Samordning av underhållet av krigsmaktens telemateriel m. m.

få yrka bifall till reservation nr 1 av herr Boman.

I detta anförande instämde herrar *Magnusson* i Borås (h), *Carlstein* (s) och *Persson* i Heden (cp).

Herr **HAMRIN** i Jönköping (fp):

Herr talman! Uppläggningsen av denna fråga — med tre kommuner engagerade i en hård uppgörelse om ett tydligen mycket eftertraktat lokaliseringsobjekt — skulle kunna ge intryck av att det verkligen rörde sig om ett triangeldrama som skulle kunna sluta ungefär hur som helst. Riktigt så ligget det inte till.

Jag är i långa stycken förekommen av närmast föregående talare och kan instämma med henne, fastän vi sitter på olika länsbankar. Jag och andra med mig vill slå vakt om principen att varje ställningstagande måste vara grundat på överväganden, där man — restlöst! — beaktar alla i målet förekommande omständigheter. Så har inte skett i denna sak.

Handläggningen av lokaliseringsärendet framstår för oss som otillfredsställande, och det finns anledning att sätta frågetecken i marginalen, såsom fru Hörnlund gjorde. Det är egendomligt att utskottet utan att prestera något som skulle kunna sägas utgöra svar i sak, med några få rader avfärdar de argument vi ifrån Jönköping och Borås har anförts, och kort och gott dekreterar, att Växjö är platsen för den nya televerkstaden, Växjö och ingen annan ort. Jag tycker nog att utskottet härvidlag varit litet väl följsamt mot departementschefen.

För att i möjligaste mån undvika upprepning skall jag peka på en enda detalj, nämligen vad departementschefen säger om transportkostnader och beredskap. Departementschefen säger å ena sidan att transportkostnaderna skall bedömas som relativt små. Detta hindrar honom inte att i nästa andetag säga att de lika fullt måste beaktas. Små tal

och små ting skall man ju föralldel också beakta, men här har beaktandet tydligen gått så långt, att det blivit helt utslagsgivande. Ur transportkostnadsynpunkt, säger man, är en lokalisering till Växjö att föredra framför varje tänkbart alternativ.

Det talas om den tidsspillan och de reskostnader som skulle uppstå för de rörliga servicegrupperna, liksom också att lokaliseringen har betydelse med tanke på materielens användning i krig. Så dras rullgardinen plötsligt ner. Av sekretesskäl anser man sig inte kunna föra resonemanget vidare på denna punkt. Inför detta måste man naturligtvis böja sig, tyvärr. Men man har mycket svårt att förstå att transportfaktorn skulle kunna tillmätas så avgörande betydelse. Här är det ju inte fråga om ett val mellan olika landsändar utan mellan tre orter inom en och samma mycket begränsade räjong. Skillnaderna i distans är några få mil, och vägförhållandena är goda. Jag har alltså svårt att förstå att just transportproblemen skulle kunna ha så mycket — jag skulle vilja säga: ens något nämnvärt — att betyda. I varje fall borde frågan prövas ytterligare, liksom åtskilligt annat i detta ärende.

Som skäl för en förläggning till Växjö åberopas också att en sådan förläggning bäst skulle tillgodose kravet på snabb etablering. Borås' representant kan säkert tala för sig själv på denna punkt och har för övrigt redan gjort det. På den ort jag råkar känna bäst till, Jönköping, ställer man sig något undrande inför detta argument eftersom stadens myndigheter på ett utomordentligt sätt klargjort att det i Jönköping finns möjligheter till mycket snabb etablering. Ett numera nedlagt flygfält skulle kunna komma till användning. Jag skall inte gå närmare in på hur det skulle kunna ordnas. Att Jönköping rekryteringsmässigt skulle ligga sämre till, har inte från något håll påståtts. Tvärtom har FATU utta-

Samordning av underhållet av krigsmaktens telemateriel m. m.

lat att huskvarna-jönköpingregionen — jag tar detta område som en enhet — erbjuder de bästa villkoren i det avseendet, liksom att den regionen i fråga om kommunikationer har det bäst förspänt. Den ligger vid Europaväg 4 och är utrustad med hypermodernt flygfält.

Jag skall allra sist, herr talman, nämna endast några ord om remissvaren. Jag undantar då partsinlagorna, om jag så får säga, från de närmast berörda länen. Statskontoret och LO ansluter sig direkt till kravet på en ny utredning. Arbetsmarknadsstyrelsen och lokaliseringsutredningen kan tydligen inte sträcka sig längre än till att ge till känna, att de inte har någon anledning att motsätta sig att södra verkstaden förläggas till Växjö. Säger vad man vill, om någon större entusiasm för just *den* lösningen talar knappast en sådan formulering.

Jag skall med dessa ord, herr talman, be att få ytterligare understryka önskvärdheten av att reservation nr 1 vinner kammarens bifall. I den reservationen begärs alltså förnyad prövning av ärendet. Jag vill framhålla att det fördenskull inte behöver uppstå någon försening av betydelse.

Herr ALMGREN (s):

Herr talman! Vi är tre ledamöter i statsutskottet som reserverat oss för bifall till motionerna om en förnyad prövning av frågan om lokaliseringen av den föreslagna televerkstaden i södra Sverige.

Skälen för en sådan prövning har här tidigare så utförligt redovisats av huvudmotionärerna, att jag kan fatta mig mycket kort — och jag menar det när jag säger det.

FATU, som haft i uppdrag att utröna den lämpligaste lokaliseringen av den nya verkstaden, har framhållit att Jönköping, Borås och Växjö bjuder i stort sett likartade möjligheter för rekrytering av personal.

Utredningen anför som ett av de bä-

rande skälen för att Växjö skulle vara den lämpligaste platsen att där finns lokaler som gör det möjligt att man snabbt kan komma i gång. Detta är enligt vår uppfattning den svagaste punkten i utredningen. Det faktiska förhållandet är som framhållits här tidigare, och jag vill understryka det ytterligare att såväl jönköping-huskvarnaområdet som Borås kan ställa till förfogande lämpliga tomter och redan befintliga lokaler för verkstadens snabba igångsättning. Någon sådan redovisning lämnas inte av utredningen.

Herr talman! Jag vill även understryka vad statskontoret anfört i sitt remissyttrande, där det bl. a. heter att utredningen har föreslagit att den planerade verkstaden i södra Sverige i konkurrens med Jönköping och Huskvarna förläggs till Växjö. Statskontoret finner det svårt att med föreliggande material avgöra, huruvida Växjö är den lämpligaste platsen, och anser att frågan om verkstadens förläggning bör ytterligare övervägas.

Herr talman! I överensstämmelse med vad statskontoret har anfört yrkar jag bifall till reservation nr 1, vari hemställas om en ny prövning av verkstadens lokalisering. Frågan behöver inte fördröjas längre än till höstriksdagen, då vi på nytt kan ta ställning till densamma.

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp):

Herr talman! Jag vet så väl att kammarens ledamöter ler ett tragiskt leende när man försäkrar att man skall fatta sig kort. Jag skall därför inte säga det, även om jag menar det.

Jag skulle vilja beröra en sektion i utskottsutlåtandet. Egentligen skulle jag ha kunnat nöja mig med att uppträda som supporter till fru Hörnlund, men jag vill också säga någonting i egenskap av ledamot av lokaliseringsutredningen, även om jag självfallet vet att vi som hör hemma i någon av de regioner, vilka vill få verkstaden lokaliserad till

Samordning av underhållet av krigsmaktens telemateriel m. m.

sig, löper risk att våra synpunkter blir lokalt färgade.

Riksdagen har i princip 1960 uttalat sig för att signalverkstaden i Sundbyberg förflyttas till Borås, Jönköping eller Växjö. Lokaliseringsutredningens förslag framlades efter direkta kontakter med både Borås och Jönköping och byggde på arbetsmarknadsmässiga bedömningar. De militära myndigheter, som till oss i lokaliseringsutredningen framförde synpunkter på lokaliseringsfrågan, var genomgående positiva till en förflyttning av signalverkstaden i Sundbyberg. Under hand har uppgivits, att såväl Borås som Jönköping kunde godtas ur beredskapssynpunkt.

Tar man sikte på rekryteringsunderlaget på de olika platserna i fråga om arbetskraft kan Borås och Jönköping sägas vara jämställda. Men det underliga är att man både i försvarets arbetsgrupp för teleunderhåll (FATU) och i propositionen helt vänder upp och ner på den hittills accepterade argumenteringen för en nylokalisering till en viss ort. Enligt FATU:s uppfattning bör ett väl differentierat näringsliv vara förutsättningen för en lokalisering till en viss ort, precis såsom fru Hörnlund påpekade. Enligt lokaliseringsutredningens uppfattning, grundad på de direkta utredningen fått av Kungl. Maj:t, är det just ett ensidigt näringsliv i ett område som är skälet för en lokalisering dit av företag för att få till stånd ett bättre differentierat näringsliv — en mening som också riksdagen anslutit sig till.

Denna synpunkt måste väl vara den enda acceptabla i den frågan. Vill man medverka till att en ort får ett mer differentierat näringsliv tror jag för min del, även om jag nu råkar vara från Borås, att denna stad bör ha en viss prioritet. Det är inte något underkännande av textildominansen i den stad där jag hör hemma. Gäller det att hitta en plats som har rimliga kommunikationer är väl Jönköping litet bättre än

Växjö och Borås. Men de båda sistnämnda städerna har vid en närmare granskning inte något företräde framför varandra. Borås kommer ganska snart att få en riksväg av större dimensioner. Vad vi tycker är underligt är att vi inte har fått vara med i tävlan på samma villkor. Vi har helt enkelt inte fått uppträda på scenen på samma villkor. Vi anser det därför riktigt, att det kommer till stånd en förutsättningslös prövning av lokaliseringsfrågan.

Jag kan inte finna att riksdagens principbeslut 1960 fullföljts såsom var avsett. Om en sådan prövning skett, herr talman, och alla tre platserna fått tillfälle att presentera sina möjligheter på lika villkor och det sedan skett en saklig vägning av det ena alternativet mot det andra och det därvid visat sig att exempelvis Växjö avgjort hade de flesta fördelarna, ja, då hade man givetvis fått finna sig i en lokalisering dit.

Vi anser att FATU:s utredning har så uppenbara brister, att frågan bör förutsättningslöst och allsidigt prövas om. FATU har i varje fall inte kontaktat Borås för att få ett material som kunde vägas mot övrigt material. På den punkten — liksom förresten på övriga punkter — har fru Hörnlund obestriddligen rätt.

Jag delar reservanternas uppfattning, att en utredning bör kunna ske så snabbt, att någon allvarlig försening av den nya verkstaden inte behöver riskeras. Det statistiska material fru Hörnlund redovisade tror jag mig kunna bekräfta vara fullt relevant.

Herr talman! Jag yrkar alltså bifall till reservation nr 1 i utskottets utlåtande.

Herr talmannen återtog ledningen av förhandlingarna.

Herr BOHMAN (h):

Herr talman! Herr Ståhl tecknade bakgrunden till den fråga som vi nu skall diskutera. Jag tycker kanske att

Samordning av underhållet av krigsmaktens telemateriel m. m.

hans skildring av vad som har hänt och av fakta inte var fullt rättvisande. Då han sedan utvecklade sin bedömning av fakta gjorde han det också på sådant sätt, att kammarens ledamöter kunde få ett missvisande intryck av vad som förekommit och den uppfattningen att utomordentlig oklarhet skulle ha präglat ståndpunktstagandet i ärendet. Eftersom detta är felaktigt tycker jag att det är nödvändigt att här rekapitulera de förslag som framlagts och motivera varför statsutskottet har tagit den ståndpunkt det gjort. Jag vill också motivera varför högerrepresentanterna i statsutskottet har varit med om att förorda ett halvstatligt bolag.

Behovet av underhållsresurser belyses av några siffror som har lämnats av FATU, försvarets arbetsgrupp för teleunderhåll. Det är den utredningen som har gjort det arbete som ligger bakom propositionen. Den har påvisat, att materialvolymen på teleområdet under tio år kommer att tredubblas i försvaret. Den har också påvisat, att underhållskostnaderna för denna material kommer att minst fördubblas under tio år. Den har också framhållit, att behovet av personal som skall ta hand om det hela kommer att öka från för närvarande 1 500 till något mellan 4 000 och 5 000 personer mot slutet av 1970-talet. Man räknar samtidigt med en motsvarande expansion på det civila teletekniska produktionsområdet.

Mot bakgrunden av dessa siffror är det alldeles klart, att man måste vidta effektiva åtgärder för att tillvarata de resurser som nu finns och för att öka utbildningsmöjligheterna. Det här aktuella förslaget innebär att man sammanför förvaltningen, planeringen och de administrativa uppgifterna till ett enda förvaltningsorgan, *försvarets teleunderhållskontor*. Förut var förvaltningen såsom herr Ståhl har påvisat uppdelad på de olika vapengrenarna. Nu har man föreslagit att underhållskontoret skall knytas till en av dem, nämligen till flyg-

förvaltningen. Man har valt flygförvaltningen, därför att den har mest telemateriel och dessutom har den mest komplicerade materielen att syssla med. Men man måste också se till att de *tekniska resurserna* främst verkstadsresurserna, också ökar. Man måste ge dem också gemensam ledning, så att verksamheten kan bedrivas rationellt.

Såsom herr Ståhl har påvisat har remissinstanserna i stort sett varit positivt inställda till att man lägger underhållskontoret under flygförvaltningen. Däremot har meningarna brutit sig när det gäller verkstädernas lokalisering, företagsform och ledning. Det är alldeles riktigt att, som herr Ståhl sagt, FATU på sin tid föreslog, att de centrala televerkstäderna skulle ledas av teleunderhållskontoret, d. v. s. av flygförvaltningen. Men herr Ståhl talade inte om att detta förslag när det remissbehandlades inte alls möttes av någon entusiasm hos de hörda myndigheterna. Vad som då framför allt diskuterades var driftformen, om det skulle vara ett verk eller ett bolag och — därest det skulle vara ett bolag — huruvida bolaget skulle vara helstatligt eller halvstatligt.

Jag skall gärna personligen erkänna, att jag inte alls är road av statliga bolag. Vi har enligt min uppfattning alltför många exempel på att bolagsformen, som är avsedd att möjliggöra fri konkurrens och affärsmässig drift, har missbrukats och medfört att statsmedel använts för att subventionera företagen och ge dem favörer på olika sätt då de haft svårigheter att klara konkurrensens påfrestningar. Det är naturligtvis i och för sig förstabeligt, att om staten har ett bolag och staten samtidigt är beställare av det bolagets tjänster, har staten ett naturligt intresse av att se till att statens eget företag under alla omständigheter har full sysselsättning, även om resultatet blir att de samlade resurserna blir oekonomiskt utnyttjade. Risken för företagsekonomiskt omotiverade stödåtgärder är större, då staten

Samordning av underhållet av krigsmaktens telemateriel m. m.

har ett bolag än då verksamheten drivs i verksform. Riksdagen har utan tvekan sämre möjligheter till insyn och kontroll över statliga bolag än den har över affärsverk. Det är slutligen särskilt svårt att åstadkomma en konkurrens på lika villkor då det gäller bolag som är verkssamma på försvarsområdet.

Allt detta är fullt klart för mig, men jag har ändå ansett att man skall välja den halvstatliga formen just på detta område, därför att jag tror att den halvstatliga formen här möjliggör en ekonomisk och affärsmässigt förnuftig drift av företaget. Den affärsmässiga redovisningen och kalkyleringen är rätt besvärlig när ett sådant företag drivs i verksform. Det är svårt att åstadkomma de självkostnadsanalyser som man behöver för att möjliggöra den fria konkurrens som vi anser oss eftersträva. Hur skall man t. ex. räkna in de statliga pensionskostnaderna i sådana sammanhang? Dessutom är det också klart, att personalfrågorna i ett bolag kan lösas smidigare och att ledningen kan bli effektivare.

Men vad som för mig har varit det väsentliga och det avgörande i frågan har varit, att bolagsformen möjliggör samverkan med den enskilda industrien. Jag tror att just på detta område — på den punkten har herr Ståhl och jag uppenbarligen samma uppfattning — är det utomordentligt betydelsefullt, att man kan åstadkomma en sådan samverkan. För det första möjliggör en sådan samverkan att man kan utnyttja den tekniska erfarenhet som finns inom det enskilda näringslivet. För det andra kan man tillvarata de knappa personalresurser vi har. För det tredje kan man, om man har ett halvstatligt bolag, också få verkliga garantier för att det blir fri konkurrens.

Herr Ståhl påpekade, att remissinstanserna inte fått tillfälle att yttra sig över förslaget att bilda ett halvstatligt företag, som skall ligga under fabriksverket. Det är riktigt, ty detta förslag har kom-

mit till i departementet efter och med ledning av remissvaren, och det är i och för sig ingenting märkvärdigt. Det händer väl alltid att Kungl. Maj:t utarbetar sina propositioner med ledning av de remissvar som har flutit in. För fullständighetens skull bör kanske också tilläggas, att departementet utarbetade den promemoria som ligger till grund för propositionen i samråd med FATU, där underhållsexpertis ingår. Dessutom har departementspromemorian under hand bringats till försvarets förvaltningsdirektions kännedom. Dess uppgift är som bekant att samordna verksamheten inom de militära förvaltningarna. Nu har, såvitt jag vet, försvarets förvaltningsdirektion inte haft något sammanträde under den tid frågan behandlats, men direktionens kanslidirektör, som väl får anses vara rätt sakkunnig i dylika frågor, har avgivit en mycket positiv promemoria till departementet. Han har därvid förutsatt att han i den talade på förvaltningsdirektionens vägnar. Dessutom lär flygförvaltningen ha fått framföra sina synpunkter. Slutligen har vid fabriksstyrelsens behandling av ärendet deltagit en representant just för det tekniska underhållet, nämligen överste Wåhlin. I behandlingen deltog vidare generaldirektören för försvarets forskningsanstalt Fehrm samt en representant för det enskilda näringslivet, som också sitter i fabriksverkets styrelse, direktör Sebardt. Därutöver gjordes faktiskt positiva uttalanden i den riktning, som propositionen angav, redan vid den ursprungliga remissen av FATU:s förslag.

Jag vill också erinra och särskilt herr Ståhl om att det finns en flerpartimotion, bakom vilken står representanter även för folkpartiet och i vilken man *accepterar* propositionens grundtankar rörande det halvstatliga företaget.

Statsutskottets majoritet har godtagit förslaget och kanske ännu starkare än departementschefen understrukit be-

Samordning av underhållet av krigsmaktens telemateriel m. m.

hovet av samarbete med den enskilda industrien och kravet på affärsmässighet samt på fri och lika konkurrens. Jag vill särskilt fästa uppmärksamheten på några avsnitt i statsutskottets utlåtande. Utskottet stryker särskilt under att det gemensamma förvaltningsorganet skall lägga ut arbetena till den verkstad som utför dem billigast och snabbast. Man pekar på att organet har möjlighet att stödja sig på jämförelser mellan kalkyler, fakturor och offerter från statliga och privata verkstäder.

Statsutskottet har också anslutit sig till vad som sägs i den flerpartinotion, som jag nyss nämnde, samt uttryckt önskvärdheten av att den enskilda teleindustrien vid sina leveranser till försvaret samtidigt lämnar offert på underhåll av materielen. Man kan alltså på det sättet spara underhållspersonalen genom att försvaret köper denna komplicerade utrustning *inklusive* underhåll.

Statsutskottet har också apostroferat flerpartinotionen i fråga om medinflytandet från den enskilda teleindustrien. I motionen sägs att genom sådant medinflytande skulle företagets verksamhet och personalpolitik kunna bedrivas på ett effektivt och affärsmässigt sätt. Man skulle också kunna åstadkomma ett ändamålsenligt utnyttjande av de begränsade — alltför begränsade skulle jag vilja säga — resurserna av kvalificerad arbetskraft. Man skulle vidare åstadkomma garantier mot ett gynnande av det nya företaget i förhållande till den enskilda sektorn.

Vidare utgår utskottet ifrån att verksamheten skall bedrivas på affärsmässig basis i fri och lika konkurrens med enskilda företag. Utskottet påvisar att man genom att välja aktiebolagsformen skapar möjligheter för ett nära samarbete med industrien. Det ankommer på fabriksstyrelsen, säger utskottet, att vidta de åtgärder som behövs för att bilda bolaget och att föra de förhandlingar som kan bli aktuella.

Statsutskottet har egentligen bara på

en punkt gått emot flerpartinotionen. Motionärerna ansåg att medelsanvisningen skulle kunna halveras i avvaktan på förhandlingar med näringslivet och att Kungl. Maj:t skulle kunna komma tillbaka till riksdagen i höst och begära mer pengar om förhandlingarna inte gick i lås.

Statsutskottet har pekat på den brådska som föreligger. Som kammarens ledamöter känner till har riksdagen tidigare beslutat att signalskolan i Stockholm skall flyttas, och den håller nu på att avvecklas. Det är angeläget att skolan får besked, så att dess personal skall kunna användas vid den nya verkstaden i Växjö. Verksamheten bör bl. a. därför sättas i gång så fort som det över huvud taget är möjligt. Därför har utskottet tillstyrkt att hela beloppet nu anvisas. Men i vad mån beloppet behöver tas i anspråk blir beroende på de förhandlingar som nu skall föras med den enskilda industrien. Dessa förhandlingar förmodar jag kommer att påbörjas omedelbart. Personligen anser jag att det är angeläget att den enskilda industrien tar emot den hand som sträcks ut mot den. Det är angeläget från samhällets synpunkt, och det måste vara angeläget även ur den enskilda industriens synvinkel.

Herr Ståhl och övriga folkpartireservanter har hängt upp sig på vissa punkter. Man har, som jag nämnt förut sagt att det är fråga om en helt ny organisationsform som inte varit föremål för remissbehandling. Detta har jag redan bemött. Man har sagt att medelsanvisningen är oklar. Jag vill hänvisa herr Ståhl till att läsa klämman i utlåtandet. Den tycker jag är tillräckligt tydlig.

Vidare har man i reservationen påpekat, att det enskilda företaget bara får högst 49 procent av aktierna medan det statliga företaget skulle ha 51 procent. Det enskilda företaget skulle, menar reservanterna, då inte vara nämnvärt intresserat av samarbete. Hur pass stort det enskilda företagens intresse kan vara

vet vi inte. Det blir naturligtvis beroende på förhandlingarna. Jag tycker dock att det kan finnas skäl att i detta sammanhang nämna vissa faktorer, som måste inverka på bedömningen av hur stor andel det enskilda företaget skall ha och hur stor andel det statliga skall ha. En av dessa faktorer är det förhållandet, att staten blir den dominerande beställaren, d. v. s. köparen av ifrågasvarande bolagstjänster. Det är statens materiel som skall underhållas och repareras. Det är delvis fråga om hemlig materiel som levererats av olika sinsemellan konkurrerande enskilda tillverkare. Vidare är det väl klart att även i ett företag, där fördelningen är 51 procent för staten och 49 procent för de enskilda, får de enskilda företagen ett starkt inflytande. Bortsett från att det får representanter i styrelsen får det genom att ha full insyn i rörelsen möjlighet att påverka uppläggningsdriften och gripa in om konkurrensens spelregler skulle sättas ur kraft, och det kan också se till att personalpolitiken förs på ett riktigt sätt.

Man kan för övrigt fråga sig hur fördelningen annars skulle se ut. Menar herr Ståhl och reservanterna, att det skall vara fifty-fifty, eller hur skall man egentligen ordna fördelningen? I flerpårtimotionen, som jag nu flera gånger apostroferat, har man *inte* heller riktat någon invändning mot denna fördelning.

Herr Ståhl har vidare kritiserat att bolaget skall lyda under fabriksverket. Såvitt jag har förstått herr Ståhl rätt menar han att man därigenom inte får den önskvärda offentliga insyn i verksamheten som vi annars vill ha. Jag tror personligen att insynen skulle bli mindre om bolaget sorterade direkt under departementet. Nu skall det sortera under fabriksverket. Jag vill påminna om att i fabriksverkets styrelse sitter utom generaldirektören överste Wählin som representant för beställarna, generaldirektör Fehrm som teknisk specialist

och direktör Sebardt i Grängesbergsbolaget som företrädare för näringslivet. De politiska partierna representeras av vår kollega här i kammaren herr Alm-gren.

Herr Ståhl sade att det finns möjlighet att dölja resultat genom att manipulera mellan företagen. Detta kan inte vara riktigt. Aktieägartillskott eller extraordinära tillskott skall enligt den svenska aktiebolagslagen redovisas, och vi skall väl i alla fall inte utgå från att det skall förekomma fiffel i detta sammanhang. Dessutom är fabriksverkets egen redovisning sådan, att sådana transaktioner inte skulle kunna döljas. Såvitt jag förstår är det uteslutet att manipulera även om man mot förmodan skulle ha lust att göra det.

Om man skulle lägga bolaget under flygförvaltningen och flygförvaltningen skulle ha hand om teleunderhållskontoret så skulle det innebära att beställaren samtidigt skulle vara tillverkare. Då om någonsin skulle den fria konkurrensen omintetgöras.

Jag kan alltså inte inse att det finns bärande skäl för reservanternas yrkande att avgörandet i fråga om driftformen och ledningen bör skjutas till hösten. Den nya anstalten måste projekteras och komma i gång snarast. Den första åtgärden måste vara att bilda ett bolag som kan börja detta angelägna arbete.

Herr Ståhl menade också, att det var oklart hur det skall gå med de andra verkstäderna. Det är naturligtvis svarsministern som bör bemöta den kritiken, men jag vill ändå hänvisa herr Ståhl till s. 28 i propositionen, där han såvitt jag förstår får en fullt klarläggande redovisning av hur man tänker sig förfara.

Vad sedan gäller frågan om lokaliseringen av den nya verkstaden i södra Sverige, hoppas jag att varken Borås eller Jönköping — och ännu mindre fru Hörnlund — uppfattar det som någon oartighet om jag uttrycker mig ytterligt

Samordning av underhållet av krigsmaktens telemateriel m. m.

kortfattat. Såvitt jag kan finna föreligger tre i stort sett likvärdiga alternativ: Borås, Jönköping och Växjö. Riksdagen har redan beslutat att signalskolan i Stockholm skall flyttas till någon av dessa städer. Det gäller alltså att välja. Hur man än väljer blir de två som inte kommer i fråga missnöjda. Det är ofrånkomligt. Kungl. Maj:t har valt Växjö. Vissa av motiven för detta val har redovisats i propositionen. Andra motiv är av den naturen att de inte kunnat offentliggöras. Vid vår bedömning av frågan i statsutskottet har vi inte funnit några skäl för att fråga Kungl. Maj:ts förslag. Som jag tidigare sagt är saken bråskande. Vi måste sätta i gång så snart som möjligt. Vi har därför inte ansett oss kunna acceptera den försening, som en ytterligare utredning av lokaliseringsfrågan skulle medföra.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr STÅHL (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill först med tillfredsställelse notera, att herr Bohman i allt väsentligt har måst bekräfta de uppgifter jag lämnade i min lilla översikt över propositionens innehåll. Jag förstår mer än väl att herr Bohman i sin egenskap av högerman haft behov av att för kammaren förklara hur han och hans parti har kunnat ta den ställning som de tagit efter de principuttalanden om statliga bolag som man tidigare gjort. Däremot har jag verkligen svårt att förstå den entusiasm och hänförelse, med vilken herr Bohman motiverar detta statliga bolag.

Jag ber att få påpeka, att i folkpartiets reservation finns inget förslag som på något sätt försenar tillkomsten av detta företag. Däremot vill man överväga driftformen.

Eftersom herr Bohman tydligen tvivlar på att jag har läst propositionen har jag på nytt sett efter i denna hur det förhåller sig med remissyttrandena. De finns återgivna på s. 19. Om man un-

dantar chefen för flygvapnet, SACO och flygförvaltningen, går samtliga remissinstanser från Landsorganisationen till ÖB emot den bolagsbildning som försvarsministern och herr Bohman här så entusiastiskt företräder. Det finns starka sakliga skäl att inta den standpunkt som reservanterna här företräder.

Herr BOHMAN (h) kort genmäle:

Herr talman! Får jag bara tala om för herr Ståhl, att när remissinstanserna tog ställning till FATU:s förslag var det inte aktuellt med samverkan mellan staten och näringslivet, och därför hade remissinstanserna ingen anledning att gå närmare in på frågan om ett halvstatligt företag. Trots detta gjorde vissa remissinstanser positiva uttalanden i denna riktning. När beslutet fattades i departementet hade förvaltningsdirektionen, som skall samordna behandlingen av sådana frågor inom försvaret, uttalat sig positivt i riktning mot vad som nu föreslås i propositionen.

Herr STÅHL (fp) kort genmäle:

Herr talman! Med avsikt har jag hela tiden avstått från att diskutera de enskilda företagens inställning till den nya bolagsformen. Och jag tror att herr Bohman gjorde klokt i att också avstå från det, därför att ingen av oss har någon klar bild av hur det förhåller sig därvidlag. Det är högst osäkert — så långt är jag underrättad om de privata intressenternas tänkesätt för dagen i varje fall — om det över huvud taget kommer att kunna bildas något halvstatligt bolag såsom man här har tänkt. Tvärtom talar allt för dagen för att det blir ett rent statligt bolag som herr Bohman här, märkligt nog, så hårt går in för.

Herr FÄLLDIN (cp):

Herr talman! Jag har väckt en motion i detta ärende, där jag har tillåtit mig påpeka att såväl LO som arbetsmarknadsstyrelsen av lokaliseringspolitiska skäl hade rekommenderat att

Samordning av underhållet av krigsmaktens telemateriel m. m.

Östersund skulle få förtur till att bygga de centrala verkstäderna för teleunderhållet. Trots detta har departementschefen gått emot det. I propositionen har han redovisat skälen för att han i första hand förordat en utbyggnad av en verkstad i södra Sverige.

När man ser på motiven för att låta östersundsalternativet komma i andra hand, måste jag säga att man som norrlänning verkligen har anledning att känna sig bekymrad. Jag vill gärna använda det ordet i detta sammanhang.

Av redovisningen i propositionen framgår att för de fyra verkstäder som är planerade räknar man mot slutet av 1960-talet med ett personalbehov av totalt 1 820 man. Av dessa skulle det av strängt företagsekonomiska skäl, om jag får kalla det så, vara motiverat att ha en verkstad med en kapacitet på 100 man i Östersund. Av kartan över Sverige framgår att Östersund ligger ungefär mitt i landet i längdriktningen räknat. Enligt propositionens redovisning för hur den exklusiva försvarsmaterielen är placerad här i landet är det alltså ekonomiskt motiverat att inom en linje söder om Arboga låta utföra reparationer av 95 procent av vår telemateriel. Jag har påpekat detta i motionen. Beträffande denna motion skriver nu statsutskottet, vars första avdelning enligt vad jag vet har tillgång till uppgifter som vi vanliga riksdagsmän inte kan få del av, följande: »Mot den motionsvis framförda tanken att förlägga en större teleteknisk verkstad till mellersta Norrland talar bland annat den aktuella materielens nuvarande belägenhet även som rekryterings- och utbildningsmässiga faktorer. Härav följer att behovet av centrala underhållsverkstäder i Norrland f. n. är jämförelsevis ringa.»

Inom parentes vill jag säga, att vad utskottet skriver om rekryterings- och utbildningsmässiga faktorer väl är ovidkommande i detta sammanhang. Det kan rimligen inte vara svårare att utbilda folk i Östersund än någon annanstans.

Ur rekryteringsmässiga synpunkter har ju de ansvariga för utvecklingen här i landet visat att man kan flytta folk. Om det ur rekryteringssynpunkt vore av behovet påkallat att flytta folk till detta område för att fylla arbetskraftsbehovet för denna verksamhet skulle man alltså kunna göra det.

Låt mig mot denna bakgrund erinra om den diskussion som ägde rum beträffande den operativa målsättningen. Här föreligger ju sekretesskäl, men jag kan inte finna att jag bryter mot sekretessen om jag återger vad som sagts i två propositioner lämnade från försvarsvarsdepartementet. Man kan utan vidare finna att de exklusiva insatserna i vårt försvar, de som verkligen kostar pengar, har en mycket markerad dominans i södra Sverige. Utskottet säger att det i likhet med departementschefen anser, att »den föreslagna verkstaden i mellersta Norrland bör utbyggas i den takt som motiveras av den pågående utbyggnaden av krigsmaktens resurser i fråga om telemateriel i Norrland».

Det uttalande som ÖB gjorde när han fick veta försvarskommitténs reduktion av penningvolymen såsom denna var angiven i ÖB 62 har refererats på s. 25 i proposition 108. ÖB säger: »Begränsningen av målsättningen till att redan från början fördröja fiendens framträngande torde enligt överbefälhavaren i första hand behöva göras i den riktning, där invasion kan ske över landgränsen. Där är nämligen möjligheterna störst att fördröja en angripare.» Sedan följer ett tillägg som jag tycker är speciellt anmärkningsvärt: »Genom en framryckning där när man inte heller direkt fram till för Sverige livsviktiga mål.» Att det här är fråga om Norrland råder det ingen tvekan om. I fortsättningen heter det nämligen: »Kommunikationsutvecklingen i Nordskandinavien kommer emellertid — i förhållande till vad som bedömdes i ÖB-utredningarna 1957 — att ge en angripare ökade möjligheter till insats på stor bredd inom det-

Samordning av underhållet av krigsmaktens telemateriel m. m.

ta område.» Jag har studerat proposition 108 mycket noga, men jag har inte kunnat finna att departementschefen i något sammanhang tagit avstånd från den bedömning som ÖB gjorde när han blev underrättad om försvarskommitténs ställningstagande.

Den reservation, som är fogad till utlåtandet nr 135, tar endast sikte på verkstaden i södra Sverige. Mig förefaller det dock inte omöjligt att man i samband med den prövning som där rekommenderas också skulle kunna pröva den fråga som jag har tagit upp.

Låt mig till sist säga, att beskedet om hur pengarna i stor utsträckning användes för försvarsändamål inte är ägnat att stärka försvarsviljan i Norrland. Jag är ytterligt överraskad dels av det besked som försvarsministern lämnat i propositionen, dels av det understrykande härav som första avdelningen av statsutskottet har gjort i sitt utlåtande.

Herr JÖNSSON i Ingemarsgården (fp):

Herr talman! Det kan tyckas att man i denna sena timme skulle kunna avstå från att utvidga debatten. Men med hänsyn till att jag den 26 februari riktade en interpellation till försvarsministern och eftersom den inte har besvarats och ett svar inte heller finns upptaget på föredragningslistan för morgondagens ärenden förutsätter jag att försvarsministern inte har tänkt att svara på den. Eftersom försvarsministern är i kammaren vill jag därför ta tillfället i akt att rikta några frågor direkt till honom.

I interpellationen frågade jag, hur långt planeringen rörande inrättande av de två nya televerstäderna fortskridit och om han i enlighet med arbetsmarknadsstyrelsens förslag ville medverka till att den första av dessa två televerkstäder skulle förläggas till Östersund och att denna anläggning påbörjades omedelbart. Svaret anser väl försvarsministern att han har givit i och med att han framlagt proposition nr 114 i mars. Det

är möjligt. Jag vill inte ta upp någon debatt om den saken.

I statsutskottets utlåtande, vari på s. 13 dessa problem tas upp, vilka statsrådet också berört i sin proposition, säges beträffande sektorteleverkstaden i östersundsområdet, att denna »redan i mitten av 1960-talet torde medföra en sysselsättningsökning med ca 70 man». Departementschefen har redovisat vissa planer som kan tänkas ytterligare öka antalet sysselsatta med telereparationsarbeten för krigsmaktens räkning. Vidare säges att i slutet av 1960-talet kanske det tillkommer 100 man.

Jag har ganska svårt att få klarhet i hurudan verkstaden i östersundsområdet kommer att bli och vilken omfattning den kommer att få. Därför skulle jag i likhet med en socialdemokratisk tidning, »Aktuellt», vilja säga, att detta är en viktig och angelägen fråga för jämtlänningarna att få svar på. Blir det en verkstad för 70, 120 eller 200 man som vi kommer att få i östersundsområdet under de närmaste åren?

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Efter herr Bohmans mycket klagande anförande skall jag väl inte behöva ta kammarens tid i anspråk med annat än vissa randanmärkningar.

Det är i första hand herr Fälldins anförande som gör att jag tar till orda. Han erinrade mycket riktigt om att arbetsmarknadsstyrelsen och LO i sina remissvar till FATU-utredningen förordade att den s. k. norra verkstaden borde tillkomma först. FATU hade föreslagit att det skulle bli en verkstad i södra och en i norra Sverige.

Jag har inte kunnat tillmötesgå de synpunkter som Landsorganisationen och arbetsmarknadsstyrelsen framfört just på grund av de omständigheter som herr Fälldin har påpekat. Det är nämligen ett faktum, att den tele- och robotmateriel som det här är fråga om i hu-

Samordning av underhållet av krigsmaktens telemateriel m. m.

vudsak är lokaliserad till mellersta och södra Sverige. Motsvarande materiel kommer också att placeras i Norrland allteftersom vi skaffar mer materiel. Huvuddelen — jag varken vill eller kan förneka herr Fälldins uppgifter — är dock förlagd söderöver. Det gäller våra Bloodhound-batterier, våra Hawk-batterier och våra kustrobotbatterier liksom Strilorganisationen och en stor del av radarstationerna, d. v. s. allt det som dessa verkstäder skall ha hand om.

Sakligt sett är det därför absolut riktigt att den verkstad som skall sköta materielen i södra Sverige kommer först. Det Hawk-batteri som — såsom alla vet — skall vara placerat i Skåne är svårtransportabelt men måste med jämna mellanrum överses. Det skulle vara mycket besvärligt att transportera det ända till Östersund, och en sådan ordning skulle därför inte kunna försvaras. Vi har övervägt saken från många synpunkter och kommit till att en dylik lösning är omöjlig.

Däremot kommer vi genom det beslut som riksdagen skall fatta om en stund att utvidga en verkstad som redan finns i Östersund. Dess arbetsstyrka kommer under den allra närmaste tiden att utökas med 70 plus 50 man, vilket anges i propositionen. Under 1960-talet kommer arbetsstyrkan att ökas med ytterligare cirka 100 man. Med andra ord kommer denna verkstad som skall byggas i Östersund att under nämnda period få en personalstyrka på mellan 200 och 250 personer.

Vi har förhandlat med Östersunds stads myndigheter om att den utbildning av teletekniker som redan sker där skall utvidgas och fått besked om att detta skall ske, eftersom det i landet är stor brist på utbildad personal på detta område. Den första åtgärden i Växjö blir också att kalla in ungdomar till utbildning.

Herr Fälldins yttrande att man som norrlänning blir bekymrad när man ser att den dyrbara nya tekniska materie-

len placeras i Mellansverige och södra Sverige men inte i Norrland bör inte stå helt oemotsagt. Norrland är ju inte därför utan försvar. Vi har på norrlandsförsvaret nedlagt stora summor t. ex. för befästningsanläggningar. De luftförsvarsanordningar som vi nu talar om har emellertid i första hand måst koncentreras till de mest tätbebyggda delarna av landet, varvid naturligtvis huvudstaden står i centrum. Jag skulle inte tro att herr Fälldins slutsats, att försvarsviljan i Norrland påverkas av detta förhållande, är riktig. Så tror jag inte alls är fallet.

För att inte förlänga debatten, herr talman, skall jag inte ta upp något längre resonemang om lokaliseringsproblemen. Jag har i första kammaren försökt förklara dem utförligare. Orsaken till att jag efter stor tvekan — det måste jag erkänna — har förordat Växjö är delvis att denna stad är en av de tre platser som riksdagen år 1960 utpekade när det gällde att flytta signalverkstaden i Sundbyberg. Beslutet i dag rör inte någon flyttning av denna — den upplöses i samband med detta beslut — utan gäller i stället en för försvaret gemensam teleunderhållsverkstad.

När vi blev på det klara med att det var mycket bråttom — jag skall inte gå in på orsakerna till detta — att få denna teleunderhållsverkstad till stånd tillsatte jag en utredning. Denna hade att utgå ifrån att verkstaden skulle förläggas till någon av de tre platser som riksdagen hade förordat. Utredningen sammanträdde med arbetsmarknadsstyrelsen för att diskutera frågan, och arbetsmarknadsstyrelsens lokaliseringsbyrå pekade då för FATU ut Växjö, där det vid detta tillfälle fanns lediga lokaler — jag tror att det var en industri som hade nedlagts — mitt i staden, färdiga att direkt användas för denna verksamhet.

Växjö och jönköping-huskvarna-området ligger med hänsyn till materielens placering bäst till; det kommer man

Samordning av underhållet av krigsmaktens telemateriel m. m.

inte ifrån. Borås ligger ur den synpunkten inte lika bra till. Det finns nämligen en televerkstad i Göteborg, och avståndet mellan Göteborg och Borås är inte särskilt stort. För behoven på västkannten kan alltså göteborgsverkstaden utnyttjas, varför vi i detta fall vill ha anläggningen placerad längre in i landet.

När sedan utredningens förslag var ute på remiss och tillstyrktes — utom av arbetsmarknadsstyrelsen och Landsorganisationen, som man redan har talat om — förordades placeringen i Växjö av alla med undantag av länsstyrelserna i Älvsborgs och Jönköpings län. Arbetsmarknadsstyrelsen hävdar i sitt remissvar att den fortfarande inte har något att invända mot att denna verkstad förläggs till Växjö, om den skall placeras i södra Sverige, likaså lokaliseringsutredningen. De myndigheter som vi brukar åberopa när det gäller lokalisering har alltså ställt sig bakom eller i varje fall inte vänt sig emot den nu föreslagna placeringen.

I ett svårt val mellan flera olika platser kan mycket små detaljer fälla avgörandet. För mig har faktiskt den omständigheten varit bestämmande, att lokaliseringsmyndigheten har för FATU pekat ut Växjö såsom en från lokaliseringssynpunkt lämplig plats.

Fru HÖRNLUND (s):

Herr talman! I lokaliseringsfrågan var utskottets talesman herr Bohman lika kortfattad som man kunde vänta sig. Däremot tog han god tid på sig när det gällde att redogöra för driftformer. Han påpekade emellertid att det förelåg tre likvärdiga alternativ till lokalisering och att hur valet mellan dem än träffades, skulle alltid någon bli missnöjd. Men om det fanns tre likvärdiga alternativ, varför har inte detta redovisats av utredningen och i propositionen? Statsutskottet har ju faktiskt förts bakom ljuset i lokaliseringsfrågan.

Nu säger herr Bohman, att militära

skäl skulle vara avgörande vid detta val. Men om så har varit fallet och om dessa skäl har fällt det definitiva utslaget för Växjö, måste man fråga sig: Varför skickade försvarsministern i efterhand ut sin statssekreterare till Borås, Jönköping m. fl. orter? Vet man inte i försvarsdepartementet riktigt vad man gör? Här har kommunerna satt i gång en stor apparat för att avge reella anbud beträffande lokalerna. Redan vid den tidpunkten måste det ha stått klart för vederbörande att de militära skälen skulle föranleda en förläggning till Växjö.

Var utredningen verkligen så ofullständig, att försvarsministern måste skicka ut sin statssekreterare för att bättra på den? Eller var detta — såsom jag framhöll i mitt förra anförande — bara en vacker gest?

Vad finansministern sagt här i debatten har ytterligare förstärkt det intrycket, att man redan hade beslutat sig för att flytta in i dessa tomma lokaler i Växjö, när man satte kommunerna i arbete med att lämna anbud.

Under denna debatt har anförts många olika argument, bl. a. det förhållandet att det finns en verkstad i Göteborg. Men det är väl här fråga om C-verkstäder och inte om B-verkstäder. Man skulle kunna citera sida upp och sida ner ur utredningen och propositionen, där det framhålls att C-verkstäderna är avsedda för fredsförhållanden och B-verkstäderna huvudsakligen för krigsförhållanden. Hänvisningen till B-verkstaden i Göteborg kan alltså inte vara något hållbart argument.

Jag kan inte heller förstå, att det ur lokaliseringssynpunkt skulle finnas någon större skillnad mellan signalverkstäderna och dessa andra verkstäder. De ursprungliga signalverkstäderna i Sundbyberg skall nu placeras ut i landet, verksamheten får mycket större omfattning, och just lokaliseringsfrågan borde vara en mycket viktig faktor i detta sammanhang.

Samordning av underhållet av krigsmaktens telemateriel m. m.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Jag måste på en punkt göra ett klarläggande.

Under denna debatt har flera gånger påpekats, att statssekreteraren i försvarsdepartementet har besökt ett stort antal kommuner för att bilda sig en uppfattning om de lokaler som där kunde ställas till förfogande. Detta har skett på mitt uppdrag, sedan jag uppvaktats av representanter för ett tiotal städer som alla önskade få ifrågavarande verkstad förlagd till sin ort.

FATU:s utredning hade mötts av kritik från Borås sida; man påpekade att FATU använt ett par år gamla befolkningssiffror. Jag har inte heller till punkt och pricka följt utredningen, utan jag har i mitt förslag på flera punkter gått emot FATU. Statssekreteraren fick emellertid i uppdrag att besöka Borås för att klarlägga, huruvida det där fanns några lediga lokaler som var lämpliga för verkstaden i fråga. Av hans rapport till mig framgick att Borås i detta avseende var fullt jämbördigt med Växjö. Detsamma gällde Huskvarna, Jönköping och Motala. Däremot tror jag inte att statssekreteraren besökte Kalmar, som också anmält sin önskan att få verkstaden förlagd till staden. Ystad är likaledes en av de städer som utövat en kraftig press för att få verkstaden. Vi kände också till att Östersund, Kramfors m. fl. hade sådana önskemål.

Vi som sitter i kanslihuset är fullt på det klara med att det ute i landet finns starka intressen som önskar den ena eller andra lösningen av lokaliseringsfrågorna. Jag har också lärt mig att det finns många städer som har stort behov av det stöd som en industrilokalisering innebär.

När det gäller det aktuella fallet får vi komma ihåg, att sedan det blivit klarlagt att de olika platserna var likställda, gällde det ändå att träffa ett val. Jag för min del mönstrar inte ut Borås. Men i verkstaden i Göteborg har vi för närva-

rande ett Hawk-batteri, och vi kan i denna utomordentligt moderna berggrumsverkstad göra en hel del under fredstid på detta område. Därför har jag — det erkänner jag — koncentrerat mig på Växjö och Jönköping-Huskvarna. Dessa platser är ur många synpunkter likvärdiga. Hade inte arbetsmarknadsstyrelsen förordat Växjö i första hand, är det möjligt att vi i departementet hade stannat för jönköping-huskvarna-området.

Det är dock trots allt en sak som gör att Växjö har en fördel. Alldeles utanför staden finns nämligen ett av våra stora berggrum — det är ingen hemlighet — som kan utnyttjas för upplagring av robotar med sprängladdningar, som kan transporteras till Växjö. Det kan komma situationer då man absolut måste ha sådana berggrumsanläggningar. De finns inte färdiga i den storleken i vare sig Jönköping eller Borås. Detta är alltså ytterligare ett plus för Växjö.

Fru HÖRNLUND (s):

Herr talman! Arbetsmarknadsstyrelsen har i sitt remissvar inte förordat Växjö men har förklarat att den inte motsätter sig att verkstaden förlägges dit. Det är en ganska stor skillnad. Arbetsmarknadsstyrelsen förde vid det tillfället Norrland in i bilden, men har i övrigt intagit tre ståndpunkter i frågan. 1959 rekommenderade man att Borås skulle komma i första hand och därefter föreslogs Växjö.

Vad beträffar statssekreterarens resor företogs de alltså efter uppvaktningar, och när han reste omkring upptäckte han att det fanns lokaler litet varstans. Men när det redovisades, borde man också ha skrivit att det kunde gå lika bra att snabbetablera i Borås eller Jönköping. Då hade vi kanske inte behövt ha denna debatt i dag, där man har hängt upp hela denna fråga just på den snabba etableringen. Nu säger försvarsministern själv att det finns lokaler även i Borås och Jönköping, och det tycker jag

Samordning av underhållet av krigsmaktens telemateriel m. m.

att han borde ha klarlagt i tidigare sammanhang.

Inte heller har det skrivits någonting om rekryteringsunderlaget. Även den saken tycker jag att man kunde ha redovisat korrekt.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. I

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fru Hörnlund begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. I) i utskottets utlåtande nr 135, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1) av herr Boman m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Fru Hörnlund begärde emellertid röst-räkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 167 ja och 38 nej, varjämte 9 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. II

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. III—VI

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till reservationen 2); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Ståhl begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. III)—VI) i utskottets utlåtande nr 135, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till reservationen 2) av herr Boman m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Ståhl begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 169 ja och 39 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit vad utskottet hemställt.

§ 4

Föredrogs statsutskottets memorial nr 136, angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1963/64.

Utskottets hemställan bifölls.

Samordning av underhållet av krigsmaktens telemateriel m. m.**§ 5**

Föredrogs bevillningsutskottets memorial nr 48, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande utskottets betänkande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i rusedrycksförsäljningsförordningen den 26 maj 1954 (nr 521), m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

Den i memorialet gjorde anmälan lades till handlingarna.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 6

Föredrogs bankoutskottets memorial nr 23, angående grupplivförsäkring för riksdagens arbetstagare.

Utskottets hemställan bifölls.

Som tiden nu var långt framskriden beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta behandlingen av återstående på föredragningslistan upptagna ärenden till morgondagens sammanträde.

§ 7

Till bordläggning anmäldes statsutskottets utlåtande och memorial:

nr 153, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1963/64 m. m., i vad propositionen avser riktlinjer för avskrivningen av vissa affärsverksinvesteringar,

nr 154, angående tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1962/63, och

nr 155, angående statsregleringen för budgetåret 1963/64;

sammansatta bevillnings- och första lagutskottets memorial nr 1, angående uppskov med behandlingen av vissa till utskottet hänskjutna ärenden;

första lagutskottets memorial:

nr 36, föranlett av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande första lagut-

skottets utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 och 4 §§ lagen den 17 juni 1938 (nr 318) om avbrytande av havandeskap, dels ock i ämnet väckta motioner, och nr 37, angående uppskov med behandlingen av vissa utskottet tilldelade ärenden.

§ 8

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren, att statsutskottets memorial nr 155 skulle uppföras sist på morgondagens föredragningslista.

§ 9

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 237, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1963/64 till socionomutbildning jämte i ämnet väckta motioner;

nr 300, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statstjänstemännens sjuklöne- och semesterförmåner m. m.;

nr 321, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1963/64 m. m., i vad propositionen avser avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster för budgetåret 1962/63;

nr 322, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1962/63, i vad propositionen avser avskrivning av nya kapitalinvesteringar;

nr 323, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag för budgetåret 1963/64 till avskrivning av nya kapitalinvesteringar;

nr 324, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om avsättning av kommunalskattemedel till budgetutjämningsfonden för budgetåret 1963/64;

Samordning av underhållet av krigsmaktens telemateriel m. m.

nr 325, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning rörande bidrag till driften av grundskolor m. m. jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 326, i anledning av väckta motioner om anslag till S:t Lukasstiftelsen; från bevillningsutskottet:

nr 301, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370) jämte i ämnet väckta motioner;

nr 302, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 312, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 27 maj 1955 (nr 256) om investeringsfonder för konjunkturutjämning, m. m., jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 313, angående beräkning av beviljningarna för budgetåret 1963/64, m. m.; från bankoutskottet:

nr 309, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 2 § valutalagen den 22 juni 1939 (nr 350), m. m. jämte i anledning av propositionen väckta motioner; från andra lagutskottet:

nr 329, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 33 och 87 §§ barnavårdslagen den 29 april 1960 (nr 97), dels ock i ämnet väckta motioner; samt från jordbruksutskottet:

nr 286, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående statligt stöd till jordbrukets rationalisering, m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 287, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse av viss kronan tillhörig mark m. m. genom försäljning till Oxelösunds stad; och

nr 288, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning rörande anslag till Befrämjande av husdjursaveln m. m.

Vidare anmäldes och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 314, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen den 26 maj 1954 (nr 521) m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Slutligen anmäldes och godkändes sammansatta konstitutions-, banko- och första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 327, till delegerade för riksdagens verk i anledning av framställningar om anslag för budgetåret 1963/64 till ombudsmännen och deras expeditioner samt ändringar i tjänste- och personalförteckningarna för dessa expeditioner m. m.

§ 10

Herr talmannen meddelade, att herr Darlin enligt till kammaren inkommet läkarintyg vore sjukskriven under tiden den 25—den 31 innevarande maj.

Herr Darlin beviljades ledighet från riksdagsgörömlen under angivna tid.

§ 11

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här- efter kl. 1.43 på natten.

In fidem

Sune K. Johansson

Torsdagen den 30 maj

Kl. 10.00

§ 1

Justerades protokollen för den 24 innevarande maj.

§ 2

Svar på interpellation ang. de inom EFTA genomförda tullsänkningarnas inverkan på konsumentpriserna i vårt land

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE, som yttrade:

Herr talman! Herr Hansson i Skegrie har i en interpellation frågat, om jag är villig att lämna en redogörelse för hur de inom EFTA hittills genomförda tullsänkningarna påverkat konsumentpriserna i vårt land beträffande de berörda varor, som av vårt land importeras från andra länder inom frihandelsområdet.

Jag vill svara följande.

Jag delar helt interpellantens uppfattning att spørgmålet om tullsänkningarnas effekt är av allmänt intresse och att det är väl motiverat att frågan tages upp till belysning och debatt i riksdagen. Detta inte minst därför att problemet är av tämligen komplicerad natur och att det är angeläget att i den allmänna debatten därom undvika grova förenklingar. Interpellanten har för sin del understrukit detta genom att peka på att effekten av tullsänkningarna kan vara beroende på ett flertal olika faktorer.

Som ett mått på tullsänkningarnas ekonomiska effekt nämner herr Hansson, att en tullsänkning motsvarande 50 procent av bastullarna för vårt lands

vidkommande skulle innebära cirka 125 à 150 miljoner kronor årligen i bortfallna tullintäkter. Jag vill till denna beräkning endast göra den anmärkningen att en 50-procentig tullsänkning uppnåddes först vid månadsskiftet oktober/november 1962. Som kammarens ledamöter erinrar sig skedde den första tullsänkningen — med 20 procent — den 1 juli 1960, varefter följde ytterligare sänkningar med 10 procent varje gång den 1 juli 1961, den 1 mars 1962 och vid månadsskiftet oktober/november 1962. Detta betyder att årsbeloppen för tullsänkningarna hittills varit avsevärt mindre än den siffra som anförts av interpellanten och som hänför sig till en tullsänkning på 50 procent. Enligt kalkyler som gjorts inom pris- och kartellnämnden torde tullsänkningens beloppen röra sig om i runt tal 20 miljoner kronor 1960, 55 miljoner 1961 och drygt 95 miljoner kronor 1962. För de bägge sista åren motsvarar detta ungefär 1,5 respektive 2,5 promille av den totala privata konsumtionen.

Det ligger i sakens natur att förändringar av denna storleksordning inte kan vara lätta att spåra vid ett studium av den allmänna prisutvecklingen. Undersöker man närmare utvecklingen av importen av och priserna på de berörda varorna kan man emellertid göra en del intressanta iakttagelser.

Till att börja med kan det konstateras att tullsänkningarna efter allt att döma medfört en viss ökning av EFTA-varornas konkurrenskraft på den svenska marknaden. EFTA-ländernas andel i den svenska importen har stigit och importen av varor med EFTA-ursprung har efter konventionens ikraftträdande stigit åtskilligt starkare än totalimporten.

Svar på interpellation ang. de inom EFTA genomförda tullsänkningarnas inverkan på konsumentpriserna i vårt land

ten. Från budgetåret 1954/55 till 1956/57 steg Sveriges totala import med 25 procent och importen från de nuvarande EFTA-länderna med 23 procent. Motsvarande jämförelse för tiden 1959/60—1961/62 visar en uppgång av totalimporten med 11 procent och av importen från EFTA-länderna med 24 procent.

Jag är naturligtvis medveten om att den tid som hittills förflutit efter EFTA-konventionens ikraftträdande är alldeles för kort för att man skulle kunna dra några alltför bestämda slutsatser. Likaledes är jag på det klara med att man vid ett närmare bedömande av importutvecklingen kan behöva beakta andra faktorer än tullsänkningarna.

När det gäller vilka prisförändringar, som här i landet inträffat för EFTA-varor, och speciellt hur dessa prisändringar slagit igenom i konsumentpriserna, möter vi en del komplikationer, som gör det svårt att ge ett helt entydigt svar på den av interpellanten ställda frågan.

Här har vi till att börja med det av herr Hansson själv antydda spörsmålet om ändringar i importpriserna eller — sett ur annan synpunkt — frågan hur EFTA-ländernas exportpriser utvecklats. Totalt sett har importprisutvecklingen varit relativt gynnsam för oss. Bakom det genomsnitt, som importprisindex utgör, döljer sig emellertid rätt olikartade utvecklingstendenser för olika varugrupper. Konjunkturinstitutets beräkningar av värde-, volym- och prisutveckling för importen visar sålunda att importpriserna för textilvaror samt arbeten av metaller, maskiner, apparater och transportmedel stigit under de senaste åren, medan exempelvis priserna på bränslen, kemiska produkter, textiltfibrer och oädla metaller sjunkit. Intrycket att inköpspriserna i leverantörländerna under de senaste åren stigit just för många av de industrivaror, som omfattas av tullsänkningarna, bekräftas

av den i och för sig ofullständiga exportprisstatistik, som finnes från en del EFTA-länder. Sålunda har de engelska exportpriserna från 1958 till utgången av 1962 stigit med i genomsnitt 4 procent. För fabrikstillverkade varor är höjningen 7 procent och inom denna grupp uppvisar verkstadsprodukterna en uppgång med 10 och textilvaror (utom konfektion) med 5 procent.

Importpriserna på många varor, som vi köper från de andra EFTA-länderna, har sålunda stigit samtidigt som tullarna på dessa varor här i landet har sjunkit. Hur dessa båda förändringar siffermässigt balanserar mot varandra lär det knappast vara möjligt att avgöra utan mycket detaljerade och tidsödande undersökningar, men vad jag anfört kan i varje fall belysa en sida av de här aktuella sammanhangen.

Men antag nu att importpriserna varit oförändrade — vilket de säkerligen också varit på en del varor — samtidigt som tullen sjunkit. Tullsänkningen kan i så fall men behöver icke med nödvändighet användas till att sänka priset med motsvarande belopp på just dessa varor. Jag vill erinra om att vi under de senaste åren haft en icke alldeles obetydlig kostnadsökning inom industrien och icke minst inom handeln. Jag är visserligen övertygad om att man i icke ringa grad — förmodligen i högre grad än man i diskussionen ibland vill medge — kunnat neutralisera denna genom rationaliseringar. Samtidigt tror jag emellertid att man inte kan komma ifrån det faktum att en sådan anpassning är en tidskrävande process och att det därför måhända icke kunnat undvikas att en del av tullsänkningen åtminstone temporärt använts till att täcka inträffade kostnadsökningar.

Sedan tillkommer i detta sammanhang sådana mera beräkningsmässiga svårigheter som att importvarusortimentets sammansättning undan för undan ändras och att man alltså i många fall

Svar på interpellation ang. de inom EFTA genomförda tullsänkningarnas inverkan på konsumentpriserna i vårt land

inte har identiska varor från det ena året till det andra. Man kan ju ta ut den fördel som tullsänkningen innebär inte bara genom att sänka priset på en vara av oförändrad kvalitet utan också genom att övergå till en högre kvalitet. Låt mig ta ett exempel. När den första tullsänkningen genomfördes, sänktes priserna på engelska bilar här i landet. Därefter har vi emellertid inte fått några ytterligare prissänkningar på dessa bilmärken. Vi har däremot fått nya modeller med i vissa fall ökad motor-effekt.

Jag har velat framföra dessa allmänna synpunkter med en viss utförlighet, eftersom jag tror att det är viktigt att inte tappa bort dessa sammanhang i diskussionen om dessa frågor. De visar bl. a. att ett verkligt grepp om tullsänkningarnas effekt på priserna får man endast genom att i detalj undersöka förhållandena hos särskilda företag.

Ett försök härtill har gjorts av pris- och kartellnämnden, som just håller på att avsluta en enkätundersökning omfattande ett 60-tal företag. Undersökningen har avsett tullbelagda färdigvaror med företrädesvis högre tullsatser som av importören försålts utan vidare bearbetning. Fullständiga uppgifter om hur prissättningen påverkats av den senaste tullreduktionen har därvid lämnats av 42 företag. Enligt en preliminär sammanställning hade 11 företag sänkt priserna, medan detta icke varit fallet med 31 företag. Av dessa sistnämnda redovisades emellertid i några fall prissänkningar, som icke skett i omedelbar anslutning till tullsänkningen. I åtskilliga fall hänvisade man till att cifpriset höjts, medan man i flera fall angav att den av tullsänkningen föranledda kostnadsändringen var för liten för att slå igenom i priset eller att marknadsprissättning tillämpades.

Allmänt sett förefaller undersökningen, som torde komma att läggas fram redan i dag, bekräfta de allmänna syn-

punkter på problematiken kring denna fråga, som jag anfört i det föregående. Tullsänkningarna har med andra ord till en del tagit sig direkta uttryck i prissättningen på berörda varor, till en del spelat en roll för att neutralisera effekten av inträffade cifprishöjningar men till en del också använts för att neutralisera verkningarna av andra kostnadsökningar. Vidare har den prispåverkande effekten i andra fall uteblivit därför att det varit marknadsmässigt möjligt att ta ut oförändrade priser. Den av handelsstatistiken att döma stärkta konkurrenskraft som EFTA-varorna till följd av tullsänkningen erhållit på den svenska marknaden torde sålunda ha bekräftats genom pris- och kartellnämndens enkätundersökning.

Till sist vill jag endast understryka att tullsänkningarnas effekt på priserna rimligtvis efter hand bör komma till klarare uttryck, sedan de nu nått så långt som till 50 procent av bastullarna och efter hand som tröghetsfaktorer av olika slag kan övervinnas. Jag har anledning utgå ifrån att pris- och kartellnämnden även i fortsättningen kommer att följa denna fråga med uppmärksamhet och med lämpliga mellanrum redovisa sina undersökningar.

Vidare anförde:

Herr HANSSON i Skegrie (cp):

Herr talman! Jag skall be att få tacka herr statsrådet för svaret på min interpellation. Jag ber att även få tacka för det tillmötesgående som statsrådet visat när det gällt att utreda dessa besvärliga problem.

Vi är överens om att det är av intresse att frågan, huruvida dessa tullsänkningar har nått fram till konsumenterna i form av sänkta varupriser, blir klarlagd. Vid ett ytligt betraktande tycker man, att de hittillsvarande tullsänkningarna borde ha givit utrymme för sådana varuprissänkningar. Konsumenten

Svar på interpellation ang. de inom EFTA genomförda tullsänkningarnas inverkan på konsumentpriserna i vårt land

terna har nog i vissa fall haft anledning att sätta en del frågetecken för den prispolitik som förts. När de köpt varor från EFTA-länderna har de i många fall frågat sig, vart den prissänkning har tagit vägen som tullavvecklingen borde ha representerat. Det är riktigt, som statsrådet sade, att tullavvecklingarna hittills varit relativt blygsamma och att deras verkan därför inte varit så stor.

Statsrådet ger vissa förklaringar till att det blivit så, och jag kan i stort sett acceptera dessa. Jag noterar med tillfredsställelse att herr statsrådet ingalunda nonchalerar eller bagatelliserar de fall där tullsänkningarna inte slagit igenom i konsumentpriserna. Förutsättningen för att detta skall ske är att exportörerna, importörerna och mellanhänderna i övrigt inte försöker att använda tullsänkningarna för att öka de egna förtjänsterna. På varans väg från råvarustadiet fram till konsumenten finns det många som skulle kunna utnyttja en tullsänkning för sådant ändamål.

Statsrådet påpekar detta i interpellationssvaret och säger bl. a., att det »måhända icke kunnat undvikas att en del av tullsänkningen åtminstone temporärt använts till att täcka inträffade kostnadsökningar». Ännu klarare uttalar statsrådet samma sak med följande ord: »Vidare har den prispåverkande effekten i andra fall uteblivit därför att det varit marknadsmässigt möjligt att ta ut oförändrade priser.» Detta betyder alltså att tullsänkningarna i sådana fall har runnit bort på vägen fram till konsumentledet.

Däremot menar herr statsrådet att ökningen av EFTA-varornas konkurrenskraft på den svenska marknaden synes tyda på att exportörerna inte tillgodogjort sig tullsänkningarna. Det är tacknämligt att kunna konstatera detta, och det måste väl tolkas som en positiv faktor. Men tyvärr är därmed inte klarlagt

huruvida hela tullsänkningen nått fram till konsumentledet — klarlagt är endast att varan har blivit billigare i svensk importhamn.

Jag instämmer med herr statsrådet i att många olika faktorer kan inverka på prisbildningen och att endast en noggrann detaljkontroll kan påvisa vilken inverkan de olika momenten har. Jag är emellertid fullt medveten om att en sådan kontroll är mycket besvärlig och omständlig att utföra. Men detta får inte avskräcka från en undersökning. Det finns all anledning att noga följa och kontrollera prisutvecklingen allteftersom tullavvecklingen fortsätter. Den prisundersökning som pris- och kartellnämnden igångsatt är därför intressant och bör fortsättas.

Jag vet inte riktigt hur jag skall tolka ett uttryck i interpellationssvarets sista mening, där herr statsrådet säger att han »har anledning utgå ifrån att pris- och kartellnämnden även i fortsättningen kommer att följa denna fråga med uppmärksamhet och med lämpliga mellanrum redovisa sina undersökningar». Detta att herr statsrådet säger sig ha anledning »utgå ifrån» att frågan kommer att följas vill jag emellertid tolka så positivt att jag förutsätter att herr statsrådet ser till att pris- och kartellnämnden verkligen fortsätter den övervakande uppgiften, i varje fall så länge tullavvecklingen pågår. Och skulle det erfordras ökade resurser för denna övervakning får, menar jag, de medel som behöver ställas till förfogande anses vara väl använda pengar. De förväntningar på prisreduceringar som konsumenterna kan ha rätt att ställa i samband med tullsänkningarna bör inte få resultera i en besvikelse, inte minst med tanke på att vissa intressenter ingalunda försummat att spänna konsumenterna för sin egen vagn.

Jag ber, herr statsråd, att än en gång få uttala min tillfredsställelse över att

Svar på fråga ang. krissituationen inom sjukvården

herr statsrådet ingalunda bagatelliserar tullsänkningarnas genomslag i priserna, trots svårigheterna att göra alldeles klara analyser. Att sådana svårigheter föreligger är jag väl medveten om.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Det är uppenbart att det är mycket svårt att fastställa i vilken utsträckning EFTA-tullsänkningarna kommit de svenska konsumenterna till godo. Som det framgår av interpellationssvaret är det så många andra faktorer som spelar in att man inte kan säga att konsumenterna skulle ha den och den nyttan i så och så många miljoner kronor av de genomförda tullsänkningarna.

Jag begärde egentligen ordet för att lugna herr Hansson i Skegrie med att pris- och kartellnämnden kommer att fortsätta sina undersökningar på såväl detta som andra områden. Jag noterar vidare med tillfredsställelse herr Hanssons i Skegrie beredvillighet att, om det behövs, vara med om att ställa ytterligare resurser till förfogande för sådana undersökningar.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3**Svar på fråga ang. krissituationen inom sjukvården**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON, som yttrade:

Herr talman! Ledamoten av denna kammare herr Ohlin har frågat mig om jag är beredd att framlägga inför kammaren en översiktlig redogörelse för — som herr Ohlin säger — »krissituationen» inom sjukvården m. m. vad gäller vården av långtidssjuka och de i vissa delar av landet långa väntetiderna för kirurgisk behandling, att ävenledes redogöra för den befarade personalbristen inom sjukvården i allmän-

het under sommaren samt att upplysa om vilka åtgärder regeringen planerar med hänsyn till dessa förhållanden.

Till svar härpå vill jag anföra följande.

Av särskilt intresse är att jämföra utvecklingen från sista kvartalet 1961 och framåt, då regelbundna vårdplatsinventeringar beträffande platser och patienter påbörjades. Vad läkare och sjuksköterskor angår har en icke obetydlig ökning skett. Sålunda fanns vid lasarett, sanatorier, epidemisjukhus och vissa andra sjukhus 342 fler läkare och 832 fler sjuksköterskor i tjänst i april 1963 mot oktober 1961. Vårdplatserna vid lasaretten — bortsett från avdelningar för långvarigt kroppssjuka — ökade under samma tid från 40 149 till 41 611, eller med 1 462. Avstängda vårdplatser minskade med 250 å 300 och nettoresultatet har blivit en ökning i det tillgängliga platsantalet med drygt 1 700. Här föreligger alltså en påtaglig förbättring, som också möjliggjort en ökning i patientantalet med över 2 000.

När det gäller vården av långtidssjuka har under senare år såväl vårdplatsernas som patienternas antal kraftigt ökat. Under åren 1950—1961 har vårdplatstillskottet uppgått till i medeltal nära 1 000 platser per år. Tillgängliga uppgifter utvisar att tillskottet även för år 1962 varit i runt tal 1 000 vårdplatser.

I fråga om de av herr Ohlin berörda väntetiderna för kirurgisk behandling vill jag nämna, att antalet kirurgiska vårdplatser ökat från ungefär 10 200 i oktober 1962 till 10 474 den 1 april 1963, samtidigt som beläggningen ökat från 89 procent till 91 procent av disponibelt antal vårdplatser. Detta innebär bl. a. att antalet stängda platser minskat från 882 till 500 och antalet disponibla platser således ökat med 660. Även om förhållandena givetvis kan vara otillfredsställande på vissa orter, kan således en viss förbättring av läget konstateras.

Svar på fråga ang. krissituationen inom sjukvården

Jag vill i detta sammanhang erinra om att 1961 års samarbetsgrupp för främjande av rationaliseringsåtgärder inom sjukvården m. m. inför sommaren 1962 utsände vissa rekommendationer till åtgärder för att möta den väntade personalbristen m. m. Jag förutsätter, att dessa rekommendationer, vilka alltfjämt är giltiga, skall beaktas av sjukvårdshuvudmännen även i år. Vid behov torde t. ex. stängning av vårdavdelningar eller kliniker inom samma specialitet kunna samordnas mellan de olika sjukhusen.

Jag vill vidare erinra om att enligt ett av regeringen i november 1962 fattat beslut pensionerad sjuksköterska eller barnmorska, som tjänstgör under tiden 1 april—31 oktober 1963 icke behöver vidkännas eljest föreskriven minskning i sammanlagda förmåner av lön och pension. Med hänsyn härtill och till det intensiva arbete som sjukvårdshuvudmännen bedriver för att komma till rätta med hithörande problem torde ytterligare åtgärder från regeringens sida i berörda avseenden inte för närvarande vara aktuella.

Vidare anförde:

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för svaret.

Jag kan inte undertrycka reflexionen att inrikesministern fortfarande har en tendens till skönmålning. När statsrådet t. ex. i början av svaret berör frågan om tillgången på sjuksköterskor jämför han tillgången i oktober 1962 med tillgången den 1 april 1963. Säsongsvariationen gör emellertid att sådana jämförelser inte är fullt rättvisande. Jag skall därför i stället peka på några siffror som gäller för den 1 april under olika år. Antalet vakanta sjukskötersketjänster utgjorde vid denna tidpunkt 1960 6,4 procent, 1961 7,9 procent, 1962 7,9 procent och 1963 8,5 procent. Uttrycket »en påtaglig förbättring» som ka-

rakteristik av situationen passar väl inte riktigt när vi haft denna ökning av antalet vakanta platser, även om sjukvårdsväsendet, som vi alla vet, befinner sig i en expansion. Det kan också påvisas att orsaken till stängningen av en del vårdavdelningar i år till största delen är bristen på sjuksköterskor, även om bristen på annan personal också bidrar. Bristen på personal över huvud taget är den väsentligaste orsaken till sådana stängningar, även om i en del fall reparationer och ombyggnader väsentligt spelar in.

Statsrådet konstaterar att antalet platser för vård av långtidssjuka under senare år vuxit med i medeltal nära 1 000 platser per år. Generaldirektör Sterner har i en artikel i första häftet i år av »Från departement och nämnder» påpekat att behovet av vårdplatser för långtidssjuka år 1970 kan beräknas uppgå till 40 000; för närvarande har vi ungefär 22 000 platser. Vi skulle alltså under de närmaste sju åren behöva öka antalet platser med 18 000 eller med cirka 2 500 per år. Om antalet platser ökar med 1 000 per år och behovet av nya platser är 2 500 per år, är situationen naturligtvis inte tillfredsställande; ett visst krisläge kan anses föreligga — om man nu inte lägger in alltför mycket i det ordet. Herr statsrådet förbigår helt att göra några kommentarer till detta av mig påpekade förhållande.

I fråga om väntetiderna för kirurgisk behandling konstaterar statsrådet en viss förbättring av läget. Men även här gäller jämförelsen förhållanden i oktober 1962 och den 1 april 1963. De uppgifter som publicerats i pressen för inte så länge sedan om att man vid ett sjukhus i Göteborg har en väntelista på 3 000 fall tyder väl ändå på — även om detta är ett av de mest extrema fallen — att det föreligger en mycket klar brist-situation. Inte heller detta kommenteras av statsrådet på annat sätt än att han framhåller att förhållandena kan vara otillfredsställande på vissa orter.

Svar på fråga ang. krissituationen inom sjukvården

Jag återgår till frågan om orsakerna och vill utan att eftersträva någon som helst fullständighet göra några korta reflexioner om vilka åtgärder som kan vidtas.

Bristen på sjuksköterskor är särskilt framträdande vid kronikerhemmen, där man har ett mycket påfrestande arbete, och vid undervisningssjukhusen. Kan man i längden undgå att ge t.ex. sjuksköterskorna vid undervisningssjukhusen ett lönetillägg, vilket man gjort när det gäller annan personal vid dessa sjukhus. Man kan visserligen säga att detta är en förhandlingsfråga, men jag har ändå velat göra denna reflexion. Över huvud taget framhåller man på läkarhåll att det tarvas smidigare avtalsformer och att frågan om storstadslöner bör prövas.

Jag skulle också vilja göra reflexionen om man i längden kommer ifrån att ta upp problemet om ett extra lönetillägg för dem som tar tjänst under sommaren. Vi har gång på gång föreslagit att pensionerade sjuksköterskor skulle få full lön om de arbetade. Det tog emot väldigt i början, men så småningom har regeringen gått med på att pensionerade sköterskor får full lön under de sju månader som sommarhalvåret utgör — om jag nu skall vara välvillig mot det svenska klimatet, vilket kan vara befogat under denna vecka. Men under resten av året gäller de vanliga avdragen.

Det finns emellertid också hela den reserv som de gifta sjuksköterskorna utgör. Är det verkligen uteslutet att man ger ett extra lönetillägg till dem som tar vikariat under den tid på året då de flesta människor sätter stort värde på att vara lediga? Jag undrar om det inte i verkligheten från huvudmännens sida förekommer en viss generositet som står på gränsen till överskridande av avtalet. Vore det inte bättre att man tog upp detta problem; kanske skulle man kunna förmå ett antal av de gifta sköterskorna att ta vikariat, om man gav

även dem en extra stimulans liksom man med all rätt har gjort beträffande de pensionerade sköterskorna.

Det är klart att frågan om förvärvsavdraget, som vi många gånger aktualiserat, och frågan om arbetstidernas tillrättaliggande spelar en stor roll.

Krisläget under somrarna beror inte bara på sjuksköterskebristen. Även på sjukvårdsbiträden har vi emellanåt knapphet. Jag skall i detta sammanhang bara göra en liten reflexion. Enligt uppgifter i pressen får ett sjukvårdsbiträde i Göteborg efter nio års arbete en månadslön på 1 186 kronor, men om samma flicka tar anställning vid spårvägen får hon efter tio veckors utbildning omedelbart en lön på 1 300 kronor. Hon får alltså 10 procent mer betalt efter tio veckor än vad hon får efter nio år som sjukvårdsbiträde. Kan ett sådant förhållande på arbetsmarknaden stimulera till en riklig tillströmning till denna bana?

Herr talman! Låt mig bara, eftersom det är en enkel fråga jag ställt och vi inte skall prolongera debatten mer än nödvändigt, få göra den reflexionen att i bakgrunden av detta akuta bristproblem naturligtvis ligger utbildningsfrågan. Antalet platser vid sjuksköterskeskolorna har ökat från cirka 1 600 år 1955 till cirka 2 300 i år — en ökning med ungefär 700 på åtta år. Men arbetsmarknadsstyrelsens prognosutredning publicerade i fjol siffror som visade att man, för att tillgodose det förutsedda behovet av utexaminerade, skulle behöva ta in 3 000 elever år 1962 och 3 500 elever år 1963. Vi har ungefär 2 300 elevplatser vid våra sjuksköterskeskolor i stället för erforderliga 3 500. Nog behövs även här mycket energiska åtgärder.

Herr talman! Jag har förut sagt att jag inte tvivlar på inrikesministerns intresse för dessa frågor, men det förbragta materialet gör det berättigat att tillägga att det här tydligen behövs en fortsatt påtryckning från riksdagens

Svar på fråga ang. krissituationen inom sjukvården

sida för att regeringen skall bedöma situationen i hela dess vidd och ta konsekvenserna därav.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Det har varit så de senaste riksdagarna att herr Ohlin och jag har talat om sjuksköterskefrågorna. Jag har inte alls haft något emot det. Det är bara det att vad herr Ohlin begär är att jag skall skaffa fram material som belyser situationen vid olika tillfällen. Det har jag också försökt göra utan att företa någon speciell värdering av materialet.

Nu förmenar emellertid herr Ohlin att jag skönmålar förhållandena, i den korta redovisning jag lämnat i mitt svar. Men vad jag har gjort är att jag med utgångspunkt från de data, då vi påbörjade en granskning av förhållandena vid lasaretten, d. v. s. i oktober 1961, har redovisat och jämfört siffrorna vid de olika granskningstillfällena för att ge herr Ohlin ett svar på hans fråga.

Jag skulle naturligtvis kunna anföra även andra siffror. Jag skulle exempelvis kunna visa på att antalet heltidsarbetande sjuksköterskor vid våra lasarett under de senaste sju åren har ökat med 3 500, d. v. s. en ökning med ungefär 40 procent. Men jag skall villigt erkänna att antalet tjänster ökat med ytterligare 1 000, d. v. s. med 4 500. De 1 000 tjänsterna har i huvudsak samband med arbetstidsavkortningen 1958—1960.

Man kan givetvis säga att detta inte är tillräckligt. Jag tycker emellertid att utvecklingen är relativt hygglig även om våra resurser i detta fall inte är fullt tillräckliga. Vi måste emellertid med hänsyn till de önskemål som framförs försöka ställa om och anpassa organisationen och beakta de nya önskemålen från sjuksköterskornas sida. Det är vad som nu pågår. Det är en huvudmannens uppgift, åvilar alltså landstingen och våra storstäder. Vad vi kan göra är

att medverka till stimulerande åtgärder för att tillgodose den efter hand alltmera växande efterfrågan. Detta har vi också försökt göra.

På vissa områden kan man säga att vi inte har varit tillräckligt uppmärksamma, det skall jag villigt erkänna. Det gäller t. ex. utbildningen av lärarkrafter för våra sjuksköterskeskolor. Vi gör ansträngningar men det visar sig å andra sidan att det kanske här mera är fråga om ett löneproblem än vad fallet är på många andra områden. Då återgår frågan till huvudmännen som har att bestämma lönerna. Naturligtvis försöker vi att samarbeta med huvudmännen i fråga om sådana problem och rikta uppmärksamheten på vad som skulle kunna göras för att förbättra situationen.

Detta var något om sjuksköterskeproblemen. Jag skall inte alltför mycket fördjupa mig i denna debatt, då jag förmodar att kammarens ledamöter gärna vill komma över till behandlingen av de frågor som återstår på dagordningen.

Beträffande biträdespersonalen har jag anledning att säga att biträdeskåren ökat med mellan 6 000 och 7 000 under den tid jag förut nämnde för ökningen av antalet sjuksköterskor. I fråga om biträdespersonalen föreligger inte, såvitt jag vet, några vakanser. Däremot såg jag en uppgift i går i pressen om att sjukhusdirektionen beträffande sommarens situation i Stockholm meddelar att man har fyllt kvoten av sjukvårdsbiträden och mer därtill. Det är inspektör Montan vid arbetsförmedlingen i Stockholm som redovisar detta resultat.

Jag skall inte här ta upp lönefrågan; det är, som jag förut sade, ett huvudmannens problem. Men jag vill ändå tillåta mig att påpeka att bristen på kompetenta innehavare av läkartjänster vid våra sjukhus den 3 april uppges vara 455. Skall man då säga att denna brist hänför sig till ett löneproblem? Jag tror inte, herr Ohlin, att vi har någon anledning att göra det. Det är ett

Svar på fråga ang. krissituationen inom sjukvården

utbildningsproblem, och i det fallet är herr Ohlin och jag överens. Vi måste också när det gäller sjuksköterskorna se till att vi får en tillräcklig utbildningskapacitet.

Jag delar herr Ohlins uppfattning om att de 2 300 utbildningsplatser för sjuksköterskor som vi nu har inte är tillräckliga. Vi måste ha tillgång till flera elevplatser, inte minst för att möta de svårigheter som vi kommer att ställas inför under tiden framöver. Den vidgade semestern räknar jag exempelvis med kommer att kräva cirka 300 nya sjuksköterskebefattningar. Om vi i slutet av 1960-talet kommer in i ett läge, där vi kan minska arbetstiden från låt oss säga 45 till 40 timmar per vecka — jag har vågat nämna den siffran tidigare — betyder det cirka tio procents minskning av arbetstiden. Det innebär att vi kommer att behöva 2 000 nya tjänster för sjuksköterskor för att klara en sådan reforms genomförande inom sjukvården. Därför måste antalet sjuksköterskeskolor öka. Men de måste öka framför allt där vi har uppenbara brister, i Stockholms stad, Stockholms län eller i storstadsregionerna Stockholm, Malmö och Göteborg. Jag ber göteborgarna om ursäkt, eftersom jag kanske borde ha sagt Stockholm, Göteborg och Malmö. Vi räknar med att i Stockholm behöver byggas tre eller fyra nya skolor. Man har här under många år vegeterat på skolorna ute i landsorten, tills man nu står inför den situationen att vi inom berörda områden har de verkligt stora svårigheterna.

De sjuksköterskor som utbildas ute i landet är inte beredda att i vidare omfattning flytta in till storstäderna för att där ta tjänster. De stannar i stor utsträckning kvar ute i landstingen, och det känner man där tillfredsställelse över, därför att sjukvården har kunnat klaras på ett väsentligt mera tillfredsställande sätt än som har varit möjligt i våra storstadsregioner. Därvidlag är vi alltså överens, herr Ohlin.

Jag har framhållit för Stockholmsregionens företrädare att de måste bygga flera sjuksköterskeskolor för att detta problem skall kunna klaras av.

Då det gäller vårdplatsantalet måste sägas att detta är ett stort problem i fråga om långtidsvården. Jag har självklart uppmärksammat herr Sterners siffra 40 000. Denna framfördes först av generaldirektör Engel för tre år sedan. I anslutning till diskussionen om siffran 40 000 vill jag till herr Ohlin säga, att man därvid bör beakta att man då räknar med att en del av de människor, som nu vistas på ålderdomshem och som är mer eller mindre skröpliga, kommer in i en mera reguljär sjukvårdsorganisation. När generaldirektör Engel första gången tog upp siffran 40 000 — jag tror att det var på Landstingsförbundets kongress 1960 — menade han att landstingen borde bli huvudmän för åldringsvården och överta alla ålderdomshem och lägga in dessa platser i den sjukvårdande verksamheten. Jag kan inte uppge siffran för antalet platser vid ålderdomshemmen, men den bör ligga någonstans vid 10 000 platser som kan betraktas mera som vårdplatser för mentalt eller reumatiskt sjuka. Jag vill inte att man skall lägga ihop 22 000 och 10 000 och därmed minska siffran 40 000 och säga att bristen bara är 8 000, men man måste lägga in denna faktor i diskussionen om platsantalet för åldringsvården.

Här vill jag lämna ytterligare några siffror. Då det gäller långtidsvården står vi till dels inför en ny företeelse. Så sent som 1945 hade vi enbart 5 000 vårdplatser för långtidssjuka. De gamla togs om hand på ålderdomshem eller också i hemmen. Det har inträffat en förändring i tänkandet hos oss alla under efterkrigstiden. Hemmen är i allmänhet inte kapabla att klara vårdnaden om de gamla, och man har alltmera flyttat över denna uppgift på samhället. Vi säger ingenting om det. Det är en sak som vi från samhällets sida får acceptera och anpassa vår organisation med hänsyn

Svar på fråga ang. krissituationen inom sjukvården

härtill. Det har emellertid tagits en viss tid innan denna omställning har gett resultat i en utbyggd vårdorganisation. Så sent som 1950 hade vi fortfarande bara 9 000 vårdplatser inom långtids-sjukvården. Först efter 1955 har en snabbare vidgning av resurserna åstadkommits.

Jag tror att från år 1955 och fram till nu har det byggts ungefär 1 500 vårdplatser om året för de långtidssjuka. Ute hos huvudmännen byggs i en omfattning som kommer att ge ett väsentligt tillskott under de närmaste åren, därför att man på lasarettssidan i huvudsak är färdig med utbyggnaden. Det som nu pågår är upprustnings- och ersättningsbyggande, byggande av regionsjukhus och undervisningssjukhus. Men om jag bedömer antalet befintliga vårdplatser och normalspecialiteter är dessa i vårt land ganska tillräckliga totalt sett. Det är i fråga om vårdplatsbehovet för de långtidssjuka som vi måste göra verkliga kraftanstängningar — och självfallet också i fråga om utbildningen av personal.

I den senare frågan vill jag ytterligare tillägga att vi från 1958 och fram till nu har ökat utbildningskapaciteten för sjuksköterskor, påbörjat utbildningen av nya personalgrupper, exempelvis röntgentekniker och operationsassistenter. Jag vill erinra om att denna senare utbildning är ett försök till specialistutbildning. Det är fråga om en tvåårig koncentrerad utbildning på direkta specialuppgifter, vilka tidigare omhänderhafts av sjuksköterskor men på vilka uppgifter dessa nya personalkategorier kan gå in. Ungefär 175 personer utbildas nu i denna försöksverksamhet.

En sak som vi tror kommer att få stor betydelse är den nya utbildningen av undersköterskor som skall överta vissa medicinska uppgifter och därmed avlasta en del arbete från sjuksköterskorna. De av landstingen och storstäderna fastställda planerna ger vid handen att man kommer att utbilda 700—800 un-

dersköterskor per år. Antalet sjukvårdsbiträden som kan utbildas blir cirka 2 400 om året. Därmed tror jag, herr talman, att vi befinner oss i det läget att vi kan säga att ingen skall få börja inom sjukvården utan föregående utbildning, antingen vi skall lagstifta om det eller — vilket jag hoppas — parterna, huvudmännen och personalorganisationerna, skall komma överens om det vid avtalsförhandlingar.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Jag skall bara i korthet göra två reflexioner.

Statsrådet talar om sjuksköterskeutbildningen med en blygsamhet när det gäller regeringens uppgifter, som vi inte är vana vid att man demonstrerar från regeringsbänken. Det tycks vara hans mening att denna utbildning främst är en uppgift för huvudmännen inom vissa regioner. Med all respekt för den synpunkten, som i och för sig är berättigad, måste väl ändå den tanken framhävas att det är fråga om att för vårt land i dess helhet få en tillräcklig utbildning av sjuksköterskor. Då kan man väl inte bortse från att regeringen har ett centralt ansvar, bl. a. för utbildningen av personal, som kan verka som lärare vid sjuksköterskeskolorna.

Det centrala i min fråga var ju krissituationen. Statsrådet kommenterade inte på något sätt den synpunkt jag framförde, nämligen att om man har brist på sjukvårdspersonal — vilket vi har särskilt under sommarmånaderna — och om man för den ena av de två reserver vi har, nämligen de pensionerade sköterskorna, vidtagit extraordinära åtgärder beträffande löne- och anställningsförhållandena, kunde man väl också vidta sådana åtgärder beträffande den andra reserven, de gifta sjuksköterskorna — om man skall kunna hoppas på att de i önskad utsträckning skall ställa sig till förfogande.

Om statsrådet i protokollet studerar sitt yttrande, kommer han nog till sam-

Svar på interpellation ang. fastställelseprövningen av byggnadsplaner

ma slutsats som jag att han talar till 95 procent om förbättringarna och till 5 procent om brisfenomenen. Jag undrar om inte en förändring i intresseinriktningen skulle vara motiverad, så att man huvudsakligen talade om de speciella bristproblem, som kräver handling.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4**Svar på interpellation ang. fastställelseprövningen av byggnadsplaner**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **SKOGLUND**, som yttrade:

Herr talman! Herr Antonsson har frågat mig om jag uppmärksammat att fastställelseprövningen av byggnadsplaner i vissa fall medfört betydande dröjsmål och olägenhet för både kommuner och enskilda, och om jag avser att vidtaga åtgärder i syfte att ge denna prövning en sådan inriktning och omfattning att dylika dröjsmål och olägenheter undvikas.

I sin interpellation tar herr Antonsson upp vissa spørsmål i fråga om tillämpningen av de nya regler, som genomfördes i byggnadslagstiftningen år 1959 rörande byggnadsplaner. Som interpellanten framhåller var ett av syftena med 1959 års reformering av byggnadslagstiftningen att öka det kommunala inflytandet på bebyggelseplaneringen. Ett viktigt led i dessa strävanden var att överföra ansvaret för upprättande av byggnadsplaner från länsstyrelserna till kommunerna.

När betänkandet med förslag till reformering av byggnadslagstiftningen remissbehandlades, saknades inte röster, som menade att åtskilliga landskommuner saknade vana och resurser att begagna de nya befogenheter som skulle tilldelas dem. I propositionen sades lik-

väl ifrån, att det knappast fanns någon större orsak till farhåga i detta hänseende. I stället kunde man vänta att det ökade ansvaret och de större uppgifterna skulle stimulera kommunerna att skaffa sig tillräckliga resurser för ändamålet. Utvecklingen under den tid då de nya reglerna har gällt tycks visa att dessa förhoppningar i stort sett varit berättigade. På vissa håll torde kanske förhållandena alltjämt lämna en del övrigt att önska, men det är ju naturligt, om i övergången mellan den gamla och den nya ordningen för upprättande av byggnadsplaner förseningar och misstag här och var kunnat uppkomma på grund av bristande rutin. I den mån de olägenheter, som interpellanten åsyftar, haft sin grund i sådana förhållanden utgör de en övergångsföreteelse, som kan väntas försvinna när de kommunala planorganen får större erfarenheter och bättre tillgång till sakkunniga biträden.

Interpellanten ifrågasatte emellertid, att i viss utsträckning dröjsmål och olägenheter uppkommit, inte genom kommunernas förvållande, utan genom en alltför långsam och detaljbetonad granskning av de statliga planmyndigheterna i samband med fastställelseprövningen av byggnadsplanerna. I vilken omfattning detta påstående stämmer med de faktiska förhållandena kan endast utrönas genom en tidskrävande undersökning av det sätt på vilket länsstyrelserna och de till länsförvaltningen knutna experterna handlagt granskningen av byggnadsplaner som upprättats av kommunala myndigheter efter den 1 juli 1960. Genom den sena tidpunkten för interpellationens framställande har en mera ingående undersökning inte varit möjlig. Vid stickprovsförfrågningar som utförts av byggnadsstyrelsen inom ett antal län har det upplysts, att den sammanlagda behandlingstiden normalt rör sig om 3—9 månader, dock att längre tider kan förekomma när särskilda omständigheter kräver mer omfattande utredningar eller kompletteringar. Under

Svar på interpellation ang. fastställelseprövningen av byggnadsplaner

år 1962 fastställdes i hela landet 701 byggnadsplaner.

Det är självklart och har även inskräpts vid tidigare ändringar i byggnadslagstiftningen, att alla möjligheter att nedbringa handläggningstiden i fråga om bebyggelseplaner måste tillvaratas. De statliga planmyndigheterna delar här ansvaret med de kommunala organen för att onödiga tidsförluster och förseningar i möjligaste mån undvikas. Det är dock givet, att granskningstiden måste stå i visst samband med planernas kvalitet och möjligheterna att sätta in dem i ett större sammanhang. Den nutida samhällsutvecklingen har gjort planläggningsarbetet svårare. Vägfrågorna t. ex. får allt större betydelse. Vatten- och avloppsproblemen kan ofta visa sig vara besvärliga att lösa på ett tillfredsställande sätt. I de inte ovanliga fall då en kommun tillgriper byggnadsplan för att reglera tätortsbildningar med komplicerade bebyggelse- och fastighetsförhållanden kan det bli vanskligt att genomföra planen, vilket måste beaktas vid granskningen. Dessa och många andra intressen måste sammanjämkas i planarbetet. Samordningen på det översiktliga planet ställer också ökade krav. Allt detta måste påverka handläggningstiden hos länsstyrelserna.

En väsentlig del av byggnadsplanerna tillkommer med sikte på att möjliggöra fritidsbebyggelse. Den typen av planer betraktades en gång i tiden som den allra enklaste — och är det väl alltjämt på sina ställen. Men på många håll i landet har utvecklingen gått därhän att fritidsbebyggelsen blivit ett av våra allvarligaste och mest svårbemästrade planeringsproblem.

Den livliga fritidsbebyggelse, som nu pågår, är till stor del inriktad på de mest attraktiva och samtidigt mest ömtåliga områdena. Såsom bl. a. påvisats i direktiven för 1962 års fritidsutredning sker planering för sådan bebyggelse ofta utan stöd av översiktlig planläggning. Fastställelseprövningen av dylika planer

kan i många fall nödvändiggöra särskilda undersökningar och överväganden av översiktlig natur, vilka ofrånkomligen måste kräva sin tid och sålunda fördröja prövningen.

Som ett resultat av fritidsutredningens arbete kan förväntas, att vissa närmare riktlinjer framkommer till ledning för behandlingen av planfrågor avseende fritidsbebyggelse, både i frågor som är av översiktlig karaktär och sådana som är mera detaljbetonade. Med tanke på den höga angelägenhetsgrad som måste tillmätas fritidsfrågorna bör man kunna räkna med att den översiktliga planläggning som påkallas bedrivs med största skyndsamhet. Fastställelseprövningen av detaljplanerna bör därigenom i väsentlig mån kunna förenklas och påskyndas.

Sammanfattningsvis vill jag framhålla, att jag delar interpellantens intresse för en så snabb handläggning av byggnadsplanefrågorna som möjligt. Planerna får inte bli en flaskhals i byggandet. Jag är också övertygad om att både länsstyrelserna och de berörda länsexperterna ansluter sig till denna uppfattning och söker bedriva plangranskningen så skyndsamt som omständigheterna medger. Plangranskningen skall emellertid inte vara en ren formalitet. Det är de statliga planmyndigheternas plikt att beakta de olika allmänna intressen som beröres av planeringsarbetet. Givetvis får inte därvid kommunernas befogenheter inskränkas genom onödigt ingripande i sådant som bör vara förbehållet de planläggande kommunernas fria skön. Var gränsen går för fastställelseprövningens omfattning är vanskligt att avgöra. Jag vill erinra om att propositionen om 1959 års reform avvisade tanken att fixera prövningens omfattning i lagtext. Att granskningen inte bör gå in på bagateller och detaljer utan större allmänt intresse är självklart.

Den fördröjning vid planärendenas behandling som kan ha förekommit utan att ha sin grund i sådana förhål-

Svar på interpellation ang. fastställelseprövningen av byggnadsplaner

landen som här berörts kan möjligen bero på att bristen på planexpertis inom landet även gör sig gällande hos de statliga planmyndigheterna. I detta sammanhang vill jag erinra om att Kungl. Maj:t den 22 mars 1963 på min föredragning uppdrog åt byggnadsstyrelsen att utreda bebyggelseplaneringens läge i kommunerna, särskilt i fråga om tillgången på planlagd mark för olika ändamål. I den mån eftersläpning i planarbetet förekommer skall orsakerna härtill undersökas och åtgärder föreslås, som underlättar och påskyndar planeringen. Till dylika åtgärder måste självfallet även räknas sådana som kan förkorta fastställelseprövningen av byggnadsplaner.

Vidare anförde:

Herr ANTONSSON (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet för att han besvarat min interpellation. Anledningen till att jag ställde mina frågor var att man på skilda håll ute i landet hade gjort den erfarenheten att fastställelseprövningen av byggnadsplaner ofta orsakade en ganska avsevärd tidsutdräkt.

Det är självfallet att om fastställelseprövningen tar avsevärd tid — den kanske sträcker sig över årtal — medför detta stora besvär och kostnader för den byggande allmänheten och det blir samtidigt ett väsentligt merarbete för kommunernas byggnadsorgan. Det betyder stegrade byggnadskostnader för de enskilda och det innebär ett ökat ianspråktagande av dispensförfarandet, vilket kanske inte alltid är önskvärt.

I vissa fall har man exempel på att fastställelseprövningen omfattar detaljgranskning och detaljändringar av sådan art att det knappast står i överensstämmelse med andemeningen i 1959 års författningsändringar på byggnadslagstiftningens område. Dessa ändringar innebar, som framgår av svaret, att

kommunerna tillerkändes ökad kompetens på detta område. Jag noterar därför med tillfredsställelse att statsrådets svar går helt i linje med andemeningen i den reviderade lagstiftningen i fråga om kommunernas kompetens. Samtidigt är det glädjande att kunna konstatera att statsrådet vitsordar att kommunerna i stort sett väl skött sina nya uppgifter på detta område.

Vad beträffar den granskning av planerna som länsstyrelsernas remissinstanser företar i samband med fastställelseförfarandet har jag den meningen att denna i första hand bör ta sikte på att principerna i byggnadslagstiftningen efterlevs och att inte allmän eller enskild rätt träds för nära. Det vore nog inte ur vägen att närmare föreskrifter utfärdades om vad granskningen bör omfatta i enlighet med andemeningen i 1959 års lagstiftning, d. v. s. att kompetensen i första hand skall ligga hos kommunerna. Att uppenbara felaktigheter i uppgjorda planer skall rättas till av de granskande instanserna finner vi väl alla självklart. Men jag delar helt statsrådets uttalande att granskningen inte skall gå in på bagateller och detaljer som inte har något större allmänt intresse.

Jag vill också understryka statsrådets uttalanden att alla möjligheter att nedbringa handläggningstiden i fråga om byggnadsplaner måste tillvaratagas. Detta måste vara ett intresse för alla parter och inte minst i de områden i landet där vi har en expanderande fritidsbebyggelse är detta angeläget.

Jag delar slutligen statsrådets förhoppning att som ett resultat av fritidsutredningens arbete klarare linjer skall framkomma till ledning för behandlingen av planfrågor som rör fritidsbebyggelse, både för planläggning av mera översiktlig karaktär och för mera detaljbetonad. Fritidsfrågorna med åtföljande bebyggelse kommer att tränga sig på i accelererad takt, det är vi alla överens om. Får man en snab-

Svar på interpellation ang. fastställelseprövningen av byggnadsplaner

bare översiktsplanering har man väl skäl att hoppas att fastställelseprövningen av detaljplanerna därigenom i väsentlig mån skall kunna påskyndas.

Med dessa kommentarer ber jag, herr talman, att än en gång få tacka kommunikationsministern för svaret.

Herr HAMRIN i Kalmar (fp):

Herr talman! Det är en ganska viktig fråga som interpellanten tagit upp. Jag delar visserligen helt kommunikationsministerns uppfattning att plangranskningen inte skall bli en ren formalitet, men själva kärnpunkten i problemet ligger i följande uttalande av statsrådet på sid. 4 i interpellationssvaret: »Var gränsen går för fastställelseprövningens omfattning är vanskligt att avgöra.»

Det var synd att man vid den nya byggnadslagstiftningens tillkomst, då en decentralisering av avgörandet ned till kommunstadiet skedde, fick en ganska suddig kompetensgräns mellan länsstyrelserna och kommunerna. Jag delar helt både kommunikationsministerns och interpellantens uppfattning att man såvitt möjligt i större utsträckning skall förlägga avgörandet ned till kommunstadiet. Emellertid har det uppkommit vissa bekymmer på grund av att man inte kunnat skapa en klar gräns i detta sammanhang — det kan inte förnekas, och det gör inte heller kommunikationsministern.

Mycket av vad som i svaret anges som skäl till att fastställelseprövningen är så tidsödande beror ytterst på förhållanden som har samband med planförfattandet. Om detta sker enligt givna regler bör själva fastställelseprövningen, sedan en kommun antagit planen, bli mer eller mindre en ren formalitet. Länsstyrelsen bör undersöka om planärendet är formellt riktigt handlagt. Därmed bör saken vara klar. Härmed är alltså inte sagt att man skall vara släpphänt vid planförfattandet. Som en första åtgärd bör kommunen och läns-

styrelsen från början avgöra om överhuvud planläggning skall ske. Samråd mellan planförfattare och experter, som kommunikationsministern talar om, bör självfallet ske under planförfattandet. Och naturligtvis bör planförfattarna besitta erforderlig kompetens och åtnjuta förtroende bland kommuner och länsexperter så att de klarar sina samrådsuppgifter.

Vad jag mest vänder mig emot är att man inte har klarat av handläggningen av planfrågorna före fastställelseprövningen, utan att samrådsfrågor måste tas upp i sådan utsträckning som sker i samband med denna prövning. Anledningen härtil kan jag inte uttala mig om, men jag hoppas att den utredning som kommunikationsministern säger är nödvändig och som kanske redan är påbörjad kommer att lämna svar på den frågan.

Skulle en del av problemen ligga i att länsstyrelser och länsarkitektkontor är underbemannade, hoppas jag att kommunikationsministern vidtar åtgärder häremot. Jag skulle dock tro att åtskilliga av problemen sammanhänger med att länsstyrelserna och länsarkitektorganisationerna kanske inte har tillräcklig kontakt med kommunerna och hjälper dem till rätta med de problem som faktiskt har uppstått för kommunerna genom 1959 års byggnadslagstiftning. Detta är ingen kritik mot vare sig länsstyrelser eller länsarkitekter. De vill förmodligen inte ingripa alltför mycket i den kommunala självbestämmanderätten, om inte kommunerna själva önskar rådgöra med dem. Men här måste någonting göras.

Jag hoppas emellertid att man inte av den anledningen att ganska stora problem föreligger helt plötsligt säger: Det här klarar inte kommunerna, vi får återgå till den gamla ordningen. Jag har hört sadant resonemang i olika sammanhang.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5

Svar på interpellation ang. storleken av grundskolans klasser

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN, som yttrade:

Herr talman! I en interpellation har fröken Karlsson frågat, om jag har observerat huruvida föreskrifterna om maximitäl för elevantalet i grundskolans klasser i praktiken har följts, samt, därest jag finner resultatet otillfredsställande, vilka åtgärder jag ämnar vidta för att riksdagens beslut i fråga om maximitäl skall fullföljas.

För närvarande är det inte möjligt att ge ett utförligt besked om resultatet av tillämpningen av ifrågavarande föreskrifter, eftersom någon samlad statistik i detta avseende ännu inte föreligger. Insamlingen och bearbetningen av det statistiska materialet för innevarande läsår kan beräknas vara slutförd under senhösten.

Med anledning av vissa uppgifter i interpellationen vill jag emellertid erinra om att de av riksdagen beslutade maximitälerna f. n. långt ifrån gäller generellt för samtliga klasser i landets skolor. Maximitälerna 25 för lågstadiet och 30 för mellan- och högstadierna äger sålunda innevarande läsår giltighet endast beträffande årskurserna 1—4 och, i ett mindre antal fall, årskurs 7 i de kommuner, där grundskolan är införd.

Vissa av skolöverstyrelsen företagna stickprovsundersökningar inom några län ger vid handen, att där bestämmelserna om de ifrågavarande maximitälerna gäller, kommunerna har tillämpat dem med mycket få undantag. I den mån avvikelser skett, hänför sig dessa regelmässigt till områden, där på grund av inflyttning antalet elever ständigt ökar under läsårets gång. Avvikelser av detta skäl har enligt bestämmelserna förutsatts kunna ske. Om vidare i något fall på lågstadiet maximitälet överskri-

dits, kan det förklaras med att såväl skollärdning som lärare och målsmän ansett det klart olämpligt att flytta över en enskild elev från en klassgemenskap till en annan med de pedagogiska och andra olägenheter detta skulle medföra för den enskilde eleven. Det är emellertid uppenbart att tillämpningen av de nya bestämmelserna om antalet elever i klasserna genomgående medfört betydande förbättringar i fråga om klasstorleken.

Sammanfattningsvis vill jag uttala att det, såvitt jag kunnat finna, inte förekommit någon anledning till misstro mot de lokala skollärdningarnas sätt att tillämpa de nya bestämmelserna om elevantalet i klasserna under den övergångs- och anpassningsperiod, som innevarande läsår får sägas utgöra i detta hänseende.

Vidare anförde:

Fröken KARLSSON (h):

Herr talman! Jag skall be att få tacka statsrådet Edenman för interpellationssvaret.

Min interpellation var inte avsedd att på något sätt ge uttryck för missnöjsamhet mot de lokala skollärdningarnas goda vilja att effektivisera riksdagsbeslutet. Snarare var den ett bevis för att vi från riksdagens sida med stort intresse följer verkningarna av de beslut som fattas.

Detta läsår får självfallet, såsom statsrådet säger, betraktas som ett övergångs- och anpassningsår, och att svårigheterna varit stora och besvärliga att bemästra förstår jag. Därtill har väl också bidragit att riksdagsbeslutet som bekant fattades mycket sent på våren. Man har anledning vänta att det förbättrade läget inför nästa läsår skall göra det möjligt för skollärdningarna att om inte i full utsträckning så dock i det närmaste i full utsträckning följa riksdagsbeslutets bestämmelser.

Det är dock oroväckande när man finner att i samma skola inte mindre än tre klasser på lågstadiets andra årskurs

Svar på interpellation ang. principerna för intagning till laborantkurser i Göteborg, m. m.

har 30 elever, eller — för att ta ett annat exempel — att fyra klasser i grundskolans andra årskurs har 30, 30, 27 och 26 elever. Det är alldeles för höga siffror. Jag kan nämna exempel från ett annat distrikt — även det givetvis hämtat från en grundskola, det är ju därifrån jag tar uppgifterna.

Inte mindre än ett femtiotal klasser på lågstadiet har 27 elever eller däröver och det är inte bra. Som sagt hoppas jag dock att förhållandena härvidlag skall förbättras. Jag vill tillägga att inga av de exempel jag här har nämnt har tagits från vad man kan kalla inflyttningsorter.

Vi förväntar alltså en förbättring och motser den statistiska sammanställning som statsrådet omnämner och som jag vill tro att riksdagen kommer att få del av.

Med denna förhoppning ber jag än en gång att få understryka det tack för interpellationssvaret som jag redan har uttalat till statsrådet.

Herr HELEN (fp):

Herr talman! Jag tror att det är viktigt att man från riksdagens sida intresserat följer effektuerandet av det mycket värdefulla beslut som fattades förra året om att tillämpa delningstalet 30 för grundskolans mellan- och högstadium och delningstalet 25 för lågstadiet.

Få rapporter om grundskolans framväxt har glatt mig så som när länsskolinspektören i Västmanland nyligen meddelade att inom hans inspektionsområde till kommande höst ingen av berörda klasser i grundskolan — som omfattar hela detta län — skulle ha mer än 30 elever. Det visar att i de fall där den regionala skolledningen med kraft hävdar det angelägna i att verkligen utnyttja en förmån som statsmakterna ställer till förfogande blir också resultatet gynnsamt. Där man på grund av svårigheterna att tillfälligt förhyra en

lokal drar sig för att tillvarata denna förmån får man däremot ett långsammare förverkligande av målsättningen minskade klasser.

Jag hoppas därför, fröken Karlsson, att vi i fortsättningen skall kunna hjälpas åt att vaka över dem som inte vill utnyttja den förmån som riksdagen här ställt till kommunernas förfogande.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6**Svar på interpellation ang. principerna för intagning till laborantkurser i Göteborg, m. m.**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN, som yttrade:

Herr talman! Fröken Karlsson har i en interpellation frågat, om jag vill lämna kammaren en redogörelse för de principer, som tillämpats vid intagningen till laborantkurserna i Göteborg, samt om jag är villig medverka till att i framtiden enhetliga regler tillämpas för såväl intagning som ekonomiskt stöd åt de studerande för samma utbildning.

Bakgrunden till fröken Karlssons frågor är vissa pressuppgifter om laborantutbildning i Göteborg, enligt vilka somliga elever i utbildningen tilldelats utbildningsstöd enligt de grunder arbetsmarknadsstyrelsen tillämpar vid sin omskolningsverksamhet och andra det studiebidrag som utgår till yrkesskolelever i allmänhet.

Vad fröken Karlssons första fråga beträffar vill jag meddela, att inträdesvillkoren för laborantutbildning vid de centrala nybörjarkurser som ordnas av arbetsmarknadsstyrelsen, yrkesöverstyrelsen och medicinalstyrelsen gemensamt är desamma som vid de kurser som ordnas inom det ordinarie yrkesskolväsendet. Såväl i Göteborg som på

Svar på interpellation ang. principerna för intagning till laborantkurser i Göteborg, m. m.

vissa andra ställen förekommer det emellertid att studiestöd utgår i olika former till elever vid laborantutbildningen. Från och med höstterminen 1962 kan till elev i denna utbildning utgå samma utbildningsbidrag som till elev i omskolningskurs. Från och med innevarande vårtermin har utbildningsbidraget dock maximerats till 400 kronor. Skälet till att utbildningsbidrag kan utgå är att elever vid de centrala nybörjarkurserna för laboratoriepersonal, som ofta tillhör äldre årsklasser än yrkesskolelever i allmänhet och vid dessa kurser inte kan erbjudas internatvistelse, i många fall haft ekonomiska svårigheter att fullfölja sin utbildning. Med hänsyn till den allvarliga situationen inom vårdyrkena — laboranterna skall ju bl. a. avlasta sjuksköterskorna — har det bedömts vara angeläget att genom ekonomiskt stöd hindra att påbörjad utbildning avbrytes.

Till den centrala utbildningskursen för laboranter i Göteborg hösten 1962 anmälde sig 42 elever. Då kursen skulle börja kvarstod endast 22 elever. Sju elever, som anmält sig till motsvarande utbildning vid Göteborgs stads yrkesskolor men ej kunnat beredas plats där, togs då in vid den centrala kursen. 26 av de 29 eleverna var i åldern 18—26 år och erhöll utbildningsbidrag. 3 elever som var endast 17 år erhöll gängse studiehjälp.

Ehuru jag är av samma principiella uppfattning som fröken Karlsson, finner jag med hänsyn till omständigheterna — särskilt den svåra bristen på vårdpersonal — de vidtagna åtgärderna i fråga om ekonomiskt stöd åt eleverna försvarliga. Emellertid har numera en överenskommelse träffats mellan arbetsmarknadsstyrelsen och yrkesöverstyrelsen om att från och med år 1964 utbildningsbidrag endast skall kunna ifrågakomma till elev som fyllt 21 år.

I proposition nr 144 år 1963 angående skolväsendets centrala ledning har

jag uttalat, att all yrkesutbildning för ungdom — varmed jag menar personer under 21 år — bör ledas av skolämbetsverket. Genomföres vad i propositionen föreslagits, försvinner de nuvarande tendenserna till dualism på yrkesutbildningens område och uppkommer automatiskt enhetlighet i de avseenden fröken Karlsson berör i sin andra fråga. Mitt svar på denna är självfallet ja.

Vidare anförde

Fröken KARLSSON (h):

Herr talman! Även för detta interpellationssvar vill jag tacka statsrådet.

I den senare delen av svaret instämmer statsrådet helt i min principiella uppfattning och svarar dessutom ja på en fråga som jag ville ha ett ja till svar på. Jag har således fått ett så värdefullt interpellationssvar som man kan begära, och jag är tacksam för det. Så bra svar händer inte så ofta att man får.

Eftersom jag är nöjd med svaret borde jag kanske inte göra några som helst kommentarer, men jag anser mig ändå böra med några ord vidröra vissa punkter.

Den stringens som utmärker den senare delen av statsrådets svar finner man verkligen inte i den förra delen. Detta kan jag mycket väl förstå, eftersom statsrådet där försökt redogöra för förhållanden som är minst sagt förvirrande.

Det är riktigt att bristen på sjukvårdspersonal motiverar en utökning av laborantkurserna, men den kan inte motivera att de som genom samma kurser utbildar sig för samma arbete skall få olika stor ekonomisk hjälp under studietiden. Dessutom är sättet att anordna laborantkurserna i hög grad oroväckande. Först erbjöd Göteborgs stads centrala yrkesskolor ungdomar att söka till laborantkurser. Inte mindre än cirka 150 sökande anmälde sig, men endast 32 kunde antas. Och Göteborgs

stads centrala yrkesskola som stod som huvudman kunde inte få bygga ut sin verksamhet, trots att bristsituation förelåg inom utbildningsområdet. I stället ordnades i arbetsmarknadsstyrelsens regi samma slags laborantkurs och till denna kurs anmälde sig, som herr statsrådet sagt, 42 sökande. Genom en viss avgång måste man rent av personligen söka upp dem som blivit avvisade vid det första intagningsförfarandet och erbjuda dem att deltaga i kursen. Detta är ändå ganska märkligt. Man kan förstå den irritation som uppstått bland ungdomarna, ty det är dock ganska anmärkningsvärt, att när de går i samma skola med samma rektor, samma lärare, samma kursinnehåll och med samma slutmål för sina studier, en elev kan få över 500 kronor pr månad. Utan behovsprövning kunde man få detta belopp, innan den maximerade summan som herr statsrådet här fullt riktigt uppger till 400 kronor, infördes, medan vissa elever efter behovsprövning kunde få 130 kronor under vårterminen och somliga ingenting alls. Denna irritation var berättigad, och därför är jag glad över att det i framtiden inte blir på liknande sätt.

Den enda skillnaden mellan laborantkurserna är den att de har olika huvudmän. Detta är den dualism som herr statsrådet säger nu kommer att försvinna. Jag är mycket glad över att det blir så, för det kan inte vara riktigt, att man skall kämpa om att få ordna utbildningskurser på ett sätt som inte bara från samhällssynpunkt är felaktigt utan framför allt från deras synpunkt som deltar i dessa kurser. Vi har senare i dag att ta ställning till en proposition och till utskottsutlåtande i anledning av denna, varvid det naturligtvis går som vi önskar att det skall gå. Därmed får vi hoppas att sådana besvärligheter som här påtalats aldrig mer skall behöva upprepas. Med den förhoppningen vill jag understryka mitt tack till herr statsrådet.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 7

Svar på interpellation ang. långfristiga avtal rörande produktionen av och handeln med spannmål

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**, som yttrade:

Herr talman! Herr Carbell har frågat mig om jag — mot bakgrunden av att ett eventuellt nytt och långfristigt avtalssystem mellan Sveriges utsädesförening och Allmänna svenska utsädes AB angående marknadsföreningen av föreningens växtförädlingsprodukter berör praktiskt och principiellt betydelsefulla frågor — har för avsikt att låta riksdagen på förhand få ta ställning till den huvudsakliga utformningen av ett sådant långfristigt system.

Jag känner till att underhandlingar pågår mellan föreningen och bolaget rörande ett nytt avtal. Någon uppgörelse mellan parterna torde dock ännu inte ha träffats och följaktligen har förslag till nytt avtal ej ingivits till jordbruksdepartementet. Med hänsyn härtill är det ej möjligt att nu ta ställning till om ett nytt avtal kan komma att beröra frågor av sådan beskaffenhet att det till skillnad från det sist gällande avtalet bör underställas riksdagens prövning.

Med detta, herr talman, anser jag mig ha besvarat herr Carbells interpellation.

Vidare anförde:

Herr **CARBELL** (s):

Herr talman! Jag tackar jordbruksministern för svaret på min interpellation. Det var kort men — som jag senare skall återkomma till — inte utan intresse.

Detta avtal mellan Sveriges utsädesförening och Allmänna svenska utsädes

Svar på interpellation ang. långfristiga avtal rörande produktionen av och handeln med spannmål

AB, båda i Svalöv, är ju mycket gammalt. Det har funnits en sådan ordning sedan 90-talet, och man kan naturligtvis rent principiellt först och främst säga att eftersom nu utsädesföreningen arbetar med övervägande statliga pengar — anslaget för det närmaste budgetåret 1,9 miljon kronor utgör ungefär 80 procent av samtliga kostnader — är det något orimligt, att denna forsknings verksamhetsresultat, som alltså bekostas av statliga pengar, sedan överlämnas till ett enskilt bolag för att vidarebefordras ut på marknaden. Därigenom kommer också självfallet resultatet att monopoliseras till ett företag och övriga ställer man utanför.

Det är delvis principen att i möjligaste mån och på bästa sätt trygga näringsfriheten, som ligger bakom min interpellation. Enligt min mening skulle det erfordras en övergång till en försäljning helt i föreningens egen regi för att få en fullgod garanti för att föreningen får ut det mesta möjliga i växtförädlingsavgifter och försäljningsinkomster på sina sorter.

Avtalet är som sagt gammalt, och tryggheten att genom detta avtal få ut ett så gott resultat som möjligt har också förändrats under tidernas lopp. Numera utgör Svenska utsädesaktiebolaget inte någon garant för att utsädesföreningens intressen blir på bästa sätt tillgodosedda.

Bolaget är vidare sedan åtskilliga år tillbaka försäljare av även andra förädlares sorter än utsädesföreningens. Dessutom förvärvade bolaget 1961 Otto J. Olsson & Sons växtförädlings- och utsädesföretag i Hammenhög. Därigenom övertog man också samtliga sorter som förädlas vid det företaget.

Genom att bolaget dels marknadsför andra företags sorter än Svalövs och dels självt bedriver med utsädesföreningen konkurrerande förädlingsarbete, kan bolaget efter eget intresse inverka på omfattningen och försäljningen av för-

eningens sortmaterial. Detta är betänkligt.

Min fråga var emellertid inte knuten allenast till den principiella sidan av saken utan inrymde så att säga också farhågor för att det avtal som man nu förhandlat om under ganska lång tid kommer att bli mera långsiktigt. Och jag är då angelägen om att riksdagen får tillfälle att yttra sig över det avtalet.

Om Sverige kommer att ansluta sig till den internationella konventionen den 1 januari 1965, så innebär det att vi får en lagfäst upphovsmannarätt för de nya sorter som blir resultat av föreningens verksamhet på utsädesområdet, och det skulle få till följd att Svalövsbolaget med stöd av gällande avtal med utsädesföreningen får en faktisk monopolställning på den svenska utsädesmarknaden. Den internationella konventionen innebär ensamrätt för upphovsmannen. Rättsinnehavaren får över huvud taget ensamrätt att saluföra ifrågavarande sorter. Om nu det nya avtalet blir mera vidsträckt än det äldre och dessutom långsiktigt, så blir statsmakterna bundna, vilket inte kan anses vara rimligt. Om vi t. ex. får ett tioårsavtal, så kan det varken vara ett odlare- eller konsumentintresse att vi blir bundna så länge.

Nu säger statsrådet i interpellationssvaret bl. a. följande: »Någon uppgörelse mellan parterna torde dock ännu inte ha träffats och följaktligen har förslag till nytt avtal ej ingivits till jordbruksdepartementet. Med hänsyn härtill är det ej möjligt att nu ta ställning till om ett nytt avtal kan komma att beröra frågor av sådan beskaffenhet att det till skillnad från det sist gällande avtalet bör underställas riksdagens prövning.»

Detta är givetvis alldeles riktigt. Men som jag inledningsvis sade inrymmer svaret trots sin korthet mycket av intresse. Jag drar nämligen av statsrådets skrivning den konklusionen, att om vi

Svar på interpellation ang. långfristiga avtal rörande produktionen av och handeln med spannmål

skulle få ett sådant långsiktigt avtal som omnämnes i första stycket i interpellationssvaret, så är det enligt min bestämda mening ett avtal av sådan beskaffenhet — och så olika det avtal som nu gäller — att det borde underställas riksdagens prövning.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr LINDSTRÖM (s):

Herr talman! Jag är i stora delar förekommnen här och skall därför avstå från ordet nu.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet HOLMQVIST:

Herr talman! Jag har i min ungdom haft förmånen att arbeta vid utsädesföreningen i Svalöv och jag har haft nära kontakter också med utsädesbolaget. Detta gör att jag faktiskt vet vad jag talar om när jag givit detta interpellationssvar.

Visst kan man fundera åtskilligt över det samarbete som har rått i Svalöv sedan slutet av 1800-talet och fram till våra dagar mellan den statsunderstödda utsädesföreningen och det privata bolaget, och visst kan man fundera över om den samarbetsformen är den allra bästa. Frågan har varit föremål för åtskilliga utredningar. Man har emellertid ständigt kommit till den uppfattningen, att utsädesföreningen måste lämna ifrån sig sina nya sorter eller sina nya linjer till något kommersiellt företag. Om det skulle förhålla sig så, som herr Carbell antyder — han uttalade önskemålet att utsädesföreningen också skulle ta hand om distributionen av produkterna — skulle det betyda, att man fick lov att skaffa sig en särskild organisation för uppförökning av de nya sorterna och naturligtvis också en organisation för att handha försäljningen av dem. Jag tror inte att man

på allvar har diskuterat en sådan lösning i detta sammanhang.

Vad som väl oftast här har föresvävat dem som har kritiserat den ordning som råder är att sorterna skulle bjudas ut i fri tävlan till olika bolag som skulle få svara för distributionen och marknadsföringen av de nya sorterna. Det har emellertid ansetts ligga ett mycket stort värde i att man hade bara en enda kanal när det gällde att slussa ut produkterna. På det sättet har man lättare att följa dem och övervaka att de uppförökades på ett riktigt sätt och att ingenting brister i fråga om möjligheterna att sedan följa varorna fram till det stadium där de blivit uppförökade i sådan utsträckning att de kan marknadsföras.

Sedan en sort väl är såld och har kommit ut i allmänna marknaden har emellertid bolaget inte längre några möjligheter att övervaka denna sort eller ha monopolställning över den, utan då är det möjligt för vilken försäljare som helst som vill ta sig an den sorten att sälja den på nytt i marknaden. Man kan säga att bolaget har den favören att kunna sälja den under originalbeteckningen till köparen och att köparen därigenom vet att han har fått den rätta varan. Men att det skulle föreligga ett så avgörande hinder för andra att få delta i distributionen, som antytts av interpellanten, är fel; det är det i verkligheten inte.

Det är riktigt att det har inträffat vissa förändringar inom bolaget. Bolaget har utökat sin verksamhet och förvärvat bl. a. Otto J. Olsson & Sons företag i Hammenhög. Att det förekommer en viss växtförädlingsverksamhet vid detta utsädesföretag och att bolaget naturligtvis inte har kunnat ta ställning till hur denna verksamhet skall bedrivas så omedelbart efter förvärvet kan knappast ge anledning till att man behöver bedöma förhållandet mellan bolaget och utsädesföreningen annorlunda

Svar på interpellation ang. långfristiga avtal rörande produktionen av och handeln med spannmål

än förut. Jag föreställer mig att det också blir möjligt att i ett avtal träffa tillfredsställande arrangemang om den saken.

Sedan är det väl rätt naturligt att det råder ett partförhållande mellan föreningen och bolaget, och där kan det naturligtvis från ömse håll framföras argument som kan diskuteras. Jag vet att bolaget har det önskemålet, att utsädesföreningen kunde ha bidragit mera och givit ännu mer av nya sorter och ett bättre material till bolaget att saluföra. Jag vet också att vissa representanter för föreningen tycker att bolaget inte i alla stycken har skött sina uppgifter på det sätt som man skulle önska. Men det är ju ingenting ovanligt vid ett partförhållande, att en sådan diskussion kan uppkomma.

Om jag till sist får säga någonting om anledningen till den nya internationella konventionen om upphovsman-narätten i fråga om utsädesvara, så vill jag säga att denna ju inte är avgjord ännu, utan en utredning är tillsatt som sysslar med denna fråga. Vi har redan nu ett eget system för uttagande av en växtförädlingsavgift. Därvid äger Kungl. Maj:t att disponera över de medel som kommer in. Dessa medel tillförs sedan i regel förädlingsföretagen — de är avsedda att gå till källan, således till den som har svarat för förädlingen och fått fram den nya produkten. Detta system har möjliggjort att utsädesföreningen fått ett visst tillskott under de senaste åren.

Vi har nu tillsatt en kommitté som skall se om det kan vara möjligt att anpassa vårt system till det internationella systemet och överväga, om vi har möjligheter att ansluta oss till konventionen. Det finns flera sätt att ansluta sig till denna. Jag tror att villkoret är att man skall ansluta sig i fråga om minst fem produkter som förekommer på marknaden, och det finns alltså åtskilliga utsikter till en avvägning när

det gäller Sveriges anslutning till konventionen. Jag kan inte se, att det förhållandet, att vi eventuellt ansluter oss till konventionen, skulle utgöra ett hinder för att vi skall kunna finna en vetlig lösning i fråga om relationerna mellan utsädesföreningen och utsädesbolaget.

Eftersom jag i dag inte vet vad som kommer fram av förhandlingarna — det tycks i varje fall herr Carbell ha förståelse för — så kan jag inte ge något svar på den fråga han har ställt. Jag måste säga att det tills vidare får vara en öppen fråga, om ett nytt avtal skall kunna presenteras för riksdagen eller om Kungl. Maj:t liksom förra gången kan godkänna ett sådant avtal; det beror helt och hållet på innebörden i avtalet, som vi ännu inte känner till.

Herr LINDSTRÖM (s):

Herr talman! Efter statsrådets senaste anförande kan jag inte underlåta att göra kammaren och även statsrådet uppmärksam på, att näringsfrihetsombudsmannen anser att dessa avtal inte skulle kunna passera på den fria marknaden utan en ingående observation. Nu har man svårt att ingripa, eftersom staten skall godkänna avtalet. Det är att observera att föreningen eller staten inte har denna insyn i bolagets bokföring och löpande affärer. Visserligen finns det ett statligt ombud med vid revisionen, men denna måste närmast bli en siffergranskning i efterhand, och utsädesförsäljningen är bokföringsmässigt sammanvävd med kvarnrörelse och annat, som nu utgör bolagets väsentligaste verksamhet. Ett statligt ombud finns också med i bolagets styrelse. Under många år har det varit förre generaldirektören Norup, men denne har nu blivit bolagets ordförande. Det är en ganska märklig omvandling, kan man säga.

Föreningen saknar också ekonomiskt utbildad expertis — den består prak-

Svar på interpellation ang. långfristiga avtal rörande produktionen av och handeln med spannmål

tiskt taget av bara vetenskapsmän. Även vetenskapsmän kan naturligtvis vara ekonomiska experter, men i detta fall lär det inte vara på det sättet. Att en vetenskapsman tjänstgör som sekreterare och ekonomichef är enligt min uppfattning högst otillfredsställande. En ändring härutinnan måste snarast komma till stånd.

Bolaget har under det senaste året redovisat ett underskott på utsädehanteringen på 1,2 miljon kronor. Detta förfaringsätt verkar för en lekman gränsa till ett bokföringsknep, mot bakgrunden av den utdelning som företaget lämnar på sina aktier. Hur kan man träffa långsiktssavtal med ett sådant bolag? Det enda motivet till ett långsiktssavtal för bolaget är att det vill göra nya investeringar och kunna avskriva dessa. Varför skall man visa denna hänsyn mot ett enda privatägt bolag, som dessutom går så dåligt? Det finns säkerligen mycket bättre alternativ.

Som redan har påpekats har föreningens sorter minskat avsevärt på marknaden under senare år. I år har Weibulls för första gången gått förbi Svalöv i detta avseende. Vid den senaste utdelningen av växtföreläsningsavgifter fick Weibulls $\frac{2}{3}$ och Svalöv bara $\frac{1}{3}$ av totalbeloppet.

Herr talman! Jag har velat framföra dessa uppgifter, som stått mig till buds och som kanske inte kommer att få offentlighet under den närmaste tiden annat än genom kammarens protokoll.

Herr CARBELL (s):

Herr talman! Allenast en liten anmärkning i anslutning till vad herr statsrådet senast anförde. Självfallet kan man göra upp ett avtal eller införa en ordning så att det passar in även i den internationella konventionen. Men jag kan inte underlåta att fästa uppmärksamheten på en bestämd skillnad mellan vår praxis och den internationella konventionen. Den hittillsvarande ensamrätten

för Svalövsbolaget har endast avsett originalvaran, medan den internationella konventionen innebär ensamrätt för upphovsmannen även för efterodlingar. Över huvud taget är i denna konvention till rättsinnehavaren knuten en ensamrätt att saluföra den ifrågavarande sorten.

Detta innebär att Svalövsbolaget med stöd av ett dylikt avtal kan komma att få ett faktiskt monopol och därigenom godtyckligt kan bestämma, om och på vilka villkor andra utsädesföretag i landet skall äga att marknadsföra de sorter som framkommer genom statlig forskningsverksamhet.

Det är med tanke på detta, herr statsråd, som jag anser det vara rimligt vidhålla att frågan, om ett långsiktigt avtal, som kan komma att sträcka sig över perioden 1961—1964, skall träffas, bör underställas riksdagen.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet HOLMQVIST:

Herr talman! Jag blev en smula överraskad av herr Lindströms inlägg. Mig veterligt har inte näringsfrihetsombudsmannen gjort några uttalanden i denna fråga. Om jag förstod herr Lindström rätt, hade han inhämtat dessa uppgifter på andra vägar, genom någon som uppgivit att näringsfrihetsombudsmannen gjort ett sådant uttalande. Jag föreställer mig att det i så fall finns möjlighet att få ta del av dessa handlingar, utöver de uppgifter som herr Lindström nu lämnat till protokollet.

Jag förmodar således att det finns anledning att ytterligare se på dessa uppgifter, även om det närmast förefaller mig som om de i och för sig inte hade så mycket med denna fråga att skaffa.

Hur föreläsningsavgifterna fördelas mellan Weibulls och Svalöv är måhända — om uppgiften är rätt — viktigt att känna till för dem som vill kritisera och säga att Svalöv inte numera har så stor betydelse som Weibulls. Men saken har

Svar på interpellation ang. långfristiga avtal rörande produktionen av och handeln med spannmål

knappast någonting med avtalet att göra.

Vi måste finna någon form varigenom resultaten av förädlingsarbetet kan föras ut. Mig veterligt har inte vare sig i riksdagen eller annorstädes önskemål framförts om att den rådande ordningen skulle brytas. Om sådana önskemål fanns borde väl en motion ha väckts eller också borde det på annat sätt ha sagts ut att riktigheten av den gällande ordningen kunde ifrågasättas. Men några sådana uttalanden har som sagt inte gjorts och därför finner jag inte heller anledning att ta några initiativ i nuvarande situation, utan jag föreställer mig att förhandlingarna får pågå mellan utsädesföreningen och utsädesaktiebolaget. Möjligt är att förhandlingarna inte leder till något resultat — motsättningarna kan vara så stora att det inte går att finna en lösning efter denna linje, och då får vi söka andra vägar. Men jag kan i varje fall inte göra någon utfästelse till interpellanten om hur avtalet skall behandlas förrän jag sett innehållet.

Herr LINDSTRÖM (s):

Herr talman! Jag har fått mina uppgifter från som jag anser vederhäftigt håll. De emanerar från den man som sysslar med att utreda dessa problem — det har sagts mig att utredningen skall bli färdig under sommarens lopp.

Statsrådet invänder att dessa bekymmer inte redovisats motionsledes. Men uppgifterna har ju lämnats i de yttersta av dessa dagar, när vi inte har någon fri motionsrätt och då vi heller inte kunnat väcka motioner i anslutning till någon kungl. proposition. Att saken nu förts på tal interpellationsvägen kan väl i och för sig inte vara felaktigt, och det har ju inte heller statsrådet gjort gällande att det skulle vara. Men när man börjar undersöka detta samröre mellan enskilt vinstintresse och statsmakternas växtförädlingsverksamhet blir man litet oroad, inte minst mot bakgrunden av att

den näring, som skall betjänas av ifrågasvarande verksamhet, åtminstone av klagomålen att döma, är i ett trängt läge.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 8

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 153, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1963/64 m. m., i vad propositionen avser riktlinjer för avskrivningen av vissa affärsverksinvesteringar.

Sedan kammaren på framställd proposition bifallit utskottets hemställan om utlåtandets företagande till avgörande efter allenast en bordläggning, bifölls utskottets i utlåtandet i övrigt gjorda hemställan.

§ 9

Föredrogs statsutskottets memorial nr 154, angående tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1962/63.

Sedan kammaren på framställd proposition bifallit utskottets hemställan om memorialets företagande till avgörande efter allenast en bordläggning, bifölls utskottets i memorialet i övrigt gjorda hemställan.

§ 10

Föredrogs sammansatta bevilnings- och första lagutskottets memorial nr 1, angående uppskov med behandlingen av vissa till utskottet hänskjutna ärenden.

Sedan kammaren på framställd proposition bifallit utskottets hemställan om memorialets företagande till avgörande efter allenast en bordläggning, bifölls utskottets i memorialet i övrigt gjorda hemställan.

§ 11

Föredrogs första lagutskottets memorial nr 36, föranlett av kamrarnas skilj-

Fortsatt giltighet av hyresregleringslagen m. m.

aktiga beslut beträffande första lagutskottets utlåtande nr 32 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 och 4 §§ lagen den 17 juni 1938 (nr 318) om avbrytande av havandeskap, dels ock i ämnet väckta motioner.

Kammaren biföll på framställd proposition utskottets hemställan att memorialet måtte företagas till avgörande efter allenast en bordläggning.

Den i memorialet gjorda anmälan lades till handlingarna.

§ 12

Föredrogs första lagutskottets memorial nr 37, angående uppskov med behandlingen av vissa utskottet tilldelade ärenden.

Sedan kammaren på framställd proposition bifallit utskottets hemställan om memorialets företagande till avgörande efter allenast en bordläggning, bifölls utskottets i memorialet i övrigt gjorda hemställan.

§ 13**Fortsatt giltighet av hyresregleringslagen m. m.**

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 26, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 3 och 4 §§ lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m., så ock om fortsatt giltighet av samma lag, m. m., dels i anledning av propositionen väckta motioner, dels ock motion angående möjlighet till hyreshöjning i samband med ombyggnad.

Genom en den 29 mars 1963 dagtecknad proposition, nr 138, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av tredje lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll jämlikt 87 § regeringsformen föreslagit riksdagen att antaga förslag till

1) lag angående ändrad lydelse av 3

och 4 §§ lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m., så ock om fortsatt giltighet av samma lag;

2) lag angående fortsatt giltighet av lagen den 19 juni 1942 (nr 430) om kontroll av upplåtelse och överlåtelse av bostadsrätt m. m.;

3) lag angående fortsatt giltighet av lagen den 7 december 1956 (nr 568) om rätt i vissa fall för hyresgäst till nytt hyresavtal; samt

4) lag angående fortsatt giltighet av lagen den 15 maj 1959 (nr 157) med särskilda bestämmelser om makars gemensamma bostad.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande.

I propositionen föreslås, att lagstiftningen om hyresreglering och vad därmed sammanhänger med ett par smärre jämkningar förlänges till och med utgången av år 1965.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat följande i anledning av densamma väckta motioner, nämligen

dels i första kammaren nr 744 av herr *Hagberg m. fl.* och i andra kammaren nr 903 av herr *Heckscher m. fl.*;

dels i första kammaren nr 745 av herr *Thorsten Larsson m. fl.* och i andra kammaren nr 905 av herr *Nilsson i Tvärälund m. fl.*;

dels i första kammaren nr 748 av herr *Per Jacobsson* och i andra kammaren nr 906 av herr *Nyberg m. fl.*;

och dels i första kammaren nr 749 av herrar *Nordenson* och *Åkerlund* och i andra kammaren nr 904 av herrar *Nordgren* och *Anners*.

Därjämte hade utskottet samtidigt behandlat en vid riksdagens början väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 666 i andra kammaren av herr *Bengtson i Solna* angående möjlighet till hyreshöjning i samband med ombyggnad.

I motionerna I: 744 och II: 903, som var likalydande, hemställdes, att riksdagen måtte

1) i skrivelse till Kungl. Maj:t giva

Fortsatt giltighet av hyresregleringslagen m. m.

till känna vad i motionerna anförts rörande en successiv avveckling av hyresregleringen;

2) antaga i motionerna intagna författningsförslag av innebörd att den genom propositionen föreslagna förlängningen av lagstiftningen om hyresreglering m. m. skulle avse endast ett år, d. v. s. tiden till och med den 31 december 1964.

I motionerna I: 748 och II: 906, som var likalydande, hemställdes, »att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 138 må

1. besluta att den förlängning av hyresregleringslagen och övriga författningar, som föreslås i propositionen, skall avse endast ett år, d. v. s. till och med den 31 december 1964, samt

2. besluta sådana lagändringar, att Kungl. Maj:t får möjlighet att förorda att de regler, som för närvarande gäller beträffande hyressättning för möblerade rum också för vissa orter skall kunna bli tillämpliga på sådana bostäder, som är underkastade hyresreglering enligt 2—5 §§ i hyresregleringslagen, i överensstämmelse med vad som anges i motionen.»

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen med avslag å motionerna

- 1) I: 744 och II: 903,
- 2) I: 748 och II: 906 samt
- 3) I: 749 och II: 904

såvitt därigenom yrkats ändring i de framlagda lagförslagen måtte bifalla förvarande proposition, nr 138;

B. att motionerna

- 1) I: 744 och II: 903 i övrigt,
- 2) I: 745 och II: 905,
- 3) I: 748 och II: 906 i övrigt samt
- 4) II: 666

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

I. beträffande punkt A 1 och 2 i utskottets hemställan av herrar *Alexanderson, Åkesson, Holmberg, Nyberg,*

Carlsson i Stockholm och *Bengtson* i Solna, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med bifall till de i motionerna I: 744 och II: 903 samt I: 748 och II: 906 framtänkta yrkandena om en ettårig förlängning måtte antaga de i propositionen framlagda förslagen till

Lag

angående ändrad lydelse av 3 och 4 §§ lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m., så ock om fortsatt giltighet av samma lag;

Lag

angående fortsatt giltighet av lagen den 19 juni 1942 (nr 430) om kontroll av upplåtelse och överlåtelse av bostadsrätt m. m.;

Lag

angående fortsatt giltighet av lagen den 7 december 1956 (nr 568) om rätt i vissa fall för hyresgäst till nytt hyresavtal; samt

Lag

angående fortsatt giltighet av lagen den 15 maj 1959 (nr 157) med särskilda bestämmelser om niakars gemensamma bostad;

med den ändringen att lagarna skulle gälla endast till och med den 31 december 1964;

II. beträffande punkt B 1 i utskottets hemställan av herrar *Holmberg* och *Bengtson* i Solna, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att med bifall till motionerna I: 744 och II: 903 riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad i motionerna anförts rörande en successiv avveckling av hyresregleringen;

III. beträffande punkt B 3 i utskottets hemställan av herrar *Alexanderson, Åkesson, Holmberg, Nyberg, Carlsson*

Fortsatt giltighet av hyresregleringslagen m. m.

i Stockholm och *Bengtson* i Solna, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen, med bifall till yrkandet i motionerna I: 748 och II: 906 om viss försöksvis tillämpning av det av hyresrådet förordade systemet med principiell avtalsfrihet såsom nu gällde bland annat för möblerade lägenheter, måtte för sin del antaga i reservationen inlagt förslag till

Lag

angående ändrad lydelse av 26 § lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m.;

IV, beträffande punkt B 4 i utskottets hemställan av herr *Bengtson* i Solna, utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr NYBERG (fp):

Herr talman! När vi behandlar hyresregleringen och därmed förenade lagar bör det i första hand sägas ifrån, att enighet numera råder om att denna lagstiftning icke skall bibehållas längre än nödvändigt. Riksdagen har upprepade gånger utalat sig i den riktningen. Frågan är väl närmast vad som skall betraktas som nödvändigt i detta sammanhang. På sina håll anser man att avvecklingen går alldeles för sakta — den meningen har sina förespråkare även här i riksdagen. Jag erinrar om den debatt vi förde i frågan förra året, då förslag framfördes att hyresregleringen i varje fall på försök skulle avvecklas även på vissa orter där en kvardröjande bostadsbrist finns — detta för att man skulle få erfarenhet av hur ett slopande av hyresregleringen verkar.

Det bör också konstateras att meningarna om takten i hyresregleringens avveckling numera går mer eller mindre isär både inom och mellan olika partier. Oppositionspartierna driver väl något mer energiskt linjen att åtgärder skall vidtagas för avvecklande av hyresregle-

ringen på ett tidigare stadium. Men även inom regeringspartiet har under senare tid höjts ganska kraftiga röster för att hyresregleringen skall slopas inom en nära framtid. Man har funnit att regleringen är förenad med vissa olägenheter som är så pass stora, att dess avveckling bör påskyndas. Man anser även inom vissa kretsar av regeringspartiet att den nu tillämpade regionala och kategori-mässiga avvecklingen inte går tillräckligt snabbt. Å andra sidan finns det på borgerligt håll röster som varnar för att gå alltför brådstörtat fram. Man vågar nog påstå att hyresregleringens avveckling icke är någon partipolitisk fråga, även om man på sina håll söker utnyttja den i politiskt syfte. Det är i första hand en rent praktisk angelägenhet.

Det har också hänt en del på detta område, om också takten inte är så högt upptriven. Sedan den successiva avvecklingen inleddes år 1956 har regleringen upphävts helt i 65 orter och beträffande kontors- och affärslokaler i 14. Regleringen finns kvar i 241 orter beträffande bostäder, och i dessa orter bor ungefär 60 procent av rikets befolkning. De kommunägda lägenheterna har undantagits. Hyreslagskommittén har också avgivit sitt betänkande med förslag till reviderad hyreslag, och detta ärende bereds inom justitiedepartementet. Förslaget framlades 1961, och man får väl hoppas att det inte dröjer alltför länge innan det kan föreläggas riksdagen; i varje fall bör det kunna ske före utgången av den nya tvåårsperiod i hyresregleringens historia som nu börjar. En utredning skall också göras angående vissa förenklingar i hyressättningen. Direktiven för den utredningen refereras i föreliggande utskottsutlåtande.

Till årets riksdag har Kungl. Maj:t alltså föreslagit hyresregleringens förlängning i två år i avbidan på den utredning jag nyss erinrade om. Vidare har en del jämkningar i lagstiftningen föreslagits. De innebär dels att ombyggnads- och omändringsarbeten som ut-

Fortsatt giltighet av hyresregleringslagen m. m.

förs av hyresgäst inte skall föranleda höjning av grundhyran annat än om »särskilda skäl därtill är» och dels att avtalsfrihet rörande ersättning för ökade avgifter beträffande vatten och avlopp skall få generell giltighet. Beträffande ändringarna har det rätt full enighet vid utskottsbehandlingen. Det kanske kan erinras om att den förstnämnda ändringen kan sägas ha tillkommit på beställning av utskottet, som behandlade samma fråga vid föregående års riksdag.

Rörande förlängningstiden har dock delade meningar uppstått. Utskottsledamöterna från folkpartiet och högern anser att förlängning bör beslutas endast för ett år, d. v. s. till den 31 december 1964. Hyresregleringen kan visserligen icke helt slopas efter ett år, något som också framgår av vad som står i den motion i ärendet jag har skrivit under. Vi torde få räkna med att få behålla den i en eller annan form under åtskilliga år framöver på rätt många orter. Vi måste inrikta oss på att avveckla regleringen regionalt och kategorimässigt så snart läget på bostadsmarknaden på olika håll gör detta möjligt. Denna successiva avveckling har hittills givit goda erfarenheter. Detta hindrar enligt min mening dock icke, att det skulle vara fördelaktigt, om vi varje år fick tillfälle att pröva hyresregleringens fortsatta giltighet. En lag som denna, som fortfarande måste betraktas som en kristidslagstiftning, bör av principiella skäl icke gälla mer än ett år i sänder. Den principen följde vi också fram till 1957 d. v. s. under större delen av den tid som hyresregleringen har varit i kraft. Ettårsförlängning tillämpades alltså just under den tid då det var uppenbart att regleringen inte kunde avskaffas på flera år framåt och då några starka krav på dess avveckling inte heller framfördes. Nu däremot, då man är mera osäker på regleringens framtid, har man gått över till att förlänga den med två år. Det förefaller mig en aning inkonsekvent.

Förutom de principiella skälen finns

det en del andra. Jag och övriga reservanter anser att det kan ha praktisk betydelse att denna fråga återkommer varje år. Det har nämligen visat sig, att besluten om förlängning i regel kombineras med vissa modifikationer av lagstiftningen. Det gäller i år och det har skett flera gånger tidigare. Det går snabbarare att få sådana ändringar genomförda, om frågan om förlängning återkommer varje år så länge vi anser oss behöva behålla hyresregleringen. Däremot vill jag än en gång understryka, att min anslutning till reservationen inte grundar sig på någon överoptimistisk uppfattning om att regleringen skulle kunna helt slopas vid utgången av nästa år.

Jag har också mitt namn under en reservation, som tar sikte på att öka avtalsfriheten på området. Förslaget kan i korthet uttryckas så, att vi reservanter vill ge Kungl. Maj:t möjlighet att förordna att 2 § i hyresregleringslagen icke skall tillämpas på viss ort eller för visst slag av lägenheter. Principiell avtalsfrihet skulle då komma att råda beträffande hyrans storlek, men ingripande skulle kunna ske av hyresnämnden på samma sätt som nu gäller beträffande möblerade lägenheter. En sådan förenkling har föreslagits av hyresrådet och har tillstyrkts av bl. a. Hyresgästernas riksförbund. Förslaget skall också utredas av den nya hyreslagskommittén.

Vår reservation ansluter sig till en motion som väcktes innan direktiven till hyreslagsutredningen var kända, men vi anser i alla fall att det skulle vara av värde, om Kungl. Maj:t fick en möjlighet att på försök och på vissa orter införa den avtalsfrihet som här föreslås. Man skulle då kunna erhålla säkerligen mycket värdefulla erfarenheter. Som framgår av vår reservation har vi tänkt oss, att detta skulle möjliggöras genom ett tillägg till 26 § i hyresregleringslagen.

På övriga punkter ansluter jag mig till utskottets hemställan. Att nu upprätta den tidsplan som föreslås i reservation

Fortsatt giltighet av hyresregleringslagen m. m.

II tror jag inte är möjligt. Tanken har diskuterats här i kammaren tidigare, men riksdagen har inte vågat sig på ett sådant försök. Det kan naturligtvis längre fram bli möjligt att få den överblick över läget som erfordras för att upprätta en sådan tidsplan för avvecklingen, men än så länge tror jag inte att det går. Däremot skall jag naturligtvis medge, att intresset för en tidsplan i och för sig kan vara en motivering för att inte förlänga hyresregleringslagen med mer än ett år i sänder.

Med detta ber jag, herr talman, få yrka bifall till reservationerna I och III av herr Alexanderson m. fl.

Herr BENGTSOHN i Solna (h):

Herr talman! Som herr Nyberg nämnde föreslås att hyresregleringen förlängs två år med endast några smärre jämkningar.

Ett tecken på hur föråldrad denna lagstiftning är är att man nu, 21 år efter det att den infördes, måste lägga till en så självklar regel som att hyreshöjning icke får ske med anledning av reparationer utförda av hyresgästen själv. Det är betecknande för läget att räntabiliteten för äldre fastigheter är så dålig, att utrymme för reparationer och förbättringar inte finns. Men det är inte så underligt att det är så: vi har en provisorisk hyreslag, en provisorisk besittningsskyddslag, en provisorisk hyresregleringslag med provisoriska följdåtgärder och en provisorisk övergångslag. Redan när hyresregleringslagen för 21 år sedan infördes var man på det klara med att den var ett provisorium liksom de andra krislagarna. Lagen tillkom snabbt och den var också avsedd att bli kortvarig. Den byggde på erfarenheterna från krigsårens bristhushållning.

Den högsta regleringsmyndigheten, hyresrådet, anser nu, att de normer hyresrådet tillämpar för hyressättningen inte är tillfredsställande. I sin skrivelse av den 26 november 1962 — ett viktigt

datum i den svenska bostadspolitik — har hyresrådet uttryckt en önskan att gå till botten med problemet. Den största sakkunskapen på området har alltså nu tagit initiativ till en utredning som skall leda till normala förhållanden på detta område.

Justitieministern har utfärdat direktiv för en utredning på fem personer. När denna sak diskuterades inom utskottet var som herr Nyberg antydde folktoparter och högermän på det klara med att denna utredning borde kunna arbeta så snabbt, att åtminstone delresultat skulle kunna bli föremål för proposition före den 31 december 1964. Vi menar att det är kända frågeställningar som skall behandlas. Frågan om besittningsskydd är inte ny utan har diskuterats i många olika fora under en tioårsperiod. Även i fråga om hyressättningen bör man ganska snabbt kunna komma fram till pudelns kärna. Vi anser således att hyresregleringen bör förlängas enbart på ett år. Det är givetvis också av principiella skäl — hänsyn till hyresregleringens karaktär av krislagstiftning — som vi föreslår detta.

Två utredningar är verksamma på detta område, varav bostadsbyggnadsutredningen nyss har tillsatts och hyreslagsutredningen skall tillsättas. Deras arbete kommer i viss mån att medföra att man blir låst på åtskilliga punkter. Vi måste helt enkelt vänta på utredningarnas resultat, men det är väsentligt att en hel del möjliga åtgärder vidtas under tiden.

Hyresrådet har tagit upp frågan om avtalsfrihet under så att säga hyresnämndernas hägn. I en reservation har folkparti- och högerrepresentanter enat sig om att föreslå en försöksverksamhet i detta avseende. Vi tror att en sådan verksamhet är nödvändig, och ju förr den påbörjas, desto snabbare blir en normalisering och hyresutjämning möjlig. Alla har väl klart för sig att tiden arbetar mot oss i denna fråga. Med varje dag som förspills blir svårigheterna att

Fortsatt giltighet av hyresregleringslagen m. m.

få en rörlig och friare bostadsmarknad allt större.

Andra åtgärder som skulle kunna vidtas medan vi väntar på utredningsresultaten är att infoga familjebostads- och pensionärsbostadsstödet i en i verklig mening social och familjevänlig bostadspolitik. Vi har vidare den regionala och kategorimässiga avvecklingen. I fråga om denna säger departementschefen, att den skall fortgå efter samma principer som tidigare. Också här finns anledning att påskynda reformarbetet. Erfarenheten av denna avveckling har ju varit god.

När nu inrikesministern fått hand om bostadsfrågorna avvaktar alla med intresse vilka nya signaler som skall komma från honom. Inrikesministern åtnjuter ju respekt som en handlingskraftig man, och i bostadsfrågan har han åtskilliga problem att bita i. Men man kan inte undgå att förvånas över hur den senaste departementsreformen genomförts. Hyresregleringsfrågorna sorterar under justitieministern, frågorna kring familjebostadsbidragen under socialministern och övriga bostadsfrågor under inrikesministern. Detta kommer inte att underlätta samordningen.

Herr talman! I motionerna I: 744 och II: 903 påpekas att i budgetunderlaget för konsumentprisindex ingår hyran med endast 6 procent. Det innebär att en genomsnittlig höjning av hyrorna över hela fältet med 10 procent bara skulle medföra att index höjdes med 0,6 procent. Det är emellertid ingalunda aktuellt att höja hyran inom de nybyggda fastigheterna, där ju hyresnivån är högt upptrissad. I en utjämnad och balanserad hyresmarknad skulle sannolikt hyrorna i nyproducerade lägenheter kunna bli lägre. Men då får man givetvis införa en fri konkurrens på lika villkor mellan olika byggnadsföretagare och inte i högsätet sätta den självkostnadsprincip som nu uppammas och endast är en avart av löpande räkningsförfarandet.

Vi skall också vara medvetna om att i en så dynamisk tid som den vi nu lever i kommer skillnaderna mellan å ena sidan hyrorna i gamla hus med goda lägen och stor utrymmesstandard och å andra sidan nya hus med små lägenheter och mera perifera lägen att bli än större. Svårigheterna att komma till rätta med den s. k. hyressplittringen kommer inte att minska utan tvärtom att öka allteftersom tiden går. Rörligheten på bostadsmarknaden blir allt trögare — med de konsekvenser det för med sig för bl. a. arbetsmarknaden och kommunikationsväsendet. Jag kan nämna att i ett företag, beläget i Solna norr om Stockholm, är över 30 procent av de anställda bosatta »söder om Söder». Det betyder att de varje dag minst två gånger skall ta sig igenom Stockholm under rusningstid — för att nu inte nämna alla de övriga besvär som detta förhållande medför för den enskilde.

Ett annat exempel. En ung barnfamilj har en tvåa i en av våra mellanstora städer som man betalar såg 1 500 kronor om året för. När vederbörande får tillökning i familjen skulle man gärna vilja ha ytterligare ett rum. Men då måste man söka sig till nybyggena i förorter där vi kan anta att en trea finns att tillgå för 3 500 kronor om året. En modern trea är kanske 5 m² större än en gammal tvåa. Ett rum mer och 5 m² nettoökning av bostadsytan drar med sig en ökad hyreskostnad på 2 000 kronor. Vänder man på steken kan det inte förefalla tilltalande för en äldre familj att flytta från sin gamla och goda treummare till en dyrare tvårummare i nyproduktionen.

Så invecklade som dessa frågor är går det inte att avveckla hyresregleringen på en enda gång. Herr Nyberg framhöll att tanken på en tidsplan för en avveckling vinner alltmera terräng. Ett förslag till en sådan tidsplan, som sträcker sig över en treårsperiod, har presenterats i den motion jag nyss hänvisade till. I denna påvisas också det omöjliga i att

Fortsatt giltighet av hyresregleringslagen m. m.

bygga bort bostadsbristen utan att avveckla hyresregleringen. Men det är väl alla klara över i dagens läge, så att på den saken behöver jag inte spilla flera ord.

Herr talman! I motion nr 666 i andra kammaren har jag tagit upp ett utomordentligt viktigt problem, som fått en såvitt jag kan se ödesdiger och hotande aktualitet de senaste månaderna. Det gäller möjligheterna att modernisera gamla bostäder i stället för att riva dem och bygga nytt. När vi bygger nytt är vi angelägna om att få högsta möjliga tekniska standard, men även i en gammal lägenhet kan man ha krav på att standarden skall vara så modern som möjligt. Genom hyresregleringen är detta ofta inte ekonomiskt genomförbart.

För min del anser jag att moderniseringsarbeten borde stimuleras och underlättas. Sådana arbeten kan också bevara uppskattade stadsbilder och värdefulla bostadsmiljöer. De är mindre säsongsbetonade än nyproduktionen, vilket är till fördel särskilt på mindre orter där ofta ojämn sysselsättning för byggnadsarbetarna uppstår. De kräver en ringa insats av hårt ansträngt planerings- och projekteringsfolk, och de ökar tillgången på moderna lägenheter utan att kräva kommunala investeringar i gator och vägar, vatten och avlopp. Dessutom är det en mycket lämplig uppgift för äldre byggnadsarbetare, som här kan få användning för sin större hantverksskicklighet. Dessa har ofta svårt att hänga med i de yngres takt, som genom rationalisering drivits upp mycket högt. Detta är särskilt viktigt då genomsnittsåldern är högre i byggnadsfacket än inom den fasta industrien, samtidigt som byggarna har ett av de allra tyngsta jobben.

Det finns således en mängd anledningar att stimulera och underlätta moderniserings- och saneringsarbeten. Men det viktigaste skälet är att det inte blir någon ökning i nettobostadsbeståndet, om man först river och sedan bygger

nytt. Det har gjorts vissa beräkningar, som går ut på att om ingenting händer på denna front kommer om tre å fyra år läget i Stockholm att bli sådant, att det rivs lika mycket lägenheter som det byggs nya, och detta kommer inte att underlätta bostadsförmedlingens problem.

I motion nr 666 har jag, herr talman, ett yrkande som är snarlikt det som ställes i reservation III, och jag inskränker mig därför till att yrka bifall till de tre reservationer, som är fogade till utskottets utlåtande.

Herr SVENNING (s):

Herr talman! Hyresregleringslagen har under lång tid varit uppmärksammas i en rad tidningsartiklar och har också varit föremål för olika utredningar, vilkas resultat har presenterats i bokform.

På sina håll har man varit i högsta grad irriterad över att lagen fortfarande efter 20 år är kvar, och det har presenterats lösningar där det gällt att så snabbt som möjligt få bort denna lag utan att den ersättes av någon annan och utan att man får en nödvändig förstärkning av den allmänna hyreslagen. Denna brådska förvånar mig, ty det föreligger ett statligt kommittéförslag om en förändring av hyreslagen, ett förslag som ännu icke har behandlats av riksdagen.

Hyresregleringslagen skiljer sig väsentligt från andra försäljnings- och prisproblem. Om exempelvis priset på bostaden stiger, kan man inte förden skull sluta med att bo. Man kan heller inte utan vidare i en bostadsbristsituation flytta från den ena bostaden till den andra. Om däremot priset höjs på andra varor, kan detta medföra ändrad inriktning av konsumtionen.

Herrar reservanter och tidningsskribenter är ganska allmänt klara över att ett slopande av hyresregleringslagen skulle betyda avsevärda hyresstegringar

Fortsatt giltighet av hyresregleringslagen m. m.

och att dessa skulle bli mest kännbara på orter där bristen är stor.

Hyresregleringen kan under inga omständigheter slopas omedelbart utan sociala konsekvenser, som är mycket svåra att överblicka. Jag var därför litet förvånad över att herr Bengtson i Solna sade, att vi måste införa en fri hyresmarknad för att kunna föra en familjevänlig bostadspolitik. Det är ju just tack vare att hyresregleringen i dag finns som vi kan föra en familjevänlig bostadspolitik. Utan en hyresreglering skulle det inte gå.

Den successiva avveckling som pågått under de senaste åren bör emellertid fortsätta, och myndigheterna kommer säkert att följa och övervaka de relationer, som inträder på en friare bostadsmarknad. Detta måste vara en riktig väg.

Tillåt mig att erinra om att hyresregleringslagen i fråga om bostäder faktiskt har helt avskaffats på hälften av de orter, som tidigare hade en sådan lag. För affärs- och kontorslokaler är den endast kvar på ett 60-tal orter och för möblerade rum endast på de mest utsatta bristorterna. För garagen har hyresregleringslagen helt slopats.

I fråga om de allmännyttiga och kooperativa bostadsföretagen gäller endast uppsägningsskyddet. Avvecklingen fortsätter således i den takt, som statsmakterna, hyresrådet och de olika kommunerna anser vara försvarligt.

När man läser en del skribenter, förstår man att allmänheten säkert kan få den uppfattningen, att ingenting har gjorts på detta område, men den utveckling som jag pekat på visar någonting helt annat.

Vi har också till vårt förfogande material från en del andra länder, inte minst från våra nordiska grannar, där hyresregleringen alltför snabbt har avvecklats och där resultatet av denna avveckling har kunnat iakttagas i form av oskäligen hyreshöjningar och skrämmande siffror i fråga om uppsägningar.

Också tomt- och markkostnaderna i dessa länder har som jag i denna kammarare förut påpekat stigit oroväckande.

I ett flertal svenska skrifter, bl. a. i boken »Bostadsbrist» av Ragnar Bentzel, Assar Lindbäck och Ingemar Ståhl, har påpekats att hyresregleringslagen genom kontrollen av hyrespriserna är en garanti för att en sanering på en reglerad marknad kan bemästras ekonomiskt. Hyresregleringslagen förhindrar en alltför kraftig stegring av tomt- och fastighetsvärdena. Om man hade slopat hyresregleringslagen, är det ingen tvekan om att det skulle ha lett till en våldsam stegring av fastighets- och tomtvärden, i synnerhet i städernas centra, och dyra tomtköp kunde lätt leda till hög exploatering av marken och en felaktig planeringspolitik.

I den nämnda boken finns en del intressanta synpunkter. Bostadsbristen skulle kunna avskaffas genom att man införde en fri marknad, där tillgång och efterfrågan skulle balanseras genom priset. Enligt författarna kan bostadsbristen avskaffas genom en totalt fri prisbildning, varigenom bostäder på grund av större efterfrågan än tillgång stiger i pris. Hur stor en sådan prishöjning kommer att bli anser skribenterna omöjligt att beräkna, men man arbetar med »låt-oss-säga-siffror» på mellan 20 och 40 procent. Den konsumtionsminskning som följer med stigande bostadskostnader kan, om den ur social synpunkt anses mindre önskvärd, undvikas genom olika former av politiskt beslutade hyresrabatter.

Man blir onekligen litet konfunderad inför dessa förslag och undrar vad det kan ligga för vishet i att i den ena ändan minska bostadsbristen genom att låta hyrorna stiga och i den andra ändan återställa den genom att medelst hyresrabatter höja betalningsförmågan. Justeringar kan också ske genom lönekompressionskrav, men författarna har viftat bort en sådan lösning med hänvisning till allmänt förekommande in-

Fortsatt giltighet av hyresregleringslagen m. m.

flationsimpulser. Faktum är att man inte kunnat beräkna vilka hyresstegringar som kan följa med en avveckling av hyreskontrollen, inte kunnat beräkna omfattningen av en socialt legitim konsumtion och inte heller verkningarna av kompensationskraven.

Kan man från dessa utgångspunkter avskaffa bostadsbristen i ett expanderande samhälle med välorganiserade intresseorganisationer, socialt samvete och blandad ekonomi? Författarna har genom att plädera för en fri bostadsmarknad i en bristsituation mera gjort ett inlägg i den allmänna idépolitiska debatten än visat omsorg om bostadsförsörjningen.

Det finns åtskilliga andra skäl som talar för att den avvecklingspolitik som hittills förts har varit av betydelse både för samhället och hyresgästerna. Jag ber att få citera vad herr Nybergs egen partikamrat Sven Wedén har skrivit i en artikelserie i Expressen den 9—15 mars: »Goda förutsättningar måste föreligga, för att en marknadsbalans utan alltför stora omvälvningar skall kunna uppstå inom ett område innan hyreskontrollen avlägsnas där. Det finns ingen anledning att genomföra en så god sak som avvecklingen av regleringen på ett dåligt sätt.»

Det är alltid lätt att sitta vid sitt skrivbord och i teorien lösa en del problem, men i en så svår fråga som bostadsförsörjningen på de stora bostadsområdena måste man också lära av erfarenheten. Det finns åtskilliga som i många år har sysslat med praktiskt arbete på detta område och dagligen har dessa problem alldeles inpå sig.

Kritikerna brukar slå fast, att i synnerhet barnfamiljerna är missgynnade genom hyresregleringslagen och bostadsförmedlingsverksamheten. Men det material som nu föreligger från bostadsräkningen visar ju att goda resultat har nåtts när det gäller att komma till rätta med barnfamiljernas trångboddhetsproblem. Enligt 1945 års bostadsräkning

var över 45 procent av alla barnfamiljer i landet trångboddade. 1960 års bostadsräkning visar att trångboddheten sjunkit till något under 18 procent. Jag säger som jag tidigare sagt i denna kammare: Skulle denna utveckling ha varit möjlig utan en effektiv hjälp av såväl en hyresregleringslag som en social bostadspolitik och en effektiv bostadsförmedling? Frågan är lätt besvarad.

En annan sak, som herrar kritiker och teoretiker gärna drar fram, är den bristande rörligheten på bostadsmarknaden. Man framhåller att det skulle ha varit en helt annan rörlighet på en fri marknad. Särskilt städernas centra skulle ha blivit tillgängliga för bostadssökande. Herr Bengtson i Solna var också inne på den saken. Men är det så alldeles säkert? Vad är det som sker i storstädernas centra vid den nu pågående saneringen? De bostäder som finns ersättes i allmänhet i stor utsträckning av kontors- och affärslokaler. Det blir inte så många bostäder kvar i dessa för många så eftertraktade centrala lägen. Skulle det bli bättre på en fri marknad? Nej, risken för massuppsägningar utan skyldighet att anvisa annan lägenhet skulle våldsamt stegras.

Kritikerna gör sig skyldiga till stora överdrifter när de talar om rörligheten i övrigt på bostadsmarknaden. Genom hyresregleringslagens bestämmelser kan man i kontakt med bostadsförmedlingen i betydande omfattning ge nyproduktionens större och dyrare lägenheter åt de äldre och ekonomiskt stabiliserade familjerna och frigöra lägenheter i det äldre bostadsbeståndet för de yngre barnfamiljerna och för de ekonomiskt svagare grupperna.

Jag har tidigare i denna kammare pekat på en redogörelse från en bostadsförmedling, som under en period av tio år förmedlade 37 100 lägenheter, därav 22 104 nyuppförda och inte mindre än 14 996 förut upplåtna lägenheter. Många gånger har fyra eller fem kom-

Fortsatt giltighet av hyresregleringslagen m. m.

binationer kunnat skapas. Detta är något som inte alla tänker på. Det har inte i pressen eller på annat sätt klargjorts, att fler och fler bostadssökande familjer flyttar på detta sätt och att det sålunda förekommer en ganska stor rörlighet även på en reglerad hyresmarknad. Många av de lägenheter som friställs i det gamla beståndet är bra lägenheter. En del finns i äldre bostadsrättsföreningar och har en storlek och en hyra som väl passar de ekonomiskt svagare grupperna. Med den erfarenhet jag har efter femton års arbete med bostadsförmedlingsverksamhet i synnerhet i storstäderna kan jag konstatera, att man har funnit många framkomstlinjer för lägenhetsbyten och att detta inte skulle ha varit möjligt utan skydd av den nuvarande hyresregleringslagen. Den omflyttning som sker öppnar inte endast möjligheter för en ekonomiskt klok placering av de bostadssökande utan möjliggör också en utmönstring av de dåliga lägenheterna och ett undanröjande av hindren för en effektiv sanering. I många städer har sådana omflyttningar ägt rum. Skulle det inte ha funnits en hyresregleringslag utan hyresgästerna i en sådan ort tvingats flytta från ett stort antal aktuella fastigheter, hade samhället ställts inför den omöjliga uppgiften att helt plötsligt behöva i stor utsträckning skaffa bostäder åt dessa uppsagda bostadsinnehavare.

Genom att man nu har grepp över hyres- och bostadsmarknaden samt skydd av en effektiv hyresregleringslag, kan man bemästra situationen, hjälpa till vid sanering och se till att lägenheter med rimliga hyror i första hand erbjuds de mindre bemedlade. Det krävs en rad komplicerade bostadsbyten, ibland hela kedjor, för att man skall kunna lösa bostadsfrågan för de hyresgäster jag här talar om.

Släpper vi hyreskontrollen, kan vi råka i den situation, som nu uppstått för en rad bostadssökande, i synnerhet

i de nordiska länderna och i England, där hyrorna stigit på ett oroväckande sätt efter det hyresregleringslagen slopats. Deras situation illustreras kanske bäst av den slogan som nu lanseras i England: »I dag upplåts en arbetarbostad åt en medelklassfamilj för en överklasshyra.»

Läget på en pressad bostadsmarknad ger ingen pardon. Det gäller att betala eller att inhysas under sämsta tänkbara förhållanden.

Jag skulle också vilja beröra det ofta förda resonemanget om den avsevärda hyresskillnaden mellan olika bostäder och den starkt påtalade hyressplittringen. Det skulle vara ytterst frestande att i ett längre anförande debattera detta problem, men jag skall inskränka mig till att säga att det finns ingen större skillnad reellt sett mellan hyresgrupperna. Skillnaden är i själva verket mycket ringa, om man tar hänsyn till standarden i de olika lägenheterna. Hyran för en äldre lägenhet som blivit moderniserad kan efter beslut av hyresnämnden, där kostnaden fastställs, komma att ligga alldeles i närheten av och ibland till och med över hyran för en nyproducerad lägenhet.

Med detta har jag också bemött herr Bengtson i Solna, när han talar om den omsorg man skall lägga ned på modernisering och reparationer. Det är inte alls svårt att åstadkomma moderniseringar och reparationer. Eftersom jag har suttit i en hyresnämnd i 15 år vet jag, att det är en fin affär för fastighetsägaren att modernisera lägenheterna, och den möjligheten utnyttjar de. De generella hyreshöjningarna, vilka nu tillämpas i de äldre fastigheterna, ligger på sina håll omkring 50 procent över grundhyran. Härtill kommer en begränsad reparationsvolym och på sina håll tilläggskompensation för räntor i vissa fastigheter, vilket kan höja grundhyran med upp till 60—70 procent. Tar man också hänsyn till värmekostnaderna i dessa äldre fastighe-

Fortsatt giltighet av hyresregleringslagen m. m.

ter, jämfört med de moderna, kommer de gemensamma kostnaderna, d. v. s. för hyra och värme, för de båda lägenhetstyperna i själva verket inte så långt ifrån varandra, trots att standarden på dem egentligen inte borde motivera detta. En effektiv och noggrann bostadsräkning, vari man också tar med hyressättningen, kommer att bekräfta vad jag nu har sagt.

Därefter vill jag bemöta herr Nyberg och herr Bengtson i Solna på ett par punkter.

Herr Nyberg talade om att hyresregleringen inte skall behållas längre än nödvändigt. Är det någon som har påstått något annat? Har inte alla varit med på en avveckling, i den mån den är möjlig? Är vi inte alla inställda på att hyresregleringslagen skall ersättas — men på ett sådant sätt att vi kan klara upp situationen på bostadsmarknaden. Herr Nyberg påstod att man hade goda erfarenheter. Jag tror inte man har det. Redan nu finns det bl. a. i Västerås exempel på att hyran för garage höjts med 300 procent och att hyran för lägenheter har kraftigt ökat. Det kan ta lång tid innan stegringar slår igenom, men nu börjar de slå igenom. Nästa år tror jag att man skall kunna redovisa en del resultat som belyser vad som hänt på en del orter.

Vidare yttrade herr Nyberg, att det brukar göras jämkningar i hyresregleringslagen, men att detta inte är möjligt om man förlänger tillämpningen av lagen med mer än ett år. Men det kan i alla fall göras jämkningar och sådana har också gjorts.

Jag är dock glad över att herr Nyberg, med den erfarenhet han har, inte är så optimistisk utan anser att vi skall vara mycket försiktiga med avvecklingen. Han medger även att vi måste ha regleringen kvar två år, men han vill ha en »övergångstid». Han är också klar över att det även efter två år på sina håll kan visa sig nödvändigt

med fortsatt hyreskontroll. Däri kan jag helt instämma.

Herr Bengtson i Solna säger att det skall vara normala förhållanden på hyresmarknaden. Men det är inte normala förhållanden på hyresmarknaden, herr Bengtson. Förhållandena är högst onormala. Därför är det nödvändigt att ha ett lagskydd för att kunna klara de svåraste problemen.

Herr Bengtson ansåg att ett år kunde räcka väl till. Vad skall hända detta år? Det skall tillsättas en kommitté, som inte bara skall ta hänsyn till en balanserad hyresmarknad — det var den förra kommitténs uppgift — utan ta hänsyn till förhållandena både på en balanserad och på en obalanserad marknad, innan den framlägger förslag. Det tar sin tid, innan kommittén någorlunda kan klargöra de komplicerade problemen och försöka lösa dem efter en gemensam linje. Jag tror att denna kommitté behöver minst två år på sig för att komma fram till ett någorlunda vettigt förslag.

Herr Bengtson gick emot självkostnadsprincipen, som tillämpas mest i de kommunala bostadsföretagen. Vi har en helt annan uppfattning. I de kommunala bostadsföretagen får man en fullkomlig insyn. Man kan diskutera behovet av hyreshöjningar, och man åstadkommer full säkerhet för hyresgästerna att hyrorna inte drives upp för mycket. Jag skulle bara önska att man kunde lansera självkostnadsprincipen i större utsträckning även på den enskilda marknaden.

I den proposition som föreligger föreslår justitieministern en förlängning av hyresregleringslagen fram till och med 1965, d. v. s. en förlängning med två år. Dessutom föreslås tillsättandet av en utredning på fem sakkunniga som skall utreda den fortsatta hyresregleringslagstiftningen. Av direktiven till utredningen framgår bl. a., att den skall undersöka förutsättningarna för att, som hyresrådet föreslagit, tillämpa 6 §

Fortsatt giltighet av hyresregleringslagen m. m.

i hyresregleringslagen, som nu gäller för möblerade rum, också för omöblerade lägenheter.

6 § innebär att avtalsfrihet i princip råder mellan hyresvärd och hyresgäst men med möjlighet för hyresnämnden att nedsätta en oskälighyra, och utredningen skall undersöka vilka verkningar en sådan regel kan tänkas få i orter, där lägenhetsbrist fortfarande föreligger. Därest normer för en dylik skälighetsprövning av hyran skulle kunna utarbetas, kan detta vara en framkomlig väg. Om hyresrådets förslag inte visar sig erbjuda en framkomlig väg, skall utredningen undersöka andra möjligheter för att åstadkomma ett ändamålsenligt utnyttjande av lägenhetsbeståndet.

En förenkling av de i hyresregleringen grundläggande reglerna är enligt justitieministerns uppfattning önskvärd och kommer att medverka till en normalisering av hyresmarknaden.

Utredningen har också fått i uppdrag att söka verka för att hyrestvister handlägges på samma sätt och av samma organ i orter med lägenhetsbrist och i orter med en balanserad hyresmarknad.

Utskottsmajoriteten ansluter sig till propositionens förslag, och jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr BENGTON i Solna (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag nämnde i mitt förra yttrande, att en rörlig och fri bostadsmarknad är ett synnerligen angeläget önskemål för barnfamiljerna. Herr Svenning anser tydligen att det är bra som det är för barnfamiljerna. Han är naturligtvis glad över de framsteg som gjorts, och dem skall vi inte förneka. Det förhåller sig väl dock så, att många äldre familjer intar en förmånsställning som inte är socialt betingad, och de intar den i kraft av hyresregleringslagen. Jag anser det inte uteslutet, att en aktiv familjevänlig bostadspolitik förutsätter att socialdepartementet inord-

nar familjebostadsbidragen i en tidsplan för hyresregleringen. Sådana bidrag kan numera också utgå till familjer som bor i lägenheter byggda före 1942.

Apropå barnfamiljer säger herr Svenning att jag vill flytta in dem i centrum, när jag talar om att en mängd människor arbetar norr om Stockholm men bor söder om Stockholm. Jag vill inte flytta några människor. Herr Svenning är kanske van att använda sådana termer, men för mig är det fullständigt främmande. Jag vill ge dem möjlighet att bo där de arbetar. Om de arbetar i innerstaden skall de ha möjlighet att bo där, men om de föredrar att bo »söder om Söder» och åka tvärs igenom staden skall de kunna göra detta. Det är valfriheten vi vill skapa möjligheter för.

Beträffande frågan om hur mycket hyrorna skulle stiga finns det ju vetenskapsmän som sysslat härmed. Det är en utomordentligt komplicerad fråga, eftersom man i hyresregleringen tar mycket litet hänsyn till standard m. m. Det är väl då inte något egentligt fel att man under hyresnämndernas hägn på försök inför avtalsfrihet mellan hyresvärd och hyresgäst. Det kan leda till goda resultat, och framför allt ger det erfarenhet. Herr Svenning pekade på de erfarenheter som gjorts i våra nordiska grannländer och tänkte på Köpenhamn. Där har man gjort en erfarenhet, och det är väsentligt att vi tillgodogör oss denna erfarenhet.

Herr NYBERG (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Svenning uppehöll sig mera vid vad som stått att läsa i olika skrifter och i tidningar än vid vad som står i de reservationer som fogats till utskottsutlåtandet. Jag har därför inte så mycket att tillägga till vad herr Svenning yttrade. Jag skall dock göra ett par anmärkningar så att säga i marginalen.

Jag har inte sagt att någon var mot-

Fortsatt giltighet av hyresregleringslagen m. m.

ståndare till hyresregleringens avveckling. Jag har understrukt att vi i varje fall under senare år i enighet framhållit, att hyresregleringen bör avvecklas så fort detta blir möjligt. På den punkten föreligger, i varje fall i princip, ingen skillnad mellan herr Svenning och mig.

Herr Svenning berörde även vad jag sade om de goda erfarenheter som gjorts av hittills genomförd successiv avveckling. De erfarenheterna kan man utläsa ur propositionen och utskottsutlåtandet; det är ingenting som jag har uppfunnit. Det är tydligen den erfarenhet man i allmänhet gjort när man genomfört dessa successiva regionala och kategorimässiga avvecklingar.

Herr Svenning citerade vidare vad min partikamrat herr Wedén skrivit i något sammanhang. Jag fick det intrycket, att herr Svenning menade att det skulle föreligga något slags motsättning mellan min uppfattning och den som herr Wedén givit uttryck åt. Det är i så fall en missuppfattning av herr Svenning. Det föreligger såvitt jag vet inte någon skillnad mellan herr Wedén och mig på denna punkt. Däremot kanske jag vågar göra den reflexionen, att jag inte är alldeles övertygad om att justitieministern i alla avseenden gillar den framställning som herr Svenning gav beträffande hyresregleringen. Jag tyckte att herr Svenning på sätt och vis litet för kategoriskt berömde regleringen för dess goda verkningar.

Till sist vill jag säga, att jag tror att det är till fördel att förlänga regleringen ett år i sänder på grund av att man då kan göra vissa jämkningar vid de tillfällen när frågan om förlängning skall behandlas. Jag har inte tid att i en replik gå igenom de förändringar, som har vidtagits men det har skett praktiskt taget varje gång hyresregleringslagen förlängts. Det är naturligtvis svårare att få en ändring genomförd, om man skall behöva framlägga förslag härom motionsvägen. Det går

lättare, om det får ske i samband med att en proposition framlägges. Det är en erfarenhet man väl i allmänhet gör i riksdagsarbetet.

Herr SVENNING (s) kort genmäle:

Herr talman! Till herr Nyberg vill jag säga att han har missuppfattat mig. Jag citerade bara herr Wedén för att visa, att han hade den bestämda uppfattningen, att avveckling borde ske i viss takt och under vissa förhållanden.

Att jag uttalar mig mera kategoriskt, som herr Nyberg uttryckte det, kan ju bero på att jag vet vilken betydelse lagen haft. Jag är också representant för hyresgästerna. Jag vet genom den erfarenhet jag vunnit vid kontakt med hyresgäster och fastighetsägare att lagen har stor betydelse i vissa situationer. Det är detta jag ville understryka.

Herr Nyberg sade att det fanns goda erfarenheter i fråga om avvecklingen och att man också hade skrivit om detta i propositionen. Det är riktigt men det beror på att verkningarna, som jag sade förut, visar sig först senare på grund av att det finns kontrakt och uppsägningstider och annat som gör att man inte kan iakttä dem förrän viss tid gått.

Till herr Bengtson i Solna vill jag säga, att hans uttalande att jag skulle ha sagt att jag tycker att det är bra som det är för barnfamiljerna är alldeles felaktigt. Det är inte alls bra. Men jag påpekade att utvecklingen går i den riktningen att det blir bättre för barnfamiljerna, vilket varit möjligt inte minst tack vare hyresregleringen och den sociala bostadspolitiken. Det finns också möjlighet att flytta pensionärer och andra bostadssökande genom den politik vi fört. Vi försöker öka möjligheterna att flytta och eftersträvar alltså ökad rörlighet. Det är helt naturligt att man om man vill skall kunna flytta.

Jag förutsätter att man skall försöka få människor att flytta till bostäder så

Fortsatt giltighet av hyresregleringslagen m. m.

nära arbetsplatsen som möjligt, men också beaktar deras behov av större och bättre lägenheter.

Herr Bengtson i Solna var inne på hur förhållandena skulle bli i en fri hyresmarknad och återopade vad som skett i Köpenhamn. Det är väl klart att vi med detta för ögonen måste vara mycket försiktiga. Det är väsentligt att vi inte äventyrar både vår bostadspolitik och kontrollen över marknaden genom att alltför tidigt och utan inskränkning slopa en lag som skyddar hyresgästerna och också samhällets intressen i detta avseende.

Herr BENGTON i Solna (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Svenning talar om att ha kontroll och flytta hyresgäster. Jag tänker inte gå in i argumentation mer på den punkten.

Vad beträffar frågan om rivningsvägen skulle jag vilja kommentera herr Svennings första yttrande. Jag fick det intrycket, att han i många fall medverkat till att man kan undvika rivning genom att han på sin ort intar en positiv ställning härvidlag. Jag har en bestämd känsla av att hyresnämndernas praxis varierar i olika fall. Men låt oss tänka oss, herr Svenning, att man sitter i en styrelse för en stiftelse eller en kassa och har att ta ställning till frågan om en fullständig ombyggnad av en äldre bostadsfastighet. Kalkylerna visar då — åtminstone om man håller sig utanför Malmö — att det skulle bli en avkastning av 3 procent på hela det nerlagda kapitalet. Om man då måste låna 60 procent efter en ränta på 5 procent så har man därmed tagit hela avkastningen. Måste inte de som sitter i styrelsen och skall ta ställning till en sådan fråga säga sig, att statsmakterna genom lagstiftning bestämt hur de skall handla. De ger helt enkelt order om att riva huset, och det är vad som sker i Stockholm och vad som kommer att ske i ännu större utsträckning om det

inte vidtas några åtgärder på detta område.

Herr SVENNING (s) kort genmäle:

Herr talman! På tal om moderniseringar vill jag nämna, att jag har följt dessa frågor inte bara som representant för hyresgästerna utan också som fastighetsnämndsordförande. Genom bostadsförmedlingens försorg och med stöd av lagbestämmelserna arbetar man på att klara av problemet med flyttningar hyresgästerna emellan bl. a. genom att ta kontakt med byggorganisationerna. Det sker i bästa samförstånd. Jag skulle kunna ge en rad exempel på hur väl det klaffar.

Slutligen vill jag säga att jag är litet överraskad av herr Bengtsons uppläggning. Vilka 3 procent är det han talar om? Här gäller så generösa regler, att det inte finns någon anledning för en fastighetsägare att motsätta sig ett moderniseringsarbete och presentera den ekonomiska planen inför hyresnämnden. Han kommer att bli ytterst tillfredsställd. De som inte blir särskilt belåtna är hyresgästerna, som inte bara får betala moderniseringen utan också den extra reparation som tillåts genom dessa regler.

Herr NILSSON i Gävle (k):

Herr talman! Den som uppkallat mig att säga ett par ord är herr Nyberg, som vill göra gällande att det skulle föreligga enighet i landet om hyresregleringens avskaffande. Jag skall villigt erkänna att de borgerliga partiernas mångåriga kampanj för att avskaffa hyresregleringslagen har nått framgång i så måtto att den vunnit anhängare såväl i Hyresgästernas riksförbunds ledning som inom vissa hyresgästföreningar och bland skribenter i Aftonbladet. Det är väl dessa framgångar som har förmått herr Nyberg att göra denna enligt min mening felaktiga värdering.

Om man rör sig litet mer bland bostadskonsumenterna skall man finna att

Fortsatt giltighet av hyresregleringslagen m. m.

dessa bär på den uppfattningen att hyresregleringslagen skall finnas kvar ända tills den kan ersättas av en annan lagstiftning som ger hyresgästerna samma skydd.

Jag erkänner att man tidigare alltid har förlängt lagen ett år i taget, medan förlängningen på senare tid har gällt två år. Det ger mig anledning att fråga: Innebär detta förslag om en förlängning av lagen på två år att vi i ytterligare två års tid skall vänta på den moderna hyreslagstiftning som måste växa fram?

I den mån man kan skaffa fram bostäder i sådan utsträckning, att det råder balans mellan tillgång och efterfrågan kan väl detta reglera hyreskostnaderna på ett vettigt sätt, men är det aktuellt att i dagens läge över huvud taget diskutera en fri bostads- eller hyresmarknad? Det är det inte enligt min mening.

Jag har ingen anledning att söka sak med herr Svenning. Jag tyckte att han hade skrivit ett mycket fint tal som han läste upp här, och jag erkänner att han har mycket stor erfarenhet och kunnskap på området. Få talare kan väl mobilisera sådant patos som herr Svenning när det gäller att argumentera för hur väsentlig och viktig hyresregleringslagen är och samtidigt vara villig att successivt avskaffa densamma utan att ha en aning om vad som skall komma i stället.

Jag har den uppfattningen att man inte skall tumma på hyresregleringslagen så länge man inte kan visa upp ett alternativ. Den övergångslag och den besittningsskyddslag som nu gäller på orter där hyresregleringslagen är avvecklad anser jag icke tillfredsställande.

Denna debatt förefaller mig vara en uppvisning som återkommer då och då här i riksdagen. Man luftar sin gamla argumentering samtidigt som man skjuter på vad som är väsentligt och som bostadskonsumenter väntar på, nämligen en hyreslagstiftning som är i takt med vår tid. Den tycks man emellertid varken på regeringshåll eller på annat håll ha

så bråttom med.

Jag har, herr talman, i nuvarande situation ingenting annat att göra än att yrka bifall till utskottets utlåtande. Jag tror dock att herrarna värderar den allmänna opinionen ute i landet en aning felaktigt. Vad som är väsentligt för bostadskonsumenter är inte bara att de tillförsäkras bostäder, utan framför allt att de får garanti för att hyrorna inte blir alltför höga. En sådan garanti måste vi se till att få in i den nya hyreslagstiftningen. Innan vi har nått dit tycker jag att herrarna inte så aktivt skall tala om nödvändigheten av hyreslagstiftningens avskaffande.

Herr NYBERG (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Nilsson i Gävle yttrade att jag gjorde mig skyldig till en missuppfattning när jag nämnde att det råder enighet om att hyresregleringen skall avvecklas. Ett faktum är dock att utskottet varje gång denna lag har behandlats här i riksdagen under senare år enhälligt har understrukt att lagen inte skall behållas längre än nödvändigt. Man har inte heller från något håll motsatt sig att hyresgästerna på annat sätt skulle ges någon sorts skydd. Det kan också utläsas överst på sidan 20 i dagens utskottsutlåtande, där dessa tankegångar återfinns. Om det inte råder enighet på denna punkt hade jag väntat mig att herr Nilsson skulle yrka avslag på utskottsutlåtandet. Men det gjorde han inte. Följaktligen kan även herr Nilsson räknas in i den eniga skara som jag här har talat om.

Herr SVENNING (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag förstår inte hur herr Nilsson i Gävle har kunnat få för sig att jag, alldeles ovetande om vad som sker, skulle vara med på en snabb avveckling av hyresregleringslagen utan att denna ersätts med någon annan lag.

I själva verket sker avvecklingen under betryggande former. Kommunerna ger besked om hur de ser på frågan, och

Fortsatt giltighet av hyresregleringslagen m. m.

i allmänhet tas hänsyn till deras uppfattning.

Jag är på det klara med att vid den utredning som förväntas kommer absolut att tagas hänsyn till parternas intresse. Här kommer att framläggas förslag till en lagändring, och då möjliggörs ett bedömande av om denna är tillräcklig för att kunna garantera att man likväl skall ha ett säkert grepp över marknaden. Det är denna skillnad jag har velat framhålla.

Herr NILSSON i Gävle (k) kort genmäle:

Herr talman! Det är alldeles riktigt att en avveckling sker, herr Svenning, men den äger bl. a. rum mot de kommunala organens klart uttalade önskemål. Därom är också herr Svenning väl medveten, liksom han känner till att det på de orter, där hyresregleringslagen redan avvecklats, finns en stark tendens till hyresstegringar, som varken övergångslag eller besittningsskyddslag kan förhindra. Vi har redan det bekanta Vimmerbyfallet. Varför skall vi blunda för det? Vi kan inte slopa hyresregleringslagen förrän vi fått den nya, moderna hyreslagstiftning som kräves.

Herr BOHMAN (h):

Herr talman! Det var inte min mening att blanda mig i denna debatt, och jag lär inte bli mer populär om jag nu gör det. När jag lyssnade till herr Svenning, kunde jag emellertid inte underlåta att begära ordet.

Det är för jurister ett väl känt faktum att ju osäkrare man är i sin bedömning, desto mer benägen blir man att yttra sig kategoriskt, att använda generaliseringar och överord. Nu är emellertid inte herr Svenning jurist. Man måste alltså söka en annan förklaring till att han uttryckte sig som han gjorde. Och jag måste säga att herr Svennings bedömning av marknadsförhållandena efter en övergång till en fri hushållning är skrämmande ensidig och generaliseran-

de. Jag tycker att han borde uttrycka sig med litet större ödmjukhet och försiktighet just i en fråga som denna. Problemet är så pass komplicerat och svårt att man enligt min mening inte har rätt att dra så kategoriska slutsatser som herr Svenning gjorde.

Vi bör först och främst ha klart för oss att en fri marknadshushållning på *alla* andra områden har visat sig överlägsen en reglerad hushållning i det samhällssystem som vi i vårt land allti-jämt bekänner oss till. Vi bör också komma ihåg att förhållandena på hyresmarknaden i dag är — jag överdriver inte — oefterrättliga. Familjerna får år efter år vänta på att få en lägenhet som passar deras speciella behov. De unga anmäler sig till bostadskön innan de slutat skolan. Och hyressplitringen har lett till att det finns ett »frälse» som bor centralt i stora lägenheter till låga hyror och detta bara därför att de en gång lyckats komma in i en sådan typ av lägenheter, medan familjer med sämre ekonomi och mindre bärkraft över huvud taget får finna sig i att betala höga hyror för mindre lägenheter, sämre belägna. Slutligen skall vi komma ihåg att det i hägn av hyresregleringen förekommer transaktioner med butiker och andra lokaler som trotsar all beskrivning.

I en sådan situation finns det all anledning att vara litet mer nyanserad och försiktig i sin bedömning. Om jag med min grundinställning till fri marknads-hushållning skulle ha uttryckt mig lika kategoriskt som herr Svenning, skulle jag ha hamnat på en *rakt motsatt* ståndpunkt. Jag skulle då ha hävdats att det vore bäst för hyresgästerna att vi *omedelbart* avskaffade hyresregleringen. Men jag tycker inte att man har rätt att vara så onyanserad när det gäller denna fråga.

Därför vill jag begränsa mig till att understryka att det borde vara en stor och för oss alla gemensam uppgift att söka finna vägar för att så smärtfritt som möjligt komma över till en fri marknads-

Fortsatt giltighet av hyresregleringslagen m. m.

hushållning på bostadsområdet och att skapa balans mellan tillgång och efterfrågan på bostäder.

Herr SVENNING (s):

Herr talman! Herr Bohman har själv varit inne på skillnaden mellan en reglerad och icke reglerad marknad. Ja, det är tydligt och klart att vi nu lever under förhållanden, då det helt enkelt är nödvändigt med kontroll på bostadsmarknaden. Det är inte svårt att sja om huruvida utvecklingen skulle ha blivit, om man hade frisläppt det hela.

Herr Bohman säger att jag uttrycker mig alltför kategoriskt. Men man är ju precis lika kategorisk på fastighetsägar-sidan. Man vill att hyresregleringslagen skall upphöra att gälla utan att konsekvenserna därav på något sätt har klargjorts. Det är detta som är skillnaden mellan herr Bohmans och mitt ställningstagande.

Hur skulle omflyttningar ordnas, om vi fick en fri marknad? Skulle de människor, som nu bor i äldre lägenheter, tvingas flytta från dessa, fastän de inte själva vill göra det? Kan något sådant framtvingas på en oreglerad marknad? Om någon har löst sin bostadsfråga på ett hyggligt sätt, antingen det nu skett genom bostadsrätt eller på annat vis, skall vederbörande naturligtvis bo kvar i sin lägenhet om de så önskar. På en fullt fri marknad har man på sina håll räknat med att hyrorna tvångshöjes, och det är ingen nyhet — den tanken har vissa kretsar förut varit inne på. Man har talat om att vissa hyresgäster har en privilegierad ställning och ifrågasatt, om det inte borde införas hyres-skatt eller liknande. Är det så herr Bohman vill ha det?

Slutligen vill jag i anledning av herr Bohmans uttalande om svarta börs-handeln med kontor och andra lokaler framhålla att det är fastighetsägarna som äger dessa lokaler och bestämmer vilka som skall få hyra dem. Om det sker någonting otillbörligt på denna front är

det alltså ofta med fastighetsägarnas goda minne.

Herr BOHMAN (h) kort genmäle:

Herr talman! Det var inte min mening att dra upp någon ny lång debatt med herr Svenning. Jag vill därför bara erinra honom om att vi nu *har* en reglerad hushållning på bostadsområdet och alltså *vet* hur denna typ av hushållning fungerar. Samtidigt kan vi konstatera hur en fri marknadshushållning fungerar på alla andra områden. Det borde därför vara vår gemensamma strävan att finna former för att snarast möjligt kunna på det bästa och smidigaste sättet komma över till en sådan fri marknadshushållning även beträffande bostäder.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten A

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till reservationen I); och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nyberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller tredje lagutskottets hemställan i punkten A) i utskottets utlåtande nr 26, röstar,

Ja;

Den, det ej vill, röstar,

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranledes av bifall till reservationen I) av herr Alexander-son m. fl.

Sedan kammarens ledamöter här efter

Fortsatt giltighet av hyresregleringslagen m. m.

intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Nyberg begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 136 ja och 75 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten B 1

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen II); och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Bengtson i Solna begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller tredje lagutskottets hemställan i punkten B 1) i utskottets utlåtande nr 26, röstar,

Ja;

Den, det ej vill, röstar,

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen II) av herrar Holmberg och Bengtson i Solna.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Bengtson i Solna begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 156 ja och 41 nej, varjämte 15 av kammarens leda-

möter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten B 2

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten B 3

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen III); och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nyberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller tredje lagutskottets hemställan i punkten B 3) i utskottets utlåtande nr 26, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen III) av herr Alexanderson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Nyberg begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 136 ja och 74 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten B 4

Utskottets hemställan bifölls.

Anslag till stöd åt Aktiebolaget Statsgruvor

§ 14

Föredrogs vart för sig konstitutionsutskottets memorial nr 13, angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden; samt

statsutskottets utlåtanden:

nr 142, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om överlåtelse till Skövde stad av visst markområde i staden, och

nr 143, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om överlåtelse till Karlskrona stad av visst markområde i staden.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda memorial och utlåtanden hemställt.

§ 15

Anslag till stöd åt Aktiebolaget Statsgruvor

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 144, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1962/63 till stöd åt Aktiebolaget Statsgruvor jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 25 hade Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 22 mars 1963, föreslagit riksdagen att till Stöd åt Aktiebolaget Statsgruvor å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1962/63 under tionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 5 000 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehått

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr Lager (I: 697) och den andra inom andra kammaren av herr Hermansson m. fl. (II: 853), i vilka föreslagits att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om snabb utredning syftande till uppförande av ett statligt järnverk i Mellansverige,

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av her-

rar Gustaf Henry Hansson och Yngve Nilsson (I: 722) och den andra inom andra kammaren av herr Magnusson i Borås m. fl. (II: 877),

dels ock en inom andra kammaren av herr Björkänge m. fl. väckt motion (II: 852), vari hemställts att riksdagen måtte dels till Stöd åt Aktiebolaget Statsgruvor å tilläggsstat II för budgetåret 1962/63 under tionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 2 500 000 kr., dels i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning av Aktiebolaget Statsgruvors och över huvud taget den mellansvenska gruvrörelsens utvecklingsmöjligheter genom en expertkommitté med representanter för bl. a. den enskilda företagsamheten på området i enlighet med vad i motionen anförts.

Utskottet hemställde,

I. att motionerna I: 697 och II: 853 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

II. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 722 och II: 877 samt II: 852, samtliga motioner i vad de avsåge medelsanvisningen, till Stöd åt Aktiebolaget Statsgruvor å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1962/63 å driftbudgeten under tionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 5 000 000 kr.;

III. att motionerna I: 722 och II: 877, i vad de avsåge skrivelse till Kungl. Maj:t, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

IV. att motionen II: 852, i vad den avsåge skrivelse till Kungl. Maj:t, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade avgivits

1) av herr Åkerlund, utan angivet yrkande;

2) av herr Lassinantti, likaledes utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Anslag till stöd åt Aktiebolaget Statsgruvor

Herr **LASSINANTTI** (s):

Herr talman! För att få tillfälle att säga några ord vid denna frågas behandling här i kammaren har jag till föreliggande utskottsutlåtande fogat en blank reservation.

På sidan 5 i utskottsutlåtandet, där frågan om avveckling av gruvbrytningen behandlas, skriver utskottet bl. a. att kravet på lönsamhet ej i längden får eftersättas då det gäller de statliga företagens verksamhet. I fortsättningen diskuterar utskottet olika avvecklingsalternativ och talar då bl. a. om försäljning och utarrendering. Jag har dock mycket svårt att i dagens läge förorda en försäljning, eftersom det inte har presenterats några kalkyler över ifrågavarande gruvors värde.

När det gäller naturtillgångar av denna art får man inte bara se på dagsvärdet. Man måste också se mot framtiden. Jag vill erinra om att LKAB under 1930-talet brottades med vissa ekonomiska svårigheter och att det då enligt uppgift var omöjligt att hos de svenska kreditinstituten uppbringa 30 miljoner kronor. Det fanns alltså då i dessa kreditinstitut människor, som inte vågade satsa 30 miljoner kronor på den lappländska malm-brytningen. Beloppet fick i stället lånas upp i USA. Även generaldirektör Granholm lär den gången ha sett pessimistiskt på utvecklingen och sagt att det kunde bli aktuellt att nedlägga malmbanan. Med detta lilla exempel från det förflutna har jag bara velat understryka, att om man går i författning om att sälja gruvorna så bör man inte bara se på den i dag aktuella arbetsmarknadssituationen och kanske inte heller på de nuvarande avsättningsmöjligheterna. Om gruvorna i dag inte anses ha något större värde för svenska staten, kan man väl för övrigt inte vänta sig att en enskild köpare skall betala mycket för dem, därest han inte finner att gruvorna kan bli mera värdefulla i framtiden.

Utskottet har också understrukt an-

gelägenheten av att vid de omdisponeringar, som kan förestå, rimliga hänsyn tas till de anställda. Det torde vara angeläget även för riksdagen att understryka den saken. Vid dessa gruvor finns många människor anställda, som kommit hit från utlandet. Om de efter en försäljning blir arbetslösa, har de kanske svårare än infödda svenska medborgare att omplantera sig i det svenska samhället. Jag tror det är viktigt att hänsyn tas även till den frågan.

Herr talman! Jag har inte något yrkande.

Herr **FREDRIKSSON** (s):

Herr talman! Jag vill endast göra några randanmärkningar till detta utlåtande. Eftersom jag har medverkat till en uppvaktning hos regeringen beträffande statsgruvornas problem, vill jag också uttrycka min tillfredsställelse över det sätt på vilket regeringen har löst denna fråga. Den krissituation som uppstått för det aktuella företaget har helt naturligt medfört att de anställda känt djup oro inför den ovissa framtiden. Genom det tillskott på fem miljoner kronor som regeringen föreslår att Aktiebolaget Statsgruvor skall erhålla, vilket förslag också statsutskottet tillstyrkt, är driften säkrad för den närmaste tiden. Därmed har de anställdas osäkerhets känsla och oro något stillats.

Jag finner det från flera synpunkter tillfredsställande, att Aktiebolaget Statsgruvor erhåller den tidsfrist vilken är nödvändig för att närmare utreda vilka förutsättningar som finns för att upprätthålla driften i framtiden. Min tillfredsställelse är så mycket större som jag har den uppfattningen, att det bör vara möjligt att komma fram till en sådan lösning som ger företaget möjlighet att fortsätta verksamheten, även om malmen kanske inte längre är konkurrenskraftig på den internationella malmarknaden.

Jag delar den uppfattning som bl. a.

Anslag till stöd åt Aktiebolaget Statsgruvor

framförts av statsrådet Lange, att dessa gruvor i framtiden i mindre utsträckning än hittills får ägna sig åt export och i stället får inrikta sig på hemmamarknaden. I det läge, som uppstått på exportmarknaden genom att rika malmgruvor öppnats på ett flertal platser runt om i världen, där högprocentig malm kan brytas i stora mängder till billigt pris, och genom att malmen nu kan fraktas till så låga kostnader som fallet är, ter det sig nog realistiskt att räkna med att de små mellansvenska järnmalsgruvorna kommer att få svårt att hävda sig på exportmarknaden. Därmed behöver emellertid inte följa, att dessa gruvor under alla förhållanden måste läggas ned. Man räknar med en stark expansion av järnframställningen i Mellansverige under det närmaste decenniet, och därvid bör dessa malmer som tidigare exporterats kunna komma till användning och bli en tillgång för de svenska järnbruken. Malmen skiljer sig från andra råvaror, t. ex. skogen, genom att den inte förnyas. Det som är förbrukat är borta för alltid.

På längre sikt bör därför Bergslagens gruvor behövas för den inhemska järnframställningen, och enligt mitt förmenande bör de även bli konkurrenskraftiga. Närbelägenheten till avnämarna bör kunna ge dem en konkurrensfördel, som nu saknas. Korta avstånd betyder låga fraktkostnader.

Jag hyser därför, herr talman, goda förhoppningar om att driften vid de båda statsgruvorna Norberg och Håksberg skall kunna fortgå utan avbrott. Samarbete bör kunna etableras med gruvindustrien i övrigt, kanske främst med ägarna till järnverken. Vid Domnarvets järnverk har man utexperimenterat en ny smältreduktionsmetod, som avsevärt förbillar framställningen av tackjärn, den s. k. caldometoden. Den beräknas vara helt genomförd om två år. I Håksberg, som ligger nära Domnarvet, finns en fullt modern industri-anläggning. Den mellansvenska malmen

lämpar sig för den nya framställningsmetoden.

Stora Kopparberg, som äger järnverket, är ständigt på jakt efter nya malmer. Nog förefaller det vara god hushållning med våra gemensamma resurser, att Håksbergs fullt moderna anläggning utnyttjas i stället för att dyra investeringar i nya fyndigheter göres. Det bör väl gå att sälja denna malm till Domnarvet. Det är kanske inte heller helt uteslutet att man kan bygga ett nytt järnverk, kanske i Mellansverige. Jag förutsätter i alla händelser, att den utredning som signalerats skall lägga fram förslag, som möjliggör ett rationellt och ändamålsenligt utnyttjande av dessa ganska stora malmtillgångar.

Beträffande försäljningen av gruvorna skall jag inskränka mig till att understryka vad herr Lassinantti har sagt. Det är inte så säkert att gruvorna behöver säljas eller utarrenderas och att detta är förenligt med det allmännas intressen. En annan lösning är att sälja malmen till de befintliga järnverken eller att bygga ett sådant, om malmen inte kan exporteras till ett hyggligt pris.

Jag anser också att man allvarligt bör överväga detta problem innan man gör sig av med dessa tillgångar. Jag vill tillägga att detta egentligen inte är någon stor principfråga för mig. När de ekonomiska förutsättningarna för gruvdriften nu så radikalt förändrats, bör man utan hänsyn till principskäl försöka komma fram till en för de anställda och även från ekonomisk synpunkt vettig lösning. Jag hoppas att man skall finna denna lösning under den tidsfrist som bolaget nu fått genom det föreliggande förslaget.

Herr talman! Jag skall inte uppta kammarens tid med att tala om alla de samhällsskäl, som talar för att driften bör upprätthållas vid statsgruvorna, och om alla de omkostnader som samhället skulle få vidkännas för den händelse driften lades ned. Klart är, att dessa kostnader med hänsyn till det ansvar,

Anslag till stöd åt Aktiebolaget Statsgruvor

som ett statsägt företag måste känna gentemot sina anställda, måste bli betydande.

Jag hoppas, som jag tidigare framhållit, att man skall finna lösningar vilka medför stabila sysselsättningsförhållanden på lång sikt och att vi skall slippa en diskussion om dessa problem. Jag vill till sist, herr talman, kraftigt understryka vad utskottet har skrivit, något som också framförts av herr Lassinantti, att man under alla förhållanden skall ta stor hänsyn till de anställda och deras familjer vid handläggningen av denna fråga.

I detta anförande instämde herr Löf-roth (fp).

Herr HOLMBERG (k):

Herr talman! Näringspolitiska problem av den typ, som man brukar kalla för norrlandsfrågor, börjar nu dyka upp litet varstans i landet och allt oftare. Gruvindustriens svårigheter i Mellansverige är ett exempel, och det finns som bekant många andra.

Vid varje sådant tillfälle framgår det, tycker jag, allt tydligare att staten nu måste ta ett helt nytt och radikalare grepp på näringspolitiken. Den liberala ekonomiens principer har numera närmast museikaraktär. Detta kunde väl tolereras om inte försöken att bibehålla ett utlevat system ledde till svårigheter för mängder av arbetslösa och till ett enormt slöseri med samhällets resurser. Den s. k. blandekonomin, sådan den hittills praktiserats i statens näringspolitik, avviker ju inte heller nämnvärt från det övriga ekonomiska mönstret i vårt land.

Kommunisterna har tagit upp detta ämne flera gånger vid årets riksdag, och det är naturligtvis inte min mening att begagna detta tillfälle för en fortsättning av debatten. Men vi har i fråga om den mellansvenska gruvindustriens problem väckt en motion som grundar sig på de allmänna synpunkter jag antytt. Enligt utskottets förslag skall riks-

dagen anvisa 5 miljoner kronor för att råda bot på de omedelbara svårigheterna. Det anser vi också vara helt befogat. Men vi tycker att man dessutom skall undersöka möjligheterna att komma till rätta med problemet även på längre sikt genom åtgärder av samma slag som staten vidtagit i Norrbotten, när hittillsvarande förhållanden inte gör det möjligt att klara folkförsörjningen i ett område på ett tillfredställande sätt. Om man på grund av tilltagande varuöverskott och hårdnande konkurrens inte kan sälja malmen, så bör man undersöka förutsättningarna att förädla malmen inom landet. Vi importerar dock mängder av järnvaror av alla sorter, och det borde finnas utrymme för ytterligare statlig förädlingsverksamhet.

Herr talman! Jag hemställer med denna kortfattade motivering om bifall till motion II: 853.

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! I utskottet har vi varit helt överens när vi behandlat denna fråga, och jag skulle kunna säga som herr Fredriksson, att det vägledande vid vår behandling har varit den rent praktiska synpunkten; från principfrågor har vi bortsett.

Till det praktiska hör att svara för att rimliga sociala hänsyn tas när det gäller de anställda och att tills vidare ordna driften vid gruvorna på ett så ekonomiskt riktigt och praktiskt sätt som möjligt.

Vi har under hand inhämtat att förhandlingar efter i utlåtandet angivna olika linjer är i gång. Det finns ingen anledning att här referera vad som befinner sig på förhandlingsstadiet. Men vi har alla inom avdelningen fullt förtroende för att förhandlingarna skall leda till en vettig och riktig lösning.

Man får — jag vill säga det i anledning av vad herr Lassinantti yttrade i början av debatten — inte bortse från att situationen när det gäller fyndigheter av denna natur — alltså relativt små och

Anslag till stöd åt Aktiebolaget Statsgruvor

inte särskilt höghaltiga jämfört med vad som förekommer på den transoceana marknaden — blivit en helt annan genom att nya stora fyndigheter exploaterats. Men jag är angelägen understryka just den praktiska synpunkten och de sociala hänsyn som måste tas.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr BJÖRKÄNGE (cp):

Herr talman! Skälet till att jag tog initiativ till att en motion väcktes i denna fråga är egentligen detsamma som föranlett regeringen att framlägga en proposition med förslag till stöd åt Aktiebolaget Statsgruvor. Jag är sedan 35 år tillbaka bosatt i en mellansvensk gruvkommun, så jag känner väl till vad gruvorna betyder inte bara för dem som arbetar där utan också för kommunerna.

Jag blev emellertid en smula orolig när jag fann att staten skulle ge Aktiebolaget Statsgruvor ett så kraftigt stöd, ty det finns åtskilliga mellansvenska gruvor som är i samma predikament: man bryter lågprocentiga malmer och har svårt att sälja dessa på export. Jag tycker att stödet till statsgruvorna borde ha kommit tidigare. När de andra gruvorna vidtagit åtgärder för att göra produkten mera högprocentig och därmed mera lättsåld hade nämligen även Aktiebolaget Statsgruvor haft anledning att vidtaga samma åtgärder. När staten köpte LKAB placerade säljaren en del av köpeskillingen i ett lågprocentigt gruvföretag, Stråssa, och anlade där ett anrikningsverk med kulsintring, som gör att de nu har möjlighet att placera sina produkter. Så skulle man i statsgruvorna också ha gjort. Då hade man legat bättre till nu.

Om man här följer utskottet är det tydligt att statsgruvorna får sådant stöd att de kan konkurrera med de andra gruvorna på särskilt förmånliga villkor. Det är väl inte meningen om, såsom herr Ståhl säger, rent praktiska synpunkter skall vara vägledande. Tänker

man på de sociala verkningarna i de kommuner, där statsgruvorna ligger, så bör man komma ihåg att vi här i riksdagen har ansvar inte bara för dessa kommuner utan lika väl för andra kommuner och andra gruvföretag. Därför är det ingen anledning till sådan brådska med att bevilja statligt stöd på 5 miljoner kronor i ett läge då vi vet att gruvorna klarar sig ett år framåt med halva det beloppet. Det kan ju vara lämpligt att företaga en utredning så att vi till nästa år får veta om dessa gruvor kan reda sig i fortsättningen utan att fördenskull behöva konkurrera ut andra gruvor som inte får statligt stöd. Om vi nöjer oss med att bevilja ett stöd på halva beloppet — det är detta som vår motion innebär — kan gruvorna fortsätta sitt arbete under ett års tid, och vi kan under det året hinna få en utredning som visar om det lönar sig att kosta på gruvorna ytterligare pengar från statens sida. Man behöver då inte ta till åtgärder som kan verka så, att det blir många flera kommuner som får svårigheter med sina arbetare.

Därför, herr talman, vill jag yrka bifall till motion nr 852 i andra kammaren.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. I

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 697 och II: 853; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. II

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionen II: 852 i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. III

Utskottets hemställan bifölls.

Riktlinjer för utformningen av skolväsendets centrala ledning m. m.*Mom. IV*

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionen II: 852 i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 16

Riktlinjer för utformningen av skolväsendets centrala ledning m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 146, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående riktlinjer för utformningen av skolväsendets centrala ledning m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 144 hade Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 29 mars 1963, föreslagit riksdagen att godkänna av departementschefen förordade riktlinjer för utformningen av skolväsendets centrala ledning m. m.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehått följande motioner, nämligen

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Widén* (I: 750) och den andra inom andra kammaren av herr *Källstad* (II: 907), i vilka hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte ge till känna att av motionärerna framförda synpunkter rörande ämbetsverkets tillsynsområde och styrelse måtte beaktas vid den slutliga utformningen av skolväsendets centrala ledning;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Tage Johansson m. fl.* (I: 755) och den andra inom andra kammaren av herr *Eskel m. fl.* (II: 914), i vilka hemställts att jämväl yrkesutbildningen på jordbrukets och skogsbrukets områden samt sjuksköterskeutbildningen och mentalvårdspersonalutbildningen skulle hänföras till den nya skolöverstyrelsens ämbetsområde;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Wikner m. fl.* (I: 756) och den andra inom andra kammaren av herr *Lassinantti m. fl.* (II: 915), i vilka hemställts att riksdagen vid behandling av proposition nr 144 år 1963 måtte besluta, att yrkesutbildningen inom jord- och skogsbruket på sätt som föreslagits i SOU 1962: 28 samordnades med övrig yrkesutbildning och således underställdes det nya skolämbetsverket;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Nyman* och *Stefanson* (I: 766) och den andra inom andra kammaren av herrar *Westberg* och *Berglund* (II: 930);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Harald Pettersson* och *Thorsten Larsson* (I: 767) och den andra inom andra kammaren av herrar *Mattsson* och *Boo* (II: 927);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Per Petersson* och *Wallmark* (I: 768) och den andra inom andra kammaren av herr *Nordstrandh* och fröken *Karlsson* (II: 929), i vilka bl. a. hemställts att jämväl arbetsmarknadsstyrelsens omskolnings- och fortbildningsverksamhet samt övriga av yrkesutbildningssakkunniga för överflyttning från olika centrala verk förordade utbildningsgrenar skulle inordnas i det nya skolämbetsverket, dock att vad i dylikt avseende kunde komma att föreslås av 1962 års utredning angående sjuksköterskeutbildningen och organisationskommittén för skolämbetsverket måtte föreläggas 1964 års riksdag för slutligt ställningstagande;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Wallmark* och *Nyman* (I: 769) och den andra inom andra kammaren av herrar *Nordgren* och *Westberg* (II: 928);

dels ock en inom andra kammaren av herr *Arvidson* (II: 926) väckt motion.

Riktlinjer för utformningen av skolväsendets centrala ledning m. m.

Utskottet hemställde,

I. att motionerna I: 767 och II: 927 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

II. att motionerna I: 769 och II: 928 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

III. att motionerna I: 768 och II: 929, i vad de avsåge ämbetsverkets styrelse och decentraliseringsfrågan, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

IV. att motionerna I: 766 och II: 930 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

V. att motionen II: 926 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

VI. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag godkänna av departementschefen förordade riktlinjer för utformningen av skolväsendets centrala ledning m. m.;

VII. att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 750 och II: 907, I: 768 och II: 929, I: 755 och II: 914 samt I: 756 och II: 915, förstnämnda fyra motioner såvitt nu var i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört beträffande skolämbetsverkets tillsynsområde;

VIII. att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 750 och II: 907, såvitt nu var i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört beträffande utseende av suppleanter för ledamöterna i ämbetsverkets styrelse.

I motiveringen anförde utskottet bl. a. följande:

Beträffande omskolningsverksamheten för arbetslösa finner utskottet den av departementschefen gjorda avvägningen mellan skolämbetsverkets och arbetsmarknadsstyrelsens verksamhetsområden utgöra en lämplig grund för den fortsatta utvecklingen. Utskottet anser sig således ej böra tillstyrka det i motionerna I: 768 och II: 929 gjorda yrkandet att arbetsmarknadsstyrelsens omskolnings- och fortbildningsverksamhet skulle i sin helhet inordnas under det nya skolämbetsverket. Utskottet vill

emellertid i detta sammanhang understryka betydelsen av ett nära samarbete mellan skolans myndigheter och arbetsmarknadsverket. Det bör vidare eftersträvas att genom utbyggnad av yrkesutbildningsväsendet begränsa behovet av omskolningsverksamheten.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Ivar Johansson* och *Virgin*, fröken *Ljungberg* samt herrar *Thorsten Larsson*, *Staxäng*, *Gustafsson* i Stockholm, *Svensson* i Stenkyrka, *Nilsson* i Göingegården, *Johansson* i Norrköping, *Kellgren* och *Gustafsson* i Kårby, vilka ansett att utskottet icke bort uttala att skolämbetsverkets tillsynsområde fr. o. m. den 1 juli 1966 borde kunna avse yrkesutbildningen på jordbrukets, skogsbrukets och sjukvårdens områden och att därför utskottet under VII. bort hemställa,

att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 750 och II: 907, I: 768 och II: 929, I: 755 och II: 914 samt I: 756 och II: 915, förstnämnda fyra motioner såvitt nu var i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört beträffande skolämbetsverkets tillsynsområde, dock utan att uttala sig om tidpunkten för överförande till skolämbetsverkets tillsynsområde av yrkesutbildningen på jordbrukets, skogsbrukets och sjukvårdens områden;

2) av herrar *Gillström*, *Fritz Persson* och *Rikard Svensson*, fru *Wallentheim* samt herrar *Bertil Petersson*, *Gustafsson* i Stockholm, *Johansson* i Norrköping och *Kellgren*, vilka ansett att sista meningen bort utgå i ovan intagna stycke i utskottets yttrande;

3) av fru *Lewén-Eliasson*;

4) av herr *Svensson* i Ljungskile; och

5) av herr *Arvidson*,

de tre sistnämnda reservationerna utan angivna yrkanden.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr SVENSSON i Stenkyrka (cp):

Herr talman! Fjölårsbeslutet om den

Riktlinjer för utformningen av skolväsendets centrala ledning m. m.

nya grundskolan fattades ju under stor enighet. Även beträffande det förslag vi nu behandlar, som gäller skolans centrala ledning och som är ett fullföljande av beslutet i fjol, råder stor enighet, och det borde följaktligen inte ge anledning till någon längre debatt.

Nu har emellertid utskottsmajoriteten korrigerat propositionens förslag på en punkt. Här råder ju enighet om sammanförande av skolöverstyrelsen och överstyrelsen för yrkesutbildning, men vissa slag av yrkesutbildning har departementschefen föreslagit icke skulle för närvarande inbegripas under denna organisation. Departementschefen har sålunda föreslagit att tidpunkten för sjuksköterskeutbildningens och jordbruksutbildningens inordnande i det nya skolverket inte fastställs. Utskottsmajoriteten har emellertid föreslagit att denna utbildning fr. o. m. den 1 juli 1966 skall överföras till det nya skolverkets ämbetsområde. Reservanterna vill i detta hänseende följa propositionens förslag att inte fixera någon tidpunkt. Reservanterna anser att man bör avvakta den pågående utredningen beträffande sjuksköterskeutbildningen.

Vad angår jordbruksutbildningen beslöt riksdagen så sent som 1962 på grundval av proposition nr 103 hur denna utbildning skall utformas, och det beslutet kommer att träda i kraft den 1 instundande juli. Vi reservanter finner det inte rimligt att ett beslut som riksdagen fattat så sent som 1962 korrigeras redan 1963 innan beslutet ens har trätt i kraft.

Jag skall inte uppta tiden med att återropa de skäl, som ecklesiastikministern anfört i den föreliggande propositionen, eller de skäl som jordbruksministern anförde i proposition 103 år 1962. De skälen är emellertid tillräckliga för att jag skall yrka bifall till reservation 1 av herr Ivar Johansson m. fl. vars yrkande helt sammanfaller med propositionen.

Fru LEWEN-ELIASSON (s):

Herr talman! Det kan förefalla både

förmätet och onödigt att så här i början av en debatt, som borde vara av principkaraktär och som gäller en fråga av denna storlek, ta upp ett litet detaljproblem. Men det blir nu ofta så — det framgår bl. a. av det tidigare inlägget — att detaljfrågorna blir dominerande i debatten. Jag skall taga upp en fråga liknande den, som herr Svensson i Stenkyrka förde på tal, och ägna mig åt det tredje utbildningsområde där överförandet till skolverket uppskjutits — det gäller sjukvårdsutbildningen.

När det gäller sjukvårdsutbildningen är förhållandena sådana att dess överförande till skolverket enligt min mening inte bör anstå till den 1 juli 1966. Frågan om överförande av sjuksköterskeutbildningen till KÖY har varit uppe till diskussion i riksdagen vid många tillfällen, och i samband med behandlingen av det nu aktuella ärendet har denna fråga återigen aktualiserats i motioner.

Ett av skälen för yrkandet om sjuksköterskeutbildningens inordnande under KÖY har varit att man skulle få statsbidrag för sjuksköterskeutbildningen. Jag tror emellertid att behovet av en förnuftigt samordnad administration och pedagogisk ledning av såväl sjukvårdsbiträdesutbildningen och undersköterskeutbildningen som sjuksköterskeutbildningen har blivit en allt viktigare faktor i denna diskussion. Det pågår ju för närvarande en utredning angående sjuksköterskeutbildningen, och den utredningen har även till uppgift att söka vägar för den lägre sjukvårdsutbildningens samordning med den egentliga sjuksköterskeutbildningen. Det har sagts att denna utredning skall vara klar nästa år, och vi har all anledning att vänta oss att regeringen därefter snabbt skall ta ett initiativ för att få till stånd en sådan samordning. Landstingen ligger i startgroparna för att medverka här till. Den som inte har någon praktisk erfarenhet av arbetet på detta område kan genom att läsa Lands-

Riktlinjer för utformningen av skolväsendets centrala ledning m. m.

tingsförbundets tidskrift finna att detta är en aktuell fråga för våra landsting. För närvarande ger yrkesskolorna inte bara lägre sjukvårdsutbildning utan handhar även utbildningen av mellangrupperna, t. ex. laboranter och röntgenassistenter. Till och med reaktiveringskurser för sjuksköterskor har kommit att förläggas till yrkesskolor. Detta gör det naturligt att man tänker sig en fullständig samordning av dessa olika utbildningsområden. Men då förutsätter detta obönhörligen att man också får en samordning i toppen av de centrala ämbetsverken. Egentligen skulle detta ha varit en motiverad reservation och inte bara en blank. Det är endast brådskan i samband med statsutskottets slutarbete som får ursäktas att det har blivit så och att jag inte kan ställa något yrkande. Men jag utgår ifrån att inte bara chefen för ecklesiastikdepartementet utan också chefen för socialdepartementet, den nye sjukvårdschefen, kommer att ägna denna fråga större uppmärksamhet och göra allt för att få en samordning till stånd snarast möjligt. Inrikesministern har så sent som i dag från denna plats ånyo påmint oss om behovet av ökad utbildning av sjukvårdspersonal, speciellt då inom storstadsområdena, och jag kan försäkra att man både från Stockholms stad och från Stockholms läns landsting är i färd med att göra vad man kan för att åstadkomma en utbyggnad även på utbildningsområdet. Men detta bör då underlättas från de statliga myndigheternas sida. Det är verkligen ganska beklagligt att den planering, som pågår i de flesta landstingen och i de påtalade bristområdena, inte kan ske på det mest rationella och lämpliga sättet enbart på grund av att denna samordning icke är genomförd.

Jag har tidigare här i kammaren i annat sammanhang talat om hur det förhåller sig med de tre Huddingeanstalter, som man är i färd med att bygga, och hur utbildningsfrågorna där inte

kan läggas upp och planeras på ett riktigt sätt, därför att denna samordning inte är klar. Man bygger där ett stort mentalsjukhus, ett lasarett och ett stort vårdhem. Det är olika utbildningsvägar, olika skolor och olika administration, som man här tvingas planera för. Det är klart att man med god vilja kan satsa på och tro att det skall bli en samordning och inrätta sig därefter, men det är ändå inte som det borde vara.

Till sist vill jag därför här uttrycka förhoppningen att riksdagen nu ansluter sig till utskottets förslag, som talar om behovet av samordning och om att en sådan snarast bör komma till stånd och att detta kommer att uppfordra vederbörande departementschef att fastställa en tidigare tidpunkt än vad utskottet har angivit, nämligen den 1 juli 1966.

Herr NORDSTRANDH (h):

Herr talman! Kungl. Maj:ts proposition nr 144 om skolväsendets centrala ledning hälsas av alla med tillfredsställelse, eftersom den lägger grunden för en enhetlig och effektiv organisation. Mot huvudförslaget, tillskapandet av ett nytt skolämbetsverk, kan inga mera väsentliga invändningar riktas, särskilt som ökat inflytande kommer att beredas näringslivet och arbetsmarknadsparterna genom representation i verkets styrelse. Samspelet mellan stat och kommun kommer även att underlättas genom representation för kommunerna.

Några justeringar av förslaget utöver dem som gjorts i statsutskottets utlåtande nr 146 kan dock diskuteras. I motionsparet I: 768 och II: 929 har hemställts, *för det första* att Kungl. Maj:t måtte uppdraga åt organisationskommittén att inrikta sitt arbete mot en långtgående decentralisering till kommunerna av beslutanderätten inom undervisningsväsendet, särskilt i skolbyggnadsärenden, *för det andra* att styrelsen för det föreslagna skolämbetsverket måtte utökas att omfatta ytterligare

Riktlinjer för utformningen av skolväsendets centrala ledning m. m.

en representant för primärkommuner-
na, och för *det tredje* att jämväl arbets-
marknadsstyrelsens omskolnings- och
fortbildningsverksamhet samt övriga av
yrkesutbildningssakkunniga för över-
flyttning från olika centrala verk för-
ordade utbildningsgrenar skall inord-
nas i det nya skolämbetsverket.

De nämnda motionernas *andra* yr-
kande, att ämbetsverkets styrelse skall
bestå av inalles tolv ledamöter, innebär
en ökning med ytterligare en ledamot
från primärkommunerna. Motiveringen
är, att det bland kommunerna förekom-
mer betydande variationer, vilket tagit
sig uttryck i att kommunerna organise-
rats i två förbund. Skolväsendet repre-
terar den största utgiftsposten för så
gott som alla kommuner, men skolvä-
sendets struktur är en annan i t. ex. en
mindre glesbygdskommun än i de stora
städerna. Det torde följaktligen vara
önskvärt, att den kommunala represen-
tationen i det föreslagna ämbetsverkets
styrelse utvidgas till minst två represen-
tanter, varigenom möjligheten skulle
öka för olika typer av kommuner att få
sina speciella förhållanden beaktade.

Att talet 11, vartill ämbetsverkets sty-
relse har maximerats av propositionen
och utskottsutlåtandet, plötsligt har bli-
vit ett nytt heligt tal i skoldiskussionen,
som inte får rubbas, är förvånande. Det
räcker förvisso med de redan kanoni-
serade talen 3, 4 och 12. Motiveringar-
na för ytterligare en representant för
primärkommunerna är starka och bor-
de ha kunnat beaktas. Å andra sidan
kan utskottets förslag, att suppleanter
skall förordnas för de ledamöter, som
skall utses av Kungl. Maj:t, något som
propositionen inte accepterat, till nöds
betraktas som någon förbättring av äm-
betsverkets styrelse.

Motionens *första* yrkande om en
långtgående decentralisering till kom-
munerna av beslutanderätten, särskilt
i skolbyggnadsärenden, har tyvärr inte
vunnit utskottets beaktande. Mot utskot-
tets inställning kan man anföra en hel

del väsentliga synpunkter. För kommu-
ner med obetydlig byggnadsverksamhet
kan den ingående kontrollen från skol-
överstyrelsens sida vara värdefull, men
för de expanderande större tätorterna
— som på längre sikt torde svara för
hela skolbyggnationen — innebär sys-
temet i stort sett uteslutande försening-
ar och andra nackdelar. Inom bygg-
nadslagstiftningen har man lyckats att
överflytta huvuddelen av exempelvis
stadsplaneärendena till de lokala och
regionala instanserna. En omfattande
delegation av beslutanderätten har ägt
rum från byggnadsstyrelsen till länssty-
relserna och från dessa till de lokala
byggnadsnämnderna. Förutsättningen
för det sista steget av decentralisering-
en är, att de berörda byggnadsnämnd-
erna har tillgång till kvalificerad per-
sonal. Ett liknande förfarande torde
vara möjligt även när det gäller skol-
byggnader.

I ett dylikt ytterligare decentralise-
rat system bör kommuner med tillgång
till kvalificerad byggnadsexpertis, och
sådan finns ju, efter lokalbehovspröv-
ning av länsskolnämnden ges möjlighet
att utan granskning låta uppföra skol-
byggnader och i efterskott rekvirera
statsbidrag, beräknat efter nu gällande
schablonmetod. Slutlig granskning bör
kunna ske genom länsskolnämndernas
försorg med anlitande av länsstyrelser-
nas tekniska personal.

Jag skall inte fortsätta med att ytter-
ligare gå in på dessa frågor. Jag kan en-
dast beklaga, att i decentraliseringsfrå-
gan, som på längre sikt är mycket be-
tydelsefull — vi är väl alla överens om
att det nya ämbetsverket inte får bli
så tungrott, att det inte kommer ur fläc-
ken — uttalar sig utskottet svävande
och utomordentligt komprimerat på si-
dan 26 i utlåtandet. Det talas dock om
en viss överflyttning, och man får hop-
pas, att en sådan verkligen kommer
i gång, trots den till synes ganska mått-
liga entusiasm som här visas.

Av motionernas förslag har det *tred-*

Riktlinjer för utformningen av skolväsendets centrala ledning m. m.

je yrkandet, att all egentlig yrkesutbildning på alla områden i princip bör leddas av det gemensamma skolämbetsverket, vunnit statsutskottets gillande — dock med vissa inskränkningar. Enligt utskottet bör det göras en avvägning mellan skolämbetsverkets och arbetsmarknadsstyrelsens verksamhetsområden. Motionärerna å sin sida hävdar, att arbetsmarknadsstyrelsens omskolnings- och fortbildningsverksamhet i sin helhet skall inordnas under det nya skolämbetsverket. Därmed försvinner alla kompetensvister, samordningsbrister och olikheter i studiestöd etc.

Enligt utskottet bör vidare en bestämd tidpunkt utsättas för inordnandet av jordbrukets, skogsbrukets och sjukvårdens yrkesutbildning. Det bör enligt utskottets bedömande ske fr. o. m. den 1 juli 1966. Ett sådant, får man väl säga, dirigerande uttalande kan i hög grad diskuteras och är väl tämligen onödigt. Här måste lagas efter omständigheterna, något som reservation nr 1 tar sikte på.

Trots att den motion, som jag har del i, ingalunda blir tillgodosedd i alla stycken genom statsutskottets skrivningar, vilket klart har framgått av vad jag här sagt, får jag dock yrka bifall till utskottets hemställan, utom i punkten VII, där jag yrkar bifall till reservation nr 1.

Herr ARVIDSON (s):

Herr talman! Redan debattens förste talare konstaterade att det råder enighet i huvudfrågan. Skapandet av ett enhetligt ämbetsverk för skolväsendet är en viktig åtgärd, och den är helt i överensstämmelse med den pågående skolreformens principer. Vi strävar efter en integrering på skolväsendets område, och den bör motsvaras av en integrering av skolväsendets centrala ledning.

Bakom det förslag som vi nu har att ta ställning till ligger emellertid många mödor och besvärligheter. Uppdraget att utreda frågekomplexet gavs åt en

kommitté, som ursprungligen var tillsatt för att åstadkomma en samordning av yrkesskolväsendets ledning. Det är möjligt att en sådan kommitté inte var det allra lämpligaste organet för att åstadkomma en gemensam ledning för hela skolväsendet.

I förslaget, sådant det nu föreligger, har yrkesskolsynpunkterna fått en alltför stor dominans. Från yrkesskolväsendet har man ärvt synpunkter om avnärmarintressenas representation i det nya verkets ledning. Kompromisser med nuvarande förhållanden har dessutom i mycket hög grad kommit att bestämma utredningsarbetets slutprodukt.

Det som gör mig mest bekymrad är att den gamla motsättningen mellan skolöverstyrelsen och överstyrelsen för yrkesutbildning har blivit bevarad inom det nya verket i den formen att man kommer att ha två olika undervisningsavdelningar: en för det allmänna skolväsendet och en för yrkesskolväsendet. Egentligen strider detta mot principen för hela reformen. Det heter i det av utskottet citerade departementschefsuttalandet, att det har funnits olika meningar bland remissmyndigheterna beträffande de sakkunnigas organisationsförslag: »En grupp, till vilken statskontoret och skolöverstyrelsen hör, har avvisat förslaget och förordat en organisation enligt avdelningsprincipen för hela ämbetsverket. Ärendena bör enligt denna meningsriktning fördelas mellan avdelningarna efter sin sakliga innebörd och först inom avdelningarna i viss mån uppdelas efter skolform.»

Detta är en riktig synpunkt. Den integrering som redan håller på att genomföras i det obligatoriska skolväsendet genom att vi fått en enda grundskola bör fullföljas på det stadium som ligger ovanför grundskolan, tionde, elfte och tolfte skolåret, det överstadium som alltså omfattar gymnasier, fackskolor och yrkesskolor. Men för att integreringen skall kunna fortgå målmedvetet krävs faktiskt att man har en enda un-

Riktlinjer för utformningen av skolväsendets centrala ledning m. m.

dervisningsavdelning inom det nya skolämbetsverket, inte två avdelningar som sköter var sin sektion. Jag är för min del övertygad om att det kommer att visa sig nödvändigt att införa en enda undervisningsavdelning småningom. Men ämbetsverkets organisation skall väl inte vara eftersläpande gentemot skolutvecklingen. Verket skall i stället styra utvecklingen enligt statsmakternas intentioner. Som det nu blir finns det risk för att dessa intentioner inte förverkligas och att den avsedda integrationen försenas eller rent av äventyras.

Också styrelsens sammansättning inger betänkligheter. Det är avnämaringresserna som dominerar i styrelsen, speciellt de olika grenarna inom näringslivet. Pedagogisk forskning, pedagogisk erfarenhet och pedagogisk framstegsvilja är inte garanterade någon representation. Däri finner jag att det ligger en avgjord svaghet. Jag menar visserligen också jag, att samhällsintressena, även näringslivets, bör vara representerade och kunna göra sig gällande inom verket, men knappast i en styrelse som på hög nivå fattar principbeslut på grundval av förslag från verkets olika avdelningar. Vill man att avnämaringresserna verkligen skall kunna göra sig gällande, får det ske längre ner, närmast på rotelplanet, där ärendena läggs upp och där det egentliga arbetet utförs. Detta var väl också utredningens ursprungliga förslag. Om det hade genomförts, hade vi inte behövt få denna dragkamp mellan olika näringsgrenar om representation i styrelsen.

Jag vet egentligen inte hur det hela är tänkt att fungera. Det är väl meningen att verkets egen sakkunskap på något sätt skall komma till uttryck vid föredragningar inom styrelsen. Det blir avdelningschefer eller rotelchefer som får göra dessa föredragningar. Men dessa ämbetsmän representerar sin egen avdelnings eller rotels synpunkter, inte

den samlade uppfattningen inom verket. Var finns egentligen organet för denna samlade uppfattning inom verket? Det måste ju finnas ett sådant organ, men detta organ kommer att vara verkets egentliga styrelse. Den honorärstyrelse som nu föreslås kommer att få mycket liten betydelse.

Herr talman! Detta är några randanmärkningar till den proposition som avlämnats i detta ärende och till utskottsutlåtandet. Ärendet skall ju avgöras i två etapper. Den slutgiltiga utformningen kommer inte förrän senare, vilket gör att man kanske kan hoppas att det fortsatta utredningsarbetet skall ge andra resultat i fråga om integreringen inom verket och i fråga om styrelsens sammansättning. I varje fall är det i förhoppning om att så skall bli möjligt som jag har tagit till orda.

Jag har inget annat yrkande än bifall till utskottets hemställan.

Herr talmannen återtog ledningen av förhandlingarna.

Herr **SKOGLÖSA** (cp):

Herr talman! Jag har begärt ordet i denna fråga därför att jag har suttit med i 1955 års kommitté, vilken så att säga lagt grunden till den proposition som behandlas i statsutskottets utlåtande nr 146. Vid utredningens betänkande har jag fogat en reservation, i vilken jag hävdar att jordbrukets och skogsbrukets utbildningsfrågor inte bör läggas in under det centrala skolverket. Jag skall i någon mån motivera denna min inställning.

För närvarande pågår inom såväl skogsbruket som jordbruket omfattande rationaliseringar. Denna verksamhet bedrivs med stöd av samtliga berörda organisationer. I mycket stor utsträckning bedrivs också utbildnings- och upplysningsverksamhet av lantbruksnämnder och hushållningssällskap men även av jordbrukets undervisningsanstalter. I det arbetet deltar också många lärare. Dessa verksamheter hör så in-

Riktlinjer för utformningen av skolväsendets centrala ledning m. m.

timt samman, att man har praktiska svårigheter att skilja dem från varandra. De griper in i varandra i så många avseenden.

Skulle nu lantbruksundervisningen brytas ut från lantbruksstyrelsens ledning, kommer man att få arbeta på två håll. Det blir då många gånger svårt att avgöra, vilken institution eller styrelse som skall anses vara den bestämmande och normgivande.

Det är nog oerhört viktigt att bevara kontakten mellan de organ som sysslar med rationaliseringen och upplysningsverksamheten och den direkta undervisningen vid lantbrukets undervisningsanstalter. Därtill kommer att lantbruksstyrelsen har experter av olika slag, vilka är till utomordentligt stöd för de avdelningar som nu handhar jordbruksundervisningen.

Detta är några av de skäl som för mig varit avgörande när jag tagit ställning i denna fråga.

I diskussionen om det centrala verket och under det utredningsarbete som föregått propositionen har det talats mycket om önskvärdheten och nödvändigheten av att skapa ett enhetligt ämbetsverk. Inom utredningen var man ganska tveksam när man skulle ta ställning till dessa problem. Man hade knappast nått den enighet, som kommit till uttryck i majoritetens ställningstagande, om man inte hade förutsatt att det nya skolverket skulle, i den mån det gäller yrkesundervisningen, organiseras efter den s. k. fackprincipen. Detta skulle göra det möjligt att flytta över samtliga yrkesavdelningar som nu sorterar under andra verk.

Beträffande utbildningen på jordbrukets och skogsbrukets områden har samtliga eller praktiskt taget samtliga remissinstanser, som har anknytning till dessa områden, avstyrkt den uppläggning som utredningens majoritet har förordat. Yrkesöverstyrelsen har i sitt remissyttrande satt som villkor för sitt tillstyrkande att den avdelning, som

skulle syssla med yrkesundervisningen, skulle organiseras efter fackbyråprincipen. I propositionen har man inte följt den principen, och detta är enligt min mening ett än starkare skäl till att inte lägga in alltför mycket under den centrala ledningen förrän vi sett hur ett så stort verk som detta över huvud taget skall kunna lösa de problem som säkerligen kommer att uppstå.

Jag skulle också vilja ha tillagt att även utredningsmajoriteten har talat om de stora svårigheter som kommer att möta i ett sammanslaget utbildningsverk vid behandlingen av de problem som gäller skogsbruk och jordbruk. De kommer att vålla stora besvärligheter. De sakkunniga har framhållit att vissa besvärliga problem därvid kan uppkomma på grund av utbildningens nära anknytning till andra samhällsåtgärder för stöd och utveckling åt de näringar det här är fråga om.

Herr talman! Det skulle kanske ha varit mycket mer att säga just om dessa problem, men eftersom vi är i riksdagens elfte timme skall jag, herr talman, endast med detta vilja ha sagt att jag ansluter mig till propositionen och till den reservation nr 1 som är fogad till utskottets utlåtande av herr Ivar Johansson m. fl.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Låt mig först säga att jag tycker att detta är ett ärende som med fördel kunde ha hänförts till den grupp av ärenden vilkas behandling vi uppskjutit till höstriksdagen. Jag kan inte finna några vägande skäl föreligga för att pressa fram avgörandet av denna fråga till vårsessionens elfte timme. Nu har det emellertid blivit så, och det är väl en av anledningarna till att ärendet inte har fått den behandling som det borde ha erhållit, om det funnits tid för att utforma de olika meningar som man hyser i denna fråga. Jag skall bara med några ord motivera

Riktlinjer för utformningen av skolväsendets centrala ledning m. m.

varför mitt namn står upptaget under de två reservationerna.

Vad den första reservationen beträffar är anledningen den att jag inte kan finna att det är vare sig nödvändigt eller lämpligt att nu fixera en tidpunkt för detta. Vi är alla överens om att vi skall ha detta enhetliga ämbetsverk för undervisning. På den punkten råder inga delade meningar. Däremot menar jag att det inte föreligger något behov att nu fixera tidpunkten till den 1 juli 1966. Ingen vet hur situationen är vid detta datum, och därför tycker jag att det vore klokt att hålla frågan om tidpunkten öppen. Det är anledningen till att jag anslutit mig till den reservationen liksom även det skälet att jag anser att det föreligger behov av att litet närmare överväga frågan vad beträffar undervisningen på jordbrukets och skogsbrukets områden.

Den andra reservationen gäller en mycket liten sak, men under utskottsbehandlingen framkom tvivelsmål om innebörden av den mening i utlåtandet som vi vill skall tas bort. Även om det inte har någon större betydelse tycker jag att redan detta att det kan uppstå tvekan om tolkningen av denna mening, som egentligen inte fyller någon vettig funktion, utgör tillräcklig anledning att stryka den. Jag yrkar därför bifall till de två reservationerna.

Herr NILSSON i Göingegården (h):

Herr talman! I likhet med herr Gustafsson i Stockholm vill även jag säga att jag hör till dem som menade att det inte varit mer brådskande med denna proposition än att man borde kunnat lugna sig till höstriktsdagen. Behandlingen av propositionen har också blivit oerhört forcerad.

Det är alltid svårt att i denna kammarfånga intresset för skolfrågor. Man märker även i dag att intresset är minst sagt förstrött. Nog kan man tycka att en sådan stor organisationsfråga som denna kunde anses tillräckligt betydelse-

full för att fånga intresset i en debatt på ett par tre timmar såsom fallet var i första kammaren i går.

Det gäller här inte någon principfråga. Det är inte organisationen som sådan utan egentligen bara en liten detaljfråga i sammanhanget som man till slut ägnar så mycken tid åt. Måhända är det alltid så med stora frågor, att det är de små detaljerna som upptar tiden i debatterna.

Jag vill för min del omedelbart deklarera att jag tror att det är framtidens lösen att man åstadkommer en enhetlig organisation på detta område och att framtiden kommer att ge klarsignal för att till detta skolverk även föra utbildning och undervisning vad gäller jordbruk och skogsbruk liksom även sjukvård.

Emellertid finns det skäl för att här vila på hanen. Nästa års riksdag skall fatta beslut om sjukvårdsutbildningen. Det är väl ingenting som hindrar att man då samtidigt också bestämmer att den utbildningen skall föras in under skolverket. Vad beträffar jordbruk och skogsbruk har herr Svensson i Stenkyrka redovisat förra årets riksdags beslut på detta område och ansett att man väl kan avvakta hur utvecklingen blir här, innan man låser fast datum för när dessa utbildningsområden skall föras in under skolverket. Om det rått någon tveksamhet i detta fall har det väl varit inför den utvecklingen att det kan bli ett mycket tungrovt och stort verk. I det fallet kan man väl säga att om föret är besvärligt i portgången skadar det inte att man prövar systemet under några år innan man ytterligare belastar detta stora ämbetsverk med att tillföra det andra områden såsom jordbruks-, skogsbruks- och sjukvårdsutbildning.

Att jag såväl i avdelningen som i utskottets plenum biträtt reservation 1, vari framhålls det okloka och onödiga i att nu låsa fast det datum då utbildningen på jordbrukets, skogsbrukets

Riktlinjer för utformningen av skolväsendets centrala ledning m. m.

och sjukvårdens områden också skall vara en realitet inom skolämbetsverket, beror inte minst på det förhållandet att man redan nu skulle utse styrelseledamöter som skulle svara för dessa områden. Det är väl ändå egendomligt att redan nu välja styrelseledamöter som man avser skall fullgöra sin funktion först den 1 juli 1966. Mycket kan hända innan dess. Att redan nu välja styrelseledamöter och suppleanter tycker jag är både onödigt och oklokt.

Jag skall i likhet med de övriga talarna inte fördjupa mig ytterligare i problemet. I stort sett är vi ense. Beträffande denna detalj om representanterna för de områden som ännu inte skall tillföras skolämbetsverket är vi ense, och reservation 1 redovisar reservanternas uppfattning.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation 1 av herr Ivar Johansson m. fl. I övrigt yrkar jag bifall till utskottets förslag.

Fröken OLSSON (s):

Herr talman! Jag vill liksom flera andra talare börja med att uttrycka min glädje över att en för hela vårt skolväsende så väsentlig fråga kunnat lösas i så stor enighet som har skett. Denna enighet är väl också förutsättningen för att ärendet kan avgöras nu. Om det hade rått väsentliga meningsskiljaktigheter hade det inte varit möjligt att nu slutbehandla ärendet, utan då hade vi varit tvungna att uppskjuta behandlingen av det till höstrikdagen. Detta hade antagligen medfört att vi också fått skjuta på ikraftträdandet. Tiden fram till 1966 är ytterligt knapp för allt det arbete som skall göras innan dess. Hade beslutet inte fattats förrän i slutet på oktober eller november, hade det säkerligen inte funnits någon möjlighet att hinna få allt arbete färdigt.

Den enda punkt om vilken inte full enighet råder gäller den tidpunkt, då de områden som inte från början lägges

under den nya skolöverstyrelsen skall föras över dit. Jag skulle vilja göra en — kanske något långsökt — jämförelse med ett annat ärende som avgjorts under denna riksdag, nämligen det som gällde högertrafiken. Att vi gamla vänstertrafikanhängare denna gång röstade för högertrafik berodde inte på att vi ändrat mening. Vi var emellertid medvetna om att om vänstertrafikanhängarna hade segrat denna gång, hade det inte betytt att vi hade haft vänstertrafik för någon längre tid framåt. Varenda riksdag skulle motioner ha väckts om högertrafik, och vägmyndigheter och andra berörda skulle ha levat i ständig osäkerhet om för vilken trafik de byggde vägarna och tillverkade fordonen.

Detsamma gäller beträffande utbildningen på jordbrukets, skogsbrukets och sjukvårdens områden. Vi är på det klara med att utvidgningen på dessa områden förr eller senare skall föras över till skolöverstyrelsen. Om vi inte säger något om när detta skall ske vet inte vederbörande, som nu har hand om dessa utbildningsfrågor, om de planerar för tre, fem eller tio år. Många frågor kommer då att hållas flytande på ett sätt som är ytterligt olyckligt under den snabba utveckling vi befinner oss i.

Fru Lewén-Eliasson har här talat om svarigheterna beträffande utbildningen på sjukvårdsområdet. Skulle utbildningen fortsätta att som nu ligga under skilda huvudmän utan att man vet när samordningen på allvar genomföres, skulle det bromsa upp utvecklingen på detta ytterligt viktiga område, som vi ideligen talar om att vi måste göra något åt.

För högertrafikens genomförande fastställde vi ett datum. Alla skall inrikta sig på detta datum. Skulle det, när förberedelsearbetet fortskridit tillräckligt långt, visa sig att beräkningarna inte håller, kommer väl inte riksdagen att köra huvudet i väggen och säga att »nu skall övergången ske antingen förberedelsearbetena är färdiga eller ej». Det går väl att jämka och fastställa ett

Riktlinjer för utformningen av skolväsendets centrala ledning m. m.

nytt datum, när vi bättre kan överblicka läget.

Samma sak gäller här. Utskottsmajoriteten anser att det bör kunna gå att på tre år klara förberedelsearbetet och föra över dessa utbildningsområden.

Jag vill tillägga att det bör framför allt vara möjligt med en sådan överföring när det gäller sjukvårdspersonalen. Däremot är det inte nödvändigt att koppla ihop denna fråga, som kvantitativt har betydligt mindre omfattning, med den större frågan om utbildningen inom jord och skog. Det behövs ganska mycket av utredningar och förberedelsearbete innan man över hela området kan företa en överföring av utbildningen.

Såsom redan framhållits skulle den begärda utredningen kunna vara klar rätt tidigt under år 1964, och det finns kanske därför möjlighet att nästa års riksdag kan fatta beslut om en överföring av utbildningen för sjukvårdspersonal redan från den 1 juli 1965, vilket skulle vara mycket tacknämligt. Detta behöver inte påverka avgörandet om hur man sedan skall förfara med utbildningen inom jord och skog, men det är viktigt att man redan nu planerar en överföring även av den senare utbildningen.

Uppbyggandet av den nya skolöverstyrelsen måste hela tiden ske med utgångspunkt från att även utbildningen inom här ifrågavarande områden skall inom den allra närmaste framtiden läggas under styrelsen. Det är inte heller ur vägen att dessa områden blir representerade i styrelsen redan innan förberedelsearbetena igångsatts. När man bygger upp en ny organisation, tillsätter man ofta styrelsen något år eller kanske mer innan det hela skall träda i funktion just för att styrelsens ledamöter skall få vara med om förberedelsearbetena.

Jag håller med herr Gustafsson i Stockholm om att det inte har någon större betydelse huruvida den lilla meningen i utlåtandet, som vi här diskuterat,

medtagits eller icke. I begreppet omskolningskurser ligger ju att det skall ske en omskolning för andra arbetsuppgifter än man ursprungligen erhållit utbildning för. I framtiden kommer säkerligen behovet av sådan omskolning att vara ännu större än nu. De snabba förändringarna inom näringslivet och samhället som sådant gör att många människor kanske bara under något tiotal år kan vinna sysselsättning inom det yrke för vilket de utbildats. Andra känner sig måhända av personliga skäl nödsakade att byta yrke. För alla dessa behövs det omskolning till ett nytt yrke.

Majoriteten av dem som deltar i våra nuvarande omskolningskurser utgöres emellertid av personer som inte tidigare fått någon yrkesutbildning. För deras del är det snarare fråga om nybörjarutbildning än om omskolning. Men vi hoppas ju att i framtiden kunna bygga ut yrkesskolväsendet på ett sådant sätt att inga ungdomar skall gå ut i arbetslivet utan att ha erhållit åtminstone en grundläggande yrkesutbildning. Om något årtionde skulle det alltså inte längre finnas dessa grupper av medelålders människor som på grund av att de varit borta en tid från arbetslivet eller tidigare haft ett okvalificerat arbete måste från grunden lära sig ett yrke, något som de egentligen skulle ha gjort i sina unga år, då det faller sig naturligast med yrkesutbildning. Att yrkesutbildningen härnäst skall kunna göras sådan att alla ungdomar blir delaktiga därav, är väl en så pass from önskan att den borde kunna vinna allmän anslutning.

Någon annan betydelse inlägger åtminstone inte jag i den mening i utskottets utlåtande som det här gäller, och med dessa ord ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan i dess helhet.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Låt mig, herr talman, i anledning av vad fröken Olsson sagt läsa upp ett styc-

Riktlinjer för utformningen av skolväsendets centrala ledning m. m.

ke i utskottets utlåtande: »Utskottet, som delar de sakkunnigas och departementschefens principiella uppfattning, att all egentlig yrkesutbildning bör ledas av det gemensamma skolämbetsverket, vill i anslutning till angivna motionsyrkanden framhålla angelägenheten av att åtgärder snarast möjligt vidtages för att förverkliga en sådan samordning. Med hänsyn till de problem som av departementschefen angivits sammanhånga med en omläggning av tillsynen av yrkesutbildningen på jordbrukets, skogsbrukets och sjukvårdens områden, finner inte heller utskottet det möjligt, att en omorganisation omedelbart genomföres. Behovet av enhetlig central ledning för hela yrkesskolväsendet är emellertid enligt utskottets uppfattning mycket påtagligt.»

Menar fröken Olsson att med denna skrivning skulle den blivande styrelsen för skolämbetsverket vara i fullkomlig ovetskap om att avsikten är att sammanföra hela utbildningen på ifrågavarande områden under ett enhetligt ämbetsverk?

Fröken OLSSON (s) kort genmäle:

Nej, herr talman, det kan knappast råda någon tvekan om att ifrågavarande utbildning skall sammanföras på det sätt som herr Gustafsson i Stockholm angivit genom att citera utskottets utlåtande. Men flera talare har här framhållit att den nya skolöverstyrelsen bör få tid att först finna sina former och växa in i sina nya arbetsuppgifter, innan man har itu med saken. Och det kommer säkerligen att ta många år innan skolöverstyrelsen har funnit sina slutliga former. Egentligen får vi hoppas att den aldrig gör det, ty det måste väl även i detta avseende bedrivas en fortlöpande reformverksamhet. I varje fall kan det inte vara lyckligt att skolöverstyrelsen måste först söka finna sina former och sedan på nytt utvidga verksamheten till nya områden.

Vi anser därför att det är klokt att sätta en tidsfrist för att skolöverstyrel-

sen skall ha något att inrikta sig på. Det hela skulle säkerligen gå fortare på det sättet än om man väntade tills man hade den känslan att man vore färdig med allt annat och kunde börja ägna sig åt något nytt.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet HOLMQVIST:

Herr talman! Jag skall försöka följa det goda exempel som lämnats av föregående talare i denna debatt, när man i korta och intressanta inlägg belyst det problem vi nu sysslar med.

I svenska språket har »samordning» blivit ett slags honnörsord som användes för att beteckna någonting mycket värdefullt. Samordning kan betyda att man försöker samla ihop så mycket som möjligt av en viss sort på ett enda ställe. Men det kan givetvis vara en samordning, när man inom en viss sektor eftersträvar att åstadkomma ett samspel mellan olika delar av denna sektor. Jag tror att det kan vara av betydelse att i denna debatt erinra om att det även finns en samordning av den senare typen.

När jag för ett och ett halvt år sedan övertog mitt nuvarande ämbete hade jag med min företrädare ett långt samtal just om utbildningsfrågorna och deras relation till rationaliseringsverksamheten. Jag tror att jag vid mina fortsatta studier av dessa problem har alltmer tillägnat mig hans betraktelsesätt.

Om vi ser på jordbruksdepartementets arbetsuppgifter, finner vi dem huvudsakligen inom tre områden. Departementet har att förelägga riksdagen förslag i prisregleringsfrågor. Till detta område kan också subventionerna sägas höra. Ett annat område är rationaliseringsverksamheten. Ett tredje är forskning och utbildning. Jag anser det utomordentligt värdefullt att samhället ger sin medverkan på dessa områden. Rationaliseringen är förknippad med utbildningen. Lantmannaskolorna har sedan länge varit små utbildningshärddar ute i landet som har stimulerat till ratio-

Riktlinjer för utformningen av skolväsendets centrala ledning m. m.

nalisering och framsteg inom jordbruket.

Staten har gett bidrag till speciella uppgifter. Både hushållningssällskapen och lantbruksnämnderna fyller sin funktion. Därför har jag ansett det viktigt att hålla ett samband mellan utbildningen och den upplysningsverksamhet som ingår i rationaliseringssträvandena. Att ett sådant samband finns har redan påpekats.

Jag lyssnade med stort intresse till herr Skoglösa, som naturligtvis haft speciell anledning att fundera över dessa frågor i utredningen. Jag vill gärna understryka att det finns flera sådana områden där samma personer utnyttjas både inom undervisning och inom rationaliseringsverksamhet.

Jag tror att vi skall betrakta yrkesutbildningen inom jordbruket som en del av samhällets totala åtaganden på detta område. Även i övrigt anser jag att en utbrytning av lantbruksutbildningen ur det nuvarande sambandet med rådgivnings- och rationaliseringsverksamheten skulle vara mindre lämplig. Särskilt påtaglig är ju anknytningen till rådgivningsverksamheten.

Det finns givetvis ingen skarp gräns mellan den undervisning i form av kurser som hushållningssällskapen anordnar och den som bedrivs i lantbruksskolorna. Båda dessa verksamhetstyper syftar till att ge blivande och redan yrkesverksamma jordbrukare och lantarbetare bättre yrkeskunskaper. Dessa olika former av utbildning, upplysning och rådgivning synes därför böra bedrivas i nära samverkan och under gemensam ledning med anlitande av de resurser som kan stå till buds.

Detta är alltså min uppfattning, och den föranledde mig att för fjolårets riksdag lägga fram förslag till en reformering av utbildningen inom jordbrukets, trädgårdsnäringens och skogsbrukets områden. Med det gytter av skolor som vi tidigare hade och som alltså finns kvar, eftersom reformen inte har förts

ut i det praktiska livet, tror jag att denna reform är mycket behövlig, särskilt när det gäller lantbruksundervisningen.

Jag skulle för den skoglösa utbildningens del kunna ge exempel på ett liknande samband mellan rationaliserings- och utvecklingsverksamheten samt utbildningen.

Jag har deltagit i debatten kring dessa frågor både i första kammaren och här, och därvid har jag funnit att det inte är många av riksdagens ledamöter som har samma syn på problemen som jag. Om vi diskuterar igenom dem i regeringen, kommer det kanske att visa sig att åsikterna på dessa punkter inte heller där sammanfaller på djupet.

Jag är en smula besviken över att utskottet — och även reservanterna — har åstadkommit en skärpning i förhållande till ecklesiastikministerns proposition. Eftersom jag själv under många år har deltagit i statsutskottets arbete vet jag att det, när utskottet behandlar en fråga på detta sätt, nog är omöjligt att få en ändring till stånd genom inlägg i kammaren. Därför får jag väl nöja mig med vad som skett. Möjligen bör det finnas utsikt till att vi får lov att pröva den organisation för utbildningen på detta område som riksdagen beslöt i fjol och se hur den fungerar i praktiken. Därmed kunde vi skjuta inlemmandet av denna verksamhet i den övriga utbildningen en smula på framtiden.

Jag får för min del acceptera att riksdagen vill åstadkomma en samordning på lång sikt. Utskottets bedömning på denna punkt har ju varit enhälligt. Statsutskottet har således intagit en sådan ståndpunkt att jag inte kan påräkna att vinna gehör för längre gående planer. Jag hoppas emellertid att kammaren skall finna det förenligt med sitt intresse i övrigt att biträda reservation nr 1 till utskottets utlåtande, vilken i varje fall innebär att denna fråga inte behöver avgöras omedelbart.

Om jag ytterligare en gång får hänvisa till erfarenheter från statsutskottet,

Riktlinjer för utformningen av skolväsendets centrala ledning m. m.

vill jag påpeka att det är mycket sällsynt att man på detta sätt fastställer ett datum. Det sker i allmänhet bara i sådana fall då man anser att förhållandena är alldeles oeffterrättliga och riksdagen därför vill markera att en ändring mycket snabbt måste komma till stånd. Såvitt jag kan erinra mig är det sällsynt att riksdagen fattar ett beslut av denna karaktär. Jag anser inte att det föreligger skäl att vidta en sådan åtgärd i dag.

Med detta, herr talman, har jag anförde de synpunkter jag har velat anlägga på denna fråga.

Fröken OLSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara påpeka att skolornas huvudmän har möjligheter att utnyttja sina skolor på ett mera rationellt sätt. I den irriterade stämning som rått mellan arbetsmarknadsstyrelsen och skolöverstyrelsen har det ordinarie yrkesutbildningsväsendet kritiserats för att det är stelbent och arbetar för långsamt. Man har sagt att det inte tillräckligt snabbt rättar sig efter ändrade förhållanden och inte startar de kurser som bäst behövs. På många håll får emellertid lantmannaskolorna nu inte fullt antal elever, samtidigt som skolornas huvudmän har svårt att bereda plats åt alla elever i andra delar av sin yrkesutbildning. Och där kan man givetvis utnyttja skolorna för andra ändamål — det göres också i viss utsträckning — men det blir ganska tungrott och medför vissa svårigheter.

Både jordbruket och skogsbruket har nu i så hög grad blivit tekniska yrken att det finns större möjligheter att delvis samordna utbildningen där med yrkesutbildningen på andra områden. Jag tror också det är lyckligt att inte isolera dem som ägnar sig åt jordbruk och skogsbruk från de elever som ägnar sig åt annan yrkesutbildning. En bättre samordning i utbildningen därvidlag är till nytta för båda parter. Detta kan

ske om man har enhetlig ledning. Om samarbetet därvid försvåras på ett håll — jag tror inte att det omöjliggöres — så underlättar man i gengäld på ett annat håll, om man har en enhetlig ledning för dessa grenar av yrkesutbildningen.

Herr KELLGREN (s):

Herr talman! Den ena av de två reservationer som avgivits till föreliggande utskottsutlåtande gäller tidpunkten för den föreslagna skolreformens ikraftträdande. Reservanternas uppfattning är att man inte skall fastställa någon bestämd tidpunkt för jordbrukets, skogsbrukets och sjukvårdens inordnande i den ordinarie utbildningen, eftersom en sådan fixerad tidpunkt gör det omöjligt att handla efter råd och läglighet i situationer då åtgärder behöver vidtagas. Vi reservanter vill därför inte att den tidpunkten fixeras.

Den andra reservationen gäller frågan hur vi skall uppfatta sambandet mellan den ordinarie yrkesskolverksamheten och den omskolningsverksamhet som under senare år blivit av så betydande omfattning. Av utskottsmajoritetens formulering i det avseendet kan man tyvärr få den uppfattningen att det råder motsättningar mellan den ordinarie yrkesskolverksamheten och omskolningsarbetet. Man kan uppskatta omskolningens omfattning till ungefär en procent av arbetskraften, men för framtiden torde siffran stiga till 1,5 eller 2 procent. Då är vi uppe i 50 000 à 60 000 omskolningar, kanske ännu litet mera.

Utskottsmajoriteten menar nu att vi genom en betydande ökning av ungdomens yrkesutbildning skulle kunna minska behovet av omskolning. Så torde dock inte vara fallet. Det är mycket betydelsefullt att ungdomen får en så bra yrkesutbildning som möjligt, men detta kan inte på något sätt minska behovet av omskolning, eftersom den tek-

Riktlinjer för utformningen av skolväsendets centrala ledning m. m.

niska utvecklingen är så snabb att ingen vet vilka stora förändringar som kan inträda i yrkeslivet under kommande decennier. Denna risk för att framkalla motsättningar mellan omskolningsverksamheten och den ordinarie yrkesskolverksamheten har gjort att vi reservanter i utskottet har begärt att ifrågavarande mening skall utgå, så att risken för missförstånd elimineras.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till de reservationer jag varit med om att underteckna.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Den som följt med debatten här i kammaren har säkert fått ett starkt intryck av att det råder enighet i denna fråga. Denna enighet är så mycket mera anmärkningsvärd som det här är fråga om att vidta den i vår förvaltnings historia sällsynta åtgärden att lägga samman två ämbetsverk. Riksdagen har ofta beslutat om inrättande av nya ämbetsverk, men att vi drar in ett genom att sammanlägga två verk hör till de absoluta sällsyntheterna. Och den som dessutom är motionär i detta ärende och har yrkat att yrkesutbildningen på jordbruks-, skogsbruks- och sjukvårdsområdena skall överföras till skolämbetsverket befinner sig verkligen i en mycket egendomlig situation.

När man läser utskottets utlåtande och den till detta fogade reservationen nr 1, upptäcker man att skillnaden är en enda mening, nämligen: »Ett inordnande av de angivna tillsyningsområdena bör enligt utskottets bedömande kunna ske fr. o. m. den 1 juli 1966.» I övrigt ansluter sig även minoriteten till den deklaration från utskottet, som herr Gustafsson i Stockholm nyss har läst upp från denna talarstol.

Under debatten har det emellertid anförts meningar, som pekar hän mot att man strängt taget inte är särskilt intresserad av en sådan överföring av de yrkesutbildningsområden det här

gäller till skolverkets tillsynsområden. För min del har jag den motsatta uppfattningen. När man nu bygger upp ett centralt ämbetsverk på detta område, bör man utnyttja tillfället att åstadkomma en mera rationell ordning än den som nu råder. Det kan inte vara rationellt att dela upp yrkesundervisningen mellan olika statliga organ.

Det mest frappanta exemplet på hur uppdelningen fungerar har vi på sjukvårdens område, där sjuksköterskeutbildningen sorterar under medicinalstyrelsen medan utbildningen i övrigt lyder under KÖY. Överför vi inte sjuksköterskeutbildningen till det nya ämbetsverket, består denna skillnad även i fortsättningen. Det förefaller som om det funnes mycket litet av rationella motiv för denna skillnad. Biträden, undersköterskor, terapeuter, assistenter vid laboratorier och röntgenkliniker samt en hel del andra befattningshavare kan utbildas under yrkesöverstyrelsens och senare skolverkets överinseende — inte sjuksköterskorna.

Men det förefaller mig inte heller vara särskilt rationellt att lantushållsutbildningen lyder under ett statligt organ och hushållsutbildningen i övrigt under ett annat. Framför allt blir denna ordning besvärande i fortsättningen, när all yrkesutbildning skall bygga på grundskolan. Grundskolereformen får till konsekvens inte bara att SÖ och KÖY lägges samman utan också att övrig yrkesutbildning fogas in under det centrala ämbetsverket. Det gör att man kan bygga yrkesutbildningen på grundskolans bas på ett helt annat sätt än om skilda myndigheter handhar dessa uppgifter. Till detta kommer att den yrkesutbildning, som knyter an till det centrala ämbetsverket, kan tillgodogöra sig en psykologisk kunnighet som är svår att vinna på andra områden.

Statsrådet Holmqvist talade nyss om samordning. Jag är fullt medveten om att det, som statsrådet påpekade, finns

Riktlinjer för utformningen av skolväsendets centrala ledning m. m.

ett samband mellan rationaliseringssträvandena och yrkesutbildningen på jordbrukets område. Men det finns också ett samband mellan lantbruksundervisningen å ena sidan och grundskoleutbildningen å den andra liksom ett samband mellan den skogliga och agrara utbildningen — om jag får uttrycka mig så — å ena sidan och annan yrkesutbildning å den andra. Frågan är vilken samordning man betraktar som den viktigaste när man skall inordna verksamheten hos en myndighet. Här går statsrådet Holmqvists och min mening isär. Jag menar att den utbildningsmässiga samordningen är viktigare och att man får upprätthålla samordningen med lantbrukets olika organ på andra vägar. Man skär inte av detta samband. Lantbruksutbildningen kan bli ett led i rationaliseringssträvandena, även om den skall ligga hos det blivande verket; därom tror jag att vi kan vara överens. Man skall därför inte förstora de meningsskiljaktigheter som finns mellan oss i dessa frågor.

Det som skiljer utskottets majoritet och minoritet från varandra är angivandet av en tidpunkt. Jag förstår att man kan anföra betänkligheter mot att riksdagen här anger en bestämd tidpunkt, men jag vill fästa uppmärksamheten på att utskottet uttrycker sig föga kategoriskt — det använder ordet »bör». Jag tror därför inte att det innebär någon fara att följa utskottets majoritet, ty det betyder närmast att man anger en riktpunkt. För mig representerar det ett värde att man har en sådan riktpunkt för planeringsarbetet; man vet ungefär vid vilken tidpunkt man skall ha genomfört den samordning, om vilken åtminstone statsutskottet är enigt och om vilken jag tror det finns mycket stor enighet här i riksdagen.

Da jag förstår att vi arbetar under tidspress, herr talman, skall jag nöja mig med dessa reflexioner i kanten och yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr LASSINANTTI (s):

Herr talman! Jag vill säga några ord med anledning av en motion som vi har väckt beträffande yrkesutbildningen inom jordbruket och skogsbruket. Jag kommer att biträda utskottets hemställan.

Jag tror att det är mycket viktigt att man gör klart för sig hurudan exempelvis skogsarbetarnas situation är. För någon tid sedan redovisade generaldirektör Bertil Olsson i arbetsmarknadsstyrelsen att vi inom ett eller ett par årtionden kanske skulle minska vår skogsarbetarkår med ungefär hälften, eller 75 000 man. Vi vet också av erfarenhet att skogsarbetarnas yrkesutbildning har varit mycket bristfällig — oftast helt och hållet obefintlig. Den som har läst skogs- och flottningsarbetareförbundets yttrande med anledning av den aktuella utredningen har inte kunnat undgå att märka hur man på det hållet hyser ett mycket starkt intresse för att den skogliga yrkesutbildningen skall underordnas det nya centrala ämbetsverk som vi här diskuterar.

Skogen och jorden har mycket gemensamt. Om man ser på det praktiska livet, finner man att småbrukarna ofta också är skogsarbetare och vice versa. Men den skogliga yrkesutbildningen har på länsplanet en annan huvudman än jordbrukets yrkesutbildning har. Jag tror inte att detta i det långa loppet är tillfredsställande. Jag kan mycket väl förstå den uppfattning som hyses av dem som tycker att det är intressant att syssla exempelvis med skogsarbetarnas yrkesutbildning, men jag frågar mig ändå om en skogsvårdsstyrelse är den lämpligaste myndigheten att ombesörja denna yrkesutbildning med sikte på storskogsbruket, domänverket o. s. v. Jag anser att det finns all anledning att på detta område försöka få fram nya riktlinjer, som i yrkesutbildningshänseende skulle göra skogsarbetarna jämställda med andra yrkesgrupper. Skogsarbetarna betrak-

Riktlinjer för utformningen av skolväsendets centrala ledning m. m.

tas med större eller mindre rätt som parias i detta avseende, och jag tror för min del att det kommer att bli svårt att få fram de ekonomiska resurser som behövs för att komma till rätta med detta problem.

Vi ansåg oss, när vi väckte vår motion, ha stöd från en betydande expertis i vårt land. Det förslag som vi tog upp i motionen hade tillstyrkts av domänstyrelsen, flertalet länsstyrelser, samtliga landsting, de bägge överstyrelserna inom skolväsendet, samtliga länskolnämnder o. s. v. Det var alltså enligt min mening en mycket betydande expertis, som i sina bedömningar hade kommit fram till samma slutsatser som vi.

Om man läser propositionen, finner man att Kungl. Maj:t nu anser det vara möjligt att sammanföra sjömansutbildningen och sjöbefälsutbildningen under det nya ämbetsverket. Likaså anses det inte vara förenat med några stora svårigheter att förlägga utbildningen av barnhemsföreståndare, föreståndare för ålderdomshem och biträden vid ålderdomshem till det nya ämbetsverket. Jag tror säkerligen att det finns goda möjligheter att finna de praktiska avväganden som kan bli erforderliga, om man för den skogliga yrkesutbildningen och jordbrukets yrkesutbildning under det nya ämbetsverket.

Självfallet har jag förståelse för de synpunkter jordbruksministern framfört om bl. a. sambandet mellan rationalisering och upplysningsverksamhet. Jag vet emellertid också av erfarenheter från det praktiska livet att det ofta är företrädare för det frivilliga folkbildningsarbetet som inleder samarbete med exempelvis hushållningssällskapen och skogsvårdsstyrelsen för att orientera om aktuella problemställningar inom jordbruk och skogsbruk, inte minst om den pågående rationaliseringen. Såvitt jag har kunnat finna har detta fungerat väl.

Att man har angivit en tidpunkt för denna reform har jag vidare uppfattat

som något positivt. Om man skall sammanföra dessa två utbildningsgrenar under det nya ämbetsverket, tror jag att det vore värdefullt att ha en tidsplan att följa. Eljest handlar man i blindo. Företrädarna för reservanterna säger nu att de i sak är eniga med utskottsmajoriteten men att de icke vill ange en viss tidpunkt för överförandet. Jag anser att detta är en svaghet i reservanternas resonemang.

Herr talman! Jag skall sluta med att föredra ett citat från en interpellationsdebatt, som hölls i första kammaren för sex dagar sedan, under vilken statsministern var inbegripen i ett meningsutbyte med herr Edström. Interpellationen gällde inrättandet av ett särskilt departement för hälso- och sjukvårdsfrågor. Statsministern kom under debatten in på sambandet mellan fackdepartement och utbildningsdepartement, och jag skall be att få läsa upp ett stycke av vad han därvid sade:

»Jag tror inte att detta skulle leda till något gott resultat. Jag har för min del exempelvis när det talats om att inrätta ett industridepartement motsatt mig att den tekniska utbildningen skulle flyttas över till detta industridepartement. Jag har själv medverkat till att jordbrukets utbildningsfrågor alltmör gått över eller skall gå över till utbildningsdepartementet. Jag tror att det samarbete som skall komma till stånd sker enklast om utbildningsfrågorna behandlas centralt i ett departement, på samma sätt som vi strävar efter att lokalt låta universiteten bli enhetliga organisationer och inte, som förut har varit fallet, splittrade på teknisk utbildning, på utbildning som tidigare normalt hänföres till universitetsutbildning och medicinsk utbildning.»

Av detta uttalande utläser jag att det redan finns viss hävd för den mening som statsutskottsmajoriteten företräder i denna fråga.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Riktlinjer för utformningen av skolväsendets centrala ledning m. m.

Herr SVENSSON i Stenkyrka (cp), kort genmäle:

Herr talman! Jag delar herr Lassinanttis uppfattning beträffande den skogligen utbildningen. Jag är dock något förvånad över herr Lassinanttis resonemang på denna punkt. Om jag inte misstar mig diskuterade vi denna fråga i fjol i samband med behandlingen av propositionen om utbildning på jordbruksområdet. Herr Lassinantti åberopar remissvaren. Men dessa och kommitténs förslag var ju nära nog enhetliga. Av de landsting som yttrade sig tillstyrkte 16, medan 2 avstod från att yttra sig; de övriga avstyrkte tills vidare den organisation som förordats av kommittén och föreslagits i propositionen.

Herr LASSINANTTI (s) kort genmäle:

Herr talman! Den opinion jag kunnat utläsa i landstingskretsar har önskat att yrkesutbildningen för jordbruket och skogsbruket skulle bedrivas enligt den ordning som reservanterna föreslår. — Jag skall inte ingå i polemik mot herr Svensson i Stenkyrka, men jag måste säga att för mig har remissyttrandena — som här citerats — varit avgörande. Jag förstår, som jag framhöll, att exempelvis lantbruksstyrelsen och skogsstyrelsen gärna vill syssla med utbildningsfrågorna, men om vi på lång sikt skall kunna komma till rätta med dessa problem och kunna göra utbildningen av skogsarbetare och jordbrukare likvärdig med den yrkesutbildning som står ungdomarna till buds på andra områden, så finns det enligt min mening ingen annan väg än den som utskottsmajoriteten förordar.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! Det beslut kammarén inom kort kommer att fatta innebär väl en av de största rationaliseringsåtgärder inom svensk förvaltning som vidtagits i modern tid.

Jag skall, herr talman, endast kom-

mentera två avsteg som jag gjort från de båda ledande principerna för det nu framlagda förslaget. Den ena principen är att all yrkesutbildning skall ligga under enhetlig central ledning och den andra är integrationsprincipen inom det nya verket. De två undantag som gjorts från dessa principer har gjorts av praktiska skäl, och jag vill lämna en kort motivering.

När det gäller integration inom verket påpekade herr Arvidson att det trots alla motiv för integration ändå blir två undervisningsavdelningar. Jag vill då framhålla att när det gäller organisationsfrågor, planeringsfrågor, utvecklingsarbete på det pedagogiska området, lärarutbildning och administration, så är integrationen i skolverket fullständig. Att jag ändå i propositionen föreslagit två avdelningar på undervisningssidan beror helt enkelt på att jag menat, att viss hänsyn skall tas till den opinion som finns inom yrkesskolväsendet. Undervisningsavdelningarna är de som vetter mot fältet, mot rektorer och mot skolor, och det är en praktisk fördel att yrkesskolvärlden så att säga kan hitta rätt i det nya verket. Det rör sig alltså om en praktisk motivering. Kalla det gärna för att man fallit undan för ett motstånd, men jag tycker att det varit riktigt att göra så i detta läge.

Den andra principen är som sagt att all yrkesutbildning skall ligga under central ledning. Inte heller där är jag på något sätt tveksam. Skälen till att jag — som kammaréns ledamöter vet — i propositionen inte tar med jord och skog är två, båda praktiska.

För det första har jag sett till de tekniska möjligheterna att klara den besvärliga sammansmältningsprocessen mellan det allmänna skolverket och det nuvarande yrkesskolverket. Jord och skog är ett komplicerat område, och jag har menat att det inte var motiverat att ta med detta område vid omorganisationen. Utskottet har ju också erkänt, att detta skulle ha varit komplicerat.

Riktlinjer för utformningen av skolväsendets centrala ledning m. m.

För det andra föreligger ett rent jordbrukspolitiskt skäl. Kammarernas ledamöter har nyss hört jordbruksministrernas synpunkter. Dessa har han framfört även inom regeringen. Jag tycker att de är värda att ta hänsyn till av praktiska skäl — jag säger inte av principiella skäl. Det som på mig och regeringen gjort intryck är jordbruksministrernas uttalande att rationaliseringsverksamheten på skogens och jordens område för närvarande är synnerligen kraftig och dynamisk och att verksamheten kan ha ett stöd i en egen utbildning. Jag har bött mig för dessa synpunkter och jag tycker att de är riktiga.

Det är inte så bråttom, ärade kammarledamöter, att få allt under en hatt. Och under alla förhållanden, herr talman, tror jag att när det gäller en organisationsfråga — detta är ju inte en stor social eller kulturell reform utan en organisationsfråga, en rationaliseringsåtgärd — skall man inte i förväg fixera tidpunkter. Det borde räcka att utskottet och reservanterna är överens om att sammanslagningen skall ske, och att så är fallet har ju klart framgått här i dag. Vad tidpunkten beträffar bör man få välja den mest lämpliga.

Herr HELEN (fp):

Herr talman! Herr Nilsson i Göingegården klagade på ett tidigt stadium av denna debatt vemodigt över att denna stora fråga behandlades så, att det väsentliga kom i skymundan och att några små specialfrågor, som herr Nilsson och några andra reservanter hade aktualiserat, upptog huvuduppmärksamheten. Han klagade också över det alltför ringa intresset hos kammarerna.

Nu några minuter före voteringen när kammarerna är så gott som fulltaliga kan det därför kanske anses motiverat att säga att den riksdagsgrupp jag företräder ser detta som en stor fråga. Slutstenen läggs i en stor byggnad. Det har varit ett arbete som syftat till att göra yr-

kesutbildningen likvärdig med annan utbildning. Det organisatoriska medlet att nå detta resultat har varit att likställa yrkesutbildningen med teoretisk skolutbildning i fråga om huvudmannaskap och ledning, på det lokala planet, på det regionala planet och i den högsta ledningen. Det är nära nog ett decennium som förarbetet har varit och många hinder har uppträtt. Många företrädare för sårintressen har valt att uppträda som olycksprofeter och siat om att yrkesutbildningen på detta sätt skulle gå miste om elevernas och målsmännens intresse och om sin anknytning till det praktiska näringslivet. Yrkesskolledare, företrädare för näringslivet m. fl. har uttalat sådana farhågor, och olika fackmän har, i många fall med mycket respektabla skäl, uttalat olycksprofetior. Det enda nya i dag är att en sådan olycksprofet framträder med rang och värdighet av fackminister. Men jordbruksministern är i stort sett bara en i den långa raden av personer som i egenskap av företrädare för sårintressen har anmält uppfattningar som avviker från den principiella uppfattning som varit vägledande, att yrkesutbildningen skall inordnas under en gemensam ledning.

Vi har inom folkpartiet inte på något sätt spelat en ledande roll i det långa utredningsarbetet, även om en av våra tidigare riksdagsmän gjort en mycket intresserad insats. Men vid en tidpunkt då olycksprofetior var särskilt många och framfördes med sällsynt stor iver tog utredningens ordförande kontakt med oss för att ta del av vår principiella syn. Utan att binda oss uttalade vi vår positiva inställning till ett sammanförande av yrkesutbildningens olika grenar under en ledning, på ett villkor, nämligen att det företogs en långtgående decentralisering av beslutanderätten från den centrala högsta ledningen till de regionala instanserna och från dessa till de lokala skolstyrelserna. Jag är glad att konstatera att denna principiella syn nu förefaller att ha segrat, och jag

Riktlinjer för utformningen av skolväsendets centrala ledning m. m.

hoppas att det återstående utredningsarbetet beaktar samma synpunkter.

I den fråga voteringen kommer att gälla — om det skall sättas ut en tidpunkt då denna samordning bör vara helt genomförd — har jag den uppfattningen, att eftersom det har varit två från början oförenliga ståndpunkter är det viktigt att vi klart markerar vår ståndpunkt, inte bara genom en allmänt hållen skrivning utan genom fastställande av en borte gräns för utredningsarbetets och verkställighetsarbetets avslutande. Det är detta som ligger bakom vårt initiativ att i motionsform förelägga statsutskottet ett förslag om en sådan borte tidsgräns, ett förslag som statsutskottets majoritet har tillstyrkt. Jag är övertygad om att om kammaren följer utskottets majoritet, till vars förslag jag i alla delar yrkar bifall, kommer denna frågas behandling att få ett gott slut.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr talmannen gav först propositioner i fråga om utskottets *hemställan*.

Mom. I—VI

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. VII

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Svensson i Stenkyrka begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. VII) i utskottets utlåtande nr 146, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1) av herr Ivar Johansson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 92 ja och 115 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit reservationen 1) av herr Ivar Johansson m. fl.

Mom. VIII

Utskottets hemställan bifölls.

Härefter framställde herr talmannen i avseende å *motiveringen* propositioner dels på godkännande av utskottets motivering, dels ock på godkännande av utskottets ifrågavarande motivering med den ändring däri, som föreslagits i reservationen 2); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Kellgren begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner statsutskottets motivering i utskottets utlåtande nr 146, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt utskottets motivering med den ändring däri, som föreslagits i reservationen 2) av herr Gillström m. fl.

Sedan kammaren ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppres-

Lönegradsplaceringen för vissa tjänster m. m.

ning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 118 ja och 85 nej, varjämte 8 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt utskottets motivering oförändrad.

§ 17**Lönegradsplaceringen för vissa tjänster m. m.**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 147, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lönegradsplaceringen för vissa tjänster m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 157 hade Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över civilärenden för den 26 april 1963, föreslagit riksdagen att 1) antaga vid propositionen fogat förslag till förordning om ändrad lydelse av 3 § 3 och 8 mom. stats pensionslöneförordning den 28 maj 1959 (nr 286); 2) godkänna de i statsrådsprotokollet redovisade överenskommelserna den 18 april 1963 angående vissa lönegradsändringar m. m. samt den 4 april 1963 angående anställningsvillkoren för sjukhusläkare m. fl. i vad överenskommelsen avsåge statsverket; 3) godkänna övriga i statsrådsprotokollet berörda förslag av beskaffenhet att böra prövas av riksdagen; 4) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga av förslagen betingade ändringar i vederbörliga personalförteckningar; 5) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga av förslagen betingade ändringar i med stöd av riksdagens beslut utfärdade avlönings- och pensionsförfattningar; 6) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga i övrigt erforderliga åtgärder för förslagens genomförande ävensom meddela erforderliga övergångsbestämmelser; 7) godkänna vad i statsrådsprotokollet föreslagits rörande

statsgaranti för pensioner m. m. inom apoteksväsendet; 8) bemyndiga Kungl. Maj:t att för budgetåret 1963/64 i enlighet med vad som i statsrådsprotokollet anförts medge överskridanden av maximerade anslag och anslagsposter; 9) till Täckning av beräknade merkostnader för löner och pensioner m. m. å riksstaten för budgetåret 1963/64 under tolfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 72 000 000 kr.; samt 10) till Täckning av beräknade merkostnader för löner m. m. å riksstaten för budgetåret 1963/64 under fjärde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 20 000 000 kr.

I anledning av förevarande proposition hade väckts två likalydande motioner, den ena inom första kammaren av herr *Virgin m. fl.* (I: 780) och den andra inom andra kammaren av herr *Larsson i Luttra m. fl.* (II: 944).

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehaft jämväl följande vid riksdagens början väckta motioner, nämligen

dels en inom andra kammaren av herr *Spångberg m. fl.* väckt motion (II: 7);

dels en inom andra kammaren av herrar *Wachtmeister* och *Larsson i Luttra* väckt motion (II: 101);

dels ock två likalydande motioner, den ena inom första kammaren av fru *Hamrin-Thorell* och fröken *Nordström* (I: 427) och den andra inom andra kammaren av fru *Gärde Widemar* och fröken *Elmén* (II: 516), i vilka motioner hemställts att riksdagen måtte uttala 1. att i samband med kommande löneförhandlingar Kungl. Maj:t borde ta initiativ till att lönenivån för kvinnliga tjänstemän inom det statliga avtalsområdet, som hade lön under den manliga bottenlönennivån, lyftes upp till denna nivå, samt 2. att Kungl. Maj:t borde ta initiativ till förhandlingar om en ekonomisk värdering av olika tjänster inom det statliga lönesystemet i syfte att bereda underlag för senare kommande förhandlingar om lönesättning.

Lönegradsplaceringen för vissa tjänster m. m.

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen måtte antaga vid propositionen nr 157 fogat förslag till förordning om ändrad lydelse av 3 § 3 och 8 mom. statens pensionslöneförordning den 28 maj 1959 (nr 286);

B. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 780 och II: 944, godkänna de i statsrådsprotokollet över civilärenden för den 26 april 1963 redovisade överenskommelserna den 18 april 1963 angående vissa lönegradsändringar m. m. samt den 4 april 1963 angående anställningsvillkoren för sjukhusläkare m. fl. i vad överenskommelsen avsåge statsverket;

C. att riksdagen måtte

1) godkänna övriga i statsrådsprotokollet berörda förslag av beskaffenhet att böra prövas av riksdagen;

2) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga av förslagen betingade ändringar i vederbörliga personalförteckningar;

3) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga av förslagen betingade ändringar i med stöd av riksdagens beslut utfärdade avlönings- och pensionsförfattningar;

4) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga i övrigt erforderliga åtgärder för förslagens genomförande ävensom meddela erforderliga övergångsbestämmelser;

D. att riksdagen måtte, med beaktande av vad utskottet anför, godkänna vad i statsrådsprotokollet föreslagits rörande statsgaranti för pensioner m. m. inom apoteksväsendet;

E. att riksdagen måtte

1) bemyndiga Kungl. Maj:t att för budgetåret 1963/64 i enlighet med vad som i statsrådsprotokollet anförts medge överskridanden av maximerade anslag och anslagsposter;

2) till Täckning av beräknade merkostnader för löner och pensioner m. m. för budgetåret 1963/64 å driftbudgeten under tolfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 72 000 000 kr.;

3) till Täckning av beräknade merkostnader för löner m. m. för budget-

året 1963/64 å driftbudgeten under fjärde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 20 000 000 kr.;

F. att motionerna I: 427 och II: 516 icke måtte av riksdagen bifallas;

G. att motionen II: 101 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

H. att motionen II: 7 icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservationer hade avgivits

1) av fröken *Andersson* samt herrar *Åkerlund*, *Staxäng* och *Palm*, vilka ansett att utskottet under D. bort hemställa,

att riksdagen måtte besluta att icke godkänna vad i statsrådsprotokollet föreslagits rörande statsgaranti för pensioner m. m. inom apoteksväsendet;

2) av herrar *Boman*, *Axel Johannes Andersson* och *Eric Gustaf Peterson*, fröken *Elmén* samt herrar *Svensson* i *Ljungskile* och *Nelander*, vilka ansett

dels att visst stycke i utskottets yttrande bort ersättas med text av i reservationen angiven lydelse,

dels ock att utskottet under D. bort hemställa,

att riksdagen måtte, med avslag å Kungl. Maj:ts förslag rörande statsgaranti för pensioner m. m. inom apoteksväsendet, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anför;

3) av fröken *Andersson*, herrar *Åkerlund* och *Staxäng*, fröken *Elmén* samt herrar *Nelander* och *Palm*, vilka ansett att utskottet under F. bort hemställa,

att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 427 och II: 516, i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala att Kungl. Maj:t borde taga initiativ till förhandlingar om en ekonomisk värdering av olika tjänster inom det statliga lönesystemet i syfte att bereda underlag för senare kommande förhandlingar om lönesättning.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Lönegradsplaceringen för vissa tjänster m. m.

Herr **NELANDER** (fp):

Herr talman! I proposition nr 157, som ligger till grund för detta utlåtande, behandlas i punkt 7 frågan om statsgaranti för pensioner m. m. för de apoteksanställda. Frågan om de apoteksanställdas löner och pensioner har under ett års tid behandlats av en ännu pågående utredning. Det finns enligt min mening inte någon anledning att nu bryta ut frågan om en statlig garanti för att trygga pensionerna, även om man kan finna starka skäl för en sådan anordning för att undvika en höjning av läkemedelspriserna. I reservation nr 2 föreslås också att ställningstagandet till en sådan statsgaranti uppskjutes.

Såväl utredningsmannen som representanter för organisationerna är av den meningen att utredning och förhandlingar bör avslutas, innan det slutliga ställningstagandet sker. I en till statsutskottet ställd skrivelse har också personalorganisationerna förklarat, att de icke är beredda att ta ställning till denna del av Kungl. Maj:ts förslag innan man fått en ingående utredning av frågan. De anser att om staten inträder som avtalslutande part, vilket föreslås i propositionen, kan detta medföra ändrade anställningsvillkor ur rättslig synpunkt.

Reservanterna anför också att det bör vara en fackligt demokratisk ordning att utredning och förhandlingar med organisationerna föregår det slutliga ställningstagandet. Vi reservanter menar därför att riksdagen först efter utredningens och förhandlingarnas genomförande bör fatta beslut om den framtida ordningen på detta område.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation nr 2, vari hemställes att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ger till känna de synpunkter som anføres i reservationen och som jag här redogjort för. Om reservation nr 2 i den förberedande voteringen slås ut av reservation nr 1, kommer jag att stödja denna, eftersom den i sak har samma innehåll.

I detta anförande instämde herr *Gustafsson* i Borås (fp).

Herr **PALM** (h):

Herr talman! Det jag har att anföra gäller exakt samma sak som herr Nelander berörde, och det finns ingen anledning för mig att göra några längre tillägg.

Herr Nelanders argumentering gick ut på att det inte kan vara rimligt att man tar ställning förrän resultatet av utredningen föreligger och att detta därför bör avvaktas.

De båda reservationer som fogats till utlåtandet har i sak samma innehåll.

Att det avgivits två reservationer kan kanske dels förklaras av ett missöde under utskottets slutspurt och dels möjligen också av någon liten skiljaktighet, eftersom reservation 2 är mera utförligt motiverad och att man där talat om den statliga garantien och samtidigt gått in på en allmän värdering av denna statliga garanti. Vi som står bakom reservation 1 har menat att detta var inkonsekvent, eftersom man vill hänskjuta frågan till en utredning. Detta har emellertid inte något väsentligt att betyda, eftersom innehållet i de båda reservationerna är likartat i övrigt.

Jag ber därför, herr talman, att få ställa ett yrkande i första hand om bifall till reservation 1 av fröken Andersson m. fl. och, därest den blir utslagen, i andra hand om bifall till reservation 2 av herr Boman m. fl.

Fröken **ELMÉN** (fp):

Herr talman! Jag ber att få instämma i vad herr Nelander anförde och yrka bifall till reservation 2.

Dessutom skulle jag vilja säga några ord med anledning av reservation 3 av fröken Andersson m. fl., som går ut på en hemställan om att Kungl. Maj:t tar initiativ till förhandlingar om en ekonomisk värdering av olika manliga och kvinnliga tjänster i syfte att bereda

Lönegradsplaceringen för vissa tjänster m. m.

underlag för senare avtalsuppgörelser om lönesättningen inom det statliga systemet och att ett uttalande därom skall begäras från riksdagens sida.

Föregående år beslöt vi här i riksdagen att Sverige skulle ratificera likalönskonventionen. Men därmed kunde man inte slå sig till ro, ty vad säger egentligen konventionstexten? Jo, att det land, som har ratificerat konventionen, på olika sätt skall arbeta för och medverka till att lika lön för arbete av lika värde blir genomförd i landet i fråga.

Vi har inte likalönsystemet genomfört inom den offentliga sektorn. Under flera år röstade åtminstone de flesta socialdemokratiska ledamöterna mot en ratificering av denna konvention. Detta berodde på att man inte kunde tänka sig att inom de närmaste åren kunna förverkliga likalönsystemet här. Men i och med att arbetsmarknadens parter beslöt att inom en femårsperiod få bort de s. k. kvinnolönerna ur avtalet var man på socialdemokratiskt håll beredd att ratificera konventionen, eftersom man såg att likalönsystemet skulle kunna förverkligas på den privata marknaden inom fem år. Vi vet också, för att ta ett exempel att bankerna har gått in för likalönsystemet.

För att återkomma till den offentliga sektorn föreligger alltså där en skillnad beträffande bottenlönerna för manliga och kvinnliga tjänstemän. Kvinnorna i de typiskt kvinnliga arbetena får starta med lägre lön än vad deras manliga kamrater får göra. Likalönskommittén, som lade fram sitt förslag 1953, konstaterar detta klart. Kommittén föreslog också, att man skulle flytta upp de kvinnliga bottenlönerna i nivå med de manliga.

Vi har nu från folkpartihåll ansett att man måste fortsätta att arbeta på att söka förverkliga just vad likalönskonventionen avser: lika lön för arbete av lika värde, vilket inte är detsamma som lika lön för samma slags arbete. Här måste man göra värdering av olika ar-

betsuppgifter för att finna ut vilka som kan värderas lika.

I en motion av fru Gärde Widemar har begärts att Kungl. Maj:t vid kommande förhandlingar bör ta initiativ till en ekonomisk värdering av olika manliga och kvinnliga tjänster inom det statliga lönesystemet i syfte att bereda underlag för senare kommande förhandlingar om lönesättning.

Utskottsmajoriteten påpekar att lönegradsplaceringen numera är densamma för manliga och kvinnliga befattningshavare. Detta strider alltså mot vad likalönskommittén en gång har konstaterat. Även om det har skett någon liten förändring sedan dess, har vi ändå inte fått bottenlönerna utjämnade för manliga och kvinnliga befattningshavare.

Vi har diskuterat dessa frågor så många gånger förut, att jag inte skall uppehålla mig vid dem så länge. Man skulle kunna anföra långa rader av exempel för att belysa förhållandena, men det skall jag inte göra så här i riksdagens elfte timme. Jag kan bara säga att framför allt i de verk där man har både manliga och kvinnliga tjänstemän, som startat från bottenlönerna, blir det en uppenbar irritation många gånger då de kvinnliga märker att de, trots att de i vissa fall måste ha högre grundläggande kvalifikationer än de manliga, ändå får starta som aspiranter i första eller andra lönegraden, under det att de manligt startar i fjärde eller femte lönegraden och går snabbare upp i hela befordringsgången. Detta blir kränkande för kvinnorna ute på arbetsplatserna. Man läser ofta om missnöje med dessa förhållanden i personaltidningarna. Jag kan som exempel hänvisa till personaltidningen *Lanternan*, där man ofta kan se att kvinnliga tjänstemän är upprörda över dessa förhållanden.

Min erfarenhet från statstjänsten säger mig att det börjar bli allt svårare att finna kvalificerade krafter på biträdesområdet, och många tjänster står vakanta. Man får anlita tillfällig arbetskraft, som

Lönegradsplaceringen för vissa tjänster m. m.

tar arbetet för vissa månader o. s. v., men det är i många fall svårt att få in verkligt kunnigt folk på respektive områden.

På andra områden, t. ex. sjukvårdsområdet, kan man klart visa hur personal som måste ha en viss utbildning, såsom barnsköterskorna, är lägre placerade i lönehänseende än manliga befattningshavare. Visserligen utförde manliga annat arbete, men trots att kvalifikationskraven är lika eller i många fall högre för de kvinnliga är dessa placerade flera lönegrader lägre.

Nu vet jag att civilministern brukar fråga: Varför söker inte ni kvinnor er in på de manliga områdena? Ni har rätt att göra det. Svaret blir att traditionens makt är oerhört stor. Vi vet också att kvinnorna var hänvisade till endast vissa områden när de först sökte sig in i statstjänst. Av gamla protokoll kan vidare utläsas att man, när det gällde lönesättningen för kvinnorna, resonerade så att kvinnor har så små behov att man kan tänka sig att de för en ringa lön skall kunna utföra detta arbete. För kvinnorna tillämpades alltså behovslöneprincipen och den har kommit att dröja sig kvar.

Det frågas nu: Vad är likvärdigt arbete? Ja, vi motionärer önskar klarhet på den punkten och tror att sådan skall kunna skapas vid den värdering av olika tjänster som vi talar om i motionen. Vi begär att Kungl. Maj:t skall ta initiativ till förhandlingar om en ekonomisk värdering av olika tjänster för att verkligen få en grund att stå på vid kommande förhandlingar. Däremot har vi gått ifrån motionens krav på att flytta upp de kvinnliga bottenlönegraderna i nivå med de manliga. Det kanske kan vara riktigt att till att börja med begära att just få till stånd denna ekonomiska värdering. I olika städer, bl. a. i Göteborg, har gjorts vissa värderingar. Dessa visade klart att lönesättningen för de rent kvinnliga tjänsterna låg avsevärt lägre än lönesättningen för de manliga, trots likvärdigt arbete.

Med det anförda, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservation nr 3.

I detta anförande instämde fru *Gärde Widemar* (fp).

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Jag tror att kammarens ledamöter håller mig räkning för om jag i likhet med de två första manliga talarerna i denna debatt fattar mig mycket kort.

Låt mig till att börja med hänvisa till att man i stort sett är överens om förslagen i detta ärende. De förhandlingsöverenskommelser, på vilka propositionen och det föreliggande utskottsutlåtandet vilar, innehåller väsentliga förbättringar av de statsanställdas villkor och innebär stegrade utgifter för staten med åtskilliga miljoner kronor.

Vad gäller den fråga som berördes av både herr Nelander och herr Palm om en statlig garanti för de apoteksanställdas pensioner ligger det till på det sättet, att apotekarsocieteten för närvarande har ett privat monopol på läkemedelsförsäljningen i landet. Priserna på dessa läkemedel är övervakade från statsmakternas sida. Det förekommer alltså ett visst statligt inflytande.

Pensionsordningen, om vilken man i allmänhet träffar förhandlingsöverenskommelser mellan apotekarsocieteten och de apoteksanställdas organisationer, är för närvarande uppbyggd på det s. k. premiereservsystemet. Pensionsfonden uppgår nu till ungefär 60 miljoner kronor. Skulle man täcka in de anställdas pensionskrav efter detta premiereservsystem erfordrades 150 miljoner kronor. Hela den svenska läkemedelsomsättningen rör sig i runt tal om 500 miljoner kronor per år. Då kan var och en räkna ut vad det skulle innebära i form av höjda läkemedelspriser, om man skulle bygga upp en fond som skulle ge täckning för dessa pensionsutfästelser — som de anställda utan tvivel med all rätt kan resa anspråk på att få infriade.

I detta läge har det ansetts lämpligt

Lönegradsplaceringen för vissa tjänster m. m.

att söka komma fram till en annan ordning för dessa pensioner än den nuvarande. På den punkten föreligger egentligen inte några delade meningar. Inför statsutskottets femte avdelning har gjorts en uppvaktning av företrädare för apotekarsocieteten vilka inte sade sig ha något emot garantien som sådan. Vad man däremot gjorde invändningar mot var det villkor som är förknippat med garantien. Samma inställning har också de apoteksanställda. Villkoret är att om staten skall garantera pensionerna bör staten i rimlighetens namn också få något inflytande över de faktorer som bestämmer pensionsnivån, alltså bl. a. de förhandlingar vid vilka man fastställer såväl löner som pensioner. Man har menat att man för att komma till rätta med detta problem måste ha en garanti i botten för att utifrån denna kunna uppta förhandlingar om hur utformningen av ett annat pensionssystem på detta område skall se ut.

Synpunkterna i reservation nr 3 är väl kända sedan tidigare. Det har ibland talats om en arbetsvärdering — här har man använt beteckningen ekonomisk värdering av olika tjänster. Jag tror ändå, ärade kammarledamöter, att med det system som har utvecklats även på det statliga området då det gäller lönesättningen kan man med fullt förtroende överlåta åt parterna på detta område att komma överens om dessa angelägenheter. Så sker ändå på den privata sidan. De statsanställda eftersträvar ju samma förhandlingsordning som den som tillämpas på det privata näringslivets område. Jag tror att man gör saken den bästa tjänsten genom att inte göra några beställningar utan överlåta dessa frågor till parternas avgörande vid förhandlingsbordet.

Herr talman! Det skulle vara mycket att tillägga i detta ärende, men med hänsyn till den långt framskridna tiden skall jag inskränka mig till vad jag sagt, och jag ber med detta att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet LINDHOLM:

Herr talman! Trots den långt framskridna tiden vill jag inte låta vissa uttalanden stå helt oemotsagda.

Herr Nelander anförde i sitt inlägg, att såväl utredningsmännen som personalorganisationerna är motståndare till det förslag som lagts i propositionen och som tillstyrkts av utskottet. Herr Palm instämde helt och fullt i detta yttrande och fröken Elmén fullbordade raden av instämmanden.

Men, mina damer och herrar, hur har ni då läst personalorganisationernas skrivelse? Av reservationen får jag en stark känsla av att man inte läst hela den skrivelse som personalorganisationerna tillställde utskottet. I reservationen åberopas enbart den organisation, som har sitt namn i vinjetten på skrivelsen. Men den är undertecknad av alla tre organisationerna. I avslutningen på denna skrivelse finns, såvitt jag kan läsa innantill, ingalunda någonting som kan ge herrar Nelander och Palm eller fröken Elmén stöd för påståendet, att organisationerna skulle vara motståndare till ett beslut i denna fråga. Tvärtom, de önskar ett sådant beslut. I slutklämmen heter det: »Undertecknade organisationer får med hänvisning till det ovan anförda värdsamt hemställa, att statsutskottet vid behandlingen av dessa avsnitt av proposition 1963:157 måtte föreslå riksdagen att statsgaranti beviljas för trygghet av de apoteksanställdas pensioner, i den mån utredningen finner en dylik garanti erforderlig.»

Vad innebär nu denna skrivelse? Den innebär en hemställan att statsutskottet skall förorda bifall till propositionsförslaget. Vad innebär propositionsförslaget? Det innebär att vi skall fullfölja den utredning som pågår. Varför har vi då begärt tillstånd att utnyttja en sådan garanti? Helt enkelt av det skälet, att i den utredning som gjorts på detta område har man — såsom herr Gustafsson i Stockholm nyss anförde — konsta-

Lönegradsplaceringen för vissa tjänster m. m.

terat att vägen över en fondbildning blir alltför belastande för konsumenterna av läkemedel. I det läget har tanken uppstått att man via en statlig garanti skulle lösa problemet, så att man inte omedelbart skulle behöva bygga upp en sådan enormt stor fond, vilket skulle medföra en så hård belastning på läkemedelskonsumenterna.

Nu är avsikten den att man skall följa denna tankegång. Skulle det visa sig, att man kan finna en annan ändamålsenlig lösning, all right, då går man den vägen. Men jag har den bestämda uppfattningen, att om man nu skall gå vägen via statsgaranti, bör man också veta dels vilka pensioner man garanterar och dels på vilket underlag som dessa pensioner skall beräknas. Det förefaller mig ganska egendomligt, att högern och folkpartiet så lättsinnigt vill ställa ut en statlig garanti utan att äga kännedom om de förpliktelser man genom garantien påtar sig.

Jag vill till yttermera visso erinra om Apotekaresocietetens uttalande 1962, som innehöll en mycket skarp protest mot den uppseendeväckande tidsutdräkten vid regeringens handläggning av ärendet — alltså pensionsfrågan. Sedan dess har en viss justering gjorts, och avsikten är att hela området skall regleras ordentligt.

Vidare vill jag meddela andra kammaren, liksom jag i går meddelade första kammaren, att inrikesministern och jag haft ett samtal med representanter för personalorganisationerna. Vid detta samtal fick jag ingalunda något intryck av att de var motståndare till det arrangemang som sedermera föreslogs i propositionen. För dem var huvudfrågan att få sina pensioner tryggade. Det är alltså i första hand en fråga om trygghet då det gäller pensioner för den i apoteksväsendet anställda personalen.

Det förvånar mig att man på sätt som skett i denna debatt har snedvridit det faktiska innehållet i personalorganisationernas uttalande.

Fröken Elmén tog upp sin gamla

käpphäst och talade om hur illa ställt det är på den statliga sektorn när det gäller genomförandet av likalönsprincipen. Men nog verkade hennes argumentering en smula haltande. Hon ville göra gällande, att den offentliga sektorn nu skulle bli eftersläpande i förhållande till den enskilda sektorn i fråga om likalönens genomförande. Om fröken Elmén studerar det avtal som slutits på den enskilda sektorn, skall hon finna att meningen är att man under en femårsperiod skall genomföra lika lön för lika arbete — en princip som vi i statsförvaltningen genomfört för flera år sedan. Hur fröken Elmén kan få det till eftersläpande förstår jag inte — om jag bedömer statsförvaltningen med utgångspunkt från de förhållanden som är rådande i dag. Men om jag gör som fröken Elmén och hämtar stöd för min argumentering ur gamla tiders protokoll och gamla tiders motiveringar för tjänsters inrättande, då kan jag givetvis leverera påståenden av den art som fröken Elmén i dag har presenterat för kammaren. Om fröken Elmén ser på de förhållanden som nu råder, skall hon finna att det inte är på det sätt som hennes beskrivning gav vid handen.

Om fröken Elmén fortsätter att beskriva den statliga tjänsten på det sätt som hon gjort i dag, kommer människor naturligtvis att tro att det är riktiga uppgifter som hon lämnar och kommer följaktligen att rygga tillbaka för att söka statliga tjänster. Fröken Elmén har exempelvis talat om att vi i statsförvaltningen har begynnelselön i första lönegraden. Vad är det för tjänst, fröken Elmén, som vi har i första lönegraden? Mig veterligt finns det ingen sådan stats-tjänst. Kontorsbiträdenas begynnelselön ligger i andra lönegraden, vilken lön de får under ett och ett halvt år. Därefter flyttas de upp i fjärde lönegraden, där de stannar ett år, därefter får de lön enligt femte lönegraden under ett år. Därutöver finns det en garantibestämelse om att de skall komma upp i sjunde lönegraden.

Lönegradsplaceringen för vissa tjänster m. m.

Det intresse som motionärerna har visat för en högre bolttenlönegrad är beaktansvärt. Jag förutsätter att motionärerna, i den mån de har hembiträden, själva i sin lönesättning tillämpar de principer som man vill att staten skall tillämpa. I så fall ber jag att få gratulera deras hembiträden, ty detta betyder att de i nuläget med tillämpning av motionens principer skulle ha en slutlön av 1 407 kronor i månaden.

Herr NELANDER (fp):

Herr talman! Statsrådet menade att jag hade misstolkat organisationernas skrivelse. Jag tycker i stället att statsrådet har misstolkat mitt yttrande. Jag har nämligen inte alls gått emot tanken på statsgaranti i och för sig. Men jag har menat att riksdagen och regeringen bör ta ställning först efter utredningens avslutande. Jag kan citera slutklämman i de tre organisationernas skrivelse till statsutskottet, där de anholder att utskottet måtte föreslå riksdagen att statsgaranti beviljas för tryggande av de apoteksanställdas pensioner »i den mån utredningen finner en dylik garanti erforderlig». Detta är den springande punkten. De måste givetvis mena att en utredning först skall behandla denna sak.

Vi har som sagt inte velat motsätta oss ett senare ställningstagande för en statsgaranti, som eventuellt skulle hindra en orimlig höjning av läkemedelspriserna. Jag citerade också ur reservation nr 2 Svenska farmaceutförbundets skrivelse. Jag vill inte upprepa det nu.

Fröken ELMÉN (fp):

Herr talman! Jag förstår inte varför vi skall dra in hembiträden i denna debatt. Jag trodde att vi talade om den offentliga sektorn.

Jag sade att det har blivit en viss förskjutning uppåt vid förhandlingarna, men jag påpekade också att eftersläpningen naturligtvis i hög grad beror på att man från början gick efter behovsprincipen. Denna ordning har dröjt sig kvar när det gäller de typiskt kvinn-

liga yrkena, de yrken som från början var reserverade för kvinnor.

Det jag sade om begynnelselönen i första lönegraden gällde kanske fjolårets förhållanden. Då fanns det faktiskt aspiranter som kom in i första lönegraden — nu har det kanske blivit andra lönegraden — under det att de manliga befattningshavarna började i fjärde lönegraden för att sedan också stiga snabbare än kvinnorna.

Det rör sig alltså inte om samma slags arbete utan om arbete av lika värde. När vi nu har antagit konventionen skall vi också se till att dess principer blir genomförda. Inom den privata sektorn — jag tänker då närmast på bankerna — har kvinnor möjlighet att nå även högre tjänster och där har man numera gått in för principen om lika lön för arbete av samma värde.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet LINDHOLM:

Herr talman! Jag tror inte att herr Nelander läst handlingarna riktigt. Om han hade gjort det skulle han vetat att avsikten är att fullfölja utredningsarbetet och att arbeta med den nya hypotesen om statsgaranti. Och organisationerna har hemställt, att riksdagen skall bifalla propositionen så att detta kan ske, därest utredningen i det slutliga avgörandet kommer till det resultatet att statsgaranti skall tillämpas. Innan det statliga pensionsreglementet utarbetades hade utredningen gjorts och förhandlingar förts. Det är meningen att samma förfarande skall tillämpas på denna punkt.

Fröken Elmén kunde inte förstå varför jag blandade in hembiträden. Men snälla fröken Elmén, i motionen har ju yrkats att även den kategorien skall flyttas upp till sjunde lönegraden. Jag trodde att man levde som man lärde!

Fröken Elmén nämnde vidare något om att de socialdemokratiska representanterna hade röstat emot yrkanden i motioner om ILO-konventionens genomförande. Varför gjorde de det då, fröken

Lönegradsplaceringen för vissa tjänster m. m.

Elmén? Jo, helt enkelt därför att arbetsmarknadens parter var överens om att det gällde en förhandlingsfråga som man skulle lösa vid förhandlingsbordet. Såväl den fackliga rörelsen som arbetsgivarorganen hade en bestämd uppfattning härom. När de önskade bevara den fria arbetsmarknadens oberoende respekterade vi denna önskan och lät dem träffa uppgörelse på den punkten. Det förekom inte något motstånd i själva sakfrågan. Om så hade varit fallet, varför genomförde då jag i den statliga förvaltningen de principer som ILO-avtalet bygger på?

Fröken ELMÉN (fp):

Herr talman! Jag förstår fortfarande inte varför statsrådet talar om hembiträden. Är det motionärernas hembiträden? Det existerar inga.

Vad beträffar frågan, om vi skall blanda oss i detta eller inte, vill jag säga att när riksdagen i alla fall förelagts denna proposition och skall ta ställning till löner måste vi väl ändå ha rätt och skyldighet att säga vad vi principiellt anser som arbetsgivare. Vi representerar dock arbetsgivaren för de statliga tjänstemännen.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet LINDHOLM:

Herr talman! Jag har inte reagerat mot att kammarens ledamöter yttrar sig i denna fråga. Vad jag reagerat mot är att den bild man ger av statsförvaltningens lönesättning icke är korrekt.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. A—C

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. D

Herr talmannen gav propositioner på 1:o bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till reservationen 1) av fröken Andersson m. fl.; samt 3:o) bifall till reservationen 2) av herr Boman

m. fl.; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nelander begärde likväl votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 2:o) angivna ha flertalets mening för sig. Jämväl beträffande kontrapositionen begärde dock herr Nelander votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarerna till kontraposition i huvudvoteringen angående mom. D) i statsutskottets utlåtande nr 147 antager reservationen 1) av fröken Andersson m. fl., röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarerna till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen 2) av herr Boman m. fl.

Sedan kammarens ledamöter här efter inlagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 60 ja och 42 nej, varjämte 114 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammarerna hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit den under 2:o) angivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammarerna bifaller statsutskottets hemställan i mom. D) i utskottets utlåtande nr 147, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Riksdagen: Kostnader för riksdagens interparlamentariska grupp

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1) av fröken Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Palm begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 141 ja och 58 nej, varjämte 17 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. E

Utskottets hemställan bifölles.

Mom. F

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 3) av fröken Andersson m. fl.; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. G och H

Vad utskottet hemställt bifölles.

§ 18

Föredrogs vart för sig statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 148, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statlig lönereglering för skolledare och lärare vid yrkesskolor m. m. jämte i ämnet väckta motioner,

nr 149, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lönereglering för skolledare och lärare vid lantbrukets och skogsbrukets yrkesskolor m. m.,

nr 150, i anledning av Kungl. Maj:ts

proposition angående vissa tjänster vid kommunikationsverken, och

nr 151, angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden; samt

bevillningsutskottets memorial nr 49, angående uppskov med behandlingen av vissa till bevillningsutskottet hänvisade ärenden.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden och memorial hemställt.

§ 19

Regleringen av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m.

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 21, angående regleringen för budgetåret 1963/64 av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m. ävensom i anledning av väckt motion om viss utvidgning av riksdagens upplysningstjänst.

Punkten 1

Utskottets hemställan bifölles.

Punkten 2

Riksdagen: Kostnader för riksdagens interparlamentariska grupp

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 1 (bilaga 16, punkten 7) föreslagit riksdagen att för budgetåret 1963/64 till Riksdagen: Kostnader för riksdagens interparlamentariska grupp anvisa ett förslagsanslag av 80 000 kr.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte för budgetåret 1963/64 anvisa till Riksdagen: Kostnader för riksdagens interparlamentariska grupp ett förslagsanslag av 80 000 kr.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr HAMILTON (h):

Det är vår, herr talman! Flyttfåglarna kommer och riksdagsmännen reser!

Riksdagen: Kostnader för riksdagens interparlamentariska grupp

Den sistnämnda kategorien reslystna har i åtskilliga fall den obestridliga fördelen framför fåglarna, att de ej nödgas lita till enbart egen kraft utan bjudes angenäma utflykter i världen på andras bekostnad och i olika former. Den anmärkningsvärda fantasi som tillskyndarna av sådana resor, t. ex. utskottsresor, ofta visar när det gäller att anknyta resmålet till någon slumpvis tillkommen motion kan med skäl väcka berättigad beundran.

Än mer genial synes mig dock förreägningsmetoden vara. Denna uppfinning är magnifik i sin enkelhet! Man ansluter sig för en billig penning till interparlamentariska gruppen och har därmed förvärvat en lott som med hundra procents säkerhet faller ut med resevinst förr eller senare, en vinst som är så förunderligt beskaffad, att den icke blott faller ut med sin andel av det satsade lottkapitalet utan därutöver med ett hundra gånger så stort anslag av skattemedel.

Jag skall inte, herr talman, i detta sammanhang gå in på frågan om värdet av interparlamentariska gruppens resor — det gäller ju ett helt privat företag som vi inte skall rikta kritik mot — utan jag vill begränsa mig till de yttre förhållandena omkring denna verksamhet, med särskild vikt fäst vid kostnaderna för nästa budgetår vilka återfinns under punkt 2 i bankoutskottets utlåtande.

Vad dessa kostnader beträffar är först att märka, att petita i dessa ting icke, såsom i de flesta andra fall, granskas av någon offentlig instans innan de framlägges i utskottet. Ej heller lämnar gruppen någon redovisning eller revisionsberättelse till statsmakterna. Detta är anmärkningsvärt. Att det icke lämnas någon offentlig redovisning av uppnådda arbetsresultat inom denna privata sammanslutning, förvånar mig däremot mindre.

Den första anslagspunkten gäller deltagandet i Belgradskonferensen. Beträf-

fande den saken vill jag blott ställa en fråga till de av gruppens medlemmar som sitter i denna kammare: Är det nödvändigt att medföra sekreterare å 2 600 kronor enbart i resekostnader? Om man släppte efter på anciennitetsprincipen beträffande deltagarna kunde det kanske finnas någon ung och rask ledamot som kunde åta sig resemarskalkbestyren, vilka knappast kan vara alltför betungande när man numera anlitar moderna resebyråer.

Jag yrkar, herr talman, att anslagsberäkningen i detta fall nedsattes från 39 000 till 36 400 kronor.

Nästa punkt i anslagsberäkningarna gäller biblioteket. Jag har en aning svårt att yttra mig om den saken, men någon av gruppens ärade ledamöter skulle kanske kunna upplysa mig om var detta bibliotek finns, vem som läser det bibliotekets skrifter och vilka böcker i bibliotekets förråd som är så märkliga, att de inte kan anskaffas via riksdagsbiblioteket.

Jag yrkar att det begärda anslaget på 500 kronor till bibliotekskostnader icke beviljas.

Jag kan av formella skäl icke därvidlag framställa något yrkande, men jag förutsätter att de under tidigare år för tusentals kronor av statsmedel anskaffade böckerna i detta bibliotek överlämnas till eller deponeras i riksdagsbiblioteket. En annan punkt, som mitt öga fallit på, är förvaltningskostnaderna. Där föreslås utan skymten av någon motivering en höjning av anslaget från 10 000 till 12 500 kronor. Jag ifrågasätter, herr talman, icke blott skäligheten av denna anslagshöjning utan även anslaget som sådant. Kan rimligen denna sammanslutning av enskilda resenärer ha något behov av förvaltningskostnader över huvud taget och i synnerhet förvaltningskostnader av denna storleksordning? Det är väl inte möjligt att man har avlönad personal året om? Jag förutsätter att detta inte är tänkbart, och kostnaderna skulle alltså bara avse de

Riksdagen: Kostnader för riksdagens interparlamentariska grupp

två charmant rum som är inredda uppe på taket till detta eljest så trångbodda hus och som interparlamentariska gruppen disponerar. Men dessa rum kan väl inte i underhållskostnader dra hela det belopp det här gäller?

Jag yrkar, herr talman, att det föreslagna beloppet 12 500 kronor nedsättes till 2 500 kronor, vilket tillsammans med det föreslagna beloppet för extra utgifter på 2 400 kronor mer än väl täcker utgifter för korrespondens och andra expenser.

In summa, herr talman, yrkar jag således att det totala anslagsbeloppet nedsättes med 13 100 kronor eller till 66 900 kronor.

Detta yrkande synes mig vara ett synnerligen blygsamt renhållningskrav, herr talman, inte minst mot bakgrunden av att medlemsavgifterna i denna illustra sammanslutning visat anmärkningsvärd brist på följsamhet i förhållande till kraven på anslagshöjning.

Herr REGNÉLL (h):

Herr talman! Det finns i herr Hamiltons framställningssätt en friskhet som gör att man gärna lyssnar till honom. Men att lyssna är en sak, att hörsamma uppmaningar är en annan.

De förhållandevis anspråkslösa anslag det här gäller skall användas för att bereda möjlighet åt ett antal medlemmar av riksdagen att resa utomlands, inte för sitt nöjes skull utan för att under dessa resor få kontakt med riksdagsmän från andra länder. Jag vill betona att detta är det främsta ändamålet med resandet i interparlamentariska gruppens regi.

Det är tolv riksdagsledamöter — sex från regeringspartiet och sex inom oppositionen — som på detta sätt årligen får möjlighet att göra en resa, och kostnaderna blir beroende på resans längd. Personligen föreställer jag mig att det är nyttigt med dessa resor och sammanträffanden med andra parlamentariker. Vi har en tendens att isolera oss uppe i vårt nordliga land, och inte minst ur

den synpunkten är det bra att vi får en uppfattning om hur man tänker och resonerar på andra håll i världen.

Resekostnaderna utgör alltså den största posten av de 81 000 kronor det här gäller. I anledning av den detaljgranskning av en del andra kostnader, som herr Hamilton gjorde, vill jag erinra om att man aldrig riktigt kan undvika förvaltningskostnader i ett sammanhang som detta. Tidigare år har beloppet upptagits till 12 500 kronor, men i fjol sattes det ned till 10 000 kronor för att nu på nytt uppföras med det högre beloppet, en utveckling som inte är oss obekant från andra områden.

Vidare vill jag opponera mig mot benämningen privat klubb. Så gott som alla riksdagsledamöter tillhör interparlamentariska gruppen, och det förhåller sig inte alls på det sättet, att bara ett litet antal människor drar fördel av denna möjlighet att resa. Frågan om vem som skall resa avgöres av de olika partiernas förtroenderåd, som därvid går efter cirkulationsprincipen. Det gäller alltså inte ett anslag som användes för en liten exklusiv krets av människor.

Herr Hamilton var också inne på revisionssynpunkterna. Det är riktigt att varken denna kammare eller medkammaren får några besked om hur interparlamentariska gruppens ekonomi ser ut. Den som är intresserad därav har emellertid tillfälle att ta del av den revisionsberättelse, som så sent som i går föredrogs vid den av ett trettiotal ledamöter besökta sammankomsten med interparlamentariska gruppen och som var undertecknad av betrodda medlemmar av de båda kamrarna.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr HAMILTON (h):

Herr talman! För att inga missförstånd skall uppstå ber jag att få understryka, att mina yrkanden om nedskärningar inte på något sätt berör rese-möjligheterna. Dessa lämnas fortfarande

Riksdagen: Kostnader för riksdagens interparlamentariska grupp

obeskurna för gruppens egna medlemmar, om mina förslag accepteras.

Det hade varit värdefullt om bankoutskottets ärade ordförande på min direkta fråga hade kunnat ge ett besked om anslagshöjningen beträffande förvaltningskostnaderna. Tydligt har inte heller utskottet fått någon motivering.

Den veneration och vördnad för denna institution som min ärade opponent hyser är naturlig och förståelig. Verksamheten har bedrivits i snart 50 år i oförändrad form — inte minst vad medlemsavgiften beträffar. Detta kan dock inte i och för sig vara något skäl till att bibehålla den oförändrad. Jag kommer att tänka på vad Olaus Petri på sin tid sade i en diskussion med Peder Galle angående påvens ofelbarhet:

»Icke ligger stor makt däruppå huru gammalt ett ting är, men huru rätt det är. Djävulen är gammal och dock icke desto bättre.»

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Herr Hamilton har i denna kammare först fört en argumentation och sedan ställt vissa yrkanden som inte riktigt står i överensstämmelse med de föregående argumenten.

Talaren anförde att interparlamentariska gruppen var en privat förening, vars medlemmar för en billig penning köpte en lottsedel som garanterade allahanda reseförmåner, vilket han tydligt ansåg vara mycket oerättigt.

Jag hoppas att herr Hamilton inte själv har glömt vad han sade. Han vågade bara inte dra den naturliga slutsatsen av sitt resonemang, som borde ha varit att yrka avslag på alltsammans.

Visst kan det diskuteras, herr talman, om här kan göras en besparing. Det kan alltid vara nyttigt att pröva om förvaltningskostnaderna bör vara 10 000 kronor eller 12 500 kronor. Man kan också diskutera frågan, om riksdagens rätt fåtaliga smårum disponeras på bästa sätt när två av dem används för detta ända-

mål. Sådana småsaker kan alltid övervägas, och jag tror att gruppens medlemmar är villiga att göra det.

Den stora frågan gäller emellertid herr Hamiltons karakteristik av interparlamentariska gruppens verksamhet, som skulle bestå i att ett antal riksdagsmän på otillräckliga grunder tillskansade sig förmånen att få resa på andras bekostnad. Jag reagerar en smula mot herr Hamiltons attityd. För ledamöter av en parlamentarisk församling är det värdefullt att komma i kontakt med kolleger från andra parlamentariska församlingar. Jag kan inte föreställa mig, att det kan vara riktigt att betrakta det som helt oerättigt. I så fall skulle den svenska riksdagen vara det enda parlament som inte finner någon anledning att hålla kontakt med parlamentariker från andra länder.

Jag vill erinra om att det tidigare i större utsträckning än nu fanns tillfälle att göra resor av denna art genom den nordiska parlamentariska unionen. Numera har möjligheterna till kontakter på det nordiska planet vidgats på annat sätt, varför dessa resor inte längre förekommer. Detta innebär en i och för sig betydande besparing och vittnar inte om att riksdagen skulle vara obenägen att ta rimliga hänsyn av ekonomiskt slag.

Jag betraktar inte internationella kontakter mellan parlamentariker som överflödiga ting. Ett antal riksdagsledamöter får via Förenta Nationerna, Europarådet och Nordiska rådet särskilda tillfällen att resa. Jag är mycket tacksam för att jag hör till dem som haft denna förmån, och jag tror faktiskt — om jag får säga det i all beskedlighet — att resorna har varit till nytta för mig i mitt arbete här. Jag skulle finna det ganska orättvist, om det oemotsagt finge hävdas, att de ledamöter av vår riksdag som inte tillhör dessa speciella församlingar inte kunde ha någon rimlig förväntan att få kontakt med kolleger i andra länder på det relativt blygsamma

Riksdagsbiblioteket: Avlöningar

och inte alltför dyrbara sätt som det här är fråga om.

Utan att vilja bestrida att man på en eller annan punkt kan diskutera någon mindre besparing anser jag, herr talman, att slutsatsen av det anförande som herr Hamilton hållit bara kan bli en, nämligen att kammaren bifaller bankoutslottets förslag med en — som jag hoppas — mycket hög grad av enighet.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till det av herr Hamilton under överläggningen framställda yrkandet; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hamilton begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteeringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutslottets hemställan i punkten 2:o) i utskottets utlåtande nr 21, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det av herr Hamilton under överläggningen framställda yrkandet om anvisande av ett förslagsanslag av 66 900 kronor.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteeringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Persson i Appuna begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 170 ja och 14 nej, varjämte 22 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 3—5

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 6

Riksdagsbiblioteket: Avlöningar

Sedan punkten föredragits yttrade:

Herr CHRISTENSON i Malmö (fp):

Herr talman! Jag skall inte börja mitt anförande med att anslå lika lyriska vårtoner som herr Hamilton. Jag konstaterar bara att bankoutslottet har avstyrkt motionen om viss utvidgning av riksdagens upplysningstjänst.

I sitt utlåtande till bankoutslottet hemställer styrelsen för riksdagsbiblioteket, »att riksdagens utåtriktade informationsverksamhet i sin helhet göres till föremål för utredning». Styrelsen erinrar om att viss s. k. passiv informationsverksamhet redan bedrives, under det att någon aktiv verksamhet i denna riktning inte utövas. Den upplysningstjänst som bedrives inom riksdagsbiblioteket är uteslutande avsedd för riksdagens ledamöter.

Som jag framhållit i min motion skulle en riksdagens egen »public relation»-verksamhet ha till syfte att lämna upplysningar om hur den parlamentariska demokratien utövas av de lagstiftande församlingarna och hur samhällets olika funktioner verkar. Den skulle ha kontakt med pressen och även med organisations-Sverige i upplysande syfte.

Utskottet hänvisar till författningsberedningen, men den rekommendationen är numera inte relevant. Författningsutredningens förslag kommer av allt att döma inte att bli aktuellt för riksdagsbehandling eller förverkligande förrän någon gång på 1970-talet. En tillfredsställande utformning av riksdagens personalorganisation är enligt författningsutredningens mening nödvändig, om riksdagsarbetet skall kunna effektiviseras och moderniseras. Utredningen föreslår en utveckling av riks-

Riksdagsbiblioteket: Avlöningar

dagens serviceverksamhet. Initiativet i den riktningen måste emellertid tas av riksdagen.

Styrelsen för riksdagsbiblioteket är mera positivt inställd till en utåtriktad verksamhet än vad bankoutskottet är, och styrelsen är för sin del beredd att påbörja en sådan utåtriktad verksamhet på försöksbasis.

Riksdagens arbete, debatter och beslut bör i så stor utsträckning som möjligt komma till allmänhetens kännedom. Under de två senaste valrörelserna lämnade Sveriges Radio-TV utförliga informationer samt arrangerade debatter och intervjuer. Riksdagsarbetet blir däremot mera sparsamt refererat under riksdagens sammanträden. Nöjesprogrammet i TV kommer att utökas under hösten, läste jag i gårdagens tidningar. Radio och TV — liksom även dagspressen — refererar knappast kvällsdebatterna i riksdagen, och allmänheten får därför ingen information från dessa.

Jag har den största respekt för pressens arbete men konstaterar, att dagspressen tyvärr ställer alltför litet utrymme till förfogande för referat från riksdagen. För att få en överblick av vad som verkligen händer här på Helgeandsholmen borde Sveriges Radio-TV föranstalta om en krönika varje vecka. För handläggningen av den utåtriktade verksamheten måste man emellertid ha tillgång till personer, som är specialister på arbetet i riksdagshuset.

Riksdagen borde vara vårt främsta forum som opinionsorgan, och den borde inte bli åsidosatt i den offentliga debatten, ty det kan påverka demokratiens förankring hos folket, med stor risk för minskat deltagande i allmänna val.

Herr talman! När styrelsen för riksdagsbiblioteket i sin remisskrivelse tillstyrkt förslaget, borde jag kanske yrka bifall till min motion men i stället ämnar jag återkomma till nästa riksdag.

Herr REGNÉLL (h):

Herr talman! Det är kanske inte fullt så illa ställt med informationsverksamheten som herr Christenson i Malmö har velat göra gällande. Det finns redan vissa relationer mellan publiken och riksdagen. Man ringer hit för att få besked och får sådana besked från kammarsekretariaten, utskottssekretariaten, ekonomibyrån och vad det kan vara. Man kommer hit för att fråga och för att titta. I allmänhet finner man väl någon som svarar och kanske då och då något att titta på. Man sätter sig på läktaren, prenumererar på riksdagstrycket, hör debatter i radio och tittar i TV.

Kontaktmöjligheter saknas alltså inte. I vilken mån de skall byggas ut kan man visst fundera på. Men i det sammanhanget skall man väl inte bara tänka på våra intressen utan också på »konsumenternas» intresse. Tidningsmännen gör så när de avväger stoffet från riksdagen mot annat stoff. TV:s folk gör så när man avväger den lämpliga längden på TV-program från riksdagen.

Vad beträffar åhörarna uppe på riksdagsläktarna ser jag t. ex. nu två, som har funnit det vara av intresse att följa denna debatt. Det är ju inte så lätt för riksdagen att konkurrera med det vackra majvädret.

Men, som sagt, fundera kan man visst göra. Funderandet tycker vi inom utskottet bör ske mot bakgrunden av författningsutredningens förslag om riksdagsförvaltningens organisation. Konsekvensen blir, anser vi, att motionen inte bör föranleda någon riksdagens åtgärd. Herr Christenson ställde heller inte något yrkande om bifall till motionen, varför jag inte behöver ställa något nytt yrkande.

Herr CHRISTENSON i Malmö (fp):

Herr talman! Herr Regnéll sade att han skulle fundera på saken. Men det finns andra som handlar, och jag kan

i anslutning till dagens debatt meddela, att regeringen har tillsatt en utredning för att effektivisera den statliga konsumentrådgivningens publicistiska och utåtriktade verksamhet.

Vad jag närmast fäste mig vid, när jag läste utskottsutlåtandet och yttrandet av styrelsen för riksdagsbiblioteket, var den positiva inställning som styrelsen för riksdagsbiblioteket hade, under det att bankoutskottet hade en mycket pessimistisk uppfattning i fråga om själva arrangemanget att bygga ut den utåtriktade verksamheten.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 7 och 8

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 9

Lades till handlingarna.

Punkterna 10—22

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 20

Föredrogs vart för sig

bankoutskottets memorial nr 25, angående uppskov med behandlingen av vissa till bankoutskottet hänvisade ärenden;

andra lagutskottets memorial nr 59, angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden;

tredje lagutskottets memorial nr 30, angående uppskov med behandling av vissa utskottet tilldelade ärenden;

jordbruksutskottets memorial nr 18, angående uppskov med behandlingen av vissa till jordbruksutskottet hänvisade ärenden; och

allmänna beredningsutskottets memorial nr 35, angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa memorial hemställt.

§ 21

Statsregleringen

Föredrogs statsutskottets memorial nr 155, angående statsregleringen för budgetåret 1963/64.

Kammaren biföll på framställd proposition utskottets hemställan att detta memorial måtte företagas till avgörande efter allenast en bordläggning.

Punkterna 13, 14 och 16

Lades till handlingarna.

Övriga punkter

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 22

Anmälades och godkändes utrikesutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 310, till Konungen i anledning av dels Kungl. Maj:ts skrivelse till riksdagen med redogörelse för Nordiska rådets elfte session, dels motioner väckta i anslutning härtill.

Vidare anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 315, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning rörande anslag för budgetåret 1963/64 till lärares fortbildning m. m.;

nr 316, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förslag om ökad lärarutbildning m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 317, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1963/64 till Nordiska museet m. m.;

nr 318, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande anslag för budgetåret 1963/64 till journalistinstitutet;

nr 319, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående samordning av underhållet av krigsmaktens telemateriel m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 320, angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1963/64;

nr 330, i anledning av Kungl. Maj:ts

Vårsessionens avslutning

proposition om överlåtelse till Skövde stad av visst markområde i staden;

nr 331, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om överlåtelse till Karlskrona stad av visst markområde i staden;

nr 332, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1962/63 till stöd åt Aktiebolaget Statsgruvor;

nr 333, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar rörande gymnasier m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 334, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående riktlinjer för utformningen av skolväsendets centrala ledning m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 335, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lönegradsplaceringen för vissa tjänster m. m.;

nr 336, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statlig lönereglering för skolledare och lärare vid yrkesskolor m. m.;

nr 337, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lönereglering för skolledare och lärare vid lantbrukets och skogsbrukets yrkesskolor m. m.;

nr 338, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa tjänster vid kommunikationsverken;

nr 340, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1963/64 m. m., i vad propositionen avser riktlinjer för avskrivningen av vissa affärsverksinvesteringar;

nr 341, angående tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1962/63;

nr 342, angående statsregleringen för budgetåret 1963/64; och

nr 343, med överlämnande av riksstat för budgetåret 1963/64.

Slutligen anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från bankoutskottet:

nr 328, angående regleringen för budgetåret 1963/64 av utgifterna under hu-

vudtiteln Riksdagen och dess verk m. m. ävensom i anledning av väckt motion om viss utvidgning av riksdagens upplysningstjänst;

från första lagutskottet:

nr 339, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 och 4 §§ lagen den 17 juni 1938 (nr 318) om avbrytande av havandeskap; samt

från tredje lagutskottet:

nr 311, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 3 och 4 §§ lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m., så ock om fortsatt giltighet av samma lag m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

§ 23

Justerades protokollsutdrag.

§ 24**Vårsessionens avslutning**

Herr TALMANNEN yttrade:

Efter samråd med första kammarens talman får jag meddela, att riksdagens höstsession kommer att taga sin början onsdagen den 16 oktober, då kammaren sammanträder kl. 14.00. Kallelse kommer att ske på sedvanligt sätt genom annonsering och tillkännagivande i radio.

Ärade kammarledamöter! Även om vi i år inte haft att taga ställning till så många stora reformer som under den närmast föregående riksdagen, har den vårsession som nu avslutas varit påtagligt arbetstyngd. Många av de framlagda propositionerna har föranlett synnerligen omfattande arbete i utskotten och ingående debatter i kamrarna, antalet fristående motioner har varit större än något tidigare år och interpellations- och frågeinstitutet har utnyttjats flitigt. Trots den sedvanliga och sannolikt ofrånkomliga anhopningen av ärenden under maj månad har emellertid arbetet i slutskedet kunnat genomföras

Vårsessionens avslutning

utan alltför långa plena och för hård press på ledamöterna. Stor uppmärksamhet har i år ägnats problemet att erhålla en i möjligaste mån jämn arbetsbelastning. Bland annat har talmännen på talmanskonferensens uppdrag haft överläggningar med regeringen i denna fråga. Vidare har talmanskonferensen, i syfte att vinna en lämplig fördelning av ärenden mellan vår- och höstsessionerna, riktat en uppmaning till utskotten att noggrant undersöka möjligheterna att uppskjuta ärenden till höstsessionen, vilket resulterat i att antalet uppskjutna ärenden i år är väsentligt större än tidigare. Då höstsessionens arbetsuppgifter alltså kan förväntas bli många och krävande är det

med tillfredsställelse jag konstaterar, att utskotten i stor utsträckning vidtagit åtgärder som skall göra det möjligt för dem att förse kamrarna med arbetsmaterial redan under höstsessionens första veckor.

Jag uttalar ett varmt tack till såväl kammarens ledamöter som dess tjänstemän för gott samarbete och för den vänlighet och förståelse som alltid visats mig.

Jag önskar Eder alla en schön och vilsam sommar.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 17.06.

In fidem
Sune K. Johansson

Onsdagen den 12 juni

Kl. 12.00

Jämlikt bestämmelse i § 5 i riksdagsstadgan hade tillkännagivande blivit vederbörligen utfärdat därom, att justering av kammarens protokoll för den 27 och den 28 nästlidne maj komme att denna dag kl. 12.00 försiggå i kammarens konferensrum; och tillstädeskom därvid följande ledamöter:

herr *Arvidson* och
herr *Carbell*.

Ovannämnda protokoll samt protokollet för detta sammanträde upplästes för justering och blev av kammarens tillstädesvarande ledamöter godkända.

In fidem

Sune K. Johansson

Torsdagen den 20 juni

Kl. 12.00

Jämlikt bestämmelse i § 5 riksdagsstadgan hade tillkännagivande blivit i vederbörlig ordning utfärdat därom, att justering av de kammarens protokoll, vilka vid vårsessionens slut återstode ojusterade och som icke justerats vid sammanträde den 12 innevarande juni, komme att denna dag kl. 12.00 föresiggå i kammarens konferensrum; och tillstädeskom därvid följande ledamöter:

herr *Wiklund* och
herr *Zetterberg*.

Protokollen för den 29 och den 30 nästlidne maj samt för detta sammanträde upplästes för justering och blev av kammarens tillstädesvarande ledamöter godkända.

In fidem
Sune K. Johansson
